

România literară

SALA DE
LECTURĂ

Apare săptăminal sub egida
Uniunii Scriitorilor

Editor: Fundația România literară
Director general
Nicolae Manolescu

Coeditor: Editura Național
Redactor-șef
Violeta Borzea

26 decembrie 2001 - 8 ianuarie 2002
(Anul XXXIV)

51
52

Sărbători
fericite

și

La mulți ani!



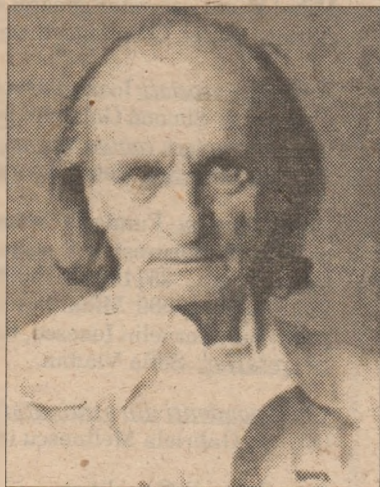
La o nouă lectură

**PETRU
DUMITRIU**

(pag. 24-25)

**Ștefan
Bănulescu
- inedit**

(pag. 28-30)



Orice despre Venetia

(pag. 40-41)



**Interviu cu Nicolae MANOLESCU,
directorul României literare**

La sfârșit de an

Redactor: Cum considerați că a fost, pentru România literară, primul an din noul secol și din noul mileniu?

Nicolae Manolescu: Amestecat. Pe de o parte, iată, încheiem anul cu acest număr dublu, și ca pagini, la care ne obligă contractul cu Ministerul Culturii și Cultelor; am ajuns, așadar, la capăt, după ce, acum câteva luni, ne pierdusem aproape orice speranță. Pe de altă parte, a fost, în a doua jumătate a lui, un an dramatic. De peste un deceniu de când sînt directorul României literare, o situație mai grea n-am avut decît, poate, o singură dată. Am supraviețuit acum, datorită unei sponsorizări a Băncii Române pentru Dezvoltare, al cărei președinte, dl Bogdan Baltazar, ne-a mărturisit că ne citește, și datorită ajutorului primit în ultima clipă de la Uniunea Scriitorilor, sub a cărei egidă ne aflăm, care ne-a permis să cumpărăm hîrtia necesară numărului de față și primului pe 2002.

R.: Cu ce bani se tipărește, totuși, revista? Cît scoateți din vînzarea ei? Ar fi bine dacă acestea ar fi cunoscute cititorilor noștri. Spuneți-le!

N. M.: Deși România literară are, probabil, cel mai mare tiraj al unui periodic cultural din țară, nu poate trăi exclusiv din vînzare. Să vă explic de ce. Tirajul maxim, în 2001, a bătut spre 8.500 de exemplare. Cel minim, la care am coborît în decembrie, din rațiuni economice, nu din pricina retururilor, este de 6.000. Sumele încasate din vînzare ar fi suficiente ca să asigurăm hîrtia, tiparul, salariile și colaborările, cu condiția că încasăm toți banii la timp. Avem însă o sumă considerabilă (400 de milioane de lei) blocată la Rodipet, principalul nostru difuzor, care, pe cale de privatizare ori de faliment, Dumnezeu știe, ne datorează în acest moment echivalentul pentru cheltuielile totale a opt-nouă numere de revistă. Cca 2600 de exemplare (inclusiv abonamentele) merg prin Rodipet. Restul, 3.500-5.000 prin difuzori particulari, care și ei ne plătesc cu întârziere sau cîteodată deloc. Pierdem între 15% și 25% din suma cuvenită din cauza difuzării incorente, cu mult mai mult decît din retururile fatale ale oricărei publicații. Faceți o socoteală simplă: la 10.000 de lei exemplarul de revistă și la un tiraj actual de 6.000 de exemplare, ar trebui să încasăm 60 de milioane de lei pe număr; cu aproximativ aceeași sumă, sau chiar cu ceva mai puțin, am acoperi cheltuielile majore. Dar această sumă e pur teoretică. Difuzorul ne ia 38%. La rîndul lor, datornicii eterni ne răpesc încă un sfert din ea. Cumulînd datoria pe un an, ajungem la sume exorbitante (pentru noi) precum aceea blocată la Rodipet. Și asta, în condițiile, subliniez, în care noi nu avem nici un leu datorie la nimeni.

R.: Alte surse?

N.M.: Înainte de toate, Uniunea Scriitorilor, care ne alocă 4 milioane pentru colaborări și 1/3 din cheltuielile de tipar (în jur de 20 de milioane lunar), suportînd în plus cheltuielile legate de sediul redacției etc. Ministerul ne-a alocat între 1996 și 2000, 140 de milioane de lei anual, la care se adăuga echivalentul a 800 de abonamente pentru bibliotecile județene.

(Continuare în pag. 16-17)

**CONTRAFORT**de *Mircea Mihaies*

FEDERALIZAREA MAFIILOR

CA ARDELEAN lent, fascinat de brownianismul colorat și steril al regătenilor, ca bănațean "vândut ticitor" - după cum îmi reamintesc, gingaș, țieteni timișoreni -, evident că am avut o esarire de interes aflând despre "Memorandum"-ul intelectualilor din jurul revistei "Provincia". Așa cum se întâmplă frecvent la noi, mai întâi am auzit comentariile și abia apoi am citit textul propriu-zis. De la dialog pe baza de bulan al lui Vadim ("niște cunoaște ale intelectualității românești racoate de UDMR") la previzibil obtuza declarație a unui fruntas pedist ("o asemenea idee este absurdă" - de ce-o fi absurdă, doar min-ea de categoria până a autorului știe!) până la ambiguitățile și lipsa de profesionalism a altor așa-zisi lideri de opinie democrați, textul ardelenilor a căzut ca o mană cerească în monocolorul peisaj politic românesc. În realitate, el nu e decât varianta în oglindă a "Manifestului" lansat de curând chiar de către oamenii lui Ion Iliescu.

Specializată în diversivni pe baza de Transilvania, Puterea a reacționat prompt, bagatelizând inițiativa și prezentând-o în termeni reverenți rizibile ale unor intelectuali frustrați. Se urmărea, în felul acesta, ștergerea impresiei jalnice lăsate de impulsul separatist al lui Ion Rus însuși. Că lucrurile sunt mai complicate o dovedește furia polemică dezlanțuită la posturile de televiziune, în presă și prin mediile intelectuale. Evident, majoritatea covârșitoare a lucrurilor răcnite patriotard sunt niște prostii înspăimântătoare, fără absolut nici o legătură cu demersul intelectualilor ardeleni-banațeni. Demagogii mândriei de-a fi român au găsit încă un prilej de-a trage un perdaf erotic la adresa patriei.

În paranteză fie spus, e scabros felul în care tot mai mulți politicieni și intelectuali "naționaliști" tratează țara ca pe-o curvă: o flatează cu vorbe mieroase, îi șoptesc în ureche declarații fierbinții, îi descriu în culori ațătoare variate poziții ale acuplărilor metafizice doar pentru a ajunge cât mai repede cu ea în pat. Pentru pleava asta primitiv-sexualizată, țara nu e o mamă, ci via bună de muls pe care nu și-o închipuie altfel decât gestantă cu sâmbânța lor putredă. Iminente adoptare a legii prostituției îi va trimite, sper, la locurile binemeritate. Îmbrăcați în straie multicolore, îi vad armonizându-se perfect cu ghereta de portar a caselor de toleranță.

Trecând de aceasta paranteza care-mi stătea cam de mult în vârful peniței, ce mă surprinde în textul neo-memorandiștilor e amatorismul și imprecizia formulărilor. Nu se înțelege prea clar ce vor, de fapt. O fi o simplă carență stilistică (ceea ce m-ar mira, având în vedere talentul literar indiscutabil al câtorva dintre ei) sau teama de-a duce demersul până la ultima consecință. În forma tipărită în presă, "memorandum"-ul e un simplu reproș adresat guvernanților că nu pun în practică deciziile economice și administrative asupra cărora aceștia deciseră, pe hârtie, încă în urmă cu vreo cinci ani, așezonat cu câteva considerații "politically correct", dar care se potrivește precum nuca în perete.

A fost nevoie de-o conferință de presă pentru ca limbile autorilor să se dezlege. Dl. Bakk Miklos a spus-o clar: "soluție federală, pe provincii istorice". Mă intrigă nu sintagma "soluție federală" - limpede ca lumina zilei -, și nici cuvântul "provincie", cât noțiunea de "istorică". La ce moment stabilim T-zero-ul "provincialismului românesc"? La anul 106, când e cucerită Dacia de către romani? La 896, când se așază ungruii în Ardeal? Pe vremea lui Ștefan cel Mare, când "provincia moldovenească" mușca binișor din Polonia, Ucraina și Bulgaria de azi? La 1601, când Mihai Viteazul își face cunoscută "pohta ce-a pohtit"? În timpul fanarioților? La anul 1859? Sau cumva în perioada pre-Versailles?

Până vor sosi precizările de rigoare, probabil că va trebui să ne mulțumim fie cu ideea a trei "provincii istorice" (respectiv, Transilvania, Țara Românească și Moldova), fie a unei infinități de mici "cantoane", la fel de istorice precum cele invocate mai sus:

Banatul, Dobrogea, Țara Făgărașului, Țara Bârsei, Țara Amlășului etc. etc. Am, de pildă, mari dubii, că "provinciile" unite la 1859, Moldova și Muntenia, vor fi dornice să se "federalizeze" astăzi, numai pentru a face pe placul intelectualilor de la Cluj și Timișoara. Or, în acest caz, întregul scenariu s-ar reduce la ceea ce-i face pe chiar pe cei mai pro-europeni dintre români să vadă roș-negru în fața ochilor: "federalizarea" Transilvaniei. Atât: a Transilvaniei. Ar fi, să recunoaștem, o "federalizare" cel puțin stranie, care-ar calca în picioare atât conceptul "de provincie", cât și pe cel de "istorică".

În altă ordine de idei, am mari îndoieli că liberalul, pro-occidentalul Banat ar dori să fie integrat unei Transilvanii retrograde, devenită bastion al naționalismului și intoleranței de tip România Mare. Nu prea-i vad eu pe timișoreni acceptând să schimbe miticismul bucureștean, oricum mai simpatic și mai ușor de convertit la o cauză bună, tocmai în numele inconsistenței sale, cu strepezitul, compactul, intolerantul "românism" care-a triumfat și va mai triumfa la Cluj încă multă vreme de-aici înainte. Sau poate că n-am înțeles eu bine, și că e vorba de concepte flexibile, decurgând din reveriile - sunt sigur că bine intenționate - ale domnilor Bakk, Cistelecan, Molnar sau Vighi. În locul lor, nu măș mai fi izmenit atât, invocând precedente care au cu România cam cât are sula cu prefectura, gen Scoția, Catalonia, Flandra, Valonia și chiar Bavaria (?) și așa fi spus răspicat: cerem despărțirea Ardealului de România!

Dincolo de posibilele incriminări și sarcasme, mă irită în orice demers de acest tip (vezi clasicul Gherman) un lucru: fațamnia de-a pretinde că lucrurile se desfășoară în numele "interesului general". Să fim serioși! E ca și cum ai spune că te despați de nevasta cam șleampată promițându-i că te întorci la ea după ce dai o raită pe la sala de fitness și-o să-ți comanzi niște costume noi la Paris. Motivațiile țin de-un evident egoism - nu discut cât de motivat - al cetățenilor care simt că dau statului prea mult și primesc de la el prea puțin. Telefonul băimăreanului indignat că trebuie să plătească biruri de care să profite mai leneșul din Galați conține întreaga filozofie a "provincializării". Totodată, mi se pare o imbecilitate să spui că prin regionalizare se reduce birocrăția. Ca timișorean, mă sufoc de indignare că mă reprezintă în parlament vreo duzină de neisprăviți aleși de mine și de ai mei, dintre ai noștri! Să-mi doresc să am la mine acasă un întreg "parlament" de astfel de sub-producte mi s-ar părea cel puțin pervers. La fel, ridicarea la rang de miniștri a consilierilor locali, adică a tot felul de mărunte scursuri provenite din rândul administrațiilor de bloc, îmi dă de pe acum fiorii nebuliei.

Dar asta nu înseamnă că România nu trebuie regândită din temelii. Problema descentralizării radicale constituie una dintre urgențele pe care iresponsabila clasă politică de astăzi o amână în mod criminal. Renunțarea la votul pe listă, o altă catastrofă a vieții politice românești, care-a deschis larg barierele corupției, incompetenței și ticaloșiei, a devenit o urgență. Acestea constituie o cauză mai demnă de respect, decât militarea pentru reimpăierea împăratului Franz Jozef al II-lea. Consider că salvarea României provine din acceptarea Europei de către noi și a noastră de către Europa - așa cum suntem, nu așa cum ne vedem, bovaric, în oglinzile unei iluzorii moșteniri istorice. Am ajuns să compromitem totul, și n-ar fi exclus ca în țara asta nefericită chiar descentralizarea să nu însemne altceva decât înlocuirea unei mafii masate la vârf, care fură moderat de la fiecare, cu o mafie locală care fură totul de la toți.

P.S. Aflu în ultima clipă că Ghiță Funar i-a dat în judecată pe semnatarul "Memorandum"-ului. M-ar fi mirat să n-o facă. Ar fi bine să-și ducă gândul până la capăt, și anume, să ceară și arestarea ministrului de interne Ion Rus, al cărui "Manifest pentru Ardeal" nu e decât originalul copiei lipsite de inspirație semnată de intelectualii de la "Provincia".

**POST-RESTANT**de *Constanța Buzea*

ZICETI viabil, și ziceti publicabil, și eu sunt intrutotul de aceeași părere, bună și fără umbră de îndoială. V-am citit versurile cu plăcere, am văzut tot ce trebuia să vad, amănuntele importante, turturea de spirt, păpușa albă cu ochi de oțel, botul uscat al cailor, rătăciul mers al apei, clorofila albastră, roirea trandafirilor, apariția plecării, pădurea ca un abur cald, neoprirea și necoborârea decât la fluviul ars, desenul devenit realitate, povestășul evaziv, frângerul, geamătul ferecator, și părul cuiva, primitor, fumuriu, și aducerile-aminte/pe rugul prefăcut în dulci, abisale/cuvinte; imensele ciuperce cu piciorul legat, și estetica somnului. O lume de vis, vie, pe care o ridică la rangul sincerității și harului de a o vedea și a o face vizibilă și altora. Și proza, fragmentul de nuvelă, se scrie în prelungirea unei stări limpezi, cuibul cald al poeziei va fi părăsit probabil într-un târziu de unul din puii pe care ea îi clocește cu ochii închiși. Nu aveți motive să vă temeți, să vă îndoiiți. (Gabriela Inea, Constanța) ☒ Nu, nu trebuie să vă faceți iluzii, deocamdata. Sufletul vă este plin, aproape să se spargă, de sentimente care însă, ajunse pe hârtie, se degradează, se dezumflă, și li se vede inaturitatea: „Atunci când vei avea nevoi, de soare în privire./ Atunci când lacrima va curge ducând cu ea o amăgire./ Și când ploaia în vâltoare viața adânc și-o va umbri./ Peste toate s-or așterne mângâieri de amintire./ Tânguita voce-n șoapta îți va da, atunci iubire”. (Eugen Marius Vasilescu, București) ☒ Starea actuală a versurilor dvs. îl stresează chiar și pe cititorul imun la producțiile de grădiniță a amorului, monotone, nesărate, pline de șabloane: „După întâmplările toate./ Ce să cred când te privesc?/ Ca de-acum niciodată nu se poate/ Ca spre tine să nutresc?” (Mihai Ionel, Perișani-Vâlcea) ☒ Evocând spusele dascălului dvs. și recunoscându-i harul pedagogic, arătați că de la bun început ați fost prevenită că drumul ales este greu și cere sacrificii. Poemelor excesiv filiforme le-ar face bine, cred, mai mult lirism, mai multă culoare. Simt că e bine să trec verbal la prezent pentru a evita un a prelungit cacofonic în: „pierduta/ din joc/ ideea/ reface/ propriul/ amalgam/ sonor”. Încercați să puneți mai multă carne pe oasele poemului. Este aproape tot ce vă pot spune deocamdata. (Maria Anoteanu, Iași) ☒ Școlărița debutantă din Luminița anilor 1979-1980, are astăzi poezii publicate în Tribuna și Familia, studiile universitare incheiate și un post de biolog în cadrul Centrului de Cercetări din Jibou. Dintre cele trimise acum, după mai bine de 20 de ani, toate excelente, mi-e greu să aleg una pentru a serba aici o reală regărire a noastră pe temeiul poeziei. Bucuria titlului frumos, plăcerea neologismului și a termenilor inaccesibili omului de rând, în cunoștință de cauză și cu lecturi dintre cele mai serioase, așezarea cuvintelor ca pe o scenă difuză luminată într-un spectacol ales, iată numai câteva remarcări la A treia dimensiune a crucii, Discurs fără umbră, Crinul negru, Indiciu departe, Tablou dezrămat și Irepetabil. Iat-o pe cea din urmă, lângă care voi transcrie dar fără terțina finală, Crinul negru: „Păstrez vesnic în casa erinii/ Seria și numărul ființei tale/ O, casa erinii e plină de iubire albă/ Și de primordiile cuvintelor/ Ambientul perfect pentru jocul pe care/ Îl încep în prezentul continuu/ Șahul cu opt regi și un singur nebul/ Suficient să sacrifice regina”; și încă vreo câteva versuri: „Seara asta ne-o va dăru/ Lili cea neagră/ Noi stăm înșirați de-a lungul camerei/ Și ea pășeste peste pânțele noastre/ Mă trezesc între patru harfe culcate/ De fiecare dată când închid ochii/ În mijloc surăde Lili cea neagră” (Alina-Sorana Tautan, Jibou-Salaj) ☒ „V-aș semnala existența unei jumătăți de poet din inima Gorjului”... Cu aceste cuvinte va semnalați de fapt propria existență, vă declarați vârsta, (23 de ani), și plăcerea de a practica în poezie ermetismul, cu toate că îl camuflați, mărturisirea vă aparține, încercând mai ales în fabule să-i dați un aspect de... morală. Ambiția de a publica (dacă se va întâmpla vreodată minunea aceasta!) numai și numai la noi, mi se pare puțin exagerată. Vă precizez că v-am mai răspuns, de curând, prin toamnă. Despre Vis mut, singurul text cu care v-ați aventurat la România literară, vă garantez că nu puteți da lovitură, el mirosind de la o poștă a pasișă, și aceasta fără calități: „În nopți ce cad încetiv/ Pe sufletul de gheață/ Eu prins în plasa vieții dor/ Te chem în a mea viață./ Și tu îmi vii cu ochi sfioși/ Nemaizicând nimica/ Roșind ai tăi obraji cei roși/ Îți simt în suflet frica/ Eu tot îți spun cuvinte mari/ Ca inima să-ți ardă/ Caci caldă ești și rece pari/ Când sufletul mi-l piardă”... Ar mai fi cinci strofe până la final, și toate de același calibrul vibrant, dar la ce-ar folosi să încercăm pagina cu o demonstrație care s-a împlinit din mai puțin? (Irinel Spiridon, Pojogeni-Gorj) ☒ Mulțumiri pentru aprecieri. Șederea din vară la Mare v-a declanșat energii lirice care nu e de mirare că v-au înălțat sufletul în interogative extaze: „Cu ce-am greșit, Doamne, în demutul meu Timp/ De-am fost despărțită de sora mea, Marea/ De-ai mei frați Pescăruși,/ De ce, când să spun, cuvântul nu-l știu?/ De ce, când să zbor, aripa-mi lipsește?/ Întoarce-mă iar în regatul de smirna/ Dă-mi trupul de ape în freamăt mereu./ Dă-mi aripa albă în zbor de-nceputuri/ Și dreptul la Ceruri, ce-atunci l-am avut”... Pastelul continuă plin de simțire, nemulțumitor totuși, cu aerul lui sidefiu într-un peisaj atroce, în care el nu mai face față decât cu greu. (Georgeta-Gisela Sorescu, Pitești)

România literară

Director: **Nicolae Manolescu**

Redacția: Gabriel Dimisianu - director adjunct, Alex. Ștefănescu - redactor șef, Mihai Pascu - secretar general de redacție.

Adriana Bittel, Constanța Buzea, Marina Constantinescu, Mihai Minculescu.

Redactori asociați: Ioana Pârvulescu, Cristian Teodorescu, Eugenia Vodă.

Corectură: Simona Galațchi, Ecaterina Ionescu, Nina Pruteanu.

Tehnoredactare computerizată: Anca Firescu, Mihaela Ivan, Ionela Stanciu.

Introducere texte: Geta Gheorghiu.

Administratia: Fundația "România literară", Calea Victoriei 133, sector 1, cod 71102, București, Of. poștal 33, c.p. 50; cod 71341. Cont în lei: B.R.D., filiala Pipera, 251100996100089. Cont în valută: B.R.D., filiala Pipera, 251100296100089. Mihai Pascu (director executiv), Mirona Laudă (economist principal), Corneliu Ionescu, Gheorghe Vlădan (difuzare, tel. 650.33.69).

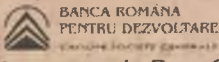
Secretariat: Sofia Vlădan.

Correspondenți din străinătate: Rodica Binder (Germania), Andreea Deciu (SUA), Gabriela Melinescu (Suedia).

e-mail: romlit@romlit.ro

http://www.romlit.ro

Revista „România literară” este editată de Fundația „România literară” cu sprijin de la Uniunea Scriitorilor din România, Ministerul Culturii și Cultelor și Banca Română pentru Dezvoltare



Coeditor: Editura Național - Director general: Dan Chiriac

Ger sclipitor - sărbători îmbelsugate!

CAM 45 de ani de creștere economică susținută și rezonabilă ar fi de ajuns pentru ca venitul mediu pe cap de locuitor al românului – paritatea puterii lui de cumpărare – să ajungă din urmă nivelul de trai occidental, în calculația unuia dintre cei mai avizați specialiști în materie, dl Daianu. Totuși, dacă România ar înregistra o rată medie de creștere de 5% anual și în împrejurarea în care Statele Uniunii Europene n-ar depăși, în aceeași perioadă, o rată de 2%, nivelul mediu de trai al moldo-valahului ar atinge jumătatea celui occidental în numai două decenii. Bineînțeles, mai specifică economistul, o serie de alte condiții se subînțelege a fi îndeplinite, precum o politică susținută a investițiilor, care să nu coboare sub 30% din P.I.B., lipsa de crize generale, cu efecte imprevizibile – și ar mai fi!

Sceptic nemântuit, pațit cu repetiție, ar replica veninos că economia românească sortită este să n-o ajungă niciodată din urmă pe cea a statelor avansate, prin mecanismele infernale ale anticului pariu eleat cu broasca țestoasă și infelicele Achil. Dar analistul și-a luat măsurile de precauție: trenul cel rapid ar trebui să-și reducă viteza, spre a nu se pierde în infinit. Un nou născut al acestui an pe cale de scurgere are, și dacă așa ar sta lucrurile, șanse frumoase ca pe la jumătatea vieții să cunoască delicia unui nivel de trai comparabil celui de care, încă de pe acum, beneficiază corespondentul său necunoscut de pe țărmul european al Atlanticului și chiar de pe cursul mediu al Dunării. Un tânăr de 30 de ani, înfruptându-se din roadele unei neobosite creșteri de 5% pe an, va fi în putere nu numai să muncească și să poată spera la a se menține profesional, dar și să profite de un anume rasfăț material, nu de soiul aleșilor soartei din zilele noastre, învățați a refuza cu plictis bonificații de câteva sute de mii de dolari, ci la buzunarul obișnuiților de localuri unde curent se lasă pe masă chinta de bancnote ale republicii cu cea mai spornică cifră înaintea roiului de zerouri.

În fine, bătrânul verde, căruia un destin favorabil i-a harazit ierni cu caldura în hoceag și o pensie superioară unei doze cosmetice de frecat coatele aspre, va putea călători fără viză oriunde prin coclaurii Europei, unde s-ar găsi cineva să-l găzduiască, după ce i-a plătit drumul. El va putea astfel să vada, înainte de a plăti, statistic mai devreme decât alții, obștescul obol trecerii Stixului, locuri cândva întrezărite prin geamul autocarului O. N. T. Mai intervine și posibilitatea ca, în momentul patrunderii României în Uniunea Europeană, pe piatra lui funerară numele să-i fie încă citibil, cripta neacoperită de mușchi – oricum, ar fi datorită

nepoșilor pe care tocmai îi trece strada spre grădinița.

Socoteala nu este, firește, infailibilă, începe o marjă de un an-doi și ea nu se aplică acelor firi energice, mult întreprinzătoare, pe care obstinatul nostru anistorism le-a învățat că se poate, ba chiar trebuie, ca lor să le meargă bine, indiferent ce s-ar întâmpla prin preajmă. Mai cu seamă că în evuri de ciumă sau de tranziție se propun ocazii de o specială adecvare spre a sari din rând. Se elimină atunci de la sine din calculație pionierii îmbogățirii peste noapte, cutezătorii ce suie pe stâlpii de înaltă tensiune, spre a-și fauri rapid norocul, care scot piese din calea ferată, dau cep conductelor de păcură – de negăsit, căci conductele-s lungi –, duc la capăt inginerii financiare ce pun

va fi cu neputință autorului unei plăchete de versuri, al unui volum de eseuri, de ce ar fi, dar din domeniul literaturii, să ascundă fiscalului fabuloasele venituri care l-ar înverzi de invidie pe Bill Gates însuși. Și nu e vorba aici de romancierii populari, ca Pavel Coruț, ale căror producțiuni absorb trâmbe de cumpărători în librării, ci și de cel mai firav debutant ce se va muta, grație, întâi de toate generozității editorului, dintr-o amărâta de cameră cu oportunitățile pe coridor, într-un palace cu câte două garaje de fiecare fațadă. El nu va mai cobori din limuzinele purtându-l spre incinte unde se decern premii de miliarde, va fi degrabă ales academician, poftit să intre în Parlament în oricare din Camere va binevoi, va pune de mii de ori câte o sorbitură de șam-

dolari la treizeci de zile calendaristă autoritatea nu-și ia inima în dinți ca recupereze, pe căi de care absolut o pune, de trei ori pe atât. Doar avem acest sector o tradiție fermă, suta de de tranziție a fanarioților: luau ei câte trei ori pe an birul anului, dar mai și conduceau, încet pe cât sigur, către Europa, aceea a Secolului luminii.

Se zice că alarmant ar fi indicele sănătate a nației. Este însă suficient luăm în considerație că o treime din mâni s-au dispensat de mijloacele de încălzire pe timpul iernii, cât ar fi ceasta de viscolitoare, ca să înțeleagă în ce încurajatoare măsură s-a înzdrăvenit rasa și ce economii se vor realiza când jumătate din români, fortificați, vor urma exemplul! Cărtitori vor fi și voi, întotdeauna, fie și după desființarea vizelor Schengen. Necazi

și numai al lor. Nu și al nostru acum când vin sărbătorile și publicitatea ne îndrumă către acele magazine care, ieftin și esențial, oferă fitecui ghiveciul de orchidee-cu puțin peste un milion, firul de crin – imperiale! – cu o sută douăzeci de mii o ramă de lemn, pentru fotografii, de mici dimensiuni argintie, cu 990.000, iar, mare, cu trei milioane. Cine mai stă pe gânduri? Nu este așadar, de mirare că un cunoscut romancier a fost văzut intrând într-un magazin de pe Calea Victoriei, unde a încercat o pereche de pantofi! De altfel, din 2002 se va generaliza practica nobilă conform căreia creatorul nostru va primi un premiu de câte zece milioane lei de fiecare an al vieții, de cum va împlini 67, 76, 83 ani. Cu spor indexat în funcție de creșterea dolarului, coș de flori și cu singura condiție de a aparține opoziției.

Este adevărat că tot acum, la Brașov, mii de muncitori

manifestează – postul de televiziune oficial nu precizează în ce termeni – că nu au ce pune în blide de sărbători copiilor lor. Pentru ei, vestea cea bună, apariția pâinii second-hand, se confirmă doar pe jumătate: costul rămâne același. Este, dacă mai trebuie s-o spunem, o situație pasageră, asupra căreia, ni s-a comunicat, autoritatea meditează. Cum știm, în democrație, meditația transcendentă este liberă. Și dacă meditația se va prelungi, geroasei ierni îi va succeda irepresibil primăvara, realizarea cea mai de seamă a oricărui regim politic care se respectă.

În așteptare, sfătuia în unul din aforismele sale Victor Eftimiu, fă altceva. Dacă ne destănuia și ce anume, n-am mai avea astăzi nici o problemă. Ca în romanele circulare, ger sclipitor, sărbători îmbelsugate!



Pieter Bruegel cel Bătrîn - Vinători pe zăpadă

pe umerii vânjoși ai contribuabilului, de fiecare guvernare, niște miișoare de miliarde de lei. Iar pe grumajii faptașilor apăsătoare, monotona, grijă a plasamentelor de capital, unde magnifice imobile, rotunde domenii agricole, jeep-uri de lux, ambarcațiuni ș.a. alcătuiesc numai partea la lumină a iceberului.

Ca să fim sinceri, nu doar ei sunt majorii beneficiari ai libertăților dobândite în acel 22 decembrie pe cale să devină sărbătoare națională. Și nici barbații politici despre care neștiind mai nimic – căci nu e de nasul nostru să știm, și doar n-o să credem ce scriu gazetele! – nici nu ne-am putea pronunța. Dacă ei adună a veri uriașe, o fac cu siguranță spre folosul nostru. Și pentru că nu se poate altfel. Așa că autenticii beneficiari ai zilelor noastre sunt – atenție! – artiștii, iar dintre ei, în chip firesc, scriitorii. Este momentul și locul ca lumea să afle: oricât și-ar dori-o, îi

panie pe limbă și va mușca de vârf tot atâtea pișcoturi proaspete, ce-i vor înlocui orice altă nutriție. Neconformist, va răsturna cu cotul buteliile de răcoritoare, farfuriile cu alune descojite – de aici și nazuința supremă a somităților politice de a ieși în societate măcar cu un volum de versuri, dacă nu cu miezoase proze.

Tirajele de câte 180.000 de exemplare, pe care sigur le hotărâ bardul *en titre* al lui Ceaușescu, precum tot personal și le distribuia, stârnesc în zilele noastre mila la adresa unui mic trecut. Cum însă omul este, de la izgonirea din Paradis, un mare nemulțumit, un neliniștit și un îngrijorat, mereu în cautarea de ceea ce nu i se cuvine – adică de mai bine – ne poticnim de cete de iritați pe care te miri ce îi revoltă, faptul bunăoară că electricitatea se scumpește lunar și nu zilnic, cum ar fi cazul, ca să ne înfățișăm cu fruntea sus în fața Europei, că la venitul mediu de o sută de



LECTURI LA ZI

de Roxana Racaru

Identificări

CONSTITUIT ca replică (pregnant) românească în cadrul dezbaterii mai largi despre postcolonialism, postcomunism și discurs identitar, primul număr al *Caietelor Echinox* (și colocviul "Postcolonialism și interculturalitate" organizat de Asociația Română de Literatură Comparată, de la care pornește și ale cărui lucrări le publică) încearcă o analiză a tarelor identitare est și vest-europene și a recompunerii dificile, deficitare a identităților naționale ale statelor foste comuniste.

Înlocuind, într-o perspectivă pragmatică, *autoritatea* și imaginea identității naționale imuabile cu *politica culturală*, cea care, prin dezbateri, modelează discursul public în direcția principiului de *political correctness*, Richard Rorty creează premisele discuției despre o identitate eliberată de ontologic, desacralizată. Mai mult decât atât, cel de-al doilea eseu publicat aici schițează contururile *culturii literare*. "o cultură care a înlocuit atât religia cât și filosofia cu literatura", și în cadrul căreia "izbăvirea urmează să fie dobândită intrând în contact cu limitele actuale ale imaginației umane". Multiculturalismul și pluriperspectivismul sînt astfel așezate printre cele mai importante trăsături ale acestei culturi: "în locul ideii socratice de auto-examinare și cunoaștere-de-sine, intelectualul literar pune ideea de amplificare a eului printr-o luare la cunoștință a cât mai multor moduri de a fi uman".

În concordanță cu acest dezițat (parte dintr-o tradiție deja a definirilor societății postmoderne), mitul european, cu toate trăsăturile discursului identitar care au făcut obiectul unor numeroase contestări și re-poziționări delicate (vezi și dezbaterile în jurul canonului, europocentrist, prezentă aici prin eseu lui Mircea Martin), este privit din afară. Europa este, la origine, o colonie, "the first great colony of the world, at least of the Western world", cu un extraordinar destin, dar și, probabil "some inbuilt psychological insecurity" care o fac ostilă față de Celălalt (fie el evreu, asiatic, african sau american) și chiar față de jumătatea sa estică. În același timp, însă, beneficiind de un anume "pluri-centrism, a multiplication of layers, a diversity of angles and of positions" (Virgil Nemoianu), ceea ce face posibile scenariile de redefinire identitară, în ciuda rigidității, a servilismului și a fundaturilor detectabile în discursurile și acțiunile protagoniștilor ei politici.

O soluție la pericolul permanent al intoleranței, chiar în cadrul unei perspective multiculturală (în care fiecare comunitate se vrea *centru*) este găsită în adoptarea conceptului de *transculturalitate*, din perspectiva căruia se acceptă atât "idealurile derivate din sensurile culturale specifice «ale fiecărei culturi în discuție», cât și pe acelea care trimit spre două sau mai multe culturi în același timp" (Victor Neumann), rezolvînd astfel situația așa-numitei *minorități a minorităților* (persoanele care aparțin mai multor culturi). Termenii-cheie ai *transculturalității* ar fi *identitatea multiplă, plurilingvismul, idealurile transculturale, culturile de frontieră, identi-*



Universitatea "Babeș-Bolyai", Centrul de cercetare a imaginării; Fundația Culturală Echinox și Asociația Română de Literatură Comparată - *Caietele Echinox, Postcolonialism & Postcomunism*, volumul 1, Ed. Dacia, Cluj, 2001, 264p., preț 60.000 lei

atea regională. "Ce este de reținut ca fiind fundamental în conceptul de identitate regională? În primul rînd șansa acordată oricărei persoane de a deveni coparticipantă la activitățile din sfera publică în absența criteriilor limitative de proveniență rasială, etnică, religioasă, lingvistică sau în temeiul numărului colectivității din care provine".

În contextul studiilor despre postcomunism ("ca o variantă răsăriteană a studiilor de «Postcolonialism» din Apus", Corin Braga în *Cuvînt înainte*), importantă este înțelegerea (și depășirea) distorsionării pe care comunismul a produs-o în imaginea identitară a fiecărei dintre țările estice. Și, mai ales, refacerea memoriei ca premisă a *vindecării* identitare. Mistificările succesive pe care propaganda comunistă le-a operat asupra istoriei au repercusiuni chiar asupra amintirilor personale, particulare, ale celor care au trăit-o (așa cum demonstrează Daniela Koleva în analiza povestirilor despre 9 septembrie 1944, data-simbol a instaurării comunismului în Bulgaria). Comunismul a creat o "memory distortion" (Ștefan Borbely) ale cărei efecte se vad, printre altele, în deusolarea și nesiguranța (la nivel politic și economic în primul rînd) din Est.

România, al cărei caz este prezentat de mai multe eseuri, prezintă o *obsesie identitară* (devenită *urgență identitară* după căderea comunismului, după cum argumentează Carmen-Maria Mecu și Nicolae Mecu în eseu lor), identificabilă nu numai în toposurile discursului contemporan, ci de la începuturile statului românesc modern. Una din cauzele acestei "collective insecurity" (Monica Spiridon), ar putea fi tocmai originea etnică (colonie a Romei) și poziția geografică (la granița dintre impenii, "borderland position"). Pledoaria autorilor este pentru *managementul cultural, relaxarea instituțională*, și recuperarea memoriei ("memory is interested in continuity, in how identity is preserved over time", Daniela Koleva) care să creeze, dacă nu o *identitate regională*, cel puțin o creștere a importanței laturii *civice* în fața celei *naționaliste*.

Scurtă istorie

IDENTIFICARI, de data aceasta strict literare, și re-poziționări (cu 25 de aplicații) operează și Ion Bogdan Lefter în *Scurta istorie a romanului românesc*. Prejudecăți care operează în cadrul evaluărilor romanului (la nivel tipologic, "prozatorii români ar avea înzestrare de povestitori, nu de romancierii", sau istoric și sociologic) sînt demontate într-un discurs atent mai ales la formulele românești și efectele ale acestora. Opinia răspîdită, în perioada interbelică, privind neadevarea sau insuficiența romanului românesc este explicată prin startul tîrziu: "romanul românesc s-a impus [...] abia în secolul XX. Or imaginea «clasică» a literaturii naționale se formase în secolul XIX". Prezentarea evoluției genului nu ocolește enumerările și nici clasificările în funcție de *tendințe*, una din concluziile *sistematisării sumare* fiind aceea că "nu există o «școală» de roman românesc, o formulă proprie, recunoscutibilă ca atare de către un cititor străin, ci doar complicata dinamică internă a unor modele inspirate din sau compatibile cu cele din lumea largă". Nu o identitate (în sens *tare*), deci, ci nenumărate identificări parțiale.

Aplicațiile vizează 25 din cei mai importanți romancierii români, de la Rebreanu la autorii anilor '80 și ai, ca epilog, un top 10 al romanelor românești din secolul XX.

Propunerile de lectură merg înspre un Rebreanu necunoscut, devinind de la normele realiste prin impunerea unui scenariu tragic, repetitiv; spre reconsiderarea "proustianismului" unei Hortensia Papadat-Bengescu și a "obiectivității" ei; spre interpretarea din perspectiva unei obstinări a formelei a unor autori precum Camil Petrescu și Anton Holban (primul fiind autorul unor romane cu "arhitecturi precise", și "minuție stilistică"); spre arabescurile unui Gib Mihaescu; *ordonarea simbolică* a narațiunii din *Delirul* lui Marin Preda; reinterpretarea ultimului roman al lui Ivasiuc, *Apa*, din perspectiva unei omogenități complete a romanelor lui ș.a.m.d.

Proza nouă, postmodernă, este anticipată, și în așezarea cronologică a autorilor, de analizele consacrate tîrgoviștenilor și de prezentări generale (mai ales privind felul în care se articulează romanul autorilor optzeciști). Astfel privită, evoluția romanului integrează natural fragmentarismul sau tehnica filmului de la sfîrșitul secolului și dilatarea operată de modelul proustian sau joycean din prima sa jumătate.



Ion Bogdan Lefter - *Scurtă istorie a romanului românesc (cu 25 de aplicații)*, Editura Paralela 45, Pitești, 2001, 262 p., f.p.



Mircea A. Diaconu - *Cezar Baltag. Monografie, antologie comentată, receptare critică*, Editura Aula, Colecția "Canon", Brașov, 2000, 96p., 20.000 lei

Cezar Baltag, azi

MARCILE generaționiste, cu siguranța formulele de identificare cu cel mai mare succes în epoca postbelică, operează, cu toate contestările și impreciziile delimitărilor, ca marcaje frontaliere cu aproape aceeași retorică și aceleași animozități *interteritoriale* ca granițele politice. După contestarea formulei, transcendenței și a metaforei modelului modernist, operată mai ales în ultimii ani, Mircea A. Diaconu definește identitatea generației '60, și, prin reul, a lui Cezar Baltag, poetul în discuție, construind un întreg aparat argumentativ defensiv.

Simptom al acceptării premiselor acestor atacuri, monografia nu încearcă o altă abordare (din perspectiva, poate pareă o blasfemie, dar textul poetic susține o asemenea ipoteză, a unei anume tranzitivități și a fragmentarismului, de exemplu). Există, doar schițate, asemenea *alte* identificări (cum e, de pildă, abordarea distanțării față de suprarealism ș.a.).

Criticul merge pe urmele eseurilor lui Cezar Baltag însuși și în disocieri față de postmodernism (să amintim că Cezar Baltag a tradus *Sfîșierea lui Morfeu* pentru numărul din 1986 dedicat postmodernismului, al *Caietelor critice*). Centrul de greutate al formulei lui îl constituie, conform poeziei pe care a expus-o în eseuri și pe care au semnalat-o criticii, *Sensul, metafora, metaferența* ("aceea care recuperează orizontul original al limbajului prin tensiunea care unește termenii aîtor contradicții transformate astfel în complementarități").

Analizele de text, note de lectură mai curînd, caută semnele *ecuației* poetice, "religia purității poemului", motivele esențiale, miturile fundamentale, ajungînd la concluzia că esențializarea expresiei este "consecința unui demers ontologic și gnoseologic".

"Studiile despre metaforă, despre Ion Barbu, Lucian Blaga și Nichita Stănescu, preocuparea constantă pentru a impune ideea hierofaniilor, interpretarea credințelor arhaice intrate în calendarul creștin și a faptelor religioase în sine, toate acestea sînt în măsură să demonstreze forța *demersului integral* al lui Cezar Baltag, care devine în felul acesta un fel de apostol al metaforei în spațiul original".

"Apostol" totuși al religiei ermetice pe care a profesat-o tot modernismul *hard* în care a cre-

zut, Cezar Baltag se afla într-o postură *slabă*, redat publicului într-o recapitulare a temelor de lectură pe care el însuși le-a impus și departe de recitarea *neistorică*, limpezită care să ni-l poată aduce contemporan.

Rafinament stilistic

DIN direcția *transfrontalierilor* generaționiste, a celor singulare ca formulă sau evoluție, dar asimilați *trendului* actual (o dovadă în acest sens fiind chiar editarea unei monografii cu scop didactic), vine Ștefan Agopian. Demonstrația începe, în aceeași desfășurare a generațiilor: "Ștefan Agopian nu s-a «înrolat», în chip explicit, manifest, în nici una dintre «generațiile» literaturii noastre contemporane, iar poezia sa, implicată în romanele publicate, îl face greu încadrabil în «școlile» literare contemporane autorului din punct de vedere istoric". În mod paradoxal, el aparține totuși unui *curent* (mai curînd, o orientare generală a prozei), cel *antirealist*. Istoria acestei marginalități promovate spre zonele de putere ale canonului nu atrage încă neobositele cercetări didactice. Cu alte cuvinte, marginea rămîne, și în acest discurs despre un (fost) exponent al ei, în continuare margine. Se definește față de centrul realist și *obsedant* al deceniilor comuniste: "fața de o parte a prozei românești, care încearcă să reia mijloacele romanului de analiză interbelic, față de tonul sentențios-moralizator, care marchează majoritatea «romanelor obsedantului deceniu», apare o proză care nu încearcă nici să dezvăluie nici să ascundă mari adevăruri istorice".



Ruxandra Ivăncescu - *Ștefan Agopian. Monografie, antologie comentată, receptare critică*, Editura Aula, Colecția "Canon", Brașov, 2001, 80p., 25.000 lei

"Rafinamentul stilistic", trăsătura cea mai evidentă și mai fermecătoare a scrisului lui, corespunde în analiza Ruxandrei Ivăncescu trimiterilor la *metaficțiunea istoriografică* definită de Linda Hutcheon, ingenuozității, fundalului comparatist oferit de romanele lui Borges și atentei analize a fundamentelor lumilor fictive și a motivelor sale (postmoderne și nu numai). Acestea glisează unele peste altele în nuanțări. *fapte* și diluări: "pentru Ștefan Agopian cauza primă și ultimă a lucrurilor este cartea, însă, după cum spunem, o carte pe care aluneacă suprafața deformatoare a multor cărți - oglindă".

Elemente de geografie imaginată

STUDIUL lui Larry Wolff *Inventarea Europei de Est* a fost publicat în 1994. Dacă ar fi apărut cu doar câțiva ani mai devreme, l-aș fi situat, poate, în șirul studiilor de imagologie care, incluzând cu destulă consecvență în titlu termenul de "inventare", își propun să demonteze mecanismele și stereotipurile ce se ascund în spatele diverselor construcții culturale. Dar contextul în care apare cartea lui Larry Wolff, profesor de istorie la Boston College, și de la care acesta pornește în mod explicit, mă obligă să o atribui unui alt domeniu – postcolonialismul. Jocul acesta, al plasării într-un domeniu sau altul nu e legat de succesiunea unor "mode" academice, ci de atitudinile diferite ale celor două discipline față de subiectul studiat, chiar dacă instrumentele de analiză sînt, în mare măsură, aceleași.

Schimbarile produse în Europa de Est prin căderea comunismului au făcut ca, după 1989, Europa să fie gândită ca un întreg, prin dispariția unei frontiere politice care separa continentul în două. Există însă, spune Larry Wolff – și noi o știm cel puțin la fel de bine ca el, o hartă mentală a Europei care refuză abolirea acestei frontiere, iar țările estice se afla, din perspectiva Vestului, în situația fostelor lor colonii după eliberare. Ne convine sau nu, Estul a devenit obiect de interes pentru studiile postcoloniale. Dar cînd a apărut ideea de Europa de Est? E întrebarea la care răspunde cartea lui Larry Wolff. Dispariția Cortinei de Fier nu e doar șansa de a "corecta" o hartă în mare parte instituită de discursul de la Fulton al lui Churchill, ci și ocazia de a estompa consecințele unui mod de gândire instituit în Epoca Luminilor, pentru că atunci Occidentul construiește, prin opoziție cu propria imagine, ideea Europei de Est. Succesiunea capitolelor cărții descrie etapele construcției: intrare, posedare, imaginare, cartografiere, sfătuire, populare. Autorii acestei "geografii filozofice" sînt călătorii cu imaginație ce străbat un teritoriu încă alb pe hărți și călătorii imaginați, ca cei din scrierile lui Voltaire, principalul "vinovat" de această invenție, deși el nu a ajuns niciodată în ținuturile despre care a scris. În fond, subiectul cărții nu este Europa de Est; ea apare, în analiza lui Wolff ca obiect pasiv, dispus parcă să accepte tot ce se inventează pe seama ei.

Remarcînd caracterul contradictoriu al acestei construcții, *Inventarea Europei de Est* oferă o "completare" a tezelor *Orientalismului* lui Edward Said, cartea care, cu aproape două decenii înainte, institua postcolonialismul ca domeniu de studii academice. *Inventarea Europei de Est* e strîns legată de inventarea Orientului, față de care creează o tranziție ambiguă, dar evidentă pentru ochii călătorilor occidentali. Ca și Orientul, jumătatea estică a Europei nu e decît o subtilă autoreclamă a Occidentului, un construct ce afirmă superioritatea unei părți



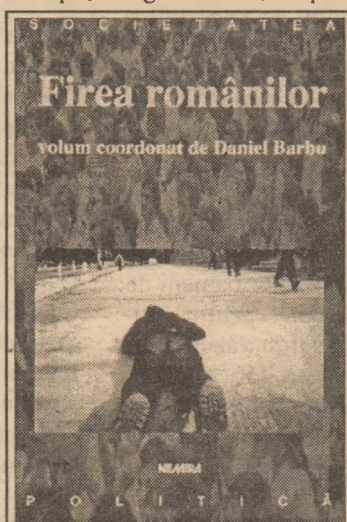
Larry Wolff - *Inventarea Europei de Est. Harta civilizației în Epoca Luminilor*, trad. din engleză de Bianca Rizzoli. Humanitas – seria Istorie. București – 2000. 542p.

de lume asupra altei părți. În ultimele rînduri ale cărții, Wolff sugerează și reciproca: inventarea Europei de Vest sau ceea ce ar fi răspunsul esticilor la imaginile compuse de vestici. Cuvîntul ultim al cărții sale îl are Tolstoi – cel din *Război și pace*.

Cititorul român va înțelege că pînă și în această invenție, Occidentul e dispus să ne ignore, eroinele fiind, de la distanță, Rusia lui Voltaire și Polonia lui Rousseau. Călătorii Epocii Luminilor se aflau la noi doar în trecere, ceea ce nu înseamnă, totuși, că nu găseau suficient timp să învețe să-i cunoască pe moldoveni. Cum anume, va descoperi cititorul.

A fi român

OCARTE publicată de Editura Nemira în 2000 și intitulată, simplu, *Firea românilor* a fost, la sfîrșitul anului trecut, subiectul de discuție a două dintre emisiunile de duminică dimineața ale lui Cristian Tabără. De fapt, cînd scriu această recenzie, cea de-a doua emisiune e doar anunțată, nu și difuzată, dar prima dintre ele mi-a atras atenția prin faptul că invitații lui Cristian Tabără discutau, amical, despre *firea românilor*, folosind doar clișee. Ciudat e faptul că volumul în discuție își propunea tocmai contrariul: inventarierea unor clișee de receptare din însemnările călătorilor străini în Parile Române, între secolele al XVI-lea și al XVIII-lea, analiza acestora și, implicit, denunțarea lor ca forme lipsite de un sens "adevărat". "Este astăzi din ce în ce mai puțin sigur - scrie, în pre-



Firea românilor – volum coordonat de Daniel Barbu. Nemira – col Societatea politică. București – 2000. 209p.

față, coordonatorul volumului, Daniel Barbu – că popoarele au, fiecare în parte, un spirit al lor, reflectat în trăsături colective de caracter, unice și inconfundabile." Nimic mai clar, dar, probabil, invitații emisiunii să-riseră prefața.

Firea românilor include patru scurte texte (experimentale, de factură etico-politică – ne spun autorii), comentarii pe marginea faptului că imaginea pe care și-au construit-o românii e esențial diferită de cea pe care le-au construit-o străinii. Cel mai interesant studiu e cel al lui Daniel Barbu, intitulat *Etica ortodoxă și «spiritul» românesc*, care, în ultimă instanță, oferă un suport istoric, savant, acuzațiilor obișnuite aduse astăzi Bisericii Ortodoxe Române. Dar, fie că ești de acord, fie că nu, cu acuzațiile aduse B.O.R., nu poți să nu remarci subtilitatea interpretărilor de text vechi făcute de autor. Singurul text neizbutit e cel al lui Cristian Preda, *Poporul meu. Călători străini și naționalism românesc*, care, în prima parte, pune cap la cap clișee – pe care cititorul le-a întîlnit deja în fragmentele citate de Daniel Barbu – comparate, neconvingător, în partea a doua, cu un discurs naționalist de început de secol XX.

Am avut noi grădini?

DOLORES TOMA, autorea unei încîntătoare cărți despre grădini și modurile lor de folosire, ne spune că da, am avut și noi grădinile noastre. "i nu ați de puține pe cît am fi tentați să credem, judecînd după ce ne-a mai rămas astăzi din ele. Atît doar că, ceea ce noi am numit, mai ales prin secolul al XIX-lea (dar și înainte, sau după) grădină nu semăna deloc cu ceea ce francezii înțelegeau, în secolul al XVII-lea (epoca de grație a grădinilor lor), prin *jardin*.

Pare un fapt paradoxal că un dat pe care l-am crede universal, cum e grădina, poate vorbi despre diferențe culturale profunde, dar paradoxul acesta nu e decît o aparență, iar studiile de istorie a mentalităților și-au obișnuit cititorii, în Occident, să caute, în cele mai mărunte și banale lucruri, semnele diferenței. E un exercițiu care nouă, românilor, ne-a lipsit, din moment ce ne-au lipsit și astfel de cercetări. Cartea scrisă de Dolores Toma e un studiu de început de drum. Căzute în desuetudine în țările vestice, după momente de inflație, analizele de acest fel promit pentru cultura română descoperiri extrem de interesante; dar sîntem, cred, departe de orice inflație în domeniu, atît timp cît, mai întîi, e nevoie de recuperarea și reconstituirea datelor ce compun materia primă a cărților de acest fel. Și dacă recentul studiu al lui Andrei Oișteanu – similar ca metodă de analiză cu cel propus acum de Dolores Toma – despre imaginea evreului în cultura română nu lăsa să se vadă nici un gol în reconstituirea datelor, autoarea studiului despre grădini se lovește destul de des de lipsa unor documente care să-i ofere suficiente informații. S-ar părea că românii au fost mai interesați de străini decît de grădini, iar străinii călători în Principate destul de interesați de grădinile



LECTURI LA ZI

de Catalin Constantin

românilor, din moment ce Dolores Toma găsește adesea la aceștia informații mai bogate și mai amănunțite decît în multe dintre documentele românești. Nu e însă o regulă absolută: Negruzzi ne lasă, de pildă, cîteva mărturii literare despre ce înseamnă pentru noi grădina ("grădinața"), extrem de intere-

la modul evident, prin folosirea repetată a pronumelui "noi", unui mod de a gândi grădina și natura ce pare a ne fi specific, se distanțează discret, prin întrebări retorice, de același mod de gândire ce ne-a lăsat moștenire atîtea spații verzi cît se ne întrebăm dacă am avut, vreodată, grădini.

O țară soră

ROMÂNIA, care, pentru francezi, e o țară soră... cu un destin nefericit... o națiune sacrificată... figuri de martiri și de sfinți... costumul țărănilor e curat și mîndru... victimă a străinilor ce -au invadat țara... ospitalitate...

Traduc din franceză, în dezordine, cîteva dintre locurile comune care îmi sar în ochi la răsfoirea unei antologii intitulate *La Roumanie vue par les français d'autrefois*. O ediție elegantă, a cărei copertă reproduce o imagine interbelică din Micul Paris: Calea Victoriei. Antologia include aproape optzeci de texte în limba franceză, scrise de călători, politicieni, academicieni și scriitori francezi de altădată, cu grija selectate și decupate, ca aceștia să-și exprime mai ales sentimentele de simpatie față de țara soră. E greu de imaginat o mai mare densitate de clișee, locuri comu-



Dolores Toma - *Despre grădini și modurile lor de folosire*. Polirom – col. Plural. Iași – 2001. 240p.

sante și, crede autoarea, pe nedrept ignorate pînă acum. Dar ce descoperă, de fapt, Dolores Toma?

Mai întîi, spuneam, că am avut și noi grădini. 60 de grădini publice, la 1877, în București, potrivit lui Ulysse de Marsillac... în afară de cele domnești sau boierești, și ele deseori dechise publicului. E adevărat, toate mult mai modeste decît referentul lor francez de secol XVII, magnific descris de studiu. Ne uimește nu doar faptul că am avut grădini, ci și numărul lor, uimire care pare să o stăpînească chiar și pe autoare, din moment ce, pînă și la sfîrșitul cărții, ne asigură că aceasta nu e deloc un fapt ireal. Ba, chiar mai mult, pentru ele s-au dus uneori adevărate bătălii, cum o arată numeroasele documente de arhivă ale municipalității bucureștene, atent răsfoite într-un întreg capitol. Teza pe care o propune Dolores Toma e că, în spatele diferențelor de înfățișare dintre grădina franceză, a cărei paradigmă e cea de secol XVII, și varianta ei moldo-valahă, mai ales cea de secol XIX, se ascund diferențe ce țin de cultura profundă: rigoarea și perfecțiunea artefactului francez, destinat contemplării, vorbesc despre dorința omului de stăpînire prin rațiune și, în același timp, de îndepărtare de o natură imperfectă, în timp ce stufoasa grădină română, dominată de copacii crescuți la întîmplare, e subordonată naturii, percepută ca lucrare perfectă a lui Dumnezeu – nu întîmplător, descoperă autoarea, ea se află lîngă biserică și e destinată, în numeroasele zile de sîrbătoare, desfătării... Studiul, scris cu talent și cu puterea de a convinge, se cuvine remarcat și pentru atitudinea subtil polemică a autoarei care, asociindu-se



La Roumanie vue par les français d'autrefois - choix des textes et notes par Paula Romanescu. Editions de la Fondation Culturelle Roumaine. Bucarest – 2001. 328 p.

ne și stereotipuri ca în aceste pagini. O astfel de încercare de a face publicitate României (pentru că acesta e scopul declarat al antologiei) nu poate fi, astăzi, decît un eșec. "i, totuși, cartea mi se pare interesantă dintr-un anume punct de vedere: antologia aceasta pornește, fără a fi o reeditare, de la o mai veche selecție de texte pe aceeași temă, *Les français et la Roumanie*, apărută în București interbelic, în 1937. Autorii ei erau nu români, ci doi francezi, Paul Desfeuilles și Jacques Lassaingne, hotărîți să manipuleze discursul francez despre România în favoarea românilor.



Din bube, mucegaiuri și noroi

CRED că nu există scriitor mai nepotrivit cu luna decembrie ca Mihail Galațanu. Tot ce scrie e atât de impregnat de blasfemie generalizată, atât de anti-arbatoresc, încât trebuie să spun că m-am îndoit serios să scriu despre altceva. Dar planul fusese făcut, citisem cartea și cărțile) lui Mihail Galațanu, voi am e mult timp să scriu despre acest scriitor controversat, așa că am lăsat la o parte nepotrivirea de care, încă o dată abliniez, sînt pe deplin conștienta. Cei care se tem să nu sperie spiritul Craunului cu mostre de literatură buruieșoasă, sînt rugați să nu citească această cronică nepotrivită și cu atât mai mult să nu se apropie cumva de cărțile auto-ului în cauză.

Scriitorul e autor al unor volume de poezii care au făcut scandal penal în ansul propriu al cuvîntului (pentru lucrare aminte e suficient să cităm titlurile a doua dintre ele: *O noapte cu atria și Româna cu prostii*). Dar nu în volume a germinat samînta scandalului, pentru că ele au apărut ulterior declanșării acestora. Cele două volume precedente anterior au trecut pe pagina de copyright anul 2001, dar Mihail Galațanu e cunoscut de mult timp ca un poet lat în contra direcției academicoase a literaturii române de azi. Mare parte din textele lui, înainte de a apărea între perți lucioase, au circulat cumva naral, liber, citite pe la cenacluri nu tocmai cunoscute, nu tocmai asepticetice, au fost selecționate în antologii între care unele destul de rău vazute. Cunoscută de toată lumea mișcarea exhibare literară a sexualității în cazul așa-zisului nouazecism promovat Dan-Silviu Boerescu și de antologiele sale. Mihail Galațanu e unul din cei care personalizează această mișcare, dar în ultimul timp a reușit să-și instruiască o imagine individuală, să desprindă așadar din noroiul primordial.

Volumul de proze apărut și acesta în 2001 și despre care va fi vorba în continuare, cuprinde patru texte, nuvele-am putea spune, dacă autorul n-ar totuși departe de categoriile clasice gen, atât în proză, cât și în poezie. Și a nu din cine știe ce nonconforme formale, ci mai degrabă dintr-o osare formală. Tot ce contează pentru Mihail Galațanu e conținutul și, fără fie totuși neglijent în construcție, tele lui au în comun cu nuvela, așa n o știm din definiții, doar amarea și complexitatea problematicii, i puțin rigoarea arhitecturii.

Cel mai spectaculos text și cel mai morabil este cu siguranță *Amor cu osofila*. E o poveste clasică pentru il de spectaculos pe care îl pro-veaza Mihail Galațanu, deși nu e reprezentativă pentru genul care l-a at cunoscut. Nici o scena de amor în această parabolă ciudată, nici o ulație descrisă cu lux de amănunte, doar dragostea nefirească dintre un

cercetător genialoid și o musculița de oțet. Autorul exploatează la maximum mitul iubirii imposibile, între lumi separate. Cineva mai sprintar în interpretari ar putea ajunge chiar la un model obsedat în literatura noastră, *Lucașfăruș* bineînțeles, dus la derizoriu și absurd. Și lucrul n-ar fi poate tocmai aberant, avînd în vedere că Mihail Galațanu e sensibil la asemenea reluări blasfematorii, după cum vom vedea în povestea care dă titlul volumului. Dacă ne gîndim, mai departe, la *Miron și frumoasa fără corp* și mitul adiacent, interpretarea devine și mai posibilă. Și apropierea pot continua, oarecum cu teme, pentru că atunci cînd scrii o poveste cu un asemenea subiect, originalitatea e doar o aparență. De la *Metamozoza* lui Kafka și pîna la filmele SF, o largă plajă de analogii sînt posibile. Și încă una, poate mai puțin adecvată subiectului, dar care m-a urmărit de-a lungul lecturii: Gregorie Grigorescu, savantul dedicat insectelor, are ceva din personajul lui Ivasiuc din romanul *Vestibul*. Nu mușca Drososila dintr-un măr, dar are aceleași aere de inocență și nepăsare, de tinerețe ingenuă, iar el, respectiv, aceeași obstinație în munca lui, aceeași seriozitate dedicată care seamănă cu încăpățînarea profesorului de morfologie de a desena celula nervoasă, de a exorciza astfel demonii amorului nepermis. Asta la un prim nivel, pentru că amorul lui Grigorie merge nu înspre eterul problematizării secrete, ci înspre o consumare imposibilă. Musculița iubită, Drosy, e închisă într-o cușcă de sticlă, cam așa cum visează orice îndragostit să-și închidă iubită. E injectată cu hormoni umani, începe să aibă manifestări feminine, îi trimite un mesaj pe pager îmbîlînzitorului într-o noapte de pomină, după care moare într-o încercare de transformare fatală. Grigorie găsește dimineața în laborator cadavrul unei femei în toată puterea cuvîntului: "Sticla recipientului își stralucea țandările în jurul meu. Capul iubitei mele se carbonizase. Sângele ei nu mai era alb-incolor, ca al unei insecte oarecare, ci arăta aceeași purpură închegată pe care l-ar avea și al meu, dacă m-aș fi tăiat la un deget. Nu mai aveam curajul să privesc partea inferioară a corpului ei de acum, care se termina cu picioarele carbonizate, dar sunt sigur - sau aproape sigur - o știu ce-aș fi văzut." Urmează un pasaj amplu în care se dezvoltă un fel de eseu jumătate senzual, jumătate hermeneutic despre practica și semnificația sarutului în locul pe care savantul nu mai are curaj să-l privească. Hermeneutica oarecum de joasă calitate, în deplină consonanță cu motto-ul din Vasile Lovinescu, un autor se pare iubit de Mihail Galațanu și pe care ni-l amintim cu toții din neuitatele analize la poveștile lui Creangă. Aici ar fi unul din punctele slabe ale scriitorului. Alunecarea în astfel de aberații, îndulcirea miroznelor sexuale cu arome aparent mai nobile,

mitologie, hermeneutică, alchimie. Nu era nevoie și ar fi fost chiar infinit mai bine dacă modelul lui Galațanu ar fi rămas un Creangă pur, acela din poveștile pentru adulți, și nu un Creangă care l-a citit și l-a ascultat pe misteriosul său comentator de mai tîrziu.

Mai captivante ar fi pasajele în care scriitorul folosește rețeta discursului de registru științific. Modelul pare să fie același *Vestibul*, recondiționat cu orbitoarele descrieri anatomice de la Mircea Cartarescu. Dar aceste descrieri nu au nici răceala de la Ivasiuc, și nici fastul baroc de la Cartarescu. Sînt mai democratice, în sensul că personajul care le emite, așa savant cum este el, vorbește în același timp ca un băiat de cartier, cu "io" și "tipesă", în timp ce comentează în stil propriu informații de manual de zoologie. Să fie vorba despre un acord stilistic cam lax sau de o semnificație voită? Greu de spus. Greu de spus și de ce apartamentul cu celula fotoelectrică coexistă cu rudimentarul pager. Și neconcordanțe s-ar mai putea găsi. Autorul n-are rigoarea matematică a creatorilor de literatură SF. El dezvoltă un sentimentalism, un lirism de suburbie care nu prea compatimește cu răceala experimentelor narate. Și dincolo de toate astea rezidă obstinația de a scrie o literatură foarte apropiată de problema primordială, sexul. Cam multe ingrediente, dacă adăugăm și hermeneutică. E clar că Mihail Galațanu visează o literatură cu ofertă multiplă. Și reușește pe alocuri, dar echilibrul e precar.

Oferta e restrînsă bine și am spune cu folos, deși pudibonderia națională se va oripila probabil de grozăvia scenelor de sex, în buruienoasa *Cadoul de Craciun*. Fără adaosuri filosofice, avem aici povestea simplă a unui soldat dezertor. Că și aici se pot face comentarii savante, că și aici există nuclee psihanalitice (fratele invalid căruia soldatul vrea să-i dăruiască de Craciun pușca din dotare, virginitatea tînarului, mîinile murdare pentru care e trimis la arest, primul barbierit, vise amestecate cu realitatea etc.), e adevărat, dar toate acestea sînt mult mai bine ascunse într-o poveste aparent simplă, simplista chiar la suprafață. Subiectul pare desprins dintr-un ziar de scandal, faptul divers cu alură de senzational și mereu prezent și mereu exploatat. Nimic nu lipsește: fetița de doisprezece ani care se prostituează trăgînd cu sete din punga de aurolac, soldatul violator de țiganci bătrîne și grase, opinia unor oameni de bine care în focul luptei pentru moralitate rămîn cu penisul în vîzul lumii (blestematele de bretele), tot ce ar putea la o adică să stîrmească interesul cititorului de ziare și doar întîmplător de literatură. E o poveste numai bună de apărut în paginile unei reviste ca aceea pe care o conduce autorul și totuși insist să cred că e mai mult decît atât. O liniaritate a stilului de esență rară, un acord stilistic cu personajul care amin-



Mihail Galațanu, *Strada Plantelor*, Editura ALLFA, 2001, 126 pag., f.p.

tește de sunetul sec și precis al lui Slavici fac din acesta poveste probabil cel mai realizat text al volumului. Cu toate exagerările inerente, cu toți naturalismul pe alocuri insuportabil, cu permanenta conștiința a faptului că nu e vorba despre literatură înaltă, ci despre literatură joasă, dar nu în sensul peiorativ al cuvîntului.

Ar fi interesant de vazut, dacă s-ar putea face asemenea masuratori, care dintre blasfemiile lui Mihail Galațanu scandalizează mai mult: atacul la bunăcuviința din *Cadoul de Craciun* sau atentatul la mitul sacru al literaturii române din *Strada Plantelor*, locația sanatoriului Șuțu. Cu aceeași oscilație deja adjudecată între SF și lirism, între demitizare culturală și îndrazneală sexuală, autorul reconstruiește în aceasta poveste un crîmpei din viața Lucașfărușului poeziei românești. Și îndraznesc să spun, deși mă aștept să fiu contrazisă de agitatorii de serviciu care probabil nu vor citi aceasta *oroare*, că o face cu un fel de tandrețe. Un personaj calatoresc în timp pentru a-l întîlni pe Messer "altfel decît îl cunoscusem și cum îl știusem atîta vreme". Acest "cum îl cunoscusem" poate fi orice: poate fi într-o logică de suprafață a poveștii starea de normalitate a poetului, sănătatea pierdută, dar poate fi la fel de bine, și totul converge înspre o astfel de interpretare, cunoașterea convențională, portretul de tînar avîntat și romantic din manualele de literatură română. În loc de asta, poetul, niciodată numit, apare altfel, dar poate la fel de memorabil: "Oamenii de pe bulevardul Carol se obișnuiseră să-l vadă trecînd în paltonul său cel larg, cu galoșii enormi, cu o față senina de care spînzura un zîmbet edulcorat. Cum boala înaintase în ultima vreme, el părea din ce în ce mai bătrîn, iar vîrfurile mustașilor enorme îi atîneau blazate în jos, poate în semn prematur de dispreț față de lumea pe care mulți credeau că o va părăsi la fel de prematur." Prins într-o relație abjectă cu o cusătoreasă din vecini, Messer dispare din sanatoriu și din lume, lăsînd în urma lui amintirea și fotografia unei nunți. Dar ce fel de nunta? Și în ce fel poetul "reușește" în aceste memorii romanțate scrise la începutul secolului 21 să împlinescă o dragoste exemplară, frustrantă și nefericită de la sfîrșitul secolului 19? Nu e cumva naratorul acestei scandaloase povești cititorul care-l vrea pe Eminescu fericit? A se citi și dincolo de scena de amor consumată în ghereta portarului.



Sentimentul groenlandez al polemicii

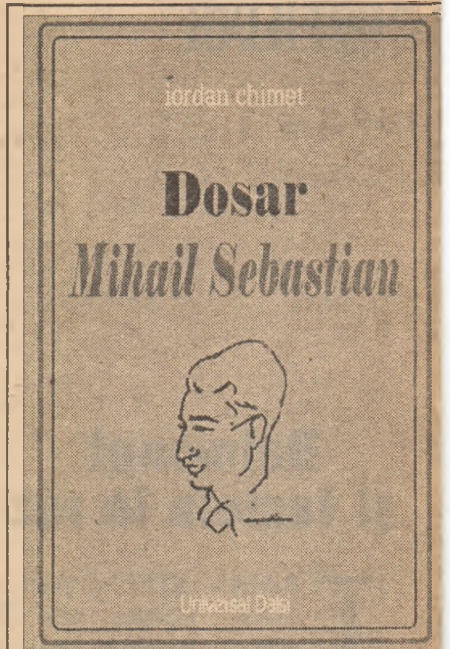
JURNALUL lui Mihail Sebastian, apărut la Humanitas în 1996, a generat aproape instantaneu un val de articole, polemici, studii. Nimic mai plăcut decât să le recitești strânse într-o singură carte. Mai întâi a fost dosarul alcătuit de Geo Șerban, intitulat *Sebastian sub vreme* (apărut la editura Universal Dalsi, caiet cultural 6 al revistei "Realitatea evreiască"). Anul acesta a apărut, la aceeași editura, un dosar alcătuit de Iordan Chimet (*Dosar. Mihail Sebastian*). Diferența dintre cele două este destul de mare. Primul aduna fara metodă cam tot ce s-a scris mai important despre jurnalul cu pricina. În al doilea dosar întâlnim o structurare interesantă pe capitole și evidențierea unei problematice actuale. În prefața, Iordan Chimet propune o nouă lectură; dar mai ales acuză polemicele, de multe ori puerile, penibile belicoase, generate de probleme fierbinți aduse în prim-plan de Sebastian. Eschimoșii groenlandezi au un joc în care concurenții se calomniaza unul pe altul, pînă la epuizare. În receptarea lui Sebastian nu au ieșit la iveală, în primul rînd, interpretările, ciocnirile de idei, ci fracturile din intelectualitatea românească, orgolii nemăsurate, voci megalomane, o adevărată zarvă groenlandeză. Cam acestea au transformat dosarul Sebastian într-un caz de "nesincronie" intelectuală. Obiectul dezbaterii profitabile aparuse, instrumentele discuției intelectuale erau ruginite rau. Prea puțin realizau acum cît de penibile sînt "certurile pentru putere" în "din ce în ce mai minuscula Republică a Literelor din Cetatea lui Bucur", cum o numește excelent Iordan Chimet. Perspectiva lui Chimet este șocantă - pentru că propune un ton moderat, de bun-simț, cum de prea puține ori am auzit în jurul acestui Jurnal - în anii '96-'97 era aproape o blasfemie să-ți permiți ton echilibrat în chestiuni atît de grave. Ce păreau să omită mulți comentatori de atunci, era faptul că lucruri atît de simple vorbeau despre evenimente petrecute cu peste 50 de ani în urmă, făceau istorie, discutau perioada interbelică. Un astfel de bun-simț al distanței propune retrospectiv Iordan Chimet. Domnia sa recunoaște importanța istoriei orale dar, în același timp, propune identificarea corectă a istoricității faptelor. Jurnalul a venit pe un fundal nepotrivit. Acela al setei de "document", din anii '90. Și acest text a fost victima confuziei regretabile dintre memorialistica și document. Este clar că nu poți da drept certă o afirmație diaristică - eventual, pui sub semnul întrebării anumite certitudini personale (cum foarte sugestiv face Andrei Codrescu - își revizuiește o admirație necondiționată pentru Mircea Eliade).

Ridicole sînt "semințele" de polemică! Un punct de pornire a fost, spre exemplu, articolul domnului Gabriel Liiceanu, "Sebastian, mon frère". O figură de stil mai mult sau mai puțin reușită, un patos exagerat. De la reproșurile de mai sus pînă la iritări iscate, este însă cale foarte lungă. Astfel, a apărut o reacție a lui Michael Finkenthal care îl acuză de antisemitism pe Liiceanu. Acuza nu e deloc directă. Ea provine dintr-un text extrem de confuz, un galimatias din care nu poți înțelege decît că Liiceanu este antisemit camuflat. Iată o mostră care pare desprinsă din vreun discurs miștocăresc al lui Panurge: "În fine, finalul. Prostia, vulgara sau rafinată, este într-adevăr impenetrabilă; împotriva ei, spunea poetul, pînă și Dumnezeu e neputincios. Ea este sîmburele răului fizic și metafizic. De acord. Dar raul și răutatea sînt două lucruri diferite. Raul este o categorie metafizică cu care trebuie să trăim." etc. Astfel de elucbrații au generat o altă replică, venită în apararea lui Liiceanu, semnată de Andrei Cornea, apărută în "22". O apărare inutilă a lui Liiceanu, cam așa apare în contextul "dosarului". În loc să denunțe imposibilitatea clară de a avea o discuție normală, unde regulile comunicării să fie acceptate, Andrei Cornea încearcă să răspundă "serios" - textul e frumos, dar firul polemicii se pierde, Cam asta-i polemica groenlandeză - atacuri paralele, mult zgomot pentru nimic.

Un text amintit în "dosar" este

reacția lui Sebastian la vederea capitolului din istoria monumentală a lui G. Calinescu: "17 iulie. Am citit ieri în corecturi (date de Rosetti) pagina dedicată mie în "Istoria literaturii" a lui Calinescu. E probabil cel mai sever lucru care s-a scris împotriva mea. Nici un talent artistic, nici o aptitudine de scriitor. Cu prima observație începe, cu ultima termină. Am fost agasat, dar nu mai mult. E plictisitor să se afle o asemenea pagină într-o istorie literară, care prin caracterul ei monumental este un fapt irevocabil. O asemenea carte de 1000 de pagini în quarto se scrie o dată la 30-40 de ani. Trebuie deci să așteptăm patru decenii pentru o rectificare." Pasajul este tulburător, este o reflecție extrem de valoroasă asupra condiției criticului literar, în general. În fond, este prezisă soarta acestei "istorii" calinesciene. Ea își depășește, prin dimensiuni fizice, condiția discursului critic. Este tiranică, este monumentală, exclude replica, motiv de amărăciune pentru Sebastian. Să așteptăm 4 decenii o rectificare, iată o stare de lucruri care nu face parte din normalitatea dialogului critic. Dar cine se bate cu 1000 de pagini în quarto? pare să spună ironic-amar Sebastian, atît de rafinatul critic. Radu Cosașu identifică aici un incredibil fair-play critic. Alți comentatori subliniază opacitatea lui Calinescu, deși nu e cazul - nu la redescoperirea propriei valori se gîndea Sebastian.

O altă caracteristică a acestui dosar este împletirea analizei tradiționale



Iordan Chimet, *Dosar. Mihail Sebastian*, Editura Universal Dalsi, Pucurești, 2001, 340p., f.p.

(critică filologică) cu încercări de analiză istorică (și încercări timide de mentalități). Împărțirea jurnalului pe "niveluri" (jurnal intim, jurnal de creație, jurnal intelectual și politic), în ceputa de Leon Volovici în prefața și de mai mulți comentatori, mi s-a parut extrem de deficitară, acum la o lectură continuă a "receptării". Împărțirea respectivă justifică recunoașterea unei "gradări" a realității: nivelul politic are un grad mare de "real", de "adevăr" cel de creație mai puțin. Și în felul acesta, criticii literari analizează într-un fel părțile "neimplicate politic", în al fel schimbarea adusă de război. Discursul lor suferă de o schizoidie care nu există la Sebastian. Schizoidia este noastră, a contemporanilor care nu se mai satura de criterioniști brilianți, abizibili în epocă, de problematici false dacă nu ipocrite (vorbind despre comunism, vorbind despre fanatismul acelor intelectuali, reflex esopic prelungi după '89).

Iordan Chimet strecoară un text fundamental (inedit), care nu este despre Sebastian, dar care aduce o corecție extrem de necesară discursurilor inflamate de atunci. Este vorba despre Adrian Marino (*Două Românii ideologice*). O gîndire iluminist-raționalistă își are radacini puternice în România. Marino observă că după valurile de redituri masive ale extremei drepte interbelice "se ajunge - explicit sau implicit - la concluzia total greșită că *sînt gura* tradiție ideologică românească a fi doar cea etnicista, naționalista, șovină, iraționalista, anticriticista, antijunimista".

Dan C. Mihăilescu se întreba dacă citește cineva acest jurnal pentru Sebastian însuși. El considera implicită lectura pentru ceilalți, pentru eroii jurnalului. Eroii ar conta foarte mult. Nu mai că Eliade din textul lui Sebastian este atît de monoton, de univoc - exact prin asta e scandalos. Camil Petrescu e amuzant, e deja un personaj dacă-i alături *Agendele* lovinesciene. Putem realiza abia acum cît de "datată" este întrebarea lui Dan C. Mihăilescu. Toc mai lectura pentru Eliade sau Nicolae Ionescu se erodează deja - sînt deja clișeizate afirmațiile despre ei. "Erodarea" completă a laturii documentare - Jurnalul lui Sebastian a fost victimă unei astfel de lecturi obsedante în anii '90, dar și atacul decisiv împotriva unor astfel de perspective. Speram, ce puțin.

Am primit la redacție

Cărți

- Atanasie Marian Marienescu, *Învățătorul și poporul*, ediție îngrijită, prefață și bibliografie de Eugen Balan, București, Ed. Albatros, 2001. 154 pag.
- Coriolan Gheție, *În dialog cu istoria*, precuvîntare de Gh. Bulgar, postfață de Ion C. Ștefan, București, Ed. Arefeană, 2001. 300 pag., 80000 lei.
- Coriolan Gheție, *Însemnări și amintiri (1932-1939)*, ediție îngrijită de Mircea Platon, Iași, Ed. Timpul, 2001. 180 pag.
- Iordan Chimet, *Exil*, București, Ed. Universal Dalsi, an de apariție nementionat. 198 pag.
- Dan C. Mihăilescu, *Scriitorul*, articole, Cluj-Napoca, Ed. Dacia, 2001. 178 pag.
- Vitalie Ciobanu, *Valsul pe eșafod*, 30 de pretexte literare și un "jurnal la Praga", Chișinău, Ed. Cartier, 2001. 282 pag.
- Prof. univ. dr. Adrian Nastase, *Organizarea internațională*, Târgoviște, Universitatea "Valahia", 2001. 376 pag.
- Alexandru Lungu, *Răscrucea și semnul/ The Crossing and the Sign*, Pitești, Ed. Paralela 45, Colecția bilingvă de poezie, 2001. 126 pag.

Reviste

- Sorin Anca și Alexandru Lungu, *Pictopoeme*, Bonn, Ed. Argo, 2001. 100 pag.
- Liviu Malița, *Nicolae Breban*, monografie, Brașov, Ed. Aula, 2001. 112 pag.
- Marta Petreu, *Falanga*, Cluj, Ed. Dacia, col. "Poezii Clujului", 2001. 160 pag.
- Aura Christi, *Vulturi de noapte*, roman, Cluj-Napoca, Ed. Dacia, 2001. 366 pag.
- *Tâmava*, revista de filosofie și literatură, anul X, nr. 3-6 (62-65)/ 2001. Târgu-Mureș. Apare sub egida Uniunii Scriitorilor din România. Director: Eugeniu Nistor. Redactor-șef: Iulian Boldea. *Paradigme ale eseisticii românești*, studiu de Iulian Boldea; *Existența și cunoașterea la Kant*, text inedit de Dumitru Isac; poeme de Ion Horea etc.
- *Reflex*. Nr. 10/ 2001. Apare la Reșița. Redactor-șef: Octavian Doclin. La Colocviile naționale "Reflex" participă, printre alții: Eugen Uricaru, Vasile Dan, Octavian Doclin, Cornel Ungureanu, T.G. Maioreșcu, Florin Banescu, Ondrej Stefanko, Comelia Ștefănescu.

CENTRUL ȘI

Daimonul și femeia în roz

TRAIAN ȘTEF e poet și eseist. Cărțile sale de eseuri (*Ridicolul, Despre calitatea umană*) au ca punct de plecare un resort demitizant. Sunt demistificate locuri comune, tare din totdeauna ale caracterelor umane, sunt demontate inhibiții ori exhibiții din unghiul unei minți ce caută măsura și echilibrul în toate. Asemeni unui seismograf, autorul tresare la orice abatere de la firesc, de la normalitatea comunicării ori a gândirii. Eseurile de acest tip se vor o terapeutică ori macar o profilactică a maladiilor spiritului uman. Asta nu înseamnă deloc afișarea măștii clinicianului ori a gesticulației moraliste, ci doar consemnarea stării patologice, descrierea cu minuție a bolii, clasificarea simptomelor ei, ca și evaluarea proporțiilor acesteia, fără, însă, morga specialistului. Fără excese de erudiție, eseistul pune, totuși, în pagină informație cultural-filosofică de cea mai bună calitate, filtrată cu rigoare de propriile sale opțiuni culturale și existențiale.

De altă parte, destinul eseistului are în el ceva din cel odiseic. Autorul scrie cu gândul „secund și increzător” ca nu se va dizolva în precaritățile timpului și ale locului. Modelul odiseic îi pare lui Traian Ștef revelator pentru propria condiție. Odiseu ar fi, în această privință, „dintre aceia care și fundamentează existența pe un gând, singurul care nu suportă metamorfoza. Echilibrat pentru că se cunoaște și-i cunoaște și pe ceilalți, putând să distingă posibilul de imposibil, versatil pentru că poate să împletească la nevoie adevărul cu minciuna împăciuitoare, să se prefacă și să-nșele inteligent pentru că poate să pătrundă realitatea unei clipe, viteaz pentru că are onoarea celui care se opune cu prețul vieții în loc să fugă (vitejia se sprijină pe curajul care știe, este în vecinătatea aceluși gând originar comunicând cu destinul), prudent pentru că gândul o ia înaintea sandalei, drept pentru care știe să cântărească fiecaruia ce merită, curios până la contemplare”.

Ca poet (*Călătorie de ucenic, Femeia în roz*) Traian Ștef scrie cu o cerneală pe cât de austeră pe atât de discret-echivocă. El sugerează, nu spune de-a dreptul, cuvintele au mai degrabă imponderabilul șoaptei, imaginile sunt deduse parcă din transparența nuanței și din ezitarea inefabilă a semitonului. Dedesubtul versurilor adastă alegoria, ființele au subite palori tragice, după cum gestică se preschimbă în ceremonial al

transcrierii delicate a frumuseții: „Când te apropii iată cum/ Câte unul devine fluorescent/ Maestrul te-a văzut/ Maestrul știe/ Cel încins în propria imagine/ Strigă înșelătorie// Întorci filele/ Parcă ai întoarce cu burta în sus/ O broască testoasă/ Ești roșie ca pălăria Saskiei/ Ești în criză de timp/ Sau o neliniște interioară/ Sau simțul datoriei/ Nu-ți dau pace/ În oglindă nu te-ai văzut/ Acum ești în tablou/ Privește-te/ Ești în poem înăuntru/ Eu sint afară/ Privește-mă/ Viața este destul de amară/ Prețurile mari în alb/ Sau la negru/ Numai tabloul numai cartea/ Mai obișnuiesc oamenii cu moartea”.

Lipsite de retorism, neduse parcă până la capăt, aceste exultări ale resemnării de a fi și de a scrie se nasc la marginea – cât de fragilă – dintre cuvânt și tăcere, dintre văzut și nevăzut, dintre contingenta frustră și limpiditatea imaterială a transcendenței. S-ar părea, uneori, că nu textul propriu-zis al poemelor e în prim-plan, ci subtextul, ceea ce nu se spune în chip lămurit, ci doar se lasă, mai mult sau mai puțin, bănuț de mințea cititorului. În astfel de pasaje, liricitatea e cu atât mai vie cu cât se ivește din cultivarea simbolicului, a sensului ascuns, ori a pauzelor „de respirație” ale versurilor: „În orele de vârf/ Poate fi văzută/ Prin centrul orașului/ Ignorând aparentele” (*În orele de vârf*).

Poet al spasmelor existenței, dar și al iluminărilor fulgurante ale ființei, Traian Ștef duce adesea viziunea lirică până în preajma extazei. El dă, nu arareori, trăirii amprenta beatificantă a revelației, expunând metafore – să zic așa, de unică folosință – prin care se lasă întrezărită dumnezeirea ori măcar dedusă starea de fractură, de înfiorare și de „ieșire din timp” provocată de presimțirea misteriosului și a cutremurătorului *au dela*. Ca în poemul *Cu pâinea cea de toate zilele*, în care numinosul capătă, în chip cu totul particular, o anume concretețe, deloc demitizantă, însă: „Învățătorule/ Bine este ca noi să fim aici/ Cu pâinea cea de toate zilele/ Și tu acolo// M-ai îndemnat atunci să-ți spun tu/ Și spun acum tu golule/ Tu formă cu pașii rari/ Bine este ca noi// Și se oprea înaintea lui/ Cu privirea ca o petală de frezia/ Și-i intindea obrazul/ Și erau fericiți// E rău puiule nu mai pot/ Și borfașii ăștia ne omoară de vii/ Și vulturul înfige tare ghearele// Numai fagurele este perfect/ Și lăptișorul de matcă substanța însăși/ Linsă de pe lama cuțitului”.

E sigur că, dincolo de simțul măsurii, de o delicatete, temperamentală și expresivă deopotrivă, Traian Ștef trăiește într-un orizont al mirărilor și al încercărilor. El caută limitele cu voluptate masochistă, își

pune la încercare mereu propriul simț de orientare, dând scrisului său de multe ori o turnură inițiatică. Fără a moraliza, poetul expune adevărurile zilnice în culoare melancolic-ceremonială, receptiv fie la contemplarea lumii, fie la vecinătatea cu misterul.

Chipurile femeii cruciat

ORIZONTUL poeziei Ruxandrei Cesereanu e unul dantesc, infemal, cu contururi constrângătoare și cu o dinamică pulsatorie. Cercurile unui astfel de orizont se strâng terifiant în jurul ființei, impresurând simțurile și gândurile, apăsând intolerabil asupra structurii ei intime. Poeta își expune, în plin exercițiu al traumei, o viziune asupra lumii de extracție expresionistă. Un univers cu trăsături halucinate e prefigurat aici în toată relevanța sa oprimentă, un univers în care eul se simte un intrus ori, pur și simplu, un învins.

Ruxandra Cesereanu mizează, în versurile sale, pe senzorialitate, una deloc trucată, ci, mai curând de o tulburătoare și autentică prezență. Cu mențiunea că senzorialitatea nu trece, aici, în senzualitate frustră, nu se erijează în dogmă a corporalității. Simțurile impun o mare permeabilitate la detaliile lumii, la obiectele cele mai disparate și mai „umile”, își acutizează funcția – specifică – de a absorbi materialitatea și de a o traduce în gând poetic. De-aici denșitatea viziunii poetice, ponderea imaginilor, atrase de câmpul de gravitație al unei sensibilități extreme la întâmplările și intrupările cotidianului.

În *Femeia-cruciat* (1999), poeta trece în revistă fețele și avatarurile feminității, de la vârsta candorii, a imaculării, la întruchipările infernale, malefice, de la femeia îndrăgostită, de pildă, la ipostaza purificator-mântuitoare. Expresiile abisului, ale înfiorării în fața neantului se întretaie cu zvonurile transcendenței, golul se află în proximitatea beatitudinii, a plenității, ca în poemul *După-amiază (Femeia care sint)*, tablou al intimității feminine, în care sugestia oximoronică a imaginii întâlnește figurări aproape mecanomorfe: „Femeia încercând să înțeleagă/ și-adeuce aminte de o noapțe cumplită/ când pielea i se împinzește de zdrențe moi./ ea își deșurubează trupul/ singele și-l dezleagă albă/ ca semn al zeului mohorit de refuzul singuratății./ Ascult liniștea cu privirea lină ca un orb somnolos/ care să mă mîngie, să mă sfîșie molatic./ Amintirile schimbă-ntre ele morții/ și lumina de dincolo de tăcere./ ceea ce am săvîrșit e nevazut/

cum adevărul în minciună îmi împinge trupul./ (...)/ Dezvăluirile golului sint puterea mea de a da moarte./ seara cerul miroase a zei./ nebunilor li se face greață înaintea nopții./ sticloși, ei cad de la etajele suferinței./ îmbibați de ploaie”.

Căutând în bolgiile propriului trup semnele revelației și în amprente fiziologice dinamice ascensionale a unui destin, aceste versuri primesc, din plin, palorile tragicului sublimat în efigii cristice, văzute însă ca goluri ale transcendenței și ca pogorări în infernul suferinței, ca în poemul *Maria Magdalena*: „De-atîta timp Maria Magdalena sapă-n mine/ și mă caută ca pe-un mormânt gol/ în trup își află casa un rege-al șobolanilor./ doar el îmi va fi mire și-ales./ N-am nici un Hrist./ nici nu voi șterge talpi sfinte de mucenic/ și n-am nici lacrimi de femeie./ Așteptând ploile primăverii zac și zac./ Pielea-i de șopârta rece, trupu-i plin de plăgi./ ingerași harnici trebaluiesc și le spală/ ucigând muștele negre ale lui Sataneu./ Marie Magdalena, cum te legeni beată./ dar trupul tău nu-i mai lunecos decît sufletul meu hidos./ Fii preoteasă de taină și mă izbavește”.

Periplul Ruxandrei Cesereanu e, neîndoindu-ne, unul inițiatic, punctat de prezența bisericilor, periplu relevant pentru dimensiunea mitică a acestei lirici. Reies, din aceste versuri, fețe diferite ale Orașului, una crepusculară și decadentă, alta împrejmuțată cu arome de sfințenie, delimitate de râul Someș, râu cu conotații mitice, un fel „raisonneur al orașului”, cum precizează autoarea într-o *Scară la poemul Femeia-cruciat*. Toposurile amplului poem *Femeia-cruciat* sunt de găsit într-un fel de conjuncție a imaginarului nocturn și a celui diurn: dizolvarea ființei prin agresiunea temporală, obsesia thanatosului, pecetea ineluctabilă a suferinței, pe de o parte, și, pe de alta, cautarea inițiatică a dumnezeirii, aspirația spre mântuire.

Secvențele acestui periplu pe străzile Orașului au o lentoare agonică, ele consemnând imaginile unui labirint imaginat cu frenezie atroce, în care ființele își consumă destinul în febrele așteptării ori în porniri crepusculare, lipsite de sens. Fervoarea se travestește aici în inerție, iar dinamismul în imobilitate, în vreme ce privirea nu mai trasează conturul obiectelor, devine doar un martor mut al unei ambianțe cvasiapocaliptice: „Am pornit pe străzile orașului pustiu în amiază./ cînd ceasul de dragoste se lichefiază/ în picături reci pe frunte./ te țin de mină și degetele tale troznesc./ ne lipim de vitrinele magazinelor/ și carnea-ncinsă sferică-n oglinda verii./ ca într-o mare duhnind de pești morți./ Privește din virful bisericii

MARGINEA

Sfintul Mihail/ irisul plictisit al soarelui,/ el vede tot, arzind, sclipind,/ șapte splendori sau șapte gunoaie,/ picioare, încălțări și caldarimul stors de pași”.

Viziunile poetice sunt, aici, de cele mai multe ori, rodul unei senzualități – latente ori manifeste – iar arta conștientă se sprijină pe imaginea pregnantă, cu tăietura precisă. Alteori, convulsia erotică se preschimbă în ceremonial, spasmul e imaginat ca ritual al invocației, în timp ce figurile și gesturile capătă o aură hieratică.

În *Femeia-cruciat* sentimentul dominant e acela al tristeții abulice, dar și al unei melancolii cu reflexe livrestice, hranită din deziluziile și dezamăgirile cotidianului și desenată în versuri contrase, ori, dimpotrivă, ritmate ample, cu o sintaxă abil regizată și cu imagini ce unesc concretetea și imaginarul.

Nu mai puțin decât Erosul, sentimentul morții e prezent și el în aceste secvențe lirice care alcătuiesc un scenariu existențial cvasimitic al unui eu liric marcat de angoasă în fața timpului și de scepticism dezamăgit dinaintea alcătuirilor precare ale lumii. Tristețea agonică a acestor versuri cu turnură expresionistă provine din imposibilitatea perceperii înțelesului ultim, esențial al lumii, dar și din sentimentul lipsei de idealitate într-un univers dominat de materialitate și nonsens ontic. Punctele spre transcendent s-au retras, fiorul ascensional se preschimbă în scrum, ființa însăși își pierde identitatea, conștiința de sine și de ceilalți devine mai curând un imperativ, o exigență asumată, decât o realitate efectivă.

Limitele insurgenței

GRAVĂ pe o latură a ei, ironică pe alta, poezia lui Lucian Vasiliu și-a însușit diverse modalități lirice, de la clovneria imagistică la ritualul expunerii sinelui în vers, de la solemnitatea dicțiunii la jocurile combinatorii ori la transcriptiile în retorică parodică și intertextuală.

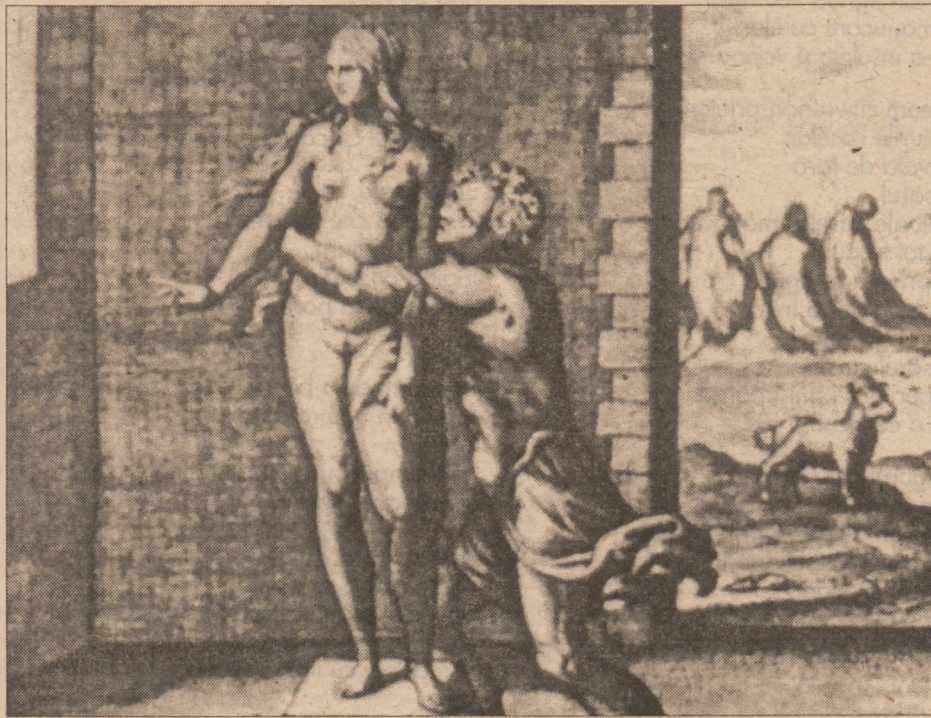
Chiar dacă e prezent, măcar în intenție, deși poate nu și în deplină înfăptuire, dicteul automat are o amprentă aparte în poezia și poetica lui Lucian Vasiliu. Avem de a face aici, însă, cu o incongruență deliberată îndelung, cu un delir raționalizat la maximum, edificat cu rigoare temeinică. Poate că, de aceea, expresivitatea poemelor nu stă deloc în vehemență și sarcasm, chiar dacă vocația insurgenței nu îi este cu totul străină poetului, după cum nu se sprijină nici pe o transcriere mimetică – ci, mai curând, mistificatoare – a cotidianității.

Libertatea asocierilor, amploarea limitată a viziunilor, timbrul nostalgic temperat de ironie – ne conduc spre o poezie care, în răspund tiparelor prestabilite, își arată postura autoreflexivă, conotând, dincolo de convenții estetice și etice, sunetul liric de adevărat carat estetic. Una dintre obsesiile poetului, un topos de incontestabilă predilecție este acela al clarificării de sine, al tematizării launtrului ca spațiu al angoaselor și ambiguităților ființei adânci.

Autoportretele lirice redau însă nu cea ce e contur lămurit ori lămuritor, tușă sigură, figurativă; expresivitatea lor decurge mai curând din ambivalență și ambiguitate, din nedefinitul heraclitean al devenirii interioare; e un spațiu al contrariilor, o consacrare a antitezelor ireconciliabile ca normă a autodefinirii, ca în *Mona-Monada*: „Eu mă prezint tuturor: veritabil eretic./ Înaintează serafică prin mulțime/ indicând capul meu bărbos (pasaj biblic)/ pe care îl ține în extaz/ pe tava de argint./ Mă ofer dansului

pului desfigurat al lumii etc. stau măturie) poetul cată să-l eufemizeze prin bufonerie și acoladă fantezistă, prin gesticulație ludică, gust al paradoxului și exercițiului ironic. E aproape sigur că teatralitatea, ostentația și trucajul se înscriu tocmai într-o astfel de strategie a asimilării relativizante a tragicului.

De altă parte, ludicul funcționează – cu evidență – și în parafrazele parodice, când trimiterele la alte texte convoacă, în interiorul propriului text, ecourile unui discurs dezinhibat cu alură naturală, ce cultivă deopotrivă distincția ceremonioasă a livrescului, dar și spontaneitatea imagistică, în genul dicteului automat. Sugestiv, în această direcție, e poemul *Edgar Allan Poe*, text cu iz de artă poetică hrănită din halou intertextual, din exacerbare livrescă și parodică: „Corbul domnului profesor e o inchipuire./ Lovește în fereastra de gheață/ cu pliscul subțire –/ pe cât de hirsut, pe atât de incult./ descins dintr-un neam păsaresc de demult// El se arată pe neprevăzute./ Ne îmbrățișează cu arpile-i slute –/



Pierre Firns, ilustrație la *Metamorfozele lui Ovidiu*, 1619 (*Pygmalion*)

exotic./ Brusce se sting luminile: alcătuim/ fericitul cuplu,/ eminate primordiale./ Dansăm murmurând melodia «A, Amsterdam»/ Resimt mușcătura sânilor tari./ Șarpele se insinuează treptat la Est de Eden// Navighez între eroare și adevăr/ între instinct și rațiune,/ între fratele mort și fratele viu:/ gura ei este/ gura unei nespuse de frumoase morți”.

Poezia lui Lucian Vasiliu e deopotrivă crepusculară și vizionară, manieristă și parodică. Ea se naște din tensiunea, deloc exterioară ori convențională, creată de aceste ambivalențe și antinomii. Percepând cu intensă acuitate tragicul cotidian (persistența iterativă a unor imagini ca cea a golului, a cenușii, a dărei de sânge, a chi-

atât de negre și atât de bizare,/ dintr-o cu totul altă lume, se pare// Într-o vreme am vrut să-l împușcăm, pe seară,/ acoperise cu țeasta-i/ luna sfântă și clară// Dar, corbul domnului profesor e o inchipuire,/ lovind în fereastra de gheață/ cu pliscu-i subțire”.

Fără să ocolească speculația – poate nu suficient decantată – filosofico-lirică dar lăsându-se ispitit și de imersiunea în cercurile insondabile ale ființei, poetul exploatează din plin sugestia freudiene și bachelardiene, ca și unele concepte consacrate (Totul, Nimicul, Marele Întuneric), tratate, iarăși, în dulce stil parodic, despuiat de solemnitate și ostentație. Obsesia poetului, pusă în scenă ceremonialic, uneori camuflată în versuri neutre,

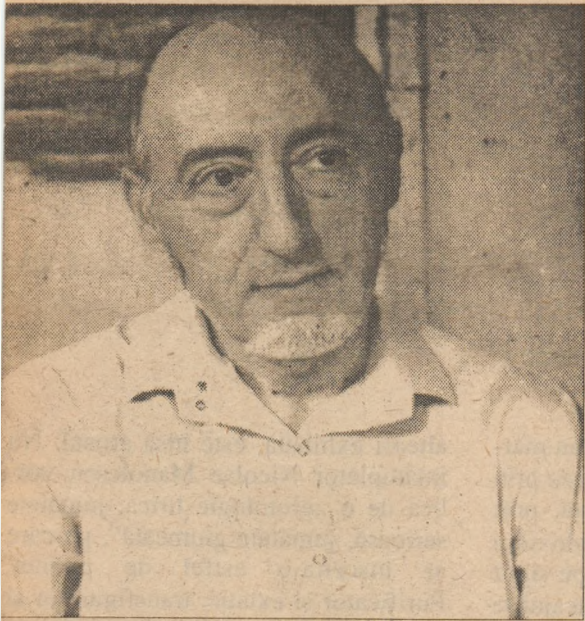
alteori exhibată, este însă erosul. Nu întâmplător Nicolae Manolescu vorbea de o „erotologie lirică, jumătate serioasă, jumătate glumeață”, pe care ar înscena-o astfel de poeme. Purificator și extatic, transfigurator și revelator pentru condiția ființei, erosul își desfășoară semnificațiile într-o gamă largă de modulații; cu toate acestea, cea mai frecventă ipostază e aceea a iubirii-pasiune, ceremonioasă și retorică, clamată și declamată cu neretținută ironie, în poemul *Sigiliu*, de pildă, pur și rafinat, de o ingenuitate orgolioasă: „Ești frumoasă ca un pumn de cenușă/ ca o meduză lehuza// Ești zveltă ca o rază/ în care Lazăr înviază// Ești dulce ca o cruce/ care nu știe să se culce// Ești, Domniță/ ingerului alunăta// Dacă nu ai exista/ înc-aș sluji/ într-un templu incaș”.

Poezia lui Lucian Vasiliu are alură sobră și elegiac-ironică, o discursivitate bine temperată de un caracter liric mai curând reflexiv decât dominat de afectivitate. Între etalarea, neîndoielnic trucată, a eului și efectul de distanțare pe care îl produce exercițiul ironic, între gravitatea metafizică și ceremonial al frazării sinelui, poetul are conștiința – gravă, în fond – a jocului existenței și a „jocului poeziei”, expunând în versurile sale o atmosferă teatralizantă, în care ierarhiile și normele prestabilite par abolite iar universul însuși se transformă într-un spectacol al imageriei cvasionirice, cu figuri și stări afective fardate, unde iluzia și realitatea se resorb în specularitatea poemului, prezențele camuflează absențe iar „priza” la real mărturisește, poate, o decepție metafizică.

Încredințându-se cu lucidă resemnare propriului său destin, trăind într-un decor de spectacol ieftin, în care lucrurile își pierd însemnătatea și viigoarea ontologică, transformându-se în simulacre de realitate, eul liric își asumă din plin sentimentul singurătății, o singurătate esențială, provocată tocmai de diferența acut resimțită a poetului față de o realitate neconvenabilă în multe privințe. Gratuitatea, plăcerea jocului, sunt însoțite de note ale gravității. Între versurile purtând în chip marcat însemne ale ludicului și ale „poeziei cotidianului” avem a afla și versuri de dragoste, delicate, de o suavă, alegorică transparență: „Îmi amintesc/ ca prin viscol de tine,/ înalta și visatoare// desenai la fereastra/ chipul/ zilelor în mișcare// de tine îmi amintesc/ pe când așezai/ cărțile în bibliotecă// pe când trupul tău/ îmi părea/ imensa/ terasă baalbekă”.

Autor de monadologii liric-ironice, Lucian Vasiliu crede a găsi poeticitatea și în detaliu referențial, și în retortele imaginarului. Poemul e, pentru el, livrare a sinelui și împăcare – neodihă, în fond – cu lumea.

Ilulian Boldea



Constantin ABĂLUȚĂ

O zi nesfârșită

am născut
tr-o zi nesfârșită
am privit ploaia
pe zidul casei fără ferestre
peste drum

am avut prieteni
cu băteam mingea cu ceilalți copii
îngeam timbre
tr-un clasor
faceam scamatorii cu figuri

amna când cădeau frunze
măream crăpăturile
pe zidurile caselor
mi ziceam
înt rege
alergam mereu pe alte străzi

tr-o dimineată
ceasul n-a sunat
n-am mai ajuns la școală
n-am uitat la el l-am văzut plin de
praf

u vopseaua roasă
mi-am zis e obosit
trebuie o vacanță
și că m-am dus pe malul dîmboviței
m făcut o plută
în câteva trestii
i-am dat drumul pe apă

i iată-mă azi
au în aceeași zi nesfârșită
privesc ploaia
pe zidul casei fără ferestre
peste drum

înd m-am născut
întul umbla
este acoperișe
umărul casei
ajunsese în grădină
a rădăcina begoniei violete

veam cîțiva ani
ii mei plecau des de acasă
uneam
pe masă pîinea
pe scaun un pahar cu apă
i nu mai eram singur

nai firziu
unica mi-a dăruit
o lupă
năream cu ea
pisi și fețe umane
i-mi păreau caraghioase

înd ploaia
am în cap un scaun
după ce ploaia înceta stam
pe el și pînd:
ploaie în altă parte

tr-o seară
m găsit în grădină

un licurici
am luat lanterna și
încet-încet
l-am învățat să semnalizeze
S. O. S.

3.
Eram mic
noaptea în curte
ascultam greierii
priveam stelele
repetam în minte cîte-un cuvînt
pînă cînd își
pierdea sensul

șantropel cizmarul
îmi dădea bucăți de talpă
cu forme ciudate
le puneam
într-un lighean cu apă
și mă jucam cu ele
de-a insulele și vapoarele

aveam cîțiva non-prieteni
colturile șeselor
privata de țară
coșarul
colturile caselor mă loveau
pe tot trupul
în privată m-apuca
un leșin dulce frica
să n-alunec în jos
coșarul cu sîrmele
și periile lui îmi apărea
ca o caracatiță

singurul meu prieten
era o pisică
cu care alergam prin ploaie
iar apoi ea își lingea
îndelung blana
și pe mine mă certa
mama

4.
În zori
mă ghemuiam
îngă un plop
și umbra trunchiului
fișnea din mine
departe

luam un cuțit
și-l puneam pe iarbă
în curte
purfîndu-l lin
și orizontal
parcă să nu se verse

rotunjeam în minte
tăcerea
de la ora de geografie
cînd n-am știut
care e țara
cu nume de fruct

ce lumină
cădea pe mîinile mele
cînd înălțam zmeul

sfoara vibra
ori respirația mea
întretăiată

adesea găseam tuaregi
prin sertare
și nopți fără lună
în cutele cămășii
alergam prin dumbrăvi
cu imagini în minte
de parcă aș fi fost
faraon înviaț

5.
Îmi amintesc
tata mă lua cu el
în cișmigiu
cum vedeau controlorul
oamenii păraseau
rînd pe rînd
scaunele rabatabile
pocnetul în rafale
al scaunelor goale
parcă trăgeam eu
cu pistolul cu capse

uneori tata
îmi făcea cîte-un zmeu
și eu îl înălțam
fugind pe străzi și
sunînd pe la porți

alteori
mă plimba cu barca
întrînd în umbra sălciilor
simțeam
cum timpul curge peste mine
și mă face mare

deunăzi am văzut
într-o curte
un vechi scaun rabatabil din cișmigiu
pe el stătea o pisică
și mă fixa cu indolența
afîtor
ani scurși

6.
Sfios privesc copacii
din curtea policlinicii
cel pe care l-am scrijelat demult
cu un briceag
a fost trăznit a doua zi

Încet pun degetul
pe fata de masă
astup gaura pe care
soarele a făcut-o
concentrîndu-se
în ochelarii tatei

Am o fotografie la mare
ca șeic
înfășurat într-un cearșaf
călare pe-un măgar
și trei fete mă imploră în genunchi

Cît de finăr eram pe atunci?
pe niciuna din fete



CERȘETORUL DE CAFEA

de Emil
Brumaru

Mierea lumii

Copilandrei
Simona Popescu

Închisă într-un crin mi-e viața,
Mîinile-mi tremură-n parfum,
Luminile îmi taie fața.
Vai, nu mai știu nici cînd, nici
cum

M-a prins în ghearele lui calde
Un fluture crepuscular.
Alături mie, copilandre
Torc mierea lumii din mărar,

Funii sfințite leagă timpul
De pădii, roua-i țigaie.
Îngeri gigantici țin, cu schimbul,
deasupra-mi jerba de văpaie!

n-am mai văzut-o
măgarul era al fotografului
cearșaful se va fi rătăcit
printre celelalte
ale casei

Mi se face frică și
în spatelul pîinii
mă așez la masă
prin aerul de ploaie vocea ta
strălucește
ca un fulger globular

7.
Priveam
în oglinda rotundă
încercînd să aflu
cine sunt
lumina făcea opturi
între pupilele mele
cămășile
mi se strîmtau la guler
pantofii
îmi rămîneau mici
cine sunt?
ledera se foia pe zid
Cotiga lăptarului uruia
și aceeași sticlă albă
răsărea la poartă
fugeam numaidecît într-acolo
să ajung
încăntea pisicii

8.
O lumină noroasă
un copil înaltă zmeul
pînă la ploaie
apoi vine mama
și-mi dă niște sandale noi
care mă apără de trăznet
e din nou soare
vecinul tapițer își scoate
scaunele în curte
le așează în cerc
și trece de la unul la altul
ca limba unui ceas
poate-s bolnav
căci văd frunzele plopilor
zburînd orizontal
și oamenii ce trec
prin fata ferestrei mele
îmi par cunoscuți ca miresmele
din tutungeria bunicului
eu însumi mă simt
undeva departe
într-o lumină noroasă
înălțînd zmeul pînă la ploaie

„JE EST UN
AUTRE”

de
Ioana
Pârvulescu



MUZE ȘI MUZEE

Miercuri, 12 decembrie

Ora 20. Gérard Mortier ține, la colegiu, o conferință de seară despre seducția spectacolului de operă. Vestea numirii lui la Opéra Bastille, începând, cred, din vara viitoare, s-a răspândit într-o clipă, iar sala mare de colocvii începe să se umple cu mult înainte de ora 8. *High life*-ul berlinez nu ratează ocazia. La fară un sfert au ramas numai câteva rînduri de scaune libere, în spate. Oamenii ezita între impulsuri mondene, care i-ar mai ține câteva minute afara și prudența care-i îndeamnă să intre cu pași decizi, să-și ocupe un loc sigur înăuntru. Vorbitorul nu se lasă așteptat. E un om mic de stat și, cum bine se spune, mare la sfat, chiar fermecător. Are o voce plăcută, ale carei modulații le controlează perfect și e plin de energie. Deși belgian, vorbește o germană foarte bună. Conferința lui alternează două limbi: germana și muzica. Cunoscînd arta spectacolului, Mortier și-a regizat el însuși unul: timp de două ore, care trec cu o iuțea incredibilă, nu știi ce să urmărești mai întii: povestea, care începe cu un baiat de 11 ani dus la opera, eveniment care-i schimbă viața, muzica, aleasă în așa fel încît să provoace dragoste de la prima auzire, evitînd cu grija clișeele ori imaginile proiectate, decupaje din spectacole celebre. Retin o frază din Canetti care compară vorbitul cu mersul și cîntatul cu înotul. A vorbi la Wissenschaftskolleg într-o asemenea conferință, spune încă de la început oratorul, pare mai greu decît a conduce Opera din Paris. Nu este o simplă *captatio benevolentiae*, căci iubitorii de muzică din Berlin nu sînt ușor de mulțumit, îi simți gata să-și sfișie prada. Lîngă mine, o doamnă gasește cu cale să-și curețe cu o bucată de hîrtie foșnitoare cizmulita maro, pe care o mișcă și o admiră fară încetare în timpul conferinței. Îmi imaginez - poate pe nedrept - comentariile de personaj caragialian pe care le va face în zilele următoare în grupul ei de prieteni.

Pe perete se proiectează acum o secvență dintr-o bandă desenată: o primadona trecută bine de vîrsta fetelor în floare, cu un trup care da pe-afară și un profil care seamănă cu cel al lui Voltaire, se uită în oglindă și cîntă: „Quel bonheur de me voir si belle dans ce miroir!” Oratorul a ajuns la, pentru mine, una dintre părțile cele mai interesante ale conferinței: argumentele celor care consideră opera o forma de spectacol depășită. Multe țin de convenția principală. Ce poate fi mai ridicol, spune unul dintre aceștia, decît să vezi doi oameni, dușmani de o viață, duelîndu-se și, în același timp, cîntîndu-și unul altuia

diverse cuvinte de ocară. Altele se referă la poveștile mult prea încurcate, cu relații între personaje pe care, chiar dacă citești libretul, le uiți. Gérard Mortier e convins că într-o asemenea spectacol nu intriga contează, ci contrastul sentimentelor. Uneori, spune el, dragostea și ura pot fi cîntate la unison. Alteori protagoniștii pot sta departe, unul la un capăt al scenei, altul la celălalt, fără să se privească și totuși cîntecul lor să intre într-o armonie aproape palpabilă. Ei se văd unul pe altul fară să se privească. Tocmai citisem într-o carte primită de la un sociolog de aici, pe care de altfel îl citează și Mortier, Reinhardt Meyer-Kalkus, un splendid îndemn: «Rede, damit ich dich sehe!», «Vorbește ca să te pot vedea!». Firește, tot ceea ce spune Mortier se petrece la fel pe scena lumii și poate că felul în care este scos în evidență acest lucru este partea vrajită a melo-conferinței lui. Cuvîntul francez

enchantment conține, de altfel, precizează Mortier, cîntecul.

Joi, 13 decembrie

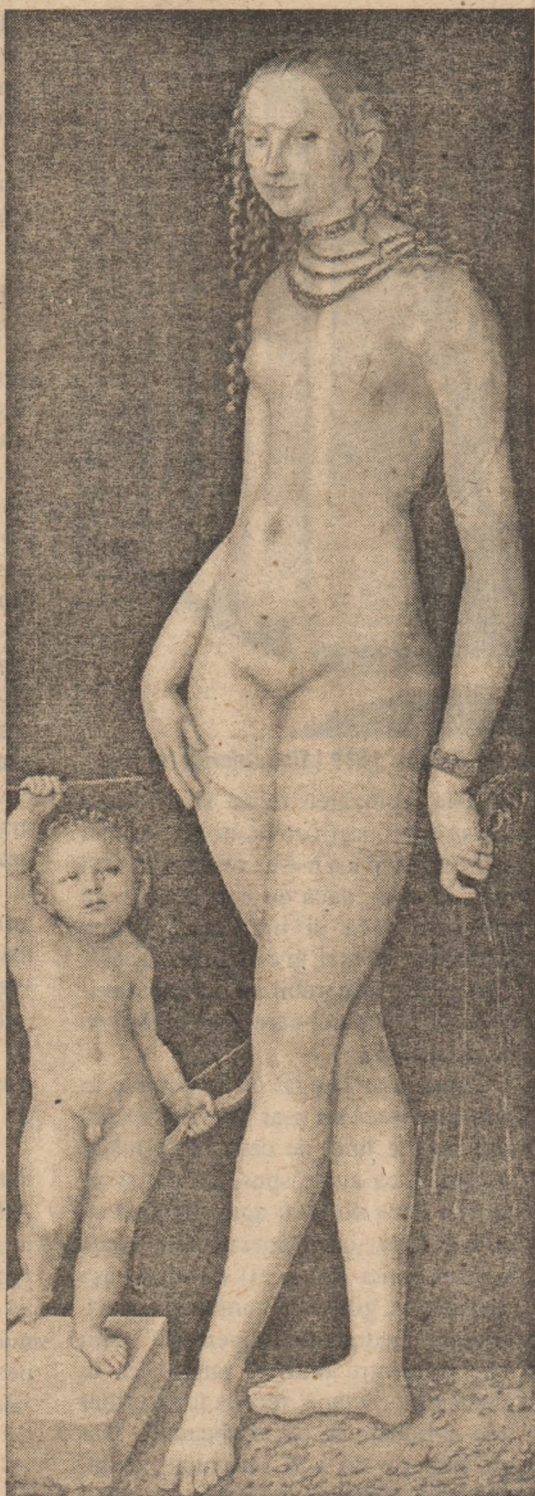
Seara, obișnuita masă comună de joi. Întîmplător, conferențiarul de ieri nimereste la masa literaților. E modest și atent cu noi toți, așa cum a fost tot timpul. De altfel și pledoaria pentru opera era destinată în primul rînd colegilor săi: pe cîtiva a avut gentilețea să-i numească, găsind o modalitate neostentativă de a-i lega de pledoaria sa. Profit să aduc în discuție *Orfeul* lui Enescu (în ajun se vorbise despre *Orfeul* lui Monteverdi). Așa cum mă așteptam, Mortier se declară un admirator fără rezerve al acestei opere. Surpriza este însă că mă asigură că o vom vedea (auzi) la Opera din Paris. O vom vedea e un fel de a spune, chiar dacă sînt deja invitată la spectacol și promis că voi veni.

Vineri, 14 decembrie

Vizitez *Gemäldegalerie*, un loc de unde nu-ți mai vine să pleci, poate și pentru că nu seamănă cu muzeele „turistice”. Acolo ghizi grăbiți care tîrasc în urma lor grupuri oboșite, batalioane în retragere, aici cîtiva oameni vizatori și reculeși, acolo ciocchini groși de oameni adunați numai în fața tablourilor celebre, aici spații libere, care îți permit să oprești clipa. Are tablouri unul și unul. Pe o latură se afla vechii maeștri germani, aceia care pictau Sfinte Fecioare cu cîte o păpușică șezînd în pîntecul lor, cum își imaginau ei că sta un prunc nenăscut, și școala flamandă, din care nu lipsesc Rembrandt și Vermeer, pe cealaltă latură tablouri care pornesc de la renașterea italiană și ajung pînă la peisagiștii englezi. Zăbovesc în fața lui Cranach cel Bătrîn, care e, din abundență, într-una din primele săli ale muzeului. La un moment dat, întorcînd capul, după un ritual pe care îl respect de cîte ori parasesc un spațiu parcurs, zăresc, pe podea, în mijlocul parchetului lustruit, un copil care pare căzut afară dintr-un tablou. E singur, tacut, iar prezența lui acolo are ceva magic. Poate unul dintre îngerii din cerurile italiene, poate hoțul de miere agățat de mîna lui Venus, din tabloul lui Cranach cel Bătrîn. Copilul, care nu se ține încă pe picioare, e plin de bucle blonde și ridică ochii spre mine. Ne privim uimiți, ne cunoaștem și ne recunoaștem. Cel mai tînar vizitator al muzeului, afit de tînar încît, ca-n ghicitoarea antică, merge dimineața în patru labe, este primul meu prieten din Berlin: e Leo, băiețelul cuplului de suedezi. Sînt singura persoana bruneta din viața lui. Vine spre mine cît de repede îi permite mersul lui de mic înger care a uitat să zboare.

Sîmbătă, 15 decembrie

Ora 19. Un concert de Craciun la una din nu prea multe biserici din



Cranach cel Bătrîn, Venus și Amor



Antonio del Pollaiuolo, Profil de tînără (detaliu repetat)

Berlin. Orgă și voci, voci și orgă. Bach. Vraja.

Duminică, 16 decembrie

A treia duminică de Advent. A început să ningă însă cu atîta cumpătare încît numai drumul bicicliștilor ramine alb. Seara îl vizitez, probabil pentru ultima dată, pe dl. Sombart. Salonul îmi apare, din nou, în altă lumină. Rodica Binder, sosită pentru cîteva zile, îi ia un interviu. Ne fotografiem toți trei pe divanul plin de perne care-i aminteste de România. Îmi daruiește o poză pentru coperta cărții care spera să îi apară la noi și în care și-a strîns, între altele, amintirile românești. Nu-mi ramîne decît să dau de urma cărții.

Încep ultima săptămîna berlineza. Jurnalul se apropie de sfîrșit.

ANGOASE

„ANGE plein de gaieté connaissez-vous l'angoisse./ La honte, les remords, les sanglots, les ennuis/ Et les vagues terreurs de ces affreuses nuits./ Qui compriment le cœur comme un papier qu'on froisse?/ Ange plein de gaieté, connaissez-vous l'angoisse?”

Cu această strofă începe „Reversibilitate”, una din cele mai cunoscute poezii din „Les fleurs du mal”. În aceste câteva versuri Baudelaire reușește să zugrăvească mai bine decât toate dicționarele medicale acea stare uneori difuza, alteori acută, caracterizată printr-o neliniște nelămurită (puțin uneori să ajungă pînă la panică) ce pare a izvorî din teama față de un pericol iminent.

Firește, cel mai mare pericol care ne amenință pe noi toți încă de la naștere rămîne filfiitul aripei negre a morții. Ceea ce explică de ce – mai ales de la Kirkegaard și filozofii existențialiști încoace – angoasa a căpătat o accentuată tentă metafizică, născută din reflecția asupra precarității existenței.

Potrivit doctrinei existențialiste, „existența omului precede esența sa”, lăsîndu-i libertatea și răspunderea alegerii, care răspundere devine sursa angoasei sale. Jean Paul Sartre, amalgamînd nuanțe ale existențialismului unui Jaspers sau Heidegger cu tradiții mai vechi ale filozofiei abisale, le remodelează într-o formă bine structurată. „Primul demers al existențialismului, scrie el, este de a permite fiecărui om să intre în posesia lui însuși și să-și asume răspunderea totală a existenței sale”. O existență încărcată de incertitudini, un deșert fizic, metafizic și moral, un univers în care omul, văduvit de iluziile veșniciei, se simte străin, exilat, însingurat, în timp ce convențiile, minciunile, grimasele și deghizările vieții sociale se prăbușesc rînd pe rînd, odată cu propriile sale metereze interioare. Ca și Malraux, Sartre surmontează însă disperarea prin activism, descoperînd că acțiunea își creează propria sa justificare.

Dacă Sartre va găsi ieșirea din angoasă prin „angajamentul” politic, mari scriitori ai secolului precum Albert Camus („Oamenii plîng pentru că lucrurile nu sînt ceea ce ar trebui să fie” / „Caligula”), Nikos Kazantzakis („Există momente teribile și neprevăzute cînd văd într-o străfulgerare că toate astea nu sînt decît un joc crud și van, fără început și fără sfîrșit, fără nici un sens” / „Asceză”), Jean Anouilh, Eugen Ionescu sau Julien Green privesc alcătuirea macro- și microcosmică în primul rînd ca moralisti, pentru care salvarea poate veni

prin ieșirea din minciună, prin sinceritate, aspirația la puritate și asumarea fără iluzii a propriei condiții. „De vreme ce ordinea lumii este reglementată prin moarte, poate că este mai bine pentru Dumnezeu să nu credem în el, luptînd cu toate forțele împotriva morții, fără a ridica ochii spre un cer care tace”, spune undeva Kazantzakis, în timp ce personajul principal al uneia din „Piesele negre” ale lui Jean Anouilh constată cu o anume ușurare: „Ceea ce este liniștitor, este de a fi ajuns undeva, fie și la capătul disperării.” Cioran este poate între scriitorii secolului cel care a intuit în modul cel mai limpede dimensiunea angoasei ca boală a sufletului izvorită mai degrabă din teama de viață decît din spaima morții. „Acumulînd într-una mistere gău-

pentru tipul de individ reflexiv, bintuit de îndoieli, nu tocmai sigur pe sine, sensibilizat de experiențele trecutului și ușor descurajabil în fața asalturilor realității), angoasa, „acea conștiința a fricii, o frică de grad secund reflectînd asupra-și”, acea neliniște nelămurită, adesea fără obiect de care vorbeam la început, departe de a fi un simptom al indifferenței, aversiunii sau dezgustului față de ceea ce ne oferă viața, este, dimpotrivă, o reverberație a setei de a trăi, a nemulțumirii că nu putem fi la înălțimea ambițiilor și orgoliului nostru care ar ținti la mai mult, la mai sus, a oboselii în fața încheșării, mereu reînnoite, cu noi înșine și cu ceilalți. „Omul s-a născut cu vocația oboselii”, mai spune Cioran. La unii, mai puțin apti pentru luptă, oboseala

numai că între dorinți și posibilități pare a se casca un abis. Prizonier și complice al unui trecut dilatat, hipertrofiat, te lași devorat de primejdiile, imaginare sau reale, ale prezentului și viitorului, transformate și ele, neîncetat, în timp trecut...

Neliniștea îți dă la început tîrcoale sfioase, cumiști, incerte, o ignori, încerci să o dai afară ca pe o insectă sîciitoare, nici nu știi cînd izbutește să și se cuibărească de-a binelea în suflet. Pînă cînd, insinuantă, tenace, perseverentă, se dovedește mai tare decît tine, nu mai poți scapa de ea, este piatra de moară, care-ți apasă pieptul, este mina haină, care te strînge de beregată, gheara ascuțită, care și se înfige în carne, emoția, care-ți taie răsufarea, durerea (mai ales durerea), care-ți paralizază mișcările, pornirile, elanurile, energiile: Este însoțitoarea ta neostenită, umbra omniprezentă care are grijă să-ți dea perfid bună dimineată înainte de a fi apucat măcar să deschizi ochii, este Dușmanca...

Trebuie să fii foarte ingenios, foarte abil, foarte răbdător ca s-ajungi totuși s-o alungi, s-o învingi, s-o despică, să-i zdrobești botul de nevastă vicleană, de șobolan vorace al spațiilor launtrice.

Umbra aceasta rea mă lua în primire înainte de a mă duce dimineată în camera băiatului meu, atît de firav, atît de bolnavicios, atît de imprevizibil. (Astăzi ce o să mai găsesc? Iar tuse, iar temperatură, iar dureri de stomac? Și oare mîine va fugi iar de la școală plîngînd că l-au bătut derbedei din clasă?)

Ma însoțea în drumul spre redacție (iar ședințe fără de sfîrșit, iar predici și sarcini, iar critici sumbre și amenințări voalate) ca și la înapoierea acasă (nu cumva m-a căutat iar tipul de la Securitate?), sau, mai recent, înainte de a înfrunța oștile de mici bezmetici care îmi făceau viața amară la școală (dacă o să urlu și o să sară iarăși peste bănci tocmai cînd vine inspectoarea, dacă o să mă prindă cu vreo greșală, cu vreun lapsus linguae, cu vreo omisiune, dacă o să rida iar de mine și ebraica mea precară, asediînd catedra ca pe o cetate lipsită de apărare?).

Umbra nu a capitulat nici pînă azi. Rînjește cînd îmi cercetez chipul în oglindă. Se ține după mine la întîlnirile importante, strîcîndu-mi buna dispoziție și spontaneitatea tocmai cînd aș avea mai multă nevoie de ele. Dar mai ales mă privește, nemernica, peste umăr ori de cîte ori mă aflu în fața colii albe de hirtie.

Știe ea bine de ce...



Jean Matheus, ilustrație la *Metamorfozele lui Ovidiu*, 1619 (*Sinuciderea lui Iphis*)

noase și monopolizînd nonsensul, viața inspiră mai multă spaimă; de fapt ea este marele „Necunoscut”, scrie el în „Manual de descompunere” și adaugă: „Universul nu este decît un subprodus al tristeții noastre”.

Radu Cosașu, un scriitor atît de stenic cu ironia și autoironia lui nicio-dată rautacioase, atît de îndrăgostit de viață (un anume gen de viață din care nu trebuie să lipsească mătușile, prietenii, mai ales cei de condei, Kafka, Tolstoi, Dostoievski, Balzac, Malraux, dar și Marin Preda, Labiș și Sonata op. 111 de Beethoven, plus redacțiile, plus iubirile, plus...) reproduce în una din cărțile lui intitulată, nu întîmplător „Sonatine”, următorul citat dintr-un autor mai degrabă necunoscut: „Absența unei boli psihonevrotice e probabil un semn de sănătate, dar nu unul de viață.”

Înclin și eu să cred că (mai ales

aceasta, epuizarea fizică și nervoasă pot să ia proporții covîrșitoare. Atunci apare frica: dacă n-o să reușești să faci față, îți spui, dacă de data asta se va întîmpla ceva și mai rău, și mai supărător, și mai grav ca pînă acum, ceva poate ireparabil ce o să te nimecească, o să te doboare, o să te facă de risul tuturor...

Dacă ți-ar fi egal ce se petrece în jurul tău, dacă nu ți-ar păsa de ce cred alții despre tine, de ceea ce tu însuși consideri că ai de spus, de dat și de primit, dacă nu te-ai agăța de fapt cu înverșunare, cu disperare, cu toată puterea (atîta cîtă o ai) de viață, așa pustiitoare, goală de conținut, uscată, cenușie, nedreaptă, imperfectă, cum este ea pentru unii, ai rămîne ca în glosa eminesciană, rece la toate, chiar „de te-ndeamnă, de te cheamă”. Dar nu, departe de a fi resemnat, senin, olimpiant, dorești, dorești încă atîtea,

Insolitul Oscar Lemnaru

OSCAR LEMNARU („Oscar” pentru amici) a fost, în interbelic, un prozator cu producție puțină, eminent cunosător intr-ale filosofiei (fusesse un neîntrecut cunosător al lui Spinoza), când și când, semnând prin reviste, mici contribuții în domeniu. Fiind un om cu o inteligență remarcabilă, un spirit viu, ascuțit și cu replica întotdeauna la îndemână, era, în cafenelele selecte (cu deosebire la „Capșa”), un calamburgiu superior, prieten cu trei mari spirite: Ion Barbu, Camil Petrescu, Șerban Cioculescu. Acolo își încrucea spada, totdeauna ascuțită brici, cu diverși interlocutori, reduși, prin calambur, la tăcere. Ion Iancovescu, marele actor, mereu lipsit de bani, s-a războit, odată, cu Lemnaru. Pus la punct și redus la tăcere, Iancovescu ar fi exclamat, mult iritat: „Te impușc”. La care Lemnaru, alb, i-a replicat: „Dar ce eu sunt un franc?”, aluzie la situația celor mereu fără bani despre care se spunea că „impușcă francul”. Iancovescu, umilit de replica inteligentă, a trebuit, cavalereste, să dispară din cafenea. Tot lui Lemnaru i se atribuie apostrofa despre Mircea Eliade, reintors de la studii din India fără doctorat: „Mircea Eliade, a spus Lemnaru, ne-a cam *hindus* în eroare cu sanscrita lui”. Și tot așa înainte, mereu scriitor și solicitat până la adulație. S-a întâmplat că Lemnaru n-a putut uita episodul legionar al lui Ion Barbu care, în revista *Falanga* a lui Radu Gyr, a publicat trei poeme, dintre care unul închinat lui Adolf Hitler și un articol purtând titlul *Un chip al Capitanului*. Apoi, poetul făcea parada, venind în fața „Capșei” în uniformă legionară și măturând, ostentativ, strada. Și a și patulat în fața Ministerului Învățământului, seara și noaptea, în chiar interstițiul 21-22 ianuarie 1941, adică în zilele rebeliunii. Dacă marele poet tăcea, poate că totul intra în uitare. Dar cum se zvonea, imediat după 23 august 1944, că vor fi epurați foștii naziști din SSR, poetul a trimis către Comitetul de Conducere al Societății o scrisoare memoriu în care se disculpa, nepomenind nimic de triplicul publicistic din *Falanga*. Și despre memoriu s-a aflat în lumea scriitoricească. Atunci Lemnaru, în *Dreptatea* din 6 decembrie 1944, pe care o conducea prietenul N. Carandino, la rubrica de el alimentată „De la Apus la Răsărit”, făcea cazul public, avertizându-l pe Barbu că faptul e viu și în mintea foștilor săi prieteni. Alarmat, chiar a doua zi, Barbu i-a trimis lui V.Eftimiu (președinte al SSR) o scrisoare din al carei text reieșea că știe cine este autorul articolului din *Dreptatea* semnat ABC („alfabetul începea la fenicieni cu L.M.N.”). Am publicat întreg acest dosar în *România literară* din septembrie 1995. Îl amintesc, aici, numai pentru a

releva că „aiuritul” Lemnaru putea fi și vindicativ și drastic când era necesar.

Tot ocupat, fără să facă nimic semnificativ, Oscar Lemnaru a publicat, în viață, un singur volum, *Omul și umbra* în 1946, firește la Editura Fundației Regale pentru Literatură și Artă, aflată, cum se știe, sub conducerea prietenului său bun Alexandru Rosetti. A fost ultimul tren, pentru că, apoi, proza sa, de formulă fantastică, nu ar mai fi putut apărea decît postum (scriitorul a murit în 1968, trăind, pînă atunci, din stilizări și traduceri pe care i le procura soția sa, secretară la ESPLA și la Editura pentru Literatură Universală, pe care o știam și îmi tot dădea știri despre Lemnaru, pe care l-am văzut la Spitalul Colentina, bolnav incurabil. Așadar, dacă Al. Rosetti nu-l grăbea să-și adune prozele în volum, rămînea cu ele risipite prin *Facla* lui Ion Vinea și N.Carandino sau în *Revista Fundațiilor Regale*, condusă de Camil Petrescu, ori în *Viața Românească* a lui Ralea, ca și fragmentul din *Adonis hidul* rămas (se putea?) neterminat, în săptămînalul *Azi* al lui Zaharia Stancu (se povestea, prin anii șai-zeci, că Stancu, dorind să-l tot ajute financiar pe fostul său vechi amic, el, azi, președinte al Uniunii Scriitorilor, într-o pauză a unui spectacol cu o piesă născută moarta a fiului sau Horia, tot insistînd ce anume poate face, practic, pentru teribilul calamburgiu, Lemnaru a răspuns, placid, într-un tirziu: „Știi ce, înfiază-mă coane Zaharia”).

Curioasă e reacția lui Ion Barbu. Îi scria, la 26 noiembrie 1946 (uitase, deci, de episodul din 1944 semnalat mai înainte) și citindu-i două nuvele, exclamă către vechiul său prieten: „Am citit *Ochii reflectați* și *Ceasornicul din turn*. Astăzi voi ataca restul. Saturate de gînd: acesta e cuvîntul... Eseurile unui filosof cutreierate de o undă de poezie. E uluitor cum vechea temă romantică a oglindei, capată, în regia dumitale, o valoare nouă. Ca în matematică, unde nu se inventează atîtea concepte noi, cit se rafinează unele vechi. Am citit prima bucată cu atenția datorată unui text matematic și am derivat o plăcere înrudită, o anume *stare de geometrie*. Și regret, din fasciculul dumitale de însușiri, lipsa aceluși «Lust zum fabulieren». Ar însemna să fiu ingrat cu cea mai rară, pe care o ai, structura dumitale de *moralist* ce ni se destăinuie în aceste admirabile arabescuri, făcute să uimească și să pună pe gînduri”. Să adaug că scrisoarea folosește apelativul „iubite Oscar” și îl anunță că țintește să întemeieze un club Mateiu I. Caragiale (clubul Curtea Veche) (după volumul *Ion Barbu în scrisori*, ediție de Gerda Barbilian și N. Scurtu, Ed. Minerva, 1982). Despre volum a scris favorabil Șerban Cioculescu (în R.F.R., ianuarie 1947), semnalînd, cu bucurie, îmbogățirea literaturii fantastice în epica românească, relevîndu-i curiozitatea intensă de psiholog și factura viguroasă de logician.

Să încep și eu cu comentarea primelor două nuvele (schite?) alese de Ion Barbu. *Ochii reflectați* e o narațiune curioasă și stranie care surprinde existența unui om de la marginea orașului și a vieții care, de regulă, nu ieșea din casă, ignorînd, cu superbie, trecerea

timpului. Singurul său refugiu e o oglindă („Dar omul liniștit..., trebuia să înlocuiască într-un fel pe toți ceilalți pe care nu voia să-i vadă. Astfel ceasuri întregi – poate în universul lui clipe sau veacuri sau chiar fișii instantanee de timp – s-a pironit în fața unui cristal care, din pricina cositorului, îi arunca în ochi propria imagine. Oglinda era singurul lucru la care și el ținea, dar mai mult decît ceilalți; era singurul lui tovarăș, magicul său refugiu punct”). Singurătatea simplifică mult lucrurile și, mai ales, viața. Dar, în schimb, desface căile unei imense adîncimi, încît se întrevăd lucruri și adevăruri a căror destăinuire provoacă în mintea celorlalți ideea unor nebănuite complicații. Se așeza, în consecință, în fața cristalului oglinză și își vedea imaginea, conștient că se vedea văzut. Treptat, operația repetîndu-se la nesfîrșit, omul nostru, odată viu, dispăruse total în neant, rămînînd, în locul lui, numai cel reflectat în oglindă („Poate că, acum, se va înțelege mai bine cum se insinua viața în atomii acelei sticle care nu trebuia decît să păstreze ceea ce neștiutorul îi dăruia zilnic”). Și, astfel, într-o bună dimineață, bătrînul servitor, constatînd că stăpînul său nu mai apare, sparse ușa zavorită și descoperi ceva de neînțeles: „Stăpînul său, adevăratul sau stăpîn, stătea fulgerat, cu privirea sticloasă și țîntă la chipul clocotitor de viață din oglinda criminală. Omul din cristal se mișca, făcea gesturi clare, apoi hohoti perfid, se desprinsese de sticlă și dispăruse. Cînd servitorul se trezi din leșin, în odaie se răspîndiră miasele morții iar oglinda de altădată devenise o sticlă oarecare prin care se vedea dincolo un zid vechi și urit”. E vorba lui Ion Barbu, o tipică novellă fantastică, din care umanul, dispărînd, rămîne numai geometria lui, și ea fostă.

INSPIRATĂ e, desigur, și *Ceasornicul din turn*, lucrată, și ea, în tonuri stranii. Într-o seară de iarnă zece prieteni stau roată și ascultă povestea ciudată a amicului lor. Orașul lor fusese, odată, altfel cu totul. Dar ansamblul se prăbușise în întregime, înecat în el însuși. Și asta din momentul cînd orologiul său imens din turnul bisericii incremeni în tăcere. Mesterul care-l crease nu se ocupase numai de meșterirea și asamblarea miilor de piese. Dar, într-un suprem efort, îi dăruie și duhul vieții, dar al unei vieți de nimeni neînțeleasă. „Un îngrijitor bătrîn se urca în fiecare zi pe schela interioară pentru a alimenta într-un fel viața, pe care nimeni nu o credea artificială, a acestui ceasornic și pentru a se asigura – destul de superficial dealtminteri – că totul se petrece firesc, că toate sunt la locul lor. Dar acest om bătrîn, care locuia cu un nepot al său în vecinătatea orologiului, nu mai știa nimic în afară de ceea ce se obișnuise să facă: de dimineață pînă noapte, privea cadranul și acele și se urca pe schelă ca să asculde de aproape tictacurile a căror regularitate îi dădea și lui liniștea launtrică... Trebuie să credeți – pentru că poate altfel nu e cu puțință să înțelegeți mare lucru din această întimplare – că bătrînul, care trăia atît de singuratic, își legase viața și destinul de existența aceluși mecanism. Pe nesimțite – ca printr-un drum întors – viața acestui om se lipea mai tare de tainica învîrtire a roților de metal. Mi se pare de prisos să adaug că bătrînul

n-ar mai fi putut trăi fără bataile inimii sale – aș zice pe nedrept – artificiale”. Douazeci de ani sau chiar mai mult trecuseră de cînd funcționau sunetele ceasornicului. Mașina aceasta n-a fost niciodată bolnavă și dacă lucrurile s-ar fi desfășurat la fel bătrînul îngrijitor ar fi căpătat vîrsta lumii și ar fi trăit la nesfîrșit. Dar într-o dimineață bătrînul îngrijitor aștepta zadarnic bataia sonoră a ceasornicului, al cărui minutar se mișca totuși. Ceva rău intervenise în funcțiunile delicatului mecanism. Cu o supremă încordare, urcă schela interioară și începu să meșterească delicatul mecanism. Constată, speriat, că mecanismul se defectase, chiar dacă el împinge de unul din acele lui. Izbuti, cu miinile sale, să-l pornească, greu, din nou. „Omul nu mai voia să-l cîltimească de lingă propria sa viață pe care o întreținea cu panica morții!”. Pînă în seară paznicul propriei sale existențe ținu viu angrenajul. Nepotul, pe la miezul nopții, văzînd că bunicul nu mai apare, urcă pe schela. Bătrînul îl făcu să jure că se va îngriji de ceasornic. Noaptea, nepotul, și ziua bunicul nu se dezlipeau de ceasornic, umînd, tot mai greu, roțile. Asta ținu un an de zile. Nimeni din oraș n-a putut bănui „drama neînchipuită a bătrînului care nu voia să moară și a băiatului care-i întreținea viața în timpul somnului”. Dar, după neașteptate luni, într-o noapte, băiatul adormi. Ceasornicul se defectă. „Cînd se deșteaptă, își dădu seama cu groază de ceea ce s-a întimplat, vru să răsucească roțile, dar nu mai putu. După ce văzu că zadarnic își strînge toate puterile, cobori schelele în grabă ca să-l trezească pe bătrîn; se oprînsă înspăimîntat lingă trupul neînsuflețit al aceluia pe care-l ucisese ceasornicul... Este greu de știut dacă bătrînul a căzut din pricina oboselii provocate de încetineala roților sau dacă, surprins, cînd urca, de oprirea mecanismului, s-a prăbușit fulgerat la pămînt. Viața celor două fapturi, omul și ceasornicul, erau în așa chip legate, încît una devenise condiția celeilalte. Paznicul și orologiul căpătaseră, pasa-mi-te, un singur ritm, o singură pulsație, o unitate indecompozabilă”. *Amăgirea* e strania poveste a unui condamnat la muncă silnică pe viață, care izbutește să fugă după 17 ani de detenție neîntrepută. Ciudată, stranie, e și *Fugito*, ca și nuvela care dă titlul volumului *Omul și umbra*, povestea celui învățat de o bătrînă vrăjitoare cum să se ascundă în umbra sa. „Numai cînd apunea soarele, trupul său vertical își recăpăta consistența materială dar, în lumina, el se furișea în mantaua umbrei, în timp ce glasul, care ținea de viața lui adevărată, dispărea atunci cînd dispărea și umbra”. În despărțămîntul literaturii fantastice românești, Oscar Lemnaru și-a găsit locul său umbros.

Dl Mircea Braga, coleg de generație, a avut fericita idee de a restitui acest unic volum al lui Oscar Lemnaru. Și i-a adăugat, laudabil, în sumar, o addenda constînd în fragmentul de roman neîncheiat și eseuri strălucitoare, inclusiv unul, intitulat chiar *Romanul fantastic*. Dl Mircea Braga a făcut, prin restituirea întreprinsă, o faptă de istoric literar demna de toată lauda. Iar studiul introductiv e învățat, pătrunzător, călăuzînd fericit lectura.

Z. Ornea



Informații exhaustive pentru toate domeniile cunoașterii umane în Noua Encyclopaedia Britannica 32 de vol., sursa dumneavoastră de referință pentru secolul al XXI-lea,
CD-ROM BRITANNICA 2002 GRATUIT, pentru perioada sărbătorilor.
 Tel./fax: 210.89.08; 210.89.28;
 212.35.61; 211.89.57
 e-mail: prior@dial.kappa.ro
 http://www.prior-books.ro

Oscar Lemnaru, *Omul și umbra*. Ediție îngrijită și prefață de Mircea Braga. Editura Alfa, 2000

Proza lui George Bălăiță,

ICI unul din cele două volume de proză scurtă (*Călătoria*, 1964; *Conversind despre Ionescu*, 1966) cu care își începe riera literară George Bălăiță și nici a de-a treia carte semnată de el (*Înplări din noaptea soarelui de lapte*, 68) nu anunțau înnoirea radicală a incii și a viziunii narative pe care o dește romanul *Lumea în două zile* (1975).

El ne aruncă de la început într-un im ce pare real și palpabil, dar pe re îl străbați cu ochii ținta la enigle și simbolurile ezoterice care pînsc de peste tot. Cele două zile sînt elea care au stîrmit dintotdeauna imaginația inițiaților: solstițiul de iarnă solstițiul de vară. Ele reprezintă și omentele-cheie ale evoluției funcționarului și navetistului Antipa, un pernaș alcatuit din două ființe avînd mportante complet diferite: aca, la Alba, "om domestic", soț iubitor, sător și puțin frivol, respectînd religios doar "Crăciunul" din noaptea de decembrie; malițios, petrecăreț, perlant, semeț, posesor al unor mari energii negative și al darului divinației la Dealu-Ocna, unde lucrează în timpul solstițiului de vară, eliberînd, ca nctionar de stat, certificate de deces. ci el se amuză prezicînd cu cei șapte ieteni (clienții cîrciumii lui Moisei), în joacă, decese în serie, decese re într-adevar au loc. Vestitor și, pă unii din apropiați, un provocator morții, Antipa dispăre la rîndul lui – eheind, la 33 de ani, seria de 7 a estei farse tragice –, ucis, conform propriei profeții, de cineva care îi rdește destinul în felul în care o face însuși.

Acest "dublu" al său este bătrînul aniac Anghel, cultivatorul de cactuși la Casa de Apă. El are ideea fixă că Antipa se află în posesia unei stravechi linzi miraculoase (precum lampa lui adin), care ar fi aparținut, pe vremuri, "ghicitorului în ramuri", magului gendar Su-Cio, reîncarnat de funcționarul de la oficiul de decese. Cînd are relația faptului că Antipa e un șarlatan oarecare ce nu posedă "adevărata lînda" jinduia de el sau care rămîne impostor pentru că nu are fanatismul ideii duse pînă la capăt, "nu crede lucrul lui" și nu vrea, din superficialitate, să-și asume propria natură miraculoasă, bătrînul Anghel îl omoară intru a salva oglinda și a-și apropria idia magului. El nu se consideră ucigaș, ci un executor al destinului, e îl slobozește pe falsul profet Antipa el ce și-a înstrăinat esența – de diocritate și de propria impostură. Scriitorul a ales o soluție narativă ilcită și un deznodămînt nefiresc și evant, dar, în economia unei astfel cărți, aceste lucruri nu au mare ortanță. Sîntem într-un spațiu epic ual, transfigurat, împins pînă în ginea fantasticului și chiar dincolora. În fapt, și deznodămîntul acesta mbolic și, adunate, sensurile cărții tiuesc o parabolă, poate parabola nsistenței lumii acesteia, alcătuite r din proiecții de virtualități și ore ale lucrurilor.

nsuși judecătorul Viziru – unul din neurii cărții și cel care deschide a șapte ani o ancheta privind cazul pe punctul să considere că lumea, onajele și întîmplările ei nu există

decît ca umbre ale minții întunecate a unui nebuș (Anghel). Presărată cu nenumărate situații iraționale, absurde sau enigmatice, cartea sugerează, în ansamblul ei, existența în univers a unor energii necunoscute și inițiază – presupunem – asupra măreției incontrolabile a lumii.

Cititorul încearcă – pe cît îi stă în puteri și pe cît se poate în astfel de cazuri – să limpezească unele sau altele din sensurile enigmatice ale acestui roman parabolic. El e greu de pătruns și păstrează, ca orice scriere inițiativă, zone necesare de umbră. Chiar reconstituite cu ajutorul unei anchete (prezența anchetei în romanele românești aparute sub comunism pune pe gînduri!), evenimentele rămîn tulburi. Rememorate în stil proustian, ele sînt reasezate și montate în maniera noului roman, ce aspiră – cum știm – la simultaneitate narativă.

Astfel, la prima vedere, romanul se aseamănă unui morman de texte eteroclite, trase de pe benzi de magnetofon, decupate din ziare, reproduse de pe "caiete" de anchetă. Ele par de nedescurcat și, acoperind o uriașă parte a cărții, simbolizează – bănuim – haosul însuși al lumii, care își lasă, încetul cu încetul, intuita ordinea ascunsă. Se poate glosa mai departe și analogiile, simbolistica ocultă, sugestiile mitologice ale textului ne-ar ajuta să umplem repede paginile acesteia.

Însușirile prozatorului sînt frappante: el pendulează, cu uluitoare ușurință, între farsă și tragedie, între burlesc și grav, face să țîșnească demonismul în plină banalitate a cotidianului liniștitor și ritualizat, creează atmosferă și, fără să o vrea, chiar tipologie, o tipologie întemeiată pe observații ascuțite, de mare rafinament. Are o frenezie senzorială, o mobilitate intelectuală și o neliniște imaginativă la limita nevrozei. Scriitorul știe să inducă suspiciunea și teroarea și mai ales știe cum să nască legenda. Simțurile lui caută cu voluptate morbidă amănuntul senzitiv spre a-l retrăi cu intensitate vicioasă, spre a-l reproiecta fantastic și a-l împinge, astfel, în enorm și în farsă.

Dar dacă, simplificînd întrucîtva și dînd la o parte veșmintele fastuoase și pandantivele textului, coborîm discuția în planul strict al performanței stilistice, vom observa că, în fond, romanul se ocupă de existența și moartea unui personaj insolit, prins într-o poveste stranie, despre care vocile naratorilor și documentele, pe măsură ce sporesc, spun lucruri contradictorii, din ce în ce mai greu de controlat și de evaluat prin categoriile firescului.

În legătură cu Antipa, afirmă cîte ceva, mai bine zis aproximează, persoane cu ocupații și mentalități diferite și cu biografii interesante, în măsură să adîncească farmecul cărții. Despre "omul domestic" ("angelic") sau despre satanicul Antipa se pronunță bătrînul August palarierul, "un fel de cronică vie a orașului", ihtiologul savant Baroni, "autorul unui celebru tratat necris", "remarcabilul" muzicolog, autor de cronici muzicale la ziarul local, Pașaliu, nevasta (Felicia), o iubită din tineretea eroului (Marta), grădinarul fanatizat și dement Anghel, șlefuitor de oglinzi și cultivator de cactuși, anchetatorii Viziru și Alexandru Ionescu (aceștia din urmă sînt și naratori) și

mulți alții. Și pentru ca multiplicarea unghiurilor să atingă burlescul, își spun părerea pînă și cățelușa vorbitoare Eromanga și dulăul filozof Argus, autorul unui poem (*Mondo cane*) în două părți: despre lucrurile și faptele cumiști și raționale (*Domestica*) și despre cele diabolice, iraționale (*Infernalia*).

În ochii tuturor acestora, Antipa e cînd un oarecare filozof de provincie, moale și distrat, care năzuiește la puțină demonie, cînd o emanație a infernului, cinică și provocatoare, pregătind în taină o mare operă, o faptă glorioasă sau – cine știe – una oribilă. Martorii-naratori par pur și simplu derutați de prezența sau fie și numai de amintirea, de imaginea reconstituită a unei asemenea personalități, și atitudinea lor ezitantă, contrazicerile la tot pasul amîna la nesfîrșit închegarea, în spirit canonic, a unei istorii coerente și a unei biografii plauzibile.

Antipa se arată a fi mereu mai mult sau mai puțin decît spusese evangheliștilor săi. Căci dedublarea (dacă despre așa ceva e vorba) sau existența lui paralelă (dacă ea s-a manifestat cu adevărat) au, după cum observăm, asupra semenilor același efect paradoxal pe care l-a avut dubla natură a lui Isus.

Nu mai că aici, în *Lumea în două zile*, ne aflăm în plină literatură și George Bălăiță a înțeles de mult că, în spațiul ei, personajele nu sînt, ci devin. ^ai devin prin iluzia artei și viclenia formei. Antipa e doar un personaj, un simplu personaj pe care autorul îl complică, îl ocultează, și asta în timp ce ne dă impresia că se străduiește, prin martori, anchetatori și vrafuri de documente, să-l aducă la nivelul judecării comune. Pentru că preferă să-și știe cititorii bîntuși de perplexitate și într-o neîntreruptă postură interogativă, prozatorul își dorește un erou proteiform, incitant, ispititor și, în fond, incomprehensibil. ^ai pentru aceasta pune în mișcare toate procedeele cunoscute, toate tehnicile narative care ar putea complica povestea lui și ar da senzația de complexitate și densitate.

Numeroase practici stilistice – experimentate, într-o oarecare măsură, și în proza modernă de tinerete a prozatorului (*Conversind despre Ionescu*) – își găsesc aici locul firesc: intervențiile personajelor-naratoare care își declară limitele și își declină din cînd în cînd autoritatea, trucurile ambiguității deliberate a situațiilor, jocul echivocului și al relativizării continue a deducțiilor cititorului, derapajele fanteziste "survenite" mereu la vreme, digresiunile estetice, filozofice sau poetice care fragmentează ce mai rămăsese nefragmentat din fluxul narativ, mixajul ingenios sau juxtapunerea întîmplătoare de fapte, deformarea acestora într-o alternanță de oglinzi concave și convexe. Nimic nu semnaleză trecerea de la monologul interior la altceva, indicațiile grafice sînt abandonate și frazele i se oferă dreptul să cuprindă replicile mai multor personaje.

Proliferarea vădit demonstrativă a procedeelelor românești, folosirea lor, pe alocuri, în spirit ostentativ i-au împins pe critici să vorbească de această carte ca despre o uriașă pasișă la adresa romanului modern și a manoperelor lui. Nu e exclus ca astăzi "postmodernii" să-i caute lui G. Bălăiță un loc printre precursori.

Cantitatea și felul provocator în care apar aceste soluții tehnice pot fi interpretate, firește, ca o probă a superbiei scriitoricești, a credinței în puterile discreționare ale autorului în raport cu lumea pe care o plasmuește. Tot afit de bine ele ar putea fi socotite drept o consecință a descoperirii întîmplătoare, pe chiar parcursul unor experiențe ludice – a demiurgiei scriitoricești: "Oare eu însumi n-am pornit pe drumul asta dintr-o glumă?", se întreaba un personaj din carte, euforizat de senzația de forță și de grandoare pe care și-o da sentimentul că poți "să nu cenzurezi nimic, să faci un colos de cuvinte, ceva ca Sfinxul sau Golemul pe care nici vîntul deșertului, nici o formula magică să nu le poată distruge".

Totuși, izbitoare și pînă la urma decisivă în *Lumea în două zile* e manevrarea inteligentă a depozițiilor, un aspect care, iată, apropie aceasta proză de aceea semnată, tot în anii '70 și '80, de D.R. Popescu. Mărturiile iau forma unor dezlanțuri monologale de o vervă contagioasă, cu dese alunecări în burlesc.

Lor li se adaugă depozițiile anchetatorilor, care, intrînd în acest joc de umbre și lumini din jurul eroului, adaugă porția lor de mister, deși par concepuți să fie grefierii întîmplărilor și organizatorii materialului documentar. Primul, Viziru, prieten cu victima, adîncind enigma, moare fără să fi tras concluziile cercetării începute și așa tîrziu. Cel de-al doilea, Alexandru Ionescu, preia documente care au deja patină și, avînd veleități de scriitor, privește faptele cu ochiul literatului care așteaptă inășteptatul și vede lumea ca pe un neîntrerupt miracol.

Convenția "romanului unui roman" ne îndepărtează și mai mult de real și ne apropie de țînutul neguros al miturilor.

Într-un fel, cartea aceasta instruieste asupra felului cum se naște mitul sau cum poate fi provocată nașterea lui. Punînd la contribuție, ca și D.R. Popescu, tot ceea ce, tehnic vorbind, știa despre adîncirea confuziei și sporirea terenului alunecos al enigmei, G. Bălăiță a mizat pe literatura care se ivește tocmai prin dosirea, ambiguitatea, obscurizarea mesajului.

*

S ÎNTEM înclinați să vedem în această fugă de claritate survenită în plin elan al clarificării și în această evitare a tentației de simplificare a formulei umane, sub orice pretext s-ar fi manifestat ea, o ultimă reacție îndepărtată, abia sesizabilă, la modelul epic realist-socialist impus de autorități cu două decenii în urma.

Prima reacție a fost reapariția în literatura noastră de după 1960 a individului cu tare și suceli, a "cazurilor", a comportamentelor bizare, imprevizibile, a marginalilor decorativi, a diversității spectaculoase, a unicatului.

Ultima este această spaimă de puținatate și simplitate pe care o trădează limbajul epic la care au recurs marii prozatori ai ultimelor două decenii ceaușiste (D.R. Popescu, Augustin Buzura, George Bălăiță, Mircea Ciobanu, Nicolae Breban). Ei au intuit că, oricît de dens, textul lor nu e niciodată într-

Între farsă și tragedie

atît de dens încît să poată exprima cu adevărat și pe deplin complexitatea ființei omenești (voit ignorate sau reduse la o schemă de reacții instinctuale de către ideologia totalitară).

Cu timpul, pe măsura constatarii efectelor nebanuite, au și cîștigat o încredere nemărginită în puterea scrisului de a ține loc de orice și, încurajați de exemplul lui Joyce și al lui Faulkner, s-au ispitit să pună la încercare bagheta vrăjită a artei. Frecvența pasajelor în care își proclamă omnipotența, exhibarea procedurilor, manevrele stilistice făcute la vedere și în pofida convențiilor verosimilului, nu atît sfidarea, cît mai ales indiferența față de regulile încă staruitoare ale genului sînt semnele ivirii unei noi psihologii, ale descoperirii puterilor miraculoase ale artei.

Prozatorii au ajuns să constate că pînă și erorile, ambiguitățile caracterologice, lașițiile politice, neputințele scriitoricești, reticențele în fața cenzurii au consecințe de ordin expresiv și pot fi reciclate în aria literaturii (cum s-a întîmplat în celalalt plan – cel al poeziei – cu produsele nepăsării suverane stanesciene). E suficientă o cantitate anume de fapte bine mișcate și de amanunte oferite simțurilor pentru ca la structura ce se naște de la sine să poți adăuga ce-ți trece prin cap, să deschizi zeci de paranteze în ecluză, să deliberezi în evantai, să schimbi la întîmplare registrele stilistice și tonalitățile, să-ți expui pe larg – direct sau prin procură – teoriile literare, oricît de hazardate, sa-ți ostioiești vîrtutea eseistică sub acoperirea faldurilor ficțiunii.

Dumitru Radu Popescu nu se da în laturi să pună la îndemîna cititorului autoexegeza romanului pe care acesta tocmai îl citește, George Balăița delega un cîine să compună un "poem filosofic" și pe un om al justiției să facă un splendid elogiu al melodramei care "face atît de bine la glande".

*

SI ÎN romanul *Ucenicul neascultător* (1977) – proiectat ca prim volum al unei trilogii – sînt scoase în față procedeele, nu altele decît cele din *Lumea în două zile*. Vorbînd fie prin gura unuia din numeroșii naratori, fie direct și fără să mai ia în seamă convenția la care abia aderase, autorul joacă degajat, cu cartile pe față, comedia literaturii în fața cititorului a căruia îi strecoară iluzia confidenței și parteneriatului. O face chiar mai des decît în *Lumea în două zile*, în intervenții pline de verva, bogate și de efect, care, la un loc, schițează un soi de metaroman. Și aici, George Balăița mizează pe diversitatea "depozițiilor" și, drept urmare, pe diversificarea unghiurilor narative.

În linii mari, romanul (cel puțin această primă parte publicată) e conceput ca o cronică a familiei Adam, redactată de ziaristul Naum Capdeaur, personaj ce reprezintă specia nobila a scribului. Ca să poată scrie despre "faptele faraonilor", adică ale neamului sau, al Adamilor din Modra, el apelează la amintiri personale, la informații de la concetățeni din Albala, de la rude, de la primarul Palaloga al unui sat vecin și mai ales de la un artimonier pe numele sau Artimon, la rîndul lui cronicar al faptelor lui Naum. Sînt toate relatari haotice, contradictorii, ne-

supuse subiectului, cuprinse, la intervale mai mari sau mai mici de timp, de accese intratabile de exuberanță imaginativă. Cu toate acestea, Balăița are dreptate cînd spune într-un cuvînt lămuritor că "întregul se simte fără îndoială, dar numai ca o iradiație, ca o promisiune, ca o amenințare, dacă vrei".

Focul încrucișat de relatări și informații și mulțimea spornică a vocilor narative, marile aglomerări de lucruri, gînduri, gesturi, cuvinte reușesc să întretină și aici acea stare vibratilă deja cunoscută a prozelor nevrotice semnate de Balăița, dar se poate spune că simbolistica, alegorismul, intenția parodică sînt în recul. Caracterele și personajele iau contur și schițează o mișcare de roman tradițional.

Întîi de toate, e vorba de existența unui erou întemeietor – Toma Adam, țaranul viguros venit în Albala dintr-un sat de sub Muntele Ou, apoi de istoria fiului său Visarion, care, într-o lume de activiști orgolioși, înveninați și fără scrupule (vezi Dabija), capătă o maladiivă și dezumanizantă voință de putere etc. etc. Numeroase alte personaje memorabile se pot grupa în tipologii și focurile de artificii și excesele formale nu sufocă fondul uman.

Cu adevărat interesantă este însă, ca mereu la acest prozator, senzația de măreție, de viață care trepidează sub presiunea faptelor mărunte descrise amănunțit și insistent, cu precizia care face ca pînzele debordînd de detalii ale vechilor olandezi să reverbereze supra-realist.

Cartea nu evidențiază prezența unui plan și a unei ambiții constructive. Ea e alcătuită din opt nuvele cu un număr relativ mare de personaje cu apariții constante și cu altele, numeroase și ele, convocate numai spre a ne face să ne bucurăm de miracolul diversității lumii.

Greu de prevăzut, la un scriitor gata să deschidă la fiecare pas poarta lumii mirobolante a "realismului magic", precizie și vigoarea portretisticii, chiar dacă știm ca tocmai minuția descripției realiste pregătește alunecarea în fantastic. Cîte o istorie se înjghebează în jurul fiecărui personaj din multele care roiesc în jurul nucleelor narative trecînd de la o orbită la alta: Clara mama Ana, Alexandra, Chirică Samca etc.

Visarion Adam, fiul lui Toma (nepotul unui alt Toma, întemeietorul clanului din Modra), e activist de bază la Albala și contribuie decisiv la "desăvîșirea" colectivizării și la distrugerea propriei familii. În ciuda bunelor intenții și a tăriei de caracter, el nu-și poate ține sub control voracitatea care încet-încet se va instala la nivelul întregii burghezii roșii (devenite elita politică și economică a României post-revoluționare).

Rafael Finți, fiul unui colonel, și-a refăcut, printr-un stagiul de muncitor la Bicaz, dosarul spre a putea intra la Facultatea de Istorie. Cu gesturi studiate, dar agreabil ca toți mîncăii, Rafael se desfată tot timpul cu *Alice* a lui Lewis Carroll (după el, singura carte care merită citită). În schimb, Palaloga e tipul activistului format pe calapodul anilor '50, viforos și radical, corect în soluțiile morale și care, în calitate de protector, îi recomandă lui Naum să scrie numai literatură pe înțelesul maselor, singura viabilă. Ca vajnic soldat al partidului, un alt activist, "tefan

Dabija, preferă să moară "pe teren" decît să se plece forțelor oarbe ale naturii dezlanțuite (viscolul din 1954). El refuză să se adăpostească într-o casă țărănească umilă și murdara unde nimeni nu-i ia în seamă funcția. Bătrînului țaran Toma i se dedică o biografie complexă și o moarte măreață.

Sînt prinse în aceste istorii observații de interes sociologic ce țin de metamorfozele "vremurilor noi", de noile relații sociale de dependență și supunere, de puterea de adaptare a țărănimii izgonite din sate de colectivizare, care ocupă treptat majoritatea funcțiilor de partid, cotropind astfel spiritul și regulile urbanității. O polemică subiacentă cu viziunile pașuniste sau cu cele catastrofice, cu noile clișee de gîndire – nu altfel decît cele vechi, dar cu semnul schimbat – se deschide cu fiecare întîmplare semnificativă relatată de scriitor cu farmec și haz.

Reflecțiile lucide ale autorului referitoare la procesele psiho-sociale ale unei României marcate neîndurător de fenomenul industrializării forțate sînt pe măsura puterii uimitoare a privirii lui mereu înfiorate de iarmarocul multicolor al vieții. Aici, ca și în *Lumea în două zile*, sensul romanului este doar sugerat de voluptatea pe care o pune scriitorul în relevarea nenumăratelor fațete ale lucrurilor și ființelor și, o dată cu ele, ale lumii în ansamblul ei.

Teoretic, această atitudine afirmativă poate fi pusă în seama fie a unei vocații extraordinare a detaliului, fie a unei aversiuni reziduale față de tot ce trimite la monopolul dreptății, la unicitatea adevărului, la unilateralitatea soluțiilor și la maniheismul viziunii etice impuse ani la rînd de ideologie artiștilor. Încin să cred că e vorba mai curînd de o astfel de reacție mai greu de înțeles și de evaluat ca atare, pentru că e relativ tîrzie, dar pe care o regăsim și la alți scriitori ieșiți cu greu și cu rîni necicatrizate din obezile realismului socialist, o reacție împotriva schematizării, a simplificării meschine și grosolane a lumii, a proletarizării însușirii ei.

De altfel, diversificarea perpetuă și în orice fel e principiul generator și dominantă stilistică a romanelor lui Balăița. Scriitorul pare să perceapă continuitatea ca pe un pericol mortal și, aflat în conflict cu orice tendință de sedimentare, zgîlție neîntreput, ca atins de o formă de neurastenie a *déjà-vu*-ului, învelișul textului. Rezultatul este o orgie a variațiilor, a schimbării imprevizibile a formelor redactării, a procedurilor românești, a timpilor narațiunii, a persoanelor verbale, a direcțiilor de apropiere de eroi și de faptele lor, a tonalităților narative, a ponderii fanteziei, ironiei, aluziei, parodiei, comicului, grotescului, a evocării lirice, a realismului sumbru și minuțios și a fantasticului nascut din el.

Ai senzația uneori că Balăița, alergic la orice simptom de statomicie și fixare, agasat de prezența implacabilă a factorului timp și de regulile de neeludat în scris ale consecuției, ar dori ca toate aceste modificări din zona expresiei să fie executate și mai repede decît sînt. Dacă s-ar putea, să se manifeste toate odată: o veritabilă nevropatie și simultaneități.



Scriitorul contrapune puterii și meșteșului (politice și sociale) acest soi de demiurgie a creatorului de literatură capabil – simte el – de concomitență ubicuitate. S-a putut astfel avansa teza că romanele lui Balăița ar reprezenta cel mai bogat inventar de procedee proceduri stilistice din proza românească. Sub această incidență, pînă la dedublarea de către autor a personalității lui Antipa-domesticul cu o nebună ipostază demonică, irațională și turburată, ni se arată a fi consecințele aceleiași repulsii față de unicitate "Vreau doar să arăt cum într-o singură ființă aceste două stări sînt active într-un echilibru relativ, care face tot mai farmecul speciei". Farmecul speciei noastre pare a fi, iată, o temă importantă a pledoariei pe care o schițează în subsidiar fiecare din romanele lui George Balăița.

Totuși, în pofida stării de agitație și care o relevă și ultima celulă narativă a textelor, ceea ce îi asigură autorului un loc în istoria prozei românești este un echilibru superior al distribuției energiilor creatoare. Ov.S. Crohmăniceanu a remarcat că Balăița știe "cum să umple lucrurile, pînă ele fac perceptibil jocul scrisului, și unde să oprească spre a lăsa, totuși, senzația plauzibilului, chiar cînd faptele ies din ținuta obișnuitului, capătînd o umbă fantomatică". Pe cît sporesc dovezi ludice-ironice ale stăpînirii dezinvoltate a tuturor formulelor, a tuturor clișeelelor românești și a tipurilor de scriitură posibile, pe atît se străduiește el să înlesnească "irupția existenței adevărate, luxuriante în concretețea ei agresivă, tulburătoare..."

Interesant că și atunci cînd precizia observației devine impresionantă autorul trece cu brio proba de focalizare a prozatorului (care, oricît s-ar zice, va mereu constrîns să „zugrăvească” medii și să închege destine), chiar atunci senzația de joc nu dispare. Scriitorul ne face cu ochiul în plin demonstrație de rigoare și temeinic narativă, ceea ce împinge textul în zona, rareori încercată la noi, a burlescului. În fond, amestecul acesta inimitabil de grație și de forță da savoare cărților sale. Minuția, concretețea cotidianului, densitatea elementelor, precizia microscopică a desenului condiționează, de altfel, alunecarea pe neștiut în fantastic.

Se reconfirmă în toate privințele pe toate palierele textului faptul că în ghețarea într-o atitudine narativă îi repugnă cu adevărat prozatorului și numai virtuozitatea cu care e în stare să treacă de la seriozitatea extremă la jocul acă, de la derizoriu la fantastic, de la detaliul banal la mit îi poate da acest sentiment tonifiant al omnipotenței, de care scriitorii au atîta nevoie.

Eugen Negrici

LA SFÂRȘIT DE AN

(Urmare din pag. 1)

În 2001, noua politică a MCC ne-a lăsat cu cei 140 de milioane deși inflația a fost de 40%, taindu-ne restul și rămânându-ne datoare cu abonamentele pe prima jumătate a anului, care s-au dus totuși la bibliotecii. Sintem în negocieri cu Ministerul Informațiilor, prin care, între 1996 și 2000, am trimis în străinătate (Centre Culturale, Ambasade, Consulate) abonamente de câteva mii de dolari, dar la care dl Dincu a renunțat în prezent. Avem totuși promisiunea de a relua acest contract de sponsorizare. Mai intratabil se arată MCC care ne-a scos și de la suflul și de la buget, preferindu-i pe alții mai breji. Pentru unii muma, pentru alții ciurma, cum s-ar zice. În al treilea rând, vin susținătorii ocazionali, patru mai importanți în deceniul postdecembrist: dl Octavian Mitu, în tipografia caruia am apărut o vreme, Ion Rațiu, urmatorul nostru tovarăș de drum, Dumnezeu să-l răsplătească!, Fundația Soros (devenită Fundația pentru o Societate Deschisă) și Editura Național, coeditorul nostru în 2001. Le simțem recunoscători tuturor (lui Ion Rațiu în veșnicie) și n-avem de ce le purta ranchiună ca, la un moment dat, confrunțați ei înșiși cu dificultăți, s-au retras din joc. Și să nu uit: reclamele. Din nefericire, mulți cred că tirajul mare este necondiționat prielnic reclamei. Ei se adresează, de aceea, fie televiziunii, fie cotidianelor. E un calcul greșit. Succesul reclamei depinde de natura ei: este evident că o reclamă de carte, de pildă, a unor edituri, cum publicăm și noi de la Polirom sau Humanitas, este „văzută” de un procent infim din cititorii unui ziar de mare tiraj; acel procent se află foarte aproape de numărul de cititori ai unui periodic cultural, ca al nostru. R.I. reflectă opțiunile unui grup de cititori cultivați și care, de exemplu, lucrează pe computer, sau posedă carduri bancare, așa încât reclame precum cele din domeniul informatic ori bancar își găsesc în R.I. cititorii ideali. Eu cred că reclama are și o sferă calitativă, nu doar una cantitativă, de care cei interesați ar trebui să țină seama.

R.: În aceste condiții, cât vă costă un număr? Și cit sunt de substanțiale lefurile și colaborările?
N.M.: Un număr ne costă 50-60 de milioane de lei (200-240 de milioane luna cu patru numere, plus 16 milioane, când e cazul, al cincilea). Din aceștia, 17-22 de milioane merg pe hirtie și tipar, 38 de milioane netul pe lefuri (la care se adaugă 53% CAS și impozitele!), 19 milioane colaborări și drepturi de autor, 5 milioane tehnoredactare, 15 milioane diverse și neprevăzute. Acestea fiind sumele, lefurile se zbat între 3 și 5 milioane de redactor (în ce mă privește, am o indemnizație de la Fundația R.I., mai mică decât leafa unui redactor). Tehnicul și corectura, neputând trăi din leafa de la noi, lucrează și la alte publicații, spre a-și

rotunji minusculele venituri. O colaborare: câteva zeci de mii lei. Ne permitem să punem 1.000.000 de lei pe pagină. Colaboratorii permanenți primesc ceva mai mult. Cum se vede, oamenii scriu la noi de dragul revistei.

R.: Cât era o colaborare, înainte de 1989, la o revistă ori la un ziar?

N.M.: Pot să spun cu cât eram plătit eu pentru Cronica literară de la Contemporanul și apoi de la România literară. Am câștigat la început, pe articol, aproape jumătate din salariul de la facultate, care era foarte mic. Mai apoi, chenzina mea de 600-700 de lei era aproape egală cu suma încasată pe două cronici. Și mai târziu, o dată cu inflația (era inflație și pe atunci!), luam în jur de 1000 de lei pe articol, la o leafă care era

chioșcuri, difuzându-se aproape clandestin. Cu excepția librăriei din fața Muzeului Literaturii din București, puține altele preiau reviste cu tradiție ale Uniunii Scriitorilor ori ale unor instituții locale. Poți bate orașul în lung și-n lat degeaba. Bibliotecile nu sînt abonate la toate. Ce zic eu? Nici măcar la majoritatea. Poate BAR, BCS și BCU, care au depozit legal. Dar mă îndoiesc că ele înseși primesc toate revistele (unele, foarte bune) din țară, de la Hunedoara ori de la Satu-Mare, să zicem. Cheltuielile sînt suportate de obicei de Consiliile Județene, de Inspectoratele de Cultură ori de oameni de afaceri care au edituri sau de tipografii. Dar legea sponsorizării fiind foarte prost concepută, nu există nici un mijloc de a-i

R.: De atât de puțin? Cam cit pierde ori câștigă cineva la Cazino într-o seară.

N.M.: O, nu! Se joacă pe mult mai mulți bani la Cazino. Ce înseamnă 400 de dolari? Cultura se mulțumește cu puțin. Dar ea aduce în schimb mult. Și financiar, nu doar moral. Sumele pe care operele de cultură – literatură, artă, muzică – le aduc în decursul vremii la bugetele statelor sînt incomparabil mai mari decât tot ce cheltuiesc aceleași state cu sprijinirea culturii. Marea Britanie a câștigat din impozitele Beatles-ilor sute de milioane de lire sterline. Vă închipuiți cam cit i-au adus prezentațiile cu piesele lui Shakespeare? Dar Germaniei, Goethe? Dar Franței, Balzac? Vesnic îndatoratul Balzac a contribuit la bugetul Franței, în secolul și jumătate trecut de la moartea sa, cu mai mulți bani decât uzinele Renault, Citroën și Peugeot laolaltă.

R.: Și, dacă e așa, de ce nu se investește în cultură?

N.M.: Înainte de toate, fiindcă e o investiție pe termen lung. Statele sau oamenii de afaceri le preferă pe acelea în care banii se recuperează repede. În al doilea rând, fiindcă nici un marketing din lume nu dă suficiente indicații unui, să zicem, negustor de artă, în privința cutarui pictor obscur și care nu vinde toată viața nimic, în așa fel încît negustorul să fie sigur că va scoate sume enorme în postumitatea artistului. Ma gândesc la Van Gogh. Cine să fi prevăzut milioanele de dolari la care sînt apreciate astăzi operele lui? În al treilea rând, fiindcă penuria nu e un mediu bun conducător de cultură: în statele sărace, există mereu alte priorități. Iar România e un stat sărac. În fine, fiindcă prea puțin dintre cei 4% oameni bogați de la noi (conform unui sondaj recent) știu aceste lucruri și sînt preocupați de el. Inculți ei înșiși, cei mai mulți, nu se simt cituși de puțin stimulați să cheltuiască bani pentru literatură, muzică, teatru, film, arte plastice. Cel mult, cumpără pentru ei înșiși tablouri. De investit, nu investesc. Investesc în *Dracula land*, nu în cultură. Cîtă vreme România avea o aristocrație relativ înlesnită material, revistele se scoteau prin chete ori donații: un galben a dat fiecare din membrii bogați de la *Junimea*, în 1867, ca să se tipărească *Convorbirile literare*. În secolul următor, locul aristocraților l-au luat Mecena de tipul contestatului Bogdan-Pitești. În timpul comunismului, a plătit statul, dar punind condițiile știute, cea mai grea fiind dreptul de a cenzura. Astăzi nu plătește nimeni. Noua economie de piață românească nu s-a așezat pe baze suficiente de solide. Cum spuneam, legea sponsorizării nu încurajează cheltuielile în cultură. Iar prețul cărții și al revistei – editorul vrea să câștige, nu? – e prohibitiv tocmai pentru cei care, de obicei, le



de 4-5000 de lei. Deși raportul a scăzut de patru ori în timp, eram plătit cu mult mai mult decât astăzi. Nici televiziunea și radioul nu plătesc colaborări comparabile cu cele din trecut, chiar dacă ele sînt mai mari decât ale *României literare*. În ce le privește, revistele de cultură nu prea mai plătesc colaborările.

R.: Cum vedeți perspectivele presi culturale în aceste condiții?

N.M.: Sper și eu, ca noi toți, într-o minune, deși imi aduc bine aminte de versurile lui Grigore Alexandrescu. Pe cînd prezentam revistele culturale la emisiunea mea de la ProTV, am descoperit cu oarecare uimire că numărul periodicelor culturale din țară e mai mare decât imi închipuiam: în jur de o sută. O medie de 2-3 pe județ. Aceste periodice apar cu greutate ușor de presupus. Dovadă periodicitatea neregulată, numerele duble, triple sau cvadruple, întirzierile de luni și luni (ieri citeam *Steaua* din Cluj, numărul pe august-septembrie), absențele de pe piață ori disparițiile subite. Nu le cunoșc tirajul, dar bănuiesc că el este de câteva sute, pînă într-o mie de exemplare. Dintre acestea, multe rămîn nevîndute. Sînt reviste care au returnări de 80-90%. Unele nu se găsesc în

cointerese pe „afaceriști” să bage bani într-o publicație.

R.: În nici un fel de publicație? Vitrinele chioșcurilor abundă în reviste frumoase tipărite, pe hirtie bună și copertă colorată, pe care se răsfață nuduri apetisante ori chiar scene de sex.

N.M.: Asta e adevărat, dar ce au ele de a face cu o revistă de cultură? Habar n-am cine dă 40-50.000 de lei pe o revistă numai ca să privească o femeie goală într-o poziție lascivă. Presupun că doar obsedații, patologicii. Nici măcar adolescenții, destul de precoci sexual astăzi spre a nu mai avea de ce să cumpere reviste erotice ori pornografice. Și, totuși, se găsesc investitori dispuși să arunce sute de milioane pe asemenea stupide publicații. Dacă un Borcea oarecare zvîrle cu sutele de dolari în țambalul lautarilor de la petrecera anuală a unui club sportiv, de ce ne-am mira că damele goale de pe copertile revistelor porno își găsesc întodeauna sponsori?

R.: Spuneți-mi, à propos, cam de cîți bani ar avea nevoie în plus, R.I. lunar, ca să poată apărea la tirajul actual (6-8000 de exemplare)?

N.M.: De 1500 de dolari, 400 pe număr.

cumpără, oameni cu venituri, în cel mai bun caz, mijlocii.

R.: Să revenim la periodicele de cultura. Ce e de făcut?

N.M.: Parerea mea este că singura soluție durabilă ar fi ca ziarele, Cotidienele, să-și creeze suplimente săptămânale de cultură. Nu însă tipărindu-le separat, în tiraje mici, dar introducându-le în corpul ziarului, de exemplu, sîmbăta, cînd numărul de pagini e, oricum, mai mic. Deocamdată doar *Cotidianul* prin reînscutul LAI procedează așa. Doar că suplimentul e prea de tot redus ca număr de pagini. Azi a abandonat, *Curentul*, la fel, *Adevărul* își publica suplimentul separat de ziar, celelalte n-au deloc. Între războaie, toate marile ziare aveau suplimente: *Curentul*, *Adevărul*, *Universul*, *Cuvîntul* etc. G. Călinescu făcea cronică literară în suplimentul *Adevărului*, care se chema, ca și azi, *Adevărul literar și artistic*. Persepolis o ținea la *Universul literar*. Și așa mai departe. Și în alte părți există acest obicei. În anii '50, în suplimentul lui *New Yorker*, se publica, lunar, un roman. Onorariul îi permitea autorului – debutant, tinăr și promițător – să stea un an acasă și să scrie încă un roman, care de obicei îl consacra. Truman Capote și alții s-au bucurat de această șansă. Tot experiența altora ne învață ce să facem.

O altă soluție ar fi fundațiile de pe lângă instituții serioase. *Fundația Regală „Carol II”* (apoi *Mihai I*) a editat *Revista Fundațiilor Regale* și a sprijinit o editură excepțională. Multe instituții de azi și-ar putea permite să vină în ajutorul revistelor prin fundații culturale. În sfîrșit, mai sînt binevoitorii, ca I. Valerian, care scotea în anii '20-'30 *Viața literară* (au colaborat la ea G. Călinescu, Bacovia, Pillat) sau ca C. Banu care a editat *Flacăra*, tot pe banii lui. Nu exista nimic mai nobil decît a azvîrli cu bani în cultură. Bogații iubitori de manele, lautari și unghi somptuoase cheltuiesc pentru o singură petrecere cît bugetul pe un an al *R.I.* Totul e să-i faci să-și schimbe preferințele. Ceea ce e nespuse de greu. Sau imposibil. Am avut de-a face și noi cu unii dintre aceștia. Doar auzindu-i vorbind, cu dezacordul pre anacolut călcînd, și ne-am dumirit că n-avem nici o șansă. Becalii afacerilor noastre n-au auzit de *22*, după cum declara singuri, nici de *R.I.* Și cum să sponsorizezi o publicație de care nici măcar n-ai auzit? Mai ales cînd redactorii ei nu se lasă cumpărați și vînduți ca fotbalistii!

R.: Cum de apar totuși reviste culturale în Franța, în Germania, în Italia? Cu ce bani?

N.M.: Trebuie să spun că nu apar chiar atît de multe cîte am fi tentați să credem, mai ales dacă ne raportăm la numărul de locuitori. Apoi, multe sînt editate de Universități, de Institute, de Academii și n-au, adesea, decît o circulație în cerc închis. Cele mai cunoscute și mai temeinice parazitează cîte un mare cotidian. Extrem de puține își permit, chiar și acolo, ca *R.I.*, să rămîna fidele prin ținuta lor intelectuală unui anumit public, fatalmente restrîns, și să trăiască din cît vînd. Nu e însă adevărat că economia de piață distruge cultura. Din contra, niciodată în toată istoria nu s-a făcut mai multă cultură decît astăzi în Occident ori în SUA. Din literatură, n-a dispărut nici un gen, din cele îndeobște socotite neevadabile, ca poezia. N-au dispărut nici edițiile de lux, costisitoare și inaccesibile celor cu venit mic sau mijlociu. N-au dispărut revistele. Dar economia de piață își are regulile ei; de care nu se poate să nu ții seamă. Asta poate însemna și că noi înșine trebuie să ne schimbăm, să ne adaptăm. E posibil să fi pierdut pasul cu lumea. Oricît management cultural a

trebuit să învățăm în anii din urma noi, niște bieți literați cu capul în nori, se pare că n-a fost de ajuns. Important e că nu ne-am dat bătăuși și, iată, *R.I.* continuă să apară. Ne gîndim mereu cum și ce să facem în ideea de a ne adapta exigențelor actuale.

R.: Ce prevedei pentru 2002?

N.M.: Nu-mi cereți să fac prognoze pe tot anul. Știu deocamdată cum ne vom descurca în ianuarie, spre mijlocul lunii, mai exact, cînd vom reapărea după pauza de Sărbători. Am găsit sprijin la un important cotidian central, în tipografia căruia vom ieși, și care ne va ajuta să ne procurăm mai lesne hîrtia. Contra cost, evident. E vorba, doar, de afaceri! Noi n-avem tipografie, nici depozit. A ne comanda singuri hîrtia nu e posibil. Ca să renteze, transportul de la fabrică ar trebui să conțină mai multe tone deodată. Dar unde să le punem? Cele două tone lunare ale noastre, nu înseamnă în schimb nimic pentru un ziar, care folosește o sută de tone pe lună din același tip de hîrtie. Așa că ne vom opoși pe lingă el. Cu asta, nu rezolvăm toate dificultățile. Nu-i putem sili cu nici un chip pe difuzori să ne dea banii pe tot ce au vîndut și în timp util. De sporit tirajul, îl sporim degeaba. Ne costă mai mult și n-avem garanția că vindem mai mult. Să ne înțelegem: poate că s-ar cere, nu asta e problema, problema e că n-avem control asupra difuzării. Cîteva zeci ori sute de exemplare în fiecare mare oraș n-ar fi mult pentru profesorii, medicii, studenții, elevii, pentru intelectualii, în general, care ne citesc și ne reclama absența revistei din chioscuri (în Titan, cartierul bucureștean, și în Cluj sau Timișoara, ca să dau doar aceste exemple, n-avem practic desfacere). Dar așa cum nu ne permitem tipografie și depozit propriu, nu ne permitem nici difuzare proprie. Prea puține mari cotidiene le au pe toate. Dar o foaie culturală ca *R.I.*?

*R.: Să nu încheiem înainte de a ne referi și la altceva decît la condițiile materiale ale publicației. Întocmiți, vă rog, un portret-robot al *R.I.* de după 1989?*

N.M.: În 1990, cînd am devenit directorul ei, *R.I.* avea o tradiție și un loc bine precizat printre periodicele culturale din țară. Era principala revistă a Uniunii Scriitorilor și cu cel mai mare prestigiu. O conduseseră scriitori și publiciști cunoscuți, Geo Dumitrescu, N. Breban, D.R. Popescu și, sigur, aflat cea mai lungă perioadă, în fruntea ei, G. Ivașcu, din toamna lui 1971 și pînă la moartea lui, în 1988. Dar revista și-a păstrat formatul, structura și caracterul, indiferent de cine a păstrat-o. În 1990, după un interimat cu mai mulți șefi, cînd am preluat-o eu, am încercat să nu modific nimic esențial din aceste caracteristici de suprafață, adică vizibile, nu numai decît superficiale, ale *R.I.* Revista se prezintă astăzi asemănător cu aceea de dinainte de Revoluție. E drept că numărul de pagini a fost redus la 24 (în loc de 32), că rubricile și-au schimbat titularii (fără excepție), uneori și pagina, că prețul a crescut de două mii de ori iar tirajul a scăzut de trei ori (după ce, în primele luni se dublase, unde mai este euforia publicistică de atunci?), dar, una peste alta, *R.I.* a rămas *R.I.* Cu destule schimbări de fond desigur. A trebuit să o adaptăm nu numai unui alt public (profesorii, care erau publicul nostru majoritar, nu mai reprezintă astăzi decît o cincime), dar și erei Internetului și al noilor tehnologii comunicaționale. Am fost prima publicație postdecembristă care și-a făcut *site* pe Internet. Putem, așadar, fi citați și în versiune electronică. Asta nu ne aduce bani, dar ne aduce spor de cititori, mai ales din străinătate. Am încer-

cat să facem față și altor provocări care țin de lumea liberă în care trăim. Ne-am ferit de politizare. *R.I.* nu face politică (n-a făcut nici cînd eu conduceam un partid și eram parlamentar). Publică, e adevărat, articole pe teme politice. Limba română distinge între *politic* și *politică*. Noi sîntem interesați exclusiv de *politic*, ca parte a culturii, nu de politica partizană de zi cu zi. Am dorit să fim o publicație de atitudine, nu una militantă în sens strict. Politicul reprezintă o noutate, căci înainte de 1989 ne feream de el ca dracul de tîmție. Iar paginile de cult al lui Ceaușescu, impuse nouă, ca și tuturor publicațiilor, numai politice nu erau (în sensul firesc). (Pagini pentru care ne-am cerut scuze cititorilor, în decembrie 1989: nu știu nici o altă publicație care să fi făcut acest gest autocritic.) Politica noastră a fost și a rămas politica literaturii – și, mai în general, a culturii române. Nu ne-am dorit să fim o revistă de informație culturală (cum este *Observatorul cultural*), nici una consacrată actualității politice și sociale (cum este *22*). Am preferat să ne spunem opinia în cît mai multe, fără a renunța la obiectul nostru principal, literatura și fără a ne cantona în imediat. Am promovat tineri. Doar ei pot veni cu un aer nou. Cronică literară și recenziile sînt de la o vreme susținute de tineri absolvenți de Litere sau chiar de studenți în anii mari. Cum se vede, am lăsat „controlul” pe miinile lor. Nu-i cenzurăm și nu le spunem ce să scrie sau despre ce. Autorii supărați pe verdictele lor trebuie să știe că așa sînt vazuți de o nouă generație de cititori profesioniști. Dacă își închipuie că noi tragem sforile, plătim polițe ori chiar le scriem tinerilor critici textele, se mint singuri. Oglinda e alta decît în trecut. Să se privească atent în ea. E o recomandare, aceasta, deloc malițioasă. Tineri sînt și cei care comentează în mod curent teatrul, filmul și artele. Media de vîrstă a colaboratorilor permanenți nu depășește 30 de ani, chiar dacă ne punem în balanță pe regretatul Z. Ornea, pe Gh. Grigurcu sau pe mine, ca editorialist. În sfîrșit, ținem la două lucruri: la discernămint, la spirit critic, adică, și la pluralitatea punctelor de vedere. În limitele buneii cuviințe, ale civilității, am publicat și vom publica orice opinie. Ca și orice „drept la replică”. (În această privință, avem o excepție: nu publicăm replici la cronici și recenzii, la evaluări și judecăți critice). Nimeni n-ar avea motiv să se simtă privilegiat ori din contra persecutat de *R.I.* Pot fi opinii „rele”, ori greșite, ori nedrepte, dar sînt ale colaboratorilor noștri, nu ale noastre, și fiecare răspunde de ce scrie el. *R.I.* nu e o publicație a unui grup. Este a tuturor scriitorilor români valoroși.

*R.: În fine, ce credeți că trebuie făcut în continuare? Vă gîndiți să îmbunătățiți formula și conținutul *R.I.**

N.M.: Vom acorda mai mult spațiu unor dezbateri și chiar mese rotunde, avînd în centru cărți, autori, fenomene. Ne-am ferit de casetofon pînă acum, de transcrierea unor alocuțiuni verbale. Vom recupera în viitor. Vom încerca să avem, dacă nu săptămînal, măcar lunar, un mare interviu în exclusivitate. Am avut și pînă acum, dar nu foarte sistematic. Ne vom apropia mai mult de actualitate (și straină), fără a-i sacrifica însă totul: literatura, arta, critica trebuie să păstreze un anumit aer de eternitate, dacă nu vor să piară o dată cu evenimentele și cu protagoniștii lor. Și vom căuta să nu ne pierdem, cînd vom fi din nou periclități, nici cumpătul, nici umorul.

A consemnat
Mihai Minculescu

Mă dor tălpile de cît drum

Sunt un călător ciudat în această lume merg în spațiu pe un drum ce mersul mi-l crează dar pe care același mers mi-l strînge din urmă. Mă dor tălpile de cît drum se strînge sub ele mă doare inima de cîți nu pot să mergă pe urmele mele mă dor ochii de scrutat drumul dezghemuit în fața mea uneori am impresia că merg cu urma-mi înainte lăsînd înaintea în urmă uneori mă simt ca un cioban lîngă oi cînd moartea dă tîrcoale la turmă.

Nu știu dacă dimensiunea eternă a ființei

Sunt condiționat a purta în mine cerul care bate veacul lumii care-mi măsoară timpul real și ireal și-mi prelungește copilăria copilăria mea reală și cea care bate pasul pe loc nu știu dacă dimensiunea eternă a ființei se găsește în real sau ireal, în temelia pe care mi-am construit visele sau în copacii călăriți pe străzi, în grădini și păduri îmi ostoiesc setea din legătura mea ireversibilă cu trecuții auguri.

Așa apar găurile negre

Sunt unii care-și iau vacanțe existențiale pentru a trăi de două ori și a vedea cum e de-ar fi să te mai naști odată căci trebuie ca cineva să dea răspuns și la marea problemă a identității în cazul unui anumit tip de reîncarnare pentru că trebuie să știi cît din cel ce-ai fost trece în cel ce ești și cum te vei prezenta la Judecător în calitate de ix sau în calitate de igrec mai ales că poate igrec nici n-ai vrut să fii sau poate nici ix dospește lanus în vârtejul visului vremelnic așa apar găurile negre așa apar și dispar universurile ce știm noi despre metafizică? doar că e dincolo de fizică dar legată de ea neamestecat și neschimbat neîmpărțit și nedespărțit.

Theodor Damian

SCOASE



Restul psihologic

1. OAMENII elimina psihologia din vederile lor din chiar momentul în care îi conștientizează necesitatea la o situație. Ceea ce ar putea fi calea de ieșire pare tocmai din acest motiv o fundătură. Rezolvarea este refuzată – culmea, sub justificarea unui pragmatism neconcesiv (lipsa de timp, bani, răbdare). Aceste frisoane irupiste tradează o imaturitate obișnuită să se ia în serios. Solicitarea și căutarea de soluții a devenit de mult un obicei în sine. Soluțiile se mulțumesc doar să excludă alte soluții.

Analfabetismul afectului românesc perturbă grav o urbanitate oricum rudimentară, școli, fabrici, umeri, aziluri, chisori și celulele lor de bază, familiile concentrate la bloc. Non-verbalizarea, neconștientizarea nevoii și a neputinței reprezintă azi simptomul cel mai grav al crizei omului obișnuit.

2. DAR intelectualii? Săptămâna 15 octombrie 2000, miercuri, la un talk-show de pe Antena 1: „Mă tem că românii vor vota la alegerile din decembrie psihologic (și nu rațional)”. Deci psihologicul ștampilă de vot pentru cetățeanul turmentat? Sâmbăta, pe TVR 2, se sancționează o calificare psihanalitică a parkinsoniadei edilitare cauzate, pe motivul inculturii celui tratat. Ideea inocentului ca joc convențional sau livresc implică însă doar o amicitie distantă cu psihanaliza, care nu înseamnă decât contrariul ei.

Săptămâna 2-8 octombrie, duminică: Aleksandr Kwasniewski, proaspăt ales președinte al Poloniei, declară la televiziunea publică: „Uniunea Europeană va fi obiectivul meu cel mai important. Vorbesc despre Uniunea Europeană nu doar în dimensiunea sa economică și politică, ci și psihologică. Polonezii trebuie să se pregătească să facă față acestei mize.” (*Adevărul* nr. 3215/10. 10. 2000). Cu doar câteva zile înainte, Németh Zsolt, secretar de stat în Ministerul de Externe al Ungariei, aprecia pentru jurnalele evizate de seară că relațiile româno-ungare reprezintă o problemă mai gravă decât de toate... psihologică.

3. IDEEA postcomunistă despre ce va să zică un trai decent este șocant de inconsistentă, de lipsită de pătrundere și de vlagă, de vulgară. Se rezumă la un singur cuvânt: bani. Nu se referă și la ceea ce poți face cu banii sau la ceea ce poți atinge pe lângă bani și, uneori, în lipsa lor. Acest exclusivism este cel

care alienează individul și nu spune nimic concret despre îmbunătățirea vieții lui. Vorbim despre bani și macro-economie pentru a nu vorbi despre individ. El este de altfel remunerat nu cu bani, ci cu subiectul banilor și cu nesfârșite reverii finanțiste.

Pentru că dacă e să vorbim despre o sumă concretă, atunci să constatăm firesc impactul ei în viața noastră. Mașini scumpe, restaurante de lux, Coasta de Azur, femei? Altă diversiune, înduioșător de răspândită. Nu, banii concreți ne-ar impune să ne vedem mai mult de sănătate, implicându-ne deci și ecologic; să ne respectăm mai mult în ceea ce privește cumpărăturile și serviciile, fiind deci respectați în calitate de clienți; să ne eliberăm de câteva complexe agresive, redobândind ceva din spiritul comunitar; să ne permitem o excursie la un muzeu din oraș, vizitându-ne pe noi înșine ca orice turist; să fim atenți cu fondurile publice, spre a beneficia de un confort pentru care plătim. *Să dobândim sensul concret, determinat al vieții noastre.* Aceștia sunt *banii reali*. Ei înseamnă întotdeauna *atitudini*. Nu e nevoie să fii prea perspicace pentru a observa că de fapt acestea sunt cele care ne influențează viața și care, ca exigente productive, aduc banii – nu invers. Fantasma înavuțirii ar trebui înlocuită, la modul cel mai pragmatic, cu reflectia activă asupra calității vieții.

Dar românul a uitat să trăiască, să se bucure, să se odihnească. Dacă economia merge prost astăzi, este în primul rând pentru că el încă nu știe cum să-și cheltuiască salariul. Îl va menține la un nivel de subzistență până când își va reînvața plăcerile și va fi capabil să și le exercite. Nu putem vorbi despre drepturi mai înainte de a vorbi – oricât de mult – despre necesitatea acelei *joie de vivre* care ne lipsește. Ca instinct colectiv, românul a trecut, prin ideea sa atât de săracă despre bunăstare, la o maximă asceză și contracție, care merge uneori până la moartea prin infomtare.

Cu o asemenea concepție eutanasiată despre viață, chiar și cei foarte bogați suferă de foame în rând cu cei săraci. Bogația lor are un fundamental deficit de realitate. Faptul se vede clar din crisparea și din conformismul cu care își cheltuiesc banii, chiar când e vorba de bani mulți. Nu există mecenat, nu există, precum în Occident, donații caritabile, sponsorizări și fundații umanitare, ori orientate către cercetare, spitale și biblioteci, nu există interes pentru artă, fi și numai la nivelul licitațiilor. Ar fi eronat să aruncăm vina pentru toate aceste omisiuni pe incultura noilor înavuțiți: e vorba mai degrabă despre incapacitatea lor de a gândi în afara ideii de *profit smuls!* Or, bogația reală constă tocmai

în gratuitatea pe care și-o poți îngădui. A azvârli cu banii într-un cazino este o defulare mai pe înțelesul miliardarului postdecembrist, pentru că *a azvârli* este opusul lui *a smulge* și deci, în esență, același lucru. *Banii azvârliți*, aruncați pe apa sâmbetei sunt de preferat celor reutilizați într-un circuit al donațiilor, pentru că miliardarul sărac nu cunoaște nici el foloasele reale ale banului. Plăcerea adevărată pe care și-o poate procura e o povară de care preferă să scape.

Spre a reînvața să trăiască, și spre a câștiga bani reali, românul trebuie să se exerseze în permanență, asimptotic și pe anumite secvențe sisifice, în *conștientizarea* nevoilor sale. Iată rațiunea economică a psihologiei, iată cum psihologia este chair rațiunea economică a economiei.

4. DE LA psihologia ca monopol al Securității în uniformă psihotehnicilor de propagandă, ancheta și investigații, s-a trecut mai nou, aproape la fel de ezoteric, la manipularea de lux din campaniile electorale. Ea se numește, colorat, „creare de imagine”: fotografie exotică pe sub palmieri a unor performanțe rahtice. Se înlocuiește atenția zumzăitoare – nici ea foarte selectivă – pentru discursul de balcon cu căscatul mut al gurii la arabescurile în aer ale covoarelor zburătoare. Sunt copiate fără simț designuri occidentale și sunt consultați cu ora specialiști străini, subliniați fiind finalmente doar ideea importului exorbitant al psihologiei pe un teritoriu arid și într-o rețetă săracă, mercenară.

Această inadecvare de fond ar trebui să dea de gândit dincolo de revelația contabilităților de campanie. Este interesant să constați însă existența unei emfaze sufocate de drepturilor individului – și în același timp ineficiența acestui individ ca ipoteză chiar pentru analiști. Insul ireductibil, neasimilabil, nu a devenit încă temei suficient pentru fapte; el nu are încă bun de tipar prin redacții pentru a simți, gândi și hotărî de unul singur. Ceea ce trece drept analiză rămâne cel mai adesea doar o colecție de ticuri obsesionale și de denegări. Analistul deturmează invariabil gestul public de la sentiment: într-această direcție minor perversă a crescut obiectivitatea sa în ultimii 11 ani! Se judecă doar în echivalente perfecte, fără rest, care e văzut ca o neizbândă (asupra cui?). Interpretarea e o mașină de marunțit ce nu se oprește niciodată: nici datele, nici omul nu contează în sine. Uneori neîncrederea în realitatea individului ia forma derutantă a exaltării performanțelor lui, cum e cazul conversației particulare prin care se obținea cu cald intuitiv retragerea trupelor sovietice din România (spațiul dintre Dej și

Hrușciiov, care îi decupează ca persoane distincte și voluntare, e anulat adesea de balerine seducătoare, băuturi tari, interese obscure al Krenlinului etc.)

5. TEHNICA sărutului sicilian în cazul psihologiei: toți îi afirmă utilitatea și o suprimă prin chiar această sentință. O afirmație atât de categorică și de totală face ca lucrurile să fie clare fără nici o altă explicație. Psihologia rămâne valabilă și *indiscutabilă*, fixată în certitudine ca într-o cămașă de forță. Dacă ieri era interzisă, azi e abolită mai eficient ca oricând de comoditățile sclavului rămas fără stăpân.

6. SE POATE vorbi despre necesitatea unei *psihologizări* a societății cel puțin în aceeași măsură în care se pune problema informatizării ei. Mai înainte de a fi politica, morală, sau economică, *minciuna epocii noastre este psihologică*. Insul nu poate abdica de la psihologia sa. E ceea ce Occidentul știe de mai bine de 60 de ani, asociind criticii sociale o componentă psihanalitică.

7. NIMIC nu exprima mai conștient decât clasificarea observației psihologice ca fugă de realitate.

Cheful de viață

8. INDIVIDUALISTUL naiv care se afirmă de la o vreme nu cunoaște relaxarea și odihna care i-ar permite alianțe mai largi și mai suple de interese. El este permanent frustrat, infantil și, contrar pozei, se dovedește supusul temător al circumstanțelor. Restul constă într-o combinație întâmplătoare de termene, noroc și masochism. Asocierile sale au un aer rânced și suspect de beci, drept care produc mai ales dezbinare. Neliniștea agresivă, strângerea transpirată de mână a acestui Uriah Heep al tranziției, trucurile și tergiversările care ajung să exaspereze pe toată lumea, inclusiv pe el, îi trădează contratimpul interior. Cu sau fără succes material, dar mereu sub o avalanșă de situații proaste cărora le opune un fatalism mineral, el nu atinge nici măcar pragul minim al conștiinței stării în care se afla.

9. ELIMINAREA paternalismului lui ca argument al neimplikării guvernăntilor în viața comunității: raționalizarea preferată pentru un totalitarism echivalent, cel al indifferenței cinice.

De cealaltă parte, sunt temeiuri să credem că o conduită punctual reven-

DIN UZ

dicativa a individului constituie, dincolo de rezultatul concret, o sursă de robustețe psihică și de autocunoaștere. Imobilismul lui actual nu face decât să-i întrețină și să-i adâncească angoasa multiformă care transpare în anomia societății, în cultivarea nemulțumirii ca mod de viață, în paradoxala instituționalizare a in justiției și a infraționalității, în boala mentală și fizică, în degradarea biologică a populației și în procentul ridicat de sinucideri. În schimb, angrenarea: (1) în mecanismul social, contactul angajat (2) într-un interes personal, sunt prin efecte comparabile cu un concediu la munte sau la țară. Am în vedere o terapie care influențează nemijlocit, care este inclusă în costul vieții de zi cu zi, atenuază izolarea din marile orașe și infuzează totodată satisfacția esențială a adaosului creator, personalizat, la funcționarea întregului. Alături de soluția recluziunii pasive în natură (sau către origini mitic rurale), există aceea mai subtilă a promptitudinii energice, eficace, de o complementaritate care trece neobservată. La limită, chiar demonstrația de stradă (sau mitingul), asimilarea orientată a individului în mulțime este regeneratoare. (Există cândva și soluția hibridă a chermizelor muncitorești, promovând un soi de câmpenism în forme sindicale).

Traind opac cu prejudecata că implicarea înseamnă dispersie, uităm

un adevăr simplu: nerealizarea stă tocmai în drămuirea forțelor; abia voluntariatul înseamnă odihnă! La noi odihna este parazitată de comoditate, de o sumă de mici aranjamente temporare cu oboseala. Odihna adevărată e în fapt cea care te eliberează de propriile energii, pregătindu-te numai în subsidiar pentru repaus. Acesta, precum în fizică, reprezintă un moment particular al mișcării.

Voluntariatul, singur, dă o apreciere realistă confortului. Confortul occidental înseamnă nu nemișcare ghiftuită, ci prospețimea efortului. Contrar clișeele, nici cel oriental nu înseamnă altceva.

10. POTRIVIT unor speculații etologice, absența provocărilor majore în condițiile de abundență, suprasercurizare și aplatarea reacțională ale vieții contemporane determină o scădere drastică a tonusului individual. E ușor de imaginat ce se întâmplă atunci când această slăbiciune sporește din fundal anemia postcomunistă! Dar există totodată o șansă a bolnavului de a răspunde provocărilor, inspirată de însăși starea sa. Konrad Lorenz citează exemplul lui Kurt Hahn care a obținut succese în vindecarea „blazării și a plictiselii” prin implicarea pacienților în salvarea celor aflați în pericol de înec în zonele de coastă; ori pe cel al lui Helmut Schulze care a ajuns la aceleași rezul-

tate punând în scenă o serie de „sintuții-limită”.

Provocarea se dovedește prin urmare indispensabilă sănătății. Revolta, ca revitalizare a reacției individuale: un sport de echipă ce trebuie practicat aproape voluntar, nu doar din cosntrângere. Revolta devine la propriu „o problemă de igienă fizică și mentală” (Marcuse).

11. „REVOLUȚIA trădată”, acest viclean și lăcrămos sentimentalism postdecembrist, incubator al perpetuei demobilizări! Ideea ripostei unice (miraculoase, în unicitatea sa!), care – se putea mai rău? – nu e alta decât cea irosită, nu face decât să preia din mers funcțiile propagandei comuniste.

Dar idealurile din '89 trebuiau în primul rând trădate, uzate moral, expediate în cărțile de istorie – tocmai spre înnoirea contestației! Astăzi ea a fost sufocată. Cei mai acerbi critici ai comunismului sunt, cu rare excepții, principalii lui acționari. Indignarea lor tardivă și abstractă n-a constituit de altfel nicicând o piedică pentru foștii comuniști, ci tocmai alibiul de care aceștia aveau nevoie pentru a supraviețui. Maximalismul lor imposibil e cel care ține, nu întâmplător, lumânarea la capătul schimbării. El scoate la lumină o culpabilitate adâncă și refractară față de noua situație. Prin poziție și aspirații, intelectualul român mai ales are restanțe grele de dat în ceea ce privește restatutarea atribuțiilor proprii. (Acest decalaj e unul dintre motivele pentru care, neîncredătoare în caracterul spontan al răsturnării din '89, a apărut teza loviturii de palat. Ea substituie simbolic, într-o rețetă vulgară, rolul complex tranzitiv și tipul de raționalitate care ar fi trebuit să revină intelectualității).

Dar în loc de a înțelege lucid, îndoliat, șansa umilinței, noul anticomunist de după '89 judecă prezentul la fel de obtuz ca înainte – prin înalte directive morale a căror inflexibilitate ar trebui să țină locul unei virginități demult pierdute și, oricum, de nimeni reclamate. „Criticile” sale nu-și pun niciodată prea triviala problemă a eficienței – pentru că îndreaptă atenția nu împotriva, ci de la (sine). Anatemiizarea cripto, neo și pseudocomuniștilor (nulă în plan practic) utilizează prefixele ca menajamente reciproce, în marginea denunțului. Racnetul anticomunist: iată cortina în spatele căreia se întinde mâna, în numele unei eredități comune.

Anticomunismul a devenit, la spartul târgului, cea mai profitabilă formă de colaboraționism. El perpetuează comunismul dincolo de posibilitățile lui istorice. Mai mult decât orice altceva, pe anticomuniștii postdecembriști îi sperie cei care nu se

justifică. Devine suspect abia cel care nu are nimic de ascuns.

Filmul evenimentelor

12. ÎN ZILELE noastre evenimentul mai există doar ca paravan. O modalitate de a ascunde tocmai prin insistența dezvaluirii. Afirmată fiind doar negativitatea, într-o exclusivitate care o ferește de termeni de comparație, aceasta sfârșește prin a deveni ea însăși afirmativă.

Postdecembristul evacuează patologia socială în presă ca la o groapă de gunoi. Își mai inventează, din greu, și un interes stereotip = care să-l dezintereze. Semnalează obsesiv, prin titluri, supratitluri și subtitluri care hipnotizează privirea și golesc de conținut articolele numai ceea ce lasă impresia că iese din comun – deosebirea, unicitatea, insolitul, decalajul de condiție umană. Deși ai crede că privește faptele în amănunt, el le îndepărtează, le micșorează și le răstoarnă, printr-o lupă ținută mai aproape de sine decât de obiect. Ziarul și ecranul îl protejează de aerul poluat al informației, îl împachetează într-un scutec claustrofob de hârtie și sticlă, asigurându-l ca e intangibil și curat (nevroză), dar conectat în același timp (iluzia autenticității) la miile de evenimente – toate accidentale.

Informația mai suferă și o altă distorsiune – nici aceasta privind acuratețea, ci, mult mai grav, funcția ei: în loc să înlesnească un contact – și un contract – eficient cu realitatea, ea țese împreună cu altele asemenea, un gigantic ecran de proiecție pentru problemele individuale ale „receptorului” documentând cu date concrete plasarea în afara a unei dinamici inconștiente și a unor responsabilități nu mai mult decât personale (deși omogene la nivel statistic). Nici vorbă așadar despre o poziție tranșantă pentru rezolvarea cazurilor din presa, atâta vreme cât, dimpotrivă, acestea sunt cele care servesc cititorul – la deversarea conflictelor psihice într-un decor abundând (întru totul favorabil angoasei declanșate de aceste conflicte) în simboluri ale sordidului. Sordidul, ca drog, va fi oficializat, câtuși de puțin drenat din sângele consumatorului.

Nirvana pe dos

13. VIDUL interior: când în centru stă nu individul, ci constanta lui suprimare, mergând adeseori până la cea fizică (prin înfometare și abandon). Criminalitatea naivă, inabilă și tulburată, la o vârstă minoră: iată acoperirea sub care ea continuă.

Am primit la redacție

Cărți

- Annie Bentoiu, *Voyage en Moldavie*, Lausanne, Elveția, Editions de l'Aire, 2001 (versuri). 36 pag.
- Constantin Jinga, *Biblia și sacrul în literatură*, cu un cuvânt însoțitor de Teodor Baconsky, Timișoara, Ed. Universității de Vest, 2001. 144 pag.
- Comelia Ștefanescu, *Destinul unei întâlniri. Marcel Proust și românii*, București, Ed. Elias, 2001. 240 pag.
- *De unde vine extremismul*, editor: Romulus Rusan, prefață: Sabine Habersack, postfață: Ana Blandiana, București, Fundația „Academia Civică”, col. „Biblioteca Sighet”, 2001 (ancheta în rândurile tinerilor). 260 pag.
- *Cum aș vrea să fie familia mea*, editor: Romulus Rusan, prefață: Sabine Habersack, postfață: Ana Blandiana, București, Fundația „Academia Civică”, col. „Biblioteca Sighet”, 2001 (ancheta în rândurile tinerilor). 248 pag.
- George Arion, *Alexandru Philippide sau drana unicității*, ediția a II-a, București, Ed. Eminescu, 2001. 144 pag.
- Niadi Cemica, *Amore, more, ore*, re, fantezie medievală, Brașov, Ed. Arania, 2001. 92 pag.
- Eginald Schlattner, *Cocoșul decapitat*, roman, trad. din germana de Nora Iuga, București, Ed. Humanitas,

2001. 472 pag.

• Maria I. Grigoriu, *Ecriture et son double. Michel Tournier*, Iași, Ed. Junimea, 2001. 264 pag.

• Comeliu Leu, *Cartea episcopilor cruciați*, București, Ed. Realitatea, 2001. 346 pag.

Reviste

• *Areopagul luminii*, revista trimestrială de cultura creștină, nr. 4/ octombrie-decembrie 2001. Publicație a Editurii „Duh și adevăr”. Director: Sergiu Grossu. Grafică: arh. Daniel Munteanu. *Cu Dumnezeu, în slujba patriei* de Sergiu Grossu, *Exigențe creștine în activitatea politică* de pr. Matei Boilă, „Spălarea creierului” - complexul psihopolitic al comunismului de Dan Cosmulescu etc.

• *Contrapunct*. Nr. 4-5/2001. Director: Ioan Vieru. Revista publică scriitorii elvețieni de limba germană. Mai colaborează la acest număr: Constantin Abaluța, Liviu Antonesei, Orlando Balas, Ion Stratan, Ion Stendl ș.a.

• *Caligraf*. Supliment cultural al ziarului Teleormanul. Noiembrie 2001. Redactor-șef: Gheorghe Filip. Victor Frunză scrie despre *Destinul unui condamnat la moarte: Pamfil Șeicaru*. Un interviu cu Nicolae Manolescu semnează Anișoara Dobre.

Rugăciune cu ochii deschiși

DUPĂ ce mi-a încredințat manuscrisul ultimului său volum de versuri, Daniel al rugăciunii (...prima jumătate a anului), a ținut să-mi precizeze că va fi de fapt penultimul, adică în afară de asta va mai scrie doar unul singur în toată viața lui, iar pe coperta cărții și-n interiorul ei nu va apărea nicaieri numele autorului: Daniel Bănuțescu. Am mai zăbovit apoi câteva ceasuri împreună. Din vorbă-n vorbă am atins un subiect mai vechi al discuțiilor noastre, pe care-l aborda de astă dată dintr-o perspectivă cumva inedită. Încurajându-mă parca sau poate simțind nevoia unei confirmări care să-i țină curajul treaz, el îmi spuse că refuzul și inapetența noastră pentru ceva ca o slujbă nu sînt de fapt ale unor bolnavi psihici...

Ma rog, e o afacere strict personală, făcînd parte din acea categorie de intimitați pretîndu-se la tratări superficiale în discuții oricît de serioase. Dar cînd se întîmplă să te întîlnești cu un tip discret și delicat ca Daniel, pe deasupra și posedat de patima literaturii, și pe care-l vezi cel mult o dată la trei luni, orice fel de precauție cade de la sine și nu poți rezista dorinței de a te cerceta în oglinda sufletului său. El e unul din puținii oameni a căror simplă prezență fizică mă limpezește pînă la a mă face să gîndesc pozitiv, și totuși nu pînă într-atît încît să-i împărtășesc pînă la capăt optimismul.

Bineînțeles că nu sîntem niște bolnavi psihici, Daniele, departe de mine gîndul. În ce mă privește însă, perfect sanatos nu sînt, deși nebun nu-mi permit să fiu. Aș zice că mă strădui să mă mențin sub incidența unei ușoare nevroze impuse de principiul non-acțiunii la care de voie-de nevoie am aderat de o bună bucată de vreme... E și asta o vorbă, un text bun să-l dai să-l rumeghe ageamiilor cu pretenții, care ar catadicsi să se uite la noi ca la niște specimene ciudate. Știi bine altminteri ca-s destui ani de cînd noi ne-am simplificat viețile renunțînd să mai fim anexele unor cărți de muncă, ale unor ore de program și ale unor remunerații periodice. Am decis că nu merită să-ți vinzi trupul și sufletul nici pentru mai mult decît ți s-ar putea oferi practic, adică pentru niște bani care nu sînt și nu se pot numi bani, ci în cel mai bun caz tichete de masă și bilete de tramvai. Din acest punct de vedere trăim niște vremuri benefice, un soi de sîrbătoare care-ți impune să te eliberezi, pentru ca tot ceea ce faci să faci de amorul artei.

Ca și mine, Daniel stă acasă și scrie. Poezie, proză, dramaturgie. Nu greșești deloc, Daniele, da' nu uita că printre picături să-ți oferi oarece răgaz pentru documentare. E bine să-ți mai dezmoțești cînd și cînd ciolanele și simțurile afundîndu-te și rătăcindu-te fără urmă prin colonii penitenciare, prin sanatorii de boli nervoase, prin ruinele și cenușa imperiilor financiare, prin halele și depozitele dezafectate ale mastodonților industriali pietrifi-

cate în drojdia și scursura viselor de mărire, prin zgura și zaful amar din subteranele culturii și civilizației, iar dacă ai ghinionul să mai regăsești drumul spre casă, îți poți permite să-ți faci de cap. Da, scriitorul trebuie să stea acasă și să scrie. Acest crez călăuzitor împărtășit în stînga și-n dreapta de Daniel printre literați, l-a intrigat la sînge într-o vreme pe amicul nostru comun Horia Gîrbea, care vedea în el o aberație și un subterfugiu pentru trîntori și incapabili literari sau de altă natură.

A fost un bun pretext și o motivație țapănă pentru amicul Gîrbea ca să scrie romanul *Căderea Bastiliei*, în care eu și Daniel figuram ca personaje principale cu articulațiile amarnic înclinate într-un sos indigest de divertisment umoristic și metafizic dorindu-se mediul scriitoricesc bucureștean, și bineînțeles că orice asemănare a faptelor descrise și a personajelor implicate este absolut întîmplătoare și n-are nici o legătură cu realitatea etc., etc... Toată povestea aia se scremea altminteri din toți rărunchii în direcția asemănării și a legăturii cu realitatea, așa că n-ar mai fi fost necesar... Un prestigios critic, în aceeași ordine de idei cretin din naștere, după cum i-am spus-o, ca sfat folositor vieții lui, pentru a subscrie adică la un minim efort depășindu-și condiția inițială, devenind altceva, dar n-a vrut să mă asculte, în fine, criticul acela așadar, a fost de părere că ar fi singura noastră șansă (a mea și a lui Daniel Bănuțescu) de a intra în Istoria Literaturii: *Căderea Bastiliei*, vezi, cărțulia aia ne-a făcut scriitori și ne va mortifica, ca atare, într-o altă cărțulie... Pînă s-ajungem acolo, fapt e că imaginea pe care i-a procurat-o *Căderea Bastiliei*, l-a cam scos din fire pe Daniel. S-a certat la cuțite cu amicul Gîrbea, s-a cam înfoiat la el și n-a lipsit mult ca să-l ia la bătaie. Nu l-aș fi bănuțit pînă într-atît de sensibil și vulnerabil, mai cu seamă dacă m-aș fi luat după versurile lui. Relația dintre om și operă care va să zică, în fine, nu merită să te cramponezi de o astfel de relație. Sînt multe lucruri mai importante pe lumea asta, iar în ce mă privește mă baleg pe toate istoriile literaturii și pe oricîte cărțulii de felul *Căderii Bastiliei*. Asta pentru că tot veni vorba, Daniele, și după cum bine știi și ți-am mai spus-o în cîteva rînduri, noi trebuie să ne vedem de-ale noastre fără să ne uităm în stînga și-n dreapta, pentru a da te miri cui satisfacție făcîndu-ne sînge rău.

Te-aș vrea barem pe sfert atît de puternic pe cît te arată poezia pe care o practici, și mai știi de asemenea că eu aștept cu gura căscată de la tine acea seninătate care mă face să gîndesc pozitiv, precum și confirmarea convingerii intime că nu sufăr de vreun soi de manie a persecuției generată de te miri ce boală psihică. Asta în vreme ce tu aștepti de la mine ceva ca niște sfaturi sau orientări pe drumul vieții și al literaturii, despre care nu-mi fac iluzia că le vei urma

întocmai, dar felul cum mă ascuți și mă faci să-mi iau seama prin întrebările tale, mă umple de speranță.

Uneori resimt ca pe o ușoară frustrare faptul că nu eu l-am făcut pe Daniel așa cum este, cercetîndu-mi îndoilele și certitudinile în oglinda sufletului său, măcar că stilul lui mi se pare o consecință a rarelor noastre discuții. El e un tip liniștit, în general retras, care nu fumează și n-a pus picătură de alcool pe limbă de ani de zile și mîncă cel mult de două ori pe zi, mai cu seamă alimente de post. Nu e genul de scriitor de o hîrnicie excesivă, închis în obsesiile obiectului lucrului său care să-l expună pericolului manierizării. Ampla deschidere a poeticii sale se sprijină însă pe conceperea asiduă, permanentă a unui program defalcat pe ceasuri, zile, săptămîni și luni, autoimpus într-un soi de exercițiu de voință cu tentă mistică. Această trăsătură de caracter a poetului național Daniel Bănuțescu, îmi amintește de un cîmpei din confesiunile campionului mondial de box Mihai Leu: atunci am înțeles că un profesionist își face singur programul... Daniel este într-adevăr un profesionist. Aici ar mai fi însă de adăugat unele amendamente. Dacă motivația unui profesionist al ringului este de a cîștiga și pastra titlul de campion mondial, motivația unui scriitor așazis profesionist (pentru că literatura este o profesie doar pînă la un punct, care punct desemnează ceea ce s-ar putea numi limita dintre suprafață și profunzime) nu-i nicidecum aceea de a se impune într-un top sau ierarhie de valori scriind cărți care să-l umple de bani și glorie și care să agonisească premii literare. Toți cei care au călcat în această ademenitoare capcană, au putrezit în ea de vii. Gîndește-te numai, Daniele, pe ce se sprijineau vorbele lui Noica, cum că el se ocupă cu antrenarea unor oameni pentru premiul Nobel, și numaidecît vei vedea că nici el și nici cei pe care-i antrena nu erau scriitori în accepțiunea reală a termenului, adică inși care produc în mod nemijlocit literatură.

Mi se pare că aici ar mai fi de lucrat, fiindcă lui Daniel nu-i e suficient de limpede adevărata motivație a muncii sale, deși în mod paradoxal ea reiese cu o pregnanță uluitoare din manuscrisul ultimului său volum. Iarăși mă împiedic de relația dintre omul - autor și operă, doar aparent imprezvizibilă, drept pentru care trebuie să explic cum devine cu creatorul ce nu poate avea altă poziție decît deasupra creației sale, în pofida atîtor prejudecăți docte agățîndu-se de impunerea acestui ascendent de-a lungul întregii vieți a unui scriitor, douăzeci și patru de ore din douăzeci și patru, cînd de fapt sînt prea de ajuns niște momente numite cu un termen comun de grație, nu mai lungi de cîteva minute zilnice, săptămînale sau anuale, după cum îl duce glanda pe fiecare spre faptele vieții sau ale literaturii.

Glanda asta dă o anume alură ființei noastre muritoare, Daniele, dar după cum bine ai sesizat altminteri, noi nu sîntem niște suferinzi cu capul, cum ar catadicsi să ne vadă aceasta lume întoarsă cu fundul în sus, ea însăși aflată în mare suferință și pe care trebuie s-o exorcizăm cumva, fiecare după cum crede de cuviință, folosindu-se de armamentul din dotare în strategia propriei salvări. Adică vreau să spun că din tot ce-ți spun eu aici să iei de bun doar ce crezi că te-ar întrema în strădania ta de a rămîne neîndoit în fața lumii, care vrea să te facă după chipul și asemanarea ei. Sa te facă, da, asta-i termenul exact, desemnînd un conflict extrem de dur, căci în eventualitatea ca va reuși, abia atunci vei fi bolnavul psihic sub a cărui mască presupun că te ascunzi acum pentru a te apăra de lume împotrivindu-te. Cum să te împotrivesți, vezi, asta-i o întrebare cu multe raspunsuri și o framîntare continuă care nu se termină niciodată nicaieri, pentru că faptele nu se lasă prinse în mreaja și vraja vorbelor. Dar cum n-avem altceva la-ndemină decît vorbe... Vorbeam de lume, exorcizare, conflict, împotrivire și d-alde astea. După cum am discutat și am convenit mai demult, ura nu-i în nici un caz o soluție. Nici disprețul, dar nici lingăreala veselă sau abătută, pocăita, perversă sau de alt fel, pe care mulți o numesc diplomație sau știință a relațiilor.

Un prim pas în nesfîrșita strădanie de a reface echilibrul dintre tine și lume ar fi să nu mai judeci oamenii, încercînd totodată să-i înțelegi. Acestui prim pas îi urmează mila și apoi dragostea ținîndu-se aproape de dragostea Celui care ne-a creat pe noi dimpreună cu creațiile noastre, o dragoste înaintînd pe drumul anevoios al fapturii, plin de pericole și ispite de tot felul, pe care fie și numai dacă încerci să-l strabați e un bun cîștigat și ar trebui să-l iei răbdător și umil de la capăt ori de cite ori te poticnești. Dragostea e pentru cei puternici și sînt siguri că oameni cu astfel de capacități încă există în lume, chiar dacă noi nu-i știm. O dovadă a faptului că ei există este și insinuarea ființei lor în fibra intimă a versurilor din Daniel al rugăciunii.

Lectura manuscrisului mi-a trezit nostalgia unui bărbat care se pricepe să iubească o femeie fără să preia un dram din metehnele sexului ei, recucerindu-i totodată continuu curăția condiției lui bărbătești. Am avut revelația unui concept acoperit integral, a faptei care nu mai are nevoie de sprijinul vorbelor. Bărbatul de care vorbeam ar apărea în ochii lumii cea de azi o utopie frizînd ridicolul, chiar dacă pentru cititorul avizat, într-o ordine strict estetică, personajul Daniel al rugăciunii născut din momentele de grație ale poetului Daniel Bănuțescu, proiectează din subconștient spre materialitatea ființei instinctele primordiale, imemo-

spre lume

riale, ale unei stări de normalitate pe care aceasta lume pare s-o fi pierdut definitiv. Vreau să spun ceea ce sugerează de altfel și autorul prin strategiile pe care le are la-ndemina și le folosește întru salvarea sa, și anume că atenuarea pînă aproape de dispariție a conceptului de barbație a dus la o criză a spiritului care-i cauza dintii a crizelor de tot felul ce macină lumea de o sută de ani încoace, apropiind-o tot mai mult de un punct terminus al autodistrugerii.

S-au rărit pînă aproape de dispariție barbații adeverați din această lume. Nici oameni adeverați nu mai există, sau sînt atît de rari încît nu ne putem permite decît să-i visăm îmbolnăvind-ne de dorul lor, pentru a ne pomeni cînd și cînd apți să ne transcriem bolile în pagini de literatură lipsite de interes pentru lume. O lume aflată în mare suferință, după cum am spus. O lume care refuză leacul miraculos al poeziei, greu digerabil și avînd efect doar luat pe stomacul gol. Stomacul și visceralele lumii de azi sînt pietrificate într-un materialism feroce, fără precedent, prin care razbat semnele apocalipsei, descifrate și invocate și de personajul Daniel al rugăciunii cel cufundat în transa unei rugăciuni neîntrerupte, cu ochii larg deschiși spre o perspectivă atotcuprinzătoare.

Dispariția conceptului de barbație și degradare a spiritului sînt așadar cauza scăderii cotei literaturii. Lumea s-a plictisit, nu mai vrea, nu are răbdare, nu poate. Materialismul revopsit în culorile strident-ispititoare ale pragmatismului e susținut adesea de așa-zisa artă a negocierii etalată sub diverse forme lascive, cu damfuri amestecate, pentru a disimula violența și avînd drept unic obiectiv violența. Progresul tehnic în toate intruchipările sale, intruchipările idolatre ale valorilor la care aspiră lumea de o sută de ani încoace, și-au pus inexorabil pecetea pe relația omului cu aproapele său: două războaie mondiale, holocaust, gulag, război rece, globalizare, recesiune, terorism... Niciînd omul n-a provocat omului mai multă moarte și suferință. E adevărat că lumea se naște din sămînța autodistrugerii, dar nu poți evita la nesfîrșit să spui lucrurilor pe nume folosindu-te de vorbe goale, găunoase: istorie, artă a negocierii, speculații financiare, ideologice, juridice, administrative, militare, feminism adulmecînd nesățios pe urmele fascismului și comunismului ca să se instaleze în cotineța confortabilă a democrației... Sînt doar cîteva din iluziile omului de astăzi, ratacit, strivit în caznele și schimonoselile lui cotidiene avînd drept scop propria securitate și stabilitate, despre care presimte vag, fără să vrea să știe, ca-i sînt de fapt mormînt.

În fața mentalității de curvă a acestei lumi, Daniel al rugăciunii a avut tăria de a recurge la soluția radicală a dragostei. Asta în vreme ce Daniel

Bănulescu, ca ființa muritoare aflată în afara momentelor de grație din care s-a ivit personajul său poetic, îmi cere și totodată îmi propune o soluție de adaptare realistă. Să fim cu capul pe umeri și picioarele pe pămînt. Adică asta-i situația, pasămite, trebuie să supraviețuim dimpreună cu familiile noastre, să ne publicăm cărțile în condiții cît de cît avantajoase, dacă nu din alte motive, fie și numai pentru a avea posibilitatea de a le scrie, stimulați de un oarece confort economic și sufletesc.

N-am decît să recurg la un artificiu, sau truc, cum vrei să-i zici, atrăgîndu-ți atenția că ordinea-i de fapt inversă. Adică scrisul întii, iar eu găsesc de cuviință s-o simplific, prin aceea că doar scrisul contează. Restul, publicarea, cartea, numele și eventual poza autorului de pe copertă, sînt niște anexe împovărătoare laolaltă cu tot ce ar decurge de aici: succes de critică și de public, bani și așa mai departe. N-ăș zice că n-ai înțeles totuși și tu cite ceva din conlucrarea cu personajul tau, de vreme ce mi-ai spus că intenționezi ca pe coperta volumului să nu-ți apară numele.

El încerca încă să mă convingă bătîndu-mă la cap cu soluția de adaptare care s-ar putea să n-aibă de-a face cu compromisul, sau mă rog, cu ceea ce s-ar putea numi. Iar ne pierdem mințile rătăcind prin nămolul greu al vorbelor. Trebuie să publicăm, să ne impunem, să ne ia lumea în seamă... Care lume? întrebam și ar fi trebuit să reiau tot ce spuseseam despre această lume. Deja nu mai aveam nervi și răbdare. Mi se tociseră copitele pînă la os, mi se spărseseră genunchii poticnindu-mă iarăși pe drumul milei și dragostei. Nu mai aveam seninătatea și puterea necesară pentru a gîndi pozitiv... Știi ceva, Daniele? Eu n-am reușit și nici nu m-am omorît prea tare ca să fiu pe placul părinților și copiilor mei, așa că în nici un caz nu sînt dispus să fac vreo concesie acestor porci.

Să mă ierte Dumnezeu, dar mă gîndeam printre alții și la cei pe care din milă și dragoste, dacă nu cumva din naivitate vecină cu imbecilitatea, i-am lăsat să se folosească de cuvintele noastre scrise, de ideile și imaginile noastre, pentru a le plimba cu lanțul de gît ca pe urs pe la tîrguri de carte sau festivaluri cinematografice. Crede-mă, Daniele, că de prea multe ori l-am văzut dîndu-și pe față arama unei spaime hidoase, inchipuindu-și poate cum într-o bună zi fiara o să rupă lanțul și-o să le sară la beregata. Oare nu ți-ai dat seama că ei se uită la noi ca la un soi de carcasa umane din categoria bolnavilor psihic, care vor să atîrne la buzunarul lor, la bănuțul lor muncit din greu cu sudoarea frunții?

Privește-i puțin cu atenție și vei vedea că sînt alcătuiți mai ales dintr-un excedent de masă pasivă. Burți, buci, fâlci, guși... Ei deja au devenit robi pe viață în slujba acestor protuberanțe flasce, tremufătoare. Ceea ce ei nu-

Daniel BĂNULESCU



Norii strălucește – Păsărelele este vii – Eu simt o dorință care se gîndește numai la tine –

(poezie dedicată manualelor de literatură)

20 de minute mai jos de unde e pus patul meu
Zăresc pielea creștetelor a douăj' de țipe într-un metrou.

Sub piele sunt oase. Și vezi de continui să sapi
Etaje de vorbe. Săni. Aer. Piei ale tălpii. Ciorapi.

Sub podeaua metroului cresc tufe de pietre și lăstărișuri de șine.
Cerurile e liliachii. Căprioarele gîngurește. Eu cu un coț răstorn o cafea.
Care și ea e chinuită de o dorință ce se gîndește numai la tine.

mesc stress favorizînd depunerea de țesut adipos, este în fapt un imens pustiu lăuntric din care crește și spaima aceea hidoasă, neverosimilă, pentru tot ceea ce pare străin binelui lor și al familiilor lor, și care se cere zi și noapte umplut cu ciozvirte de cadavre și tot felul de borhoturi de delicatose. Se mișcă greu, obolesc repede, transpiră aproape instantaneu. Asta le menține trează convingerea că trag pe brînci, că se omoară muncind, ceea ce confirmă și banii îndreptîndu-se firesc spre ei pentru a le înlesni ostioarea poftelor. Muncesc și uite că munca lor produce, n-au îndoilei în privința rostului lor în această lume. Se vor și se știu cu capul pe umeri și picioarele pe pămînt, lipiți pămîntului și mormîntului despre care ți-am spus că și-l fac din propria securitate și stabilitate.

Expresia e generată de arderea digestiei, chiar și la modul cel mai propriu cu putință. Sîntem printre altele și ceea ce mîncăm, și nu de puține ori digestia propriu-zisă influențează decisiv digestia pasiunilor, a imaginilor, ideilor și trăirilor de tot felul. Așa se face că expresia lor predominantă este aceea a unor porci nesățui, veșnic nesățui și veșnic băgați cu capul în trocul lor cu lături și de aceea în perfectă armonie cu această lume pe care se pare că au construit-o din țesutul adipos al falcilor, gușilor, buciilor și burților lor. Să ne ia lumea-n seamă, Daniele, o lume dominată de niște bărbați cu metabolism de femeie în preajma menopauzei, ale căror instincte primordiale s-au resorbit în valuri de osință. Niște gospodine lătarețe legîndu-se sub greutatea sacsoșelor, pe deplin satisfăcute de abilitatea lor de a se tîrgui cumpărînd avantajos pentru a-și întreține familia, ceea ce le conferă împăcarea cugetului necesară ca să se îndoape și ele cu bunătățile cumpărate, îndopîndu-se

totodată cu borhoturi de programe de divertisment și telenovele. Un anume tip de digestie și un anume tip de expresie care le ocupă viața în întregime, nemaiăsîndu-le timp și dispoziție pentru drama clarvăzătoare a unui Daniel al rugăciunii. Cu atît mai rău pentru ei și pentru lumea asta construită din țesutul lor adipos, așa încît iarăși ne întoarcem la mila și dragostea pe care o datorăm lumii și oamenilor.

Ori de cîte ori ne-am întoarce și am repeta, Daniele, tot nu-i de ajuns. Pentru că tocmai ți-am spus cum îi vîd eu pe ei, trebuie să mă întorc și să-ți repet cum ne vîd ei pe noi, cum de fapt tu cu gura ta ai spus. E adevărat că îndoindu-te pînă la a nega, dar cuvîntu odată gîndit și spus nu poate să nu lase oarece urme. Bolnavi psihici, da, de unde putem înțelege că soluția noastră de adaptare realistă ar fi să urmăm tratamentul pe care ei ni-l recomandă prin felul lor de a fi. Asta spre binele nostru, desigur, ca să ne vindecăm.

Să ne vindecăm, Daniele, înseamnă să ne schimbăm. Sau cel puțin să mimăm un soi de schimbare care le-ai înlătura spaima de boala noastră psihică pîndind secunda prielnică să rupă lanțul și să le sară la beregată. Asta ar însemna în ultima instanță să preluăm de fapt boala lor psihică, renunțînd la sănătatea ce ne procură acele momente de grație. Cel dintii care s-a împotrivit acestei schimbări și abdicării, ar fi Daniel al rugăciunii, pentru simplul fapt că ea l-ar ucide. Tu, ca autor l-ai ucide, acceptînd soluția de adaptare, schimbarea, abdicarea sau fie și numai mimarea ei. Ar fi, în ceea ce te privește, un păcat mult mai mare decît acela de a nu fi creat vreodată personajul volumului de versuri *Daniel al rugăciunii (...prima jumătate a anului)*.

Radu Aldulescu

România literară 21

Episcopul Ilarion, slugerul Tudor și Vodă Caragea

„C U CÎTEVA zile înaintea morții sale, după o bolire de două luni, în care se topea ca ceara, Ilarion (episcopul Argeșului, mentorul lui Tudor Vladimirescu și conducătorul din umbră al revoltei acestuia - n.n.) ordonă să i se aducă petul în care păstra zapisele sale cu actorii, cele mai multe din partea celor scăpatați; după ce le rupse, ordonă să le arunce în foc. Acele reanțe se puteau urca la vreo 2000 albeni. Astfel era Ilarion, amicul intim al lui Tudor, pe care îl cunoștea de când cu războiul turco-rus (1806-1812), când Tudor se facu cunoscut omânilor prin bravurile sale militare contra turcilor. Ilarion scria, în limba franceză, petițiunile lui Tudor către cabinetul rusesc și mai ales către troganoff. În acele petițiuni, Tudor se plîngea rușilor contra lui Caragea și se codește a-i plăti cele 40 mii lei pe guvernul rusesc pusese la cale a i se da din vistierie pentru cheltuielile acute de Tudor în războiul de la 1806; căci cu banii săi întreținuse el câteva mii de panduri, cu ajutorul cărora rușii repurtaseră mai multe victorii contra turcilor.

Cînd venea la București, Tudor trăgea de-a dreptul la Ilarion. Vodă Caragea îl poftea îndată la curte, prin bimbașa Taca, în caleașca; și vorbea cu dînsul multe ore despre ale țării; iar cînd îl întreba Caragea: „ce zice lumea despre mine?” Tudor îl lauda, de interes și de politică, căci avea multe procese.

Către sfîrșitul domniei lui Caragea, Tudor luă curajul a zice gospodarului:

- Maria ta, am să-ți fac cunoscut ceva, dacă îmi dai voie.

- Vorbește, arhon sluger, te ascult cu plăcere.

- Dar să nu fie cu supărare Măriei tale.

- Vorbește fără teamă, arhon sluger.

- Peste puțin timp se împlinesc cei șapte ani ai domniei; și pînă a nu pleca, ar fi bine să scapi *opinca* de iude, cu care se fac mari catahrisis; căci tot cei săraci plătesc, iar cei mai cu stare se dau după spate. Te-ar binecuvînta norodul! Asemenea, bine ar fi să pui la cale, pînă ești în scaun, să se facă șosele prin țară, pentru înlesnirea călătorilor și-a mărfurilor, după cum am văzut prin țara

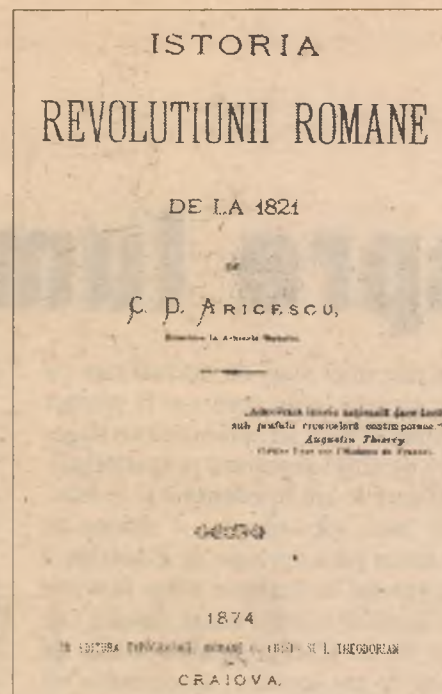
nemțească, pe unde am călătorit și eu, de multe ori.

- E! Arhon sluger! oftă Caragea. Nu-ți cunoști țara, deși ești născut și crescut aici. Dar cu cine să le faci astea? Cu boierii? Dar știi cîte măsuri bune am luat la începutul domniei mele; și pe toate le-au zădărnicit boierii. Dacă erau uniți și patrioți, ei ar fi fost domni, iar n-ar fi venit grecii domni în aste țări. Cînd stai cu ei la sfat, toate se fac; dar cum ies din sfat, nu mai găsești doi boieri uniți într-un gînd. Gîndul lor e numai chiverniseala și hoția... În țara Românească, arhon sluger, două lucruri nu poți găsi: dreptate și feciorie... În țara asta trebuie să te gîndești numai să faci stare și să te duci s-o cheltuiești în alte țări.

Tudor rămase pe gînduri. Spuind lui Ilarion impresiunea ce i-a făcut cuvintele lui Caragea, Ilarion îi răspunse:

- Are cuvînt Caragea! Are mare cuvînt Caragea!... Dacă boierii ar fi ce erau boierii sub Mihai Viteazul, în scaunul țării ar fi azi domni români, nu greci.

După o gîndire de cîteva minute, Tudor, plimbîndu-se prin cameră cu



mîinile la spate, zise, în fine:

- Trebuie scurtați de-o palmă, toți cîți sunt boieri divaniți; altfel nu scapă țara de greci și de ciocoi.

- Dacă te-or lăsa mistreții (rușii), observă Ilarion, rîzînd.

- Pînă să vie ei, i-am și scurtat de sub barbă; și cred că nu le-ar părea așa rău nici muscalilor.

Încă de cînd Ilarion era simplu arhimandrit se silea a cultiva spiritul lui Tudor prin nararea faptelor acelor bărbați din alte țări care se sacrificaseră pentru emanciparea patriei lor de sub jugul tiraniei. Tudor simțea mare plăcere ascultînd asemenea istorii și zicea adesea lui Ilarion:

- Ia mai spune, popo, istorii de alea care-mi plac mie.”

(din C.D. Aricescu)

Din istoricul calei ferate Ploiești-Predeal

CONCESIUNEA destul de oneroasă a lui Strussberg, care construisese linia ferată în lungul țării, se termina la Vârciorova. Austriecii veniseră cu linia înă la Orșova și nu voiau să facă legătura cu linia noastră decît numai tunci cînd guvernul nostru va face legătura cu linia lor prin Predeal. Guvernul român tot amîna facerea legăturii între Ploiești și Predeal. Îmrejurările în care se găsea guvernul nostru nu se cunoșteau de public. Se retexta lipsa de bani, dar se mai punea că ar fi fost și o cauză strategică.

Lipsa acestei legături era un mare eajuns economic pentru că pe distanțele de la Vârciorova-Orșova și Ploiești-Predeal se făcea traficul cu cășurile și carele, prin urmare ne putem lesne închipui ce greutate și ce cheltuieli necesita transportul călătorilor și al mărfurilor în asemenea condițiuni. După multe și lungi tratative și intervenții, guvernul nostru s-a hotărît să facă legătura între Ploiești și Predeal. În același timp, guvernul austriac a făcut legătura Orșova-Vârciorova.

Pentru linia Ploiești-Predeal s-a putut publicație și, între alții, s-a prezentat și antreprenorul englez Crawley.

Trebuia să se aprobe de către



Camerele Legiuitoare concesiunea dată lui Crawley. La putere era guvernul conservator, iar opoziția liberală, înverșunată pe tema acestei concesiuni, aducea guvernului cele mai grave acuzații. Guvernul conservator a depus proiectul de concesiune la Camera și la Senat. Pentru că se aduceau de opoziție învinuiri grave, cum că Deputații și Senatorii [sunt] mituiți de către concesionar ca să

voteze legea, guvernul a propus Camerelor să numească raportori pe un Deputat și un Senator, reputați oameni, absolut cinstiți, și așa Camera a numit pe poetul Vasile Alecsandri, iar Senatul a numit pe profesorul doctor Nicolae Turnescu.

Acestor doi raportori nu li se putea atribui că puteau fi mituiți, [așa că] legea s-a votat în Cameră și Senat. Cu toate că opoziția a făcut cele mai puternice dificultăți, totuși majoritatea, ca oricare majoritate, a trecut peste toate criticile opoziției și a votat legea, și bine a făcut; pentru că cu facerea liniei Ploiești-Predeal s-a pus capăt la cele mai neplăcute neajunsuri ce erau între Vârciorova-Orșova și Ploiești-Brașov.

Se spunea și se auzea despre anume persoane, cam cît luase fiecare; dar nu se știa nimic sigur; cu toate acestea, mai tîrziu, s-au dat pe față unele acte cari au arătat că, în adevăr, antreprenorul, crezînd că se află încă într-o țară sălbatică, a dat bacșiș și la Deputați, și la Senatori pentru că au votat legea.

S-a scris atunci, că după moartea lui Crawley s-ar fi găsit, în compturile întreprinderii, nume de persoane, care și cît promise; între alții, se spunea că raportorilor li se dăduse cîte 30.000 lei. Socotelile lui Crawley s-au bănuat a fi false, ca să poată justifi-

ca la o bancă din Londra, cu care avea compt-curent, niște cheltuieli rău făcute.

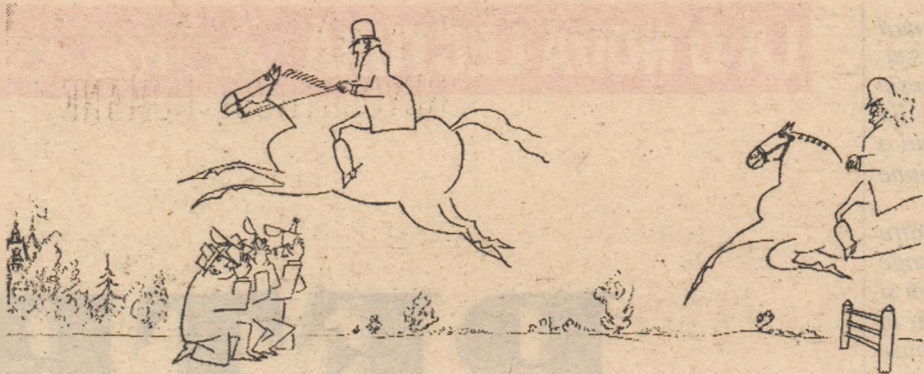
Pentru mine a rămas însă un punct de nedomirire: Alecsandri să primească mită! Ce calomnie sfruntată!

Între deputați era unul dela Mehedinți, Cuconu Nicu, pe care îl cunoșteam bine [și] era un boier care se bucura de bună opinie de om cinstit. El era pașnic, în Cameră nu vorbea niciodată, de felul lui era nevorbitor. Pentru că era mare vilvă relativ la această concesiune, l-am întrebant dacă era adevărat ce se spunea, că Deputații luaseră mită. El mi-a povestit astfel lucrurile:

- „Eu nu știu ce s-a făcut cu alții, dar ce știu este că mie mi s-a dat anonim 4000 lei, și nu pot să-mi închipui pentru ce mi s-au dat acei bani, căci nici n-am cerut, nici n-am vorbit, nici pentru, nici contra, [iar], afară de aceasta, eu votam negreșit pentru că așa cere interesul general, eu știam greutatea ce le aveam să mergem dela Vârciorova la Orșova; apoi, mă gîndesc, dacă mie mi-au dat 4000 lei, care n-am zis nici un cuvînt, cît trebuie să fi dat celor care com-bateau legea sau vorbeau așa mult pentru a fi votată concesiunea?”

(din C.D. Severeanu)

Selectie de Pavel Șuşară



Desene de Steinberg

Stelian TĂBĂRAȘ

ARTIFICII

Întăia cum au prevăzut scriitorii evenimentele noului an:



Ion Neculce: va continua terorismul.

„Ossama de cuvinte”



Salvarea, lecturile din Nietzsche: „Nice paie, nice frunză”.



Se vor securiza pașapoartele



(bine că-i lasă-n pace pe oameni).

Vor dispărea granitele, cum aflase Ion Budai Deleanu:

„Și'n loc de pari, caltaboși”



Analizele politice se vor inspira din Coșbuc:

„Ce-aveam să spun, nimic n-aveam”



Arghezi prevestește mersul reformelor (și al diplomatiei):

„Fă, Tinco, fă, papucii de mătase
Nu fi i-a luat Năstase”



Teatrul va crește în importanță:

- Mihai Mălaimare?
- Nu, mă, l-am mic.



Ministrul Agathon va da noi aripi turismului:

- Miami un singur dor, să fac din Mamaia beach.



Scriitorii ardeleni, la florărie, vor căuta simboluri electorale regionale:

- Or hi garoafe, orhidee, or tensii?



În 2002 se respectă ordinea operațiilor:

Ca să fii un Cărtărescu, trebuie să ai Condeescu.



La Operă, Spiess va face în sfârșit ordine:

Dacă nu vă faceți Norma, o Bellini!



După Faust, lumea rămâne cu un Gounod în ureche.



Va fi lansat aspiratorul Negruzzi (șterge colbul de pe cronice bătrâne).



La Cartea Românească, tot contele de Monte Cristea.



Noi proiecte de integrare în imperiul roman:

Știți ce-a zis bătrânul Catul?
V-ați făcut de ... pomină!



Intellectualii vor trăi din ce în ce mai bine.

Dixit Tacit către Pliniu: Te-ai cam îngrășat, băiete.



Rimă-mperecheată, rimă-mbrățișată, rimă-nsărcinată:

De când cu planningul familial, se scriu versuri albe.



Va fi găsit drobul de sare. În spina caprei cu trei iezi.



E implementat articolul 200:
Din rude mari, împărătești,
Oprea, frumoasă fată.



Vor fi eliberați de la pușcărie noi reprezentanți ai breslei hoților:

Sus, la tribunal, pe trepte,
Sunt multe lucruri nedrepte,
Însă sunt și unghiuri drepte.



Semne bune anul are.
Semne bune: anulare!



SCRISORI PORTUGHEZE

de Mihai Zamfir

GOA

AR FI greu de găsit astăzi simbol mai elocvent și concentrat istoric mai trist decât aceste trei litere, G-O-A. Reprezintă un rezumat de civilizație; dar oamenii trec de obicei pe lângă el fără să-l bage în seamă.

Când Portughezii au început edificarea, neașteptată și rapidă, a Imperiului lor Colonial, una dintre primele provincii descoperite, ocupate și administrate a fost Goa. (Era să spun și „civilizată”, dar mă opresc la timp). La mica distanță de locul unde urma să se înalțe mărețul oraș luso-indian, debarcase în anul 1498 Vasco da Gama: după ce ocolise, cel dintâi, Africa pe la extremitatea ei sudică, descoperirea drumului spre Indii, oferind Europei accesul la o Nouă Lume. Șapte decenii mai târziu, aventura supraumană a Portughezilor și a marelui lor Capitan intra în memoria omenirii prin epopeea națională scrisă de Camões, *Lusiada*; aici, descoperirea Indiei era ridicată la rangul de mit, iar aventura lui Vasco da Gama – la proporțiile de simbol al aventurii umane pe acest pământ. Goa, provincia portugheză din India, Vice-regat și prima tentativă reușită de europenizare a Asiei, s-a putut mândri timp de patru secole că a fost sursă a *Lusiadei*.

S-au împlinit zilele acestea 40 de ani de când, fără alt motiv decât cel ideologic și fără preaviz, trupele indiene navaleau și ocupau Goa într-o singură noapte, integrând-o Indiei; evident, garnizoana portugheză, simbolică, nu s-a putut opune uriașei armate a unei țări care numără astăzi un miliard de locuitori.

În acea vreme, India, una dintre patronele socialismului de lume a treia, vajnică luptătoare contra „imperialismului” occidental, se ghida politic după o doctrină nebuloasă și bizară, pe care am putea-o numi retrospectiv un fel de „budism-leninism”; în fapt, ea făcea politică pro-moscovită. Invadarea provinciei Goa a fost prin urmare salutată de Kremlin, ca și de Bucureștiul epocii, drept o nouă victorie a „luptei de eliberare” a popoarelor asuprite.

Cine asuprea în realitate pe cine? La o privire imparțială, posibilă totuși după trecerea a 40 de ani, ar fi greu de spus că pașnica enclavă portugheză oprimă atunci, în 1961, pe cineva. Dimpotrivă! Dar o țară ce „construia socialismul”, fie și sub forma lui ambiguu-mizerabilă, nu putea suporta pe teritoriul ei entitatea străină – mai ales dacă era europeană, catolică și tradițională. Goa reprezenta o perpetuă sfidare la adresa societății pe care Nehru și prietenii săi doreau să o edifice la ei în țară.

Astăzi, din visele lui Nehru, ca și din cele ale lui Sukarno, Nasser ori Tito, personaje ce par a fi trăit în urmă cu trei sute de ani, s-a ales praful. Goa a rămas însă ocupată definitiv, iar visul lusitan din India mai este trăit în anul 2001 doar de câteva mii de portughezi izolați – ca pe o stîncă în mijlocul oceanului – și condamnați la dispariție culturală.

Există răzburari ciudate ale sorții (le-am putea numi și „compensații”, pentru a rămânea într-o terminologie istorică neutră). Timp de patru secole și jumătate, a vorbi portugheză, a fi catolic și a arboră maniere europene însemnase – în Goa și pe coasta apuseană a Indiei – un certificat de noblete ori măcar de promoțiune culturală și socială. Astăzi, cei care au rămas portughezi, catolici de comportament european se ascund, se fac mici, caută să treacă neobservați. Își păstrează cu disperare limba, cultura și obiceiurile, știind că, mai devreme sau mai târziu, vor fi înghițiți de oceanul indian, deoarece nimic nu-i mai apără de inevitabila asimilare.

Nimic – sau aproape nimic. Pentru că ceea ce le-a rămas acestor nefericiți nu este doar amintirea nostalgică a *Lusiadei* camoniene, ci și modul european de a privi lumea. Pare ciudat, dar acest mod a „contaminat” o bună parte a Indiei învecinate cu Goa și a sugerat unei populații amorfite, timp de secole, de sistemul castelului închis, de politeismul primitiv, în care aproape fiecare sat își avea zeul său, un alt fel posibil de a trai. Indienii din Goa și cei din împrejurimi au fost, fără îndoială, exploatați – ca orice populație supusă colonizării. Dar, în loc să se lepede de tot ce amintea stăpînirea portugheză, goezii (europeni, meșiși, indieni) au absorbit civilizația lusitană prin toți porii. Acum, limba indiană *concani*, a goezilor este plină de cuvinte portugheze, denumind obiecte de civilizație minimă (de la *ușă* la *săpun*), noțiuni teoretice, formule de politețe. Astăzi, indienii lusofoni și catolici se ascund și ei ca și portughezii, își practică viața spirituală în tăcere, între zidurile propriei case, acolo unde puterea politică nu poate intra. Dar o fac cu același eroism disperat, ca și cei foarte puțini albi rămași în Goa. Fideli ai aceluiași vis, ei prelungesc, iluzoriu, o perioadă de glorie, din care n-au mai rămas decât câteva palate și biserici de tip european, ca și o limbă tot mai periclitată, însă purtătoare de Universal.

De la cuceritor – la cucerit; de la civilizator – la condiția de *paria*; de la vorbitor al limbii triumfale – la vorbitor, în secret, al unei limbi persecutate. Astfel au reușit Portughezii din Goa să devină, fără voia lor, simbol al istoriei omenirii, al unei istorii care, probabil, nu e nici rea, nici bună, și al carei unic merit rămîne doar acela de a exista, de a merge înainte. Încotro? Nimeni nu știe, slavă Domnului!

PETRU DUMITRIU s-a născut la 8 mai 1924 în satul Baziaș, de pe malul Dunării (la intrarea Dunării în România), într-o familie româno-maghiară. Tatăl său, Petre Dumitriu, originar din Ilfov, era ofițer de grăniceri, iar mama, Maria Theresia Dumitriu (von Debretzy, înainte de căsătorie) descindea din mica nobilime secuiască din Trei Scaune. Ca să se înțeleagă, cei doi vorbeau francezește, limbă pe care și copilul o învață, din primii ani de viață, pentru ca ulterior să o aprofundeze, citind cu pasiune cărțile și revistele franțuzești din casă.

Născut într-o familie de condiție bună și având în același timp la dispoziție, pentru explorare, un peisaj "salbatic", Petru Dumitriu petrece, alături de sora lui (care va ajunge peste ani medic și se va stabili la Târgu-Jiu), o copilărie fericită. Face școala primară și un an de gimnaziu la Orșova. Încă de la 13 ani începe să scrie, proză și teatru, întâi în francezește, apoi și în limba română. O povestire cu subiect mitologic, Niobe, compusă la 15 ani, va figura în sumarul volumului său de debut, Euridice, publicat în 1947.

Tânărul atras de literatură urmează liceul la Târgu-Jiu. După absolvirea lui, în 1941, se înscrie la Facultatea de Filosofie din București, dar pleacă să studieze filosofia, ca bursier al Fundației Humboldt, la München, unde începe să lucreze la o teză despre Jakob Böhme. Evenimentele din august 1944 îl surprind în România și îl împiedică să-și ducă la bun sfârșit studiile de filosofie. Scrie în continuare literatură, cu fervoare. În 1945 este remarcat ca prozator de un juriu format din Tudor Vianu, Pompiliu Constantinescu, Felix Aderca, Victor Eftimiu, Henriette Yvonne Stahl. Aceasta din urmă se îndrăgostește de tânărul și talentatul autor și îl "achiziționează", deși are cu douăzeci și patru de ani mai mult decât el.

După debutul din 1947, cu o carte de literatură "pură", Petru Dumitriu hotărăște să devină un promotor al realismului socialist, pentru a-și asigura o mai rapidă ascensiune socială. Scrie nuvele în care proslăvește colectivizarea forțată a agriculturii și lichidarea de către Securitate a luptătorilor anticomuniști din munți, se angajează (în 1948) la revista Flacăra, în paginile careia duce, alături de alții, campanii de ideologizare a literaturii, acordă interviuri pline de angajamente de fidelitate față de regimul comunist. Și toate acestea chiar în perioada în care tatăl său se află în închisoare, ca ofițer al fostului regim.

Convertirea lui (simulată) culminează cu scrierea romanului Drum fără pulbere, care apare în volum în 1951 și oripilează prin cinismul glorificării Gulag-ului românesc. Recompensele nu se lasă așteptate. Înainte de a împlini 30 de ani, Petru Dumitriu este un pontif al vieții literare, câștigă mulți bani și se poartă ca un dandy comunist. Într-o evocare din 1994, Gheorghe Tomozei îl portretizează astfel: "Era de o frumusețe fizică ce atingea magnificența. Înalt, suplu, tuns Cicero, cu ochii migdalați umbriți de lungi, neverosimile gene, un Gary Cooper altoit cu Lord Byron... (în) costume de lânuri groase cu veste albe sau galbene, de mătase, cămași de zăpadă cu butoni «burghezo-mosierești» și papilioane gracile sau, după caz, bătrânești lavalieri sadoveniene contrastând cu tenul său de efeb." (apud George Pruteanu, Pactul cu diavolul).

În 1953, Petru Dumitriu este numit redactor-șef al revistei Viața Românească, iar în 1956 - director al Editurii de Stat pentru Literatură și Artă (atotputernica ESPLA). Tot în 1956 se căsătorește formal cu Henriette Yvonne Stahl și divorțează de ea (lasându-i drept cadou statutul de fostă soție a lui Petru Dumitriu, care îi asigură un fel de imunitate față de autorități). Se recăsătorește - cu Irina Medrea-Fotino; aceasta îi va naște doi copii: Irina, în 1959 și Elena, în 1961.

După publicarea romanului-frescă de mari proporții Cronica de familie, în 1957, scriitorul ajunge pe culmile gloriei. Ia premii, este studiat în manualele școlare, călătorește în străinătate. Romanul îi cucerește, prin strălucirea talentului literar, pe toți cunoscătorii de literatură, chiar și pe cei dezgustați de compromisurile făcute până la acea dată de autor.

În 1960, lovitură de teatru: aflându-se cu soția lui într-o călătorie în Republica Democrată Germană, Petru Dumitriu trece clandestin în Berlinul de Vest și cere azil politic autorităților germane. Se stabilește în Republica Federală Germania, la început la Frankfurt pe Main, unde între 1961-1964 este lector la Editura Fischer. Drept represalii, în România, Securitatea îi arestează familia (tatăl, mama, sora, fosta soție) și îi sechestră în țară fiica, Irina, în vârstă, în momentul expatrierii părinților ei, de numai 1 an. Numele său dispăre din presă, din sintezele critice, din manualele școlare, ca și cum nici n-ar fi existat vreodată.

Treptat, însă, după multe demersuri, situația familiei se reglementează (prețul cel mai scump și mai rușinos fiind plătit de Henriette Yvonne Stahl care face de la început o declarație defăimătoare la adresa fostului ei soț, afirmând printre altele că ea este, în mare măsură, adevărata autoare a romanului Cronica de familie).

Scriitorul se adaptează greu în Occident, câștigându-și existența ca funcționar (la "relații publice" în cadrul unei companii private, la Ministerul Poștelor și Telecomunicațiilor, la o firmă particulară de consultanță și publicitate pentru telecomunicații etc.). În 1964 își recapătă fiica, în 1970 începe să se gândească la sinucidere, în 1988 se desparte de soția lui și se mută de la Frankfurt la Bad Godesberg, lângă Bonn. În toată această perioadă scrie până la extenuare romane și eseuri, în limba franceză, pe care le publică la edituri din Franța (cu dificultate, întrucât are parte de ostilitatea scriitorilor români influenți din Paris). Își face un nume, dar nu și avere, fiind fericit atunci când întâlnește un om de afaceri cu vocația mecenatului (obișnuința de-a se afla sub protecția cuiva și-a format-o, fără îndoială, în vremea când se afla sub protecția regimului comunist).

În 1988 o cunoaște pe Françoise Mohr, o admiratoare a sa, cu douăzeci de ani mai tânără decât el. Împreună cu ea se stabilește la Metz, un oraș de lângă granița cu Franța.

După 1989, Petru Dumitriu este redescoperit cu entuziasm de publicul din România. La Editura Fundației Culturale Române apare o nouă ediție a romanului Cronica de familie, iar la alte edituri - traduceri din cărțile sale de proză și eseuri. O impresie puternică face sinceritatea, dusă până la autoflagelare, cu care scriitorul recunoaște (în numeroasele interviuri din presă, în cele două cărți de convorbiri cu el realizate de Eugen Simion și, respectiv, George Pruteanu) că a colaborat într-un mod nedemn cu regimul comunist și că va regreta până la sfârșitul vieții acest compromis. Partida părea câștigată. Opinia publică din România începea chiar să gasească excesivă căința lui Petru Dumitriu, prin comparație cu atitudinea senină a altor foști colaboratori ai sistemului politic impus de sovietici. Iată însă că, înaintea alegerilor din 1996, Petru Dumitriu face o vizită neașteptată în România și apare la televizor pentru a-l susține în campania electorală pe Ion Iliescu. Efectul, pentru imaginea scriitorului, este dezastruos. Statuia cu greu reconstruită se prăbușește din nou, de data aceasta iremediabil.

Și totuși, Petru Dumitriu rămâne un mare scriitor, în conștiința multor iubitori de literatură din România, chiar dacă ei preferă să tacă, simțind o strângere de inimă, când vine vorba despre el.

PETRU

High-life-ul comunist

PRIMA carte publicată de Petru Dumitriu în străinătate, după expatrierea sa este un roman de două sute de pagini, Rendez-vous au Jugement dernier (scris în limba română și tradus în franceză de autor). La numai un an, în 1962, scriitorul publică un nou roman, de șapte sute de pagini, Incognito (scris tot în limba română și tradus în franceză tot de autor; în amândouă cazurile, versiunile românești s-au pierdut). Deși ambele cărți apar la prestigioasa editură Seuil din Paris, numai cea de-a doua are cu adevărat ecou, fiind comparată cu Doctor Jivago ("Incognito merite d'être classé non loin du Docteur Jivago sur le rayon des grans roman insérés dans l'actualité fondamentale de notre siècle" - Pierre-Henri Simon).

Și Rendez-vous au Jugement dernier, și Incognito sunt romane satirice cu cheie, prin intermediul cărora autorul se răfuiește cu nomenclatura din România comunistă a deceniului șase. Spre deosebire însă de primul dintre ele, scris cu o anumită inhibiție, cel de-al doilea îl înfațisează pe Petru Dumitriu persiflându-i furibund pe înalții demnitari dintre care a făcut și el parte și pe care i-a studiat - se poate constata acum - cu o privire malițioasă.

Radicalizarea viziunii satirice a fost pe placul comentatorilor din Occident, care de mai mult timp voiau să descopere sau măcar să inventeze un scriitor român valo-

ros angajat în criticarea regimului comunist. Ei au supraestimat dizidența lui Petru Dumitriu, așa cum mai târziu îl vor supraestima, ca scriitor, pe Paul Goma. (Și într-un caz, și în celalalt, entuziasmul nădărnăc durat însă mult.)

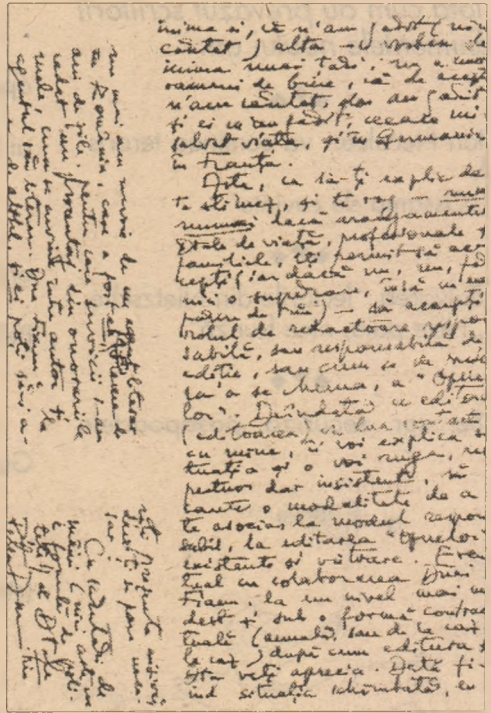
În Rendez-vous au Jugement dernier este descris high-life-ul comunist, cu protagoniștii săi, cu prezența acestora în viața publică, dar și cu aranjamentele din culise, cu atmosfera de teroare difuză care domnea în România post-belica. În nădărnăc zibil, scriitorul vrea să se răzbune pe această lume, făcând o satiră caustică la adresa unor personaje reale sumar ghizate (Leont Rautu, Mihai Beniuc și chiar Gheorghe Gheorghiu Dej), dar răzbunarea lui are ceva deopotrivă timid și

nevrotic. Totodată, el privește înalta societate comunistă prea de aproape, ca un miop, astfel încât își însușește, involuntar, ceva din modul ei de gândire (consideră, de exemplu, că tragedia supremă pentru un om o reprezintă pierderea unei funcții, participarea la o ședință de partid are mare importanță etc.). El încearcă să distanțeze critic de limbajul oficial, alcatuind, printre altele, un inventar al stereotipurilor lingvistice folosite în ritualul excluderii din partid -, dar o face de la egal la egal, ca și cum s-ar parui cu personajele detestate.

Reportaj, pamflet și autobiografie

ROMANUL Incognito, scris cu mai multă vehemență, nu reprezintă totuși altceva decât un document al stării de spirit pe care o avea scriitorul în primii ani de după plecarea din România. Este, s-ar putea spune, o declarație învalmășită, precipitată, făcută la o conferință de presă de cineva care a evadat dintr-o închisoare. În mod vizibil, autorul n-a avut timpul sufletesc necesar pentru a-s transfigura experiența biografică, pentru a sintetiza trăsăturile personajelor reale pe care le-a cunoscut și a confecționa din ele personaje de roman. El povestește nume roase întâmplări lipsite de semnificație literară pur și simplu pentru că îl obsedează și vrea să se elibereze de amintirea lor. Personajele au nume de o artificialitate tipică toare - Malvolio Leonte, Herakles Nitelus, Dioclețian Sava, Prospero Dobre, A. Zodie ș.a.m.d. -, ceea ce aproape îl obligă pe cititor să facă investigații privind adevărata lor identitate.

Scopul romancierului nu este să vorbească despre sine, dar el nu poate să-și reprime dorința de-a se spovedi. Se intro-



DUMITRIU



hébété et à sa moindre tentative pour parler, ses yeux rougis s'emplissaient de larmes et sa bouche grimaçait comme celle d'un enfant, et un pitoyable et faible en sortait."

Ca și despre Titus Popovici, despre Petru Dumitriu se poate spune că a făcut parte din nomenclatura comunistă nu numai ca un arivist, ci și ca un scriitor dornic să se documenteze. Titus Popovici, și el un prozator foarte talentat, a amânat, prin forța împrejurărilor, scrierea cărților referitoare la această experiență, până după 1989, astfel încât a avut timp să-și sistematizeze impresiile și să ajungă la o viziune asupra lumii comuniste. Romanul sau *Cartierul Primăverii* rămâne până în prezent cea mai expresivă reprezentare a acestei lumi datorată unui scriitor român. Cu firea sa impulsivă, nestăpânită, Petru Dumitriu s-a grăbit însă să-și comunice impresiile opiniei publice din Occident, ceea ce a dus la scrierea unor texte indecise, amestec de reportaj, pamflet și autobiografie, cu fulgurații doar fulgurații, de mare literatură.

(fragment dintr-un studiu mai amplu)



Autoportret

reușește să se apropie, întrucât ei, iremediabil raniți, trăiesc izolați, se droghează cu propria lor bătrânețe și nu mai vor să ia cunoștință de ce se întâmplă în jur.

Aceasta este doar povestea principală (redactată în mare parte la persoana întâi, întrucât și Sebastian Ionescu devine la un moment dat personaj-narator). Romanul are însă o structură mult mai complicată și,

și, în cele din urmă, complicată inutil. Zeci și zeci de personaje populează spațiul epic aglomerându-l până la sufocare și creând o deconcertantă impresie de mișcare haotică. Totodată, unele dintre ele sunt incriminate dintr-o cam meschină perspectivă funcționarească, tocmai pentru că scriitorul n-a avut timp să se detașeze de imensul "material documentar" din mintea lui.

Există însă numeroase momente de afirmare a forței epice proprii lui Petru Dumitriu, ca și demonstrații de virtuozitate stilistică, într-o limbă franceză utilizată cu precizie și eleganță. Petru Dumitriu își folosește din când în când talentul literar ca pe un bici magic, făcând să apară în fața noastră, la o simplă plesnitură, săli de bal iluminate feeric, lupte de stradă cu morți și raniți, figuri de oameni răvașite de trairi intense.

Iată, ca exemplu, cum este descrisă reacția bătrânei doamne Ionescu la arestarea soțului ei:

"J'allai tout de suite la trouver. Elle se suspendit à mon cou e colla à ma joue son visage mouillé de larmes. Elle pleurait tellement fort que j'eus de la peine à comprendre ce qu'elle disait. Mais elle ne faisait que répéter:

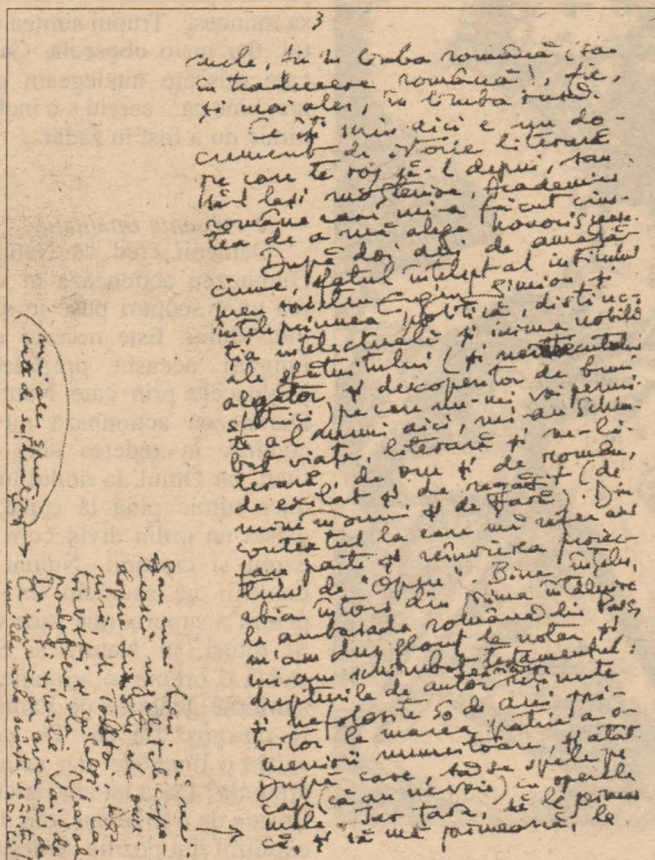
- Ils l'ont emmené... ils l'ont emmené...

Je caressait sa tête qui avait beaucoup blanchi pendant ces dernières années. Je la fis asseoir, et tâcher de la calmer et de comprendre ce qu'elle avait à me dire. Mais elle ne faisait que me regarder d'un air

CONVORBIRI. Eugen Simion, *Convorbiri cu Petru Dumitriu*, Iași, Ed. Moldova, 1994 • George Pruteanu, *Pactul cu diavolul - șase zile cu Petru Dumitriu*, Alb. și Dalsi, 1995.

PROZĂ ȘI ESEISTICĂ ÎN LIMBA FRANCEZĂ. *Rendez-vous au Jugement dernier*, roman, Paris, Éd. du Seuil, 1961 (în lb. rom.: *Ne întâlnim la Judecata de apoi*, trad. de Adriana Fianu, Buc., Univ. col. "Ithaca", 1992) • *Incognito*, roman, Paris, Éd. du Seuil, 1962 (în lb. rom.:

Incognito, trad. de Luminița Braileanu și Delia Vasiliu, cuv. în. de Geo Șerban, Buc., Univ., col. "Ithaca - scriitori români din exil", 1993) • *L'Extrême Occident*, roman, Paris, Éd. du Seuil, 1964 (în lb. rom.: *Extremul Occident*, trad. de Luminița Braileanu, pref. de George Pruteanu, tab. cron. de Geo Șerban, Buc., Univ., col. "Ithaca - scriitori români din exil"), 1996 • *Les Initiés*, roman, Paris, Éd. du Seuil, 1966 • *Le Sourire sarde*, roman, Paris, Éd. du Seuil, 1967 • *L'Homme aux yeux gris, I - L'Homme aux yeux gris*, 1968, II - *Retour à Milo*, 1969, III - *Le Beau Voyage*, 1969, Paris, Éd. du Seuil (versiunea în lb. rom., realizată de Magdalena Popescu, a apărut în 1996 la CR, cu titlul *Omul cu ochii suri*) • *Au Dieu inconnu*, Paris, Éd. du Seuil, 1979 (eseuri) • *Comment ne pas l'aimer! - une lecture de l'Évangile selon saint Marc*, Paris, Éd. du Cerf, 1981 • *Zéro, ou le point de départ*, Paris, Éd. du Cerf, col. "Pourquoi je vis", 1982 (culeg. de eseuri pe teme filosofice și religioase; în lb. rom.: *Zero sau punctul plecării*, trad. de Maria Vodă Capușan și Horia Capușan, Buc., Ed. Viitorul românesc, 1992) • *Je n'ai d'autre bonheur que toi*, essai de dévotion moderne, Paris, O.E.I.L., 1983 (vol. cupr. 80 de capitole, grupate în 5 părți: *Dévotion moderne, La science et la foi, Vivre en chrétien aujourd'hui, Le citoyen chrétien și Batir la paix*) • *Mon semblable, mon frère*, récits, préface de Lucien Guissard, Paris, Éd. du Centurion, 1983 (cupr. pov.: *L'Alliance, La percée, Un héros de notre temps, La confession d'un prêtre, Synode à Kostroma, Les grands express européens, Le tramway du peuple, Sur l'autoroute, A comme Ahoș, Z comme Zen*) • *Walkie-talkie - Marcher vers Dieu, parler à Dieu*, Paris, Éd. du Cerf, 1983 (culeg. de eseuri pe teme filosofice, științifice și religioase) • *La Liberté*, roman, Paris, Éd. du Seuil, 1983 • *La Femme au miroir*, roman, Paris, Éd. de La Table Ronde, 1988 • *Les Amours difficiles*, Lausanne, Éd. l'Âge d'Homme/B. de Fallois, 1989 (culeg. de pov.) • *La Moisson*, roman, Paris, Éd. de La Table Ronde, 1989 • *Les Amours singulières*, Lausanne, Éd. l'Âge d'Homme, 1990 (cupr. pov. *L'année noir, La gauche et la droite, La plus belle, L'Impérieuse, Rendez-vous à Simiane, Le portrait de M. Sériziat, La défense élastique, L'amour au parfum, La promenade*).



e, deci, în roman ca personaj-narator și lica relațiile complicate și periculoase are se afla, în România, cu protipendă-comunistă, deși făcea parte din ea. estește, aproape gâfâind, că tocmai se gata pentru o călătorie în Occident (din intenționa să nu se mai întoarcă în nănia) când a primit din partea partidusarcina de a face, în colaborare cu uritatea, o anchetă discretă în legatură viața unui bărbat încă tânăr, Sebastian escu, cunoscut pentru nonconformismul lui. Adevăratul subiect al romanului tocmai biografia lui Sebastian Ionescu, ur dacă înainte de a trece la reconstitua ei romancierul n-a putut să reziste ației de a vorbi despre propria lui viață. Sebastian Ionescu poate fi considerat, ul lui, cel puțin într-o anumită măsă, un alter-ego al scriitorului. Provine, și el, dintr-o familie care reprezintă ea de altadata. Părinții săi, oameni nași înainte de război, nu pot înțelege al de viața comunist. Frații lui, însă, au ațat repede regulile jocului și au ajuns făcut parte din nomenclatură. Sebastian ași, la început, s-a lăsat convins de slozurile comuniste și a intrat în vârtejul tației politice din perioada imediat postica de partea forțelor de stânga, pentru abia ulterior, ca trezit dintr-o beție, să-și seama că joacă un rol care nu i se rivește. Prin refuzul de a mai face comisuri el prejudiciaza poziția politică a or săi, iar de părinți, oricum, nu mai

PROZĂ. *Euridice* (8 proze), Buc., FR, 1947 (cupr. *Viobe, Argonautica sau Fabuloasa aventură, Euridice, Arlechin, Dionisiaca, Metamorfoza lui Sebastian Româ, Drumul înspre Damasc, Omul cu ochii verzi*; prima din sumar a fost scrisă la vârsta de 15 ani; toate pov. e regasesc într-un vol. publicat în 1991 de Em., în care pare și piesa de teatru *Preludiu la Electra*, preluată din FR nr. 2-3/1945) • *Noptile din iunie*, Buc., ESPLA, 1950 (n.v.) • *Nuvele*, Buc., ESPLA, 1951 (cupr. *Bijuterii de familie, Vânătoare de lupi, Dușmanie, Bedros din Bazargic, O sută de kilometri*; ilustr. de Gh. Ivancenco; *Bijuterii de familie* va apărea și în vol. separat în 1953, la ESPLA, ar ulterior va fi integrată, ca partea a VI-a, în romanul *Cronica de familie*) • *Drum fără pulbere*, roman, ESPLA, 1951 (ed. a II-a, 1952) • *Pasărea furtunii*, roman, Buc., în., 1954 (ilustr. de Jules Perahim; până la expatrierea autorului, cartea va fi reeditată de 4 ori) • *Cronica de la câmpie*, Buc., ESPLA, 1955 (cupr. pov. *Vântul de martie, Dușmanie, Bedros din Bazargic, Noptile din iunie*; ilustr. de Ligia Macovei) • *Cronica de familie*, Buc., ESPLA, 1955 (o prima formă, restrânsă, a romanului cu același titlu) • *Focul stins*, Buc., ESPLA, col. "Luceafărul", 1955 (n.v.) • *Cronica de familie*, roman, vol. I-II-III, Buc., ESPLA, 1957 (cele 3 vol. însumează aproape 2000 de pag.; romanul va fi reeditat de ESPLA în 1958; în 1993, lin inițiativa Domniței Ștefănescu, apare a III-a ed., Buc., CR, care, în afara de textul romanului, cupr.: o scrisoare în facsimil - adresată de autor redactorului primei ed., Geo Șerban, și datată 2 iunie 1992, o postfață de Nicolae Manolescu, un text memorialistic de Geo Șerban și un tab. ron.) • *Proprietatea și posesiunea (Partea I din Memoriile lui Erasmus Ionescu)*, ed. îngr. și pref. de Geo Șerban, Cluj, D., 1991 (roman neterminat, scris în 1958 și conțenut ca parte a unui proiectat ciclu romanesc de mare ergura, *Colecție de Biografii, Autobiografii și Memori contemporane*; dactilograma romanului, dăruită de autor, înainte de plecarea din țară, lui Geo Șerban, a stat ascunsă în arhiva acestuia timp de peste treizeci de ani).

PUBLICISTICĂ. *Despre viață și cărți*, Buc., ESPLA, 1954 (culeg. de art. pe teme lit.) • *Noi și neobarbarii*, Buc., ESPLA, 1957 (culeg. de art. pe teme lit.).

JURNAL

1 octombrie 1999

◆ În perioada 20 iulie - 20 septembrie am fost în România.

Este prima dată că stau în țară un timp atât de îndelungat. Am fost la mare unde am urmat un tratament la o policlinică (masaj, dușuri sub presiune, gimnastica), apoi la Valenii de Munte și în septembrie m-am ocupat de apariția unor cărți și de un colocviu. La Ed. Cartea Românească va fi publicat volumul: *2+1, două scenarii de film și o piesă de teatru*, iar la Editura Du Style (Doina Uricariu) reeditarea romanului de debut, *Ultimii*, refuzat (timp de 3 ani) de Costache Olăreanu, directorul Editurii Fundației Culturale Române. După 30 de ani de la apariție, am citit șpalturile romanului și am făcut corectura. Aproape că îl uitasem. Îmi era teamă că nu o să-mi placă. L-am citit cu interes și am găsit anumite „obsesii” care au apărut – după aceea – și în alte cărți.

Bucuria că romanul... „rezistă timpului”.

◆ Interviuri în presă și la televiziune. Într-un interviu TV – „Raportul dintre creație și sacru” (Ela Panait) – am vorbit despre împrejurările în care s-a manifestat sacral de-a lungul vieții mele, începând din copilărie (la Mănăstirea Suzana), în timpul când am scris cărțile (în special construcția romanelor), și până recent, când am avut un vis. Am simțit cum cineva îmi depune o sărutare de partea stângă a frunții, apoi mi-a cuprins chipul în palme cu o mișcare extrem de atentă și gingașă. Senzațiile erau atât de evidente încât m-am trezit. Și din nou întrebarea: „Ce semnificație are acest vis care nu seamănă cu nici unul de până acum?”. Poate a fost tatăl meu sau mama... poate erau mulțumiți de mine și de efortul de a rămâne... scriitor.

◆ Între 15 și 19 septembrie, s-a ținut la Fundația Culturală Română colocviul: *Zece ani după...* Am propus pentru dezbatere tema: *Istorie, Memorie și Uitare*. După doi ani de strădanie, am reușit să string fondurile necesare și am înviat citeva personalități din Franța: Claude Lefort, director la L'École pratique des hautes études en science sociale, autorul mai multor volume (ultimul fiind *La Complication*), filosof renumit al fenomenului totalitar; Jean-Marie Le Breton, fost ambasador în România (1985-1989), autor al mai multor cărți, printre care: *La chute de Ceausescu*, *Histoire d'un revolution*; Daniel Lindenberg, profesor la Universitatea Paris VIII, autorul unei cărți pasionante, *Figures d'Israel*; Jean-Louis Schlegel, filosof, profesor de sociologie și religie, traducător din germana a lui Jürgen Habermas și Carl Schmitt, editor

la SEUIL; Marc-Olivier Padis, profesor, autorul mai multor cărți, membru al comitetului de redacție al revistei *Esprit* și Smaranda Vultur, antropolog, autoarea unei cărți despre deportarea bănașenilor în Barăgan.

Am condus reuniunea în calitate de mediator. Aveam multe de spus, tema mă obsedează din 1991 când am prezentat la *Radio Europa Liberă* un ciclu de emisiuni despre *Memorie*. A trebuit să renunț la multe idei în favoarea invitațiilor, timpul era limitat. După conferințe, discuțiile nu au fost prea animate. Am avut impresia că publicul nu este încă pregătit pentru analiza critică a trecutului (înainte de '89), nu au cunoscut o perioadă de doliu, de justiție, iertare, căință... o terapie colectivă, un catharsis generalizat. În societatea postcomunistă se poate constata o amnezie involuntară, oamenii vor să uite durerea și suferința, explicabil la nivel general, dar inexplicabil la nivel de „inteligenție”, dar și o amnezie voluntară, dirijată de forțe politice interesate și în special cele de după '89 și până în '96.

Sint convins că în viitor va sosi o perioadă în care acest „examen de conștiință colectivă și personală” va deveni o necesitate istorică și individuală.

Reconcilierea națională nu se poate realiza decât printr-o reconciliere personală și prin asumarea critică a trecutului care altfel... nu trece.

11 octombrie 1999

◆ Paul Ricoeur a acceptat invitația pe care i-am făcut-o de a veni la București pentru a ține o conferință. Tre-

buia să sosească în septembrie cu ocazia colocviului despre: *Istorie, Memorie și Uitare*, dar nu a putut veni. Acum va ține o conferință despre: *Justiție și Răzbunare*. De la București va pleca la Cluj unde va primi – din partea Universității – titlul de Doctor Honoris Cauza. O să-l acompaniez în România. P. Ricoeur m-a interesat de când am venit în Franța. Este un filosof creștin care vrea să concilieze cogito cu credo, a analizat Răul – Unde malum –, l-a preocupat justiția, dreptul (*Le Juste*) și după desfășurarea evenimentelor din '68 de la Paris (un student i-a răsturnat o pubelă în cap) a plecat în Statele Unite, la Chicago, unde a fost profesor și l-a cunoscut pe Mircea Eliade.

Paul Ricoeur a fost prieten cu Eliade timp de 40 de ani. Într-o seară, la ESPRIT, mi-a vorbit despre prietenia lor.

27 octombrie 1999

◆ Am primit din țară o oglindă ce a aparținut tatălui meu. Valoare simbolică și afectivă. Oglinda a fost adusă de un șofer care venea la Paris pentru prima dată și avea în camion mai multe colete. L-am acompaniat la vamă și la depozitul unde trebuia să predea marfa. Pentru că nu erau decît două persoane care puteau descarca pachetele din camion, mi-am scos haina și i-am ajutat să așeze coletele în rafturile din depozit. Deodată, mi-am amintit de perioada în care am fost merceolog-achizitor la Bicaz și București. Mă duceam la diferite întreprinderi și achiziționam materiale pentru Uzinele Electrice de la Bicaz, apoi de la Brașov și – în ultimul timp – la București. Cînd nu erau suficienți muncitori, puneam mina și îi ajutam. Au trecut de atunci... aproape 40 de ani. Într-o fracțiune de secundă am refăcut filmul acelei perioade. Care a fost drumul parcurs pînă acum? Continuum să muncesc. Trupul simțea efortul, dar nu o oboseală. Cu fiecare mișcare înțelegeam parcă mai bine că... cercul s-a închis și nimic nu a fost în zadar...

◆ *Absența finalității.*

Oamenii cred că Natura și Dumnezeu acționează în vederea unor scopuri puse în slujba individului. Este necesar să a-lungăm această prejudecată. Mijloacele prin care Natura și Dumnezeu acționează nu sînt conduse în vederea unei finalități. Iar Omul, la rîndul lui, nu duce nimic pînă la capăt. Nu există un ordin divin cum cred evreii și creștinii. Numai noi, oamenii ne asumăm un scop pentru a suporta mai ușor viața. Și totuși, în Natură și Sacru există o ordine, o armonie și o simfonie generală pe Pămînt și în cosmos. De ce? De ce nu există o finalitate, dar se află o armonie? Dacă nu am rațiune în funcție de o finalitate, omul ar fi expulzat din poziția centrală din

lume. În felul acesta înțelegem că Omul are totuși o finalitate, un scop: continuitatea speciei.

◆ *Treptele cunoașterii:*

Cunoașterea la primul nivel: imaginativă: semne, simboluri, alegorii rituri.

Cunoașterea la al doilea nivel: gîndirea discursivă, rațională, logică.

Cunoașterea la al treilea nivel: intuitivă.

Arta și religia se află la primul nivel de cunoaștere. Numai acolo se află inefabilul, profetiile, miracolele, revelațiile. Filosofii încearcă să cunoască lucrurile nu cu ajutorul miracolelor, ci prin idei și concepte clare. Poate de aceea pentru Spinoza și Hegel înțelegerea intelectuală a lui Dumnezeu se afla pe prima treaptă a cunoașterii.

1 noiembrie 1999

◆ În 1992, cînd a apărut *Le matin d'un miracle*, o librărie (care facuse prezentarea cărții *Crime de sable*), a refuzat să consacre o seară de întîlnire cu cititorii, motivînd că este o carte cu caracter religios.

Recent, am fost invitat de aceeași librărie să asist la o seară consacrată „antropologului de religie”, René Girard, care a publicat volumul: *Je vois Satan tomber comme l'éclair*.

Iată, mi-am zis eu, cum s-au schimbat lucrurile! Dacă înainte vorbeam la ESPRIT și în alte cercuri despre religie și teologie, eram privit ca un om bizar. Acum însă, în reviste, ziare, televiziune problemele legate de creștinism, iudaism sau islamism sînt la ordinea zilei.

Romanul *Le matin d'un miracle* a fost „en avance” și a anticipat evoluția mentalității din Franța dominată pînă acum de laicitate și raționalitate?

Oare este adevărat că: „Secolul al XXI-lea va fi religios sau nu va fi?”

3 noiembrie 1999

◆ Azi se împlinesc 35 de ani de la moartea tatălui meu.

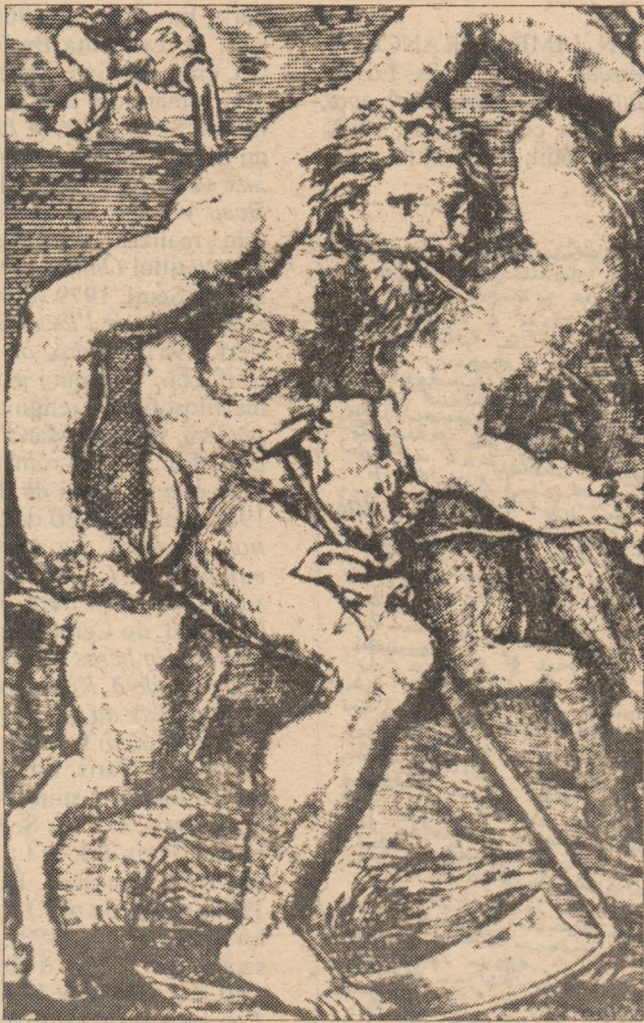
S-a aflat mereu – clipă de clipă – în gîndurile mele. Nu! Nu mă gîndesc la el! El există în mine... Încep să mă apropiu de vîrsta pe care o avea cînd a fost arestat. Ce s-ar întîmpla dacă... Eu aș rezista 4 ani în condițiile de anchetă și pușcărie care erau în România?

Cei care l-au judecat și anchetat trăiesc bine, cu pensii mari și își cresc nepoții.

Învăț-mă, Doamne, cum să-i iert pe cei care nu și-au cerut iertare și care l-au torturat pe tatăl meu în timpul anchetei de la Ploiești!

9 noiembrie 1999

◆ Se împlinesc 10 ani de la prăbușirea Zidului de la Berlin, urmata de reunificarea Germaniei. Îmi amintesc de euforia trăita de oamenii care puteau trece liberi frontiera ce despărțea Berlinul. Cel de al doilea Război Mondial – urmat de Războiul Rece – a luat sfîrșit în noaptea de 9 noiembrie 1989. Co-



Aldegrever, Saturn

INFIDEL

munismul s-a născut în Germania – Republica de la Weimar, revoltele de la München și Berlin – și tot în Germania a murit, chiar dacă forme perverse vor mai dăinui. Răul Secolului XX – cele două sisteme totalitare: nazist și comunist – poate a luat sfârșit. Cele șase capete al Hydrei au fost tăiate, mai rămâne însă unul care agonizează.

Euforia din 1989 a fost înlocuită cu o ceremonie. Au fost invitați și decorați „actorii principali” ai aceluși eveniment: Mihail Gorbaciov, George Bush și Helmut Kohl. A cântat Rostropovici, care a fost prezent și în noaptea de 9 noiembrie 1989. Nu a fost absent nici preotul Joachim Gauck care a preluat arhivele poliției politice STASI. După 10 ani, bilanțul nu este prea satisfăcător pentru cei din fosta Germanie de Est, chiar dacă Germania de Vest a investit pînă acum 1200 de miliarde de mărci. Șo-maj, nostalgia vremurilor trecute... un zid mai dăinuie în spirit și mentalitate. Oricum, „zidul rușinii” nu poate fi confundat cu un „zid al lamentației”.

Și dacă ne-am întoarce în trecut, ziua de 9 noiembrie 1999 ne-ar evoca ziua de 9 noiembrie 1799 (18 Brumaire) în care Napoleon Bonaparte a pus capăt a 10 ani de republică coruptă și teroristă printr-o lovitură de stat ce va fi impusă Franței timp de 15 ani. Iar după aproape două sute de ani, la 11 noiembrie 1918, s-a semnat armistițiul între Franța și Germania și care a reprezentat sfârșitul primului Război Mondial.

Evenimentele istorice privesc în spirala timpului pierd din semnificație și sens...

◆ A fost condamnat Egon Krenz, secretar al Partidului Comunist German care l-a înlocuit – în ultimele zile ale regimului comunist din RDG – pe Erich Honecker. Germanii n-au uitat trecutul și încearcă – după procesele lui Honecker și Markus Wolf – să restabilească adevărul și dreptatea. Să nu uităm că la Berlin, în 1953, a fost prima revoltă împotriva „imperului fricii și al minciunii”, înfrîntă de tancurile sovietice.

◆ Reuniune de urgență la ESPRIT. A fost primit Ministrul de Externe al Ceceniei, Ilya Akhmadov, care se afla în Occident – a intrat în Franța fără viza – pentru a face cunoscut ce se petrece în războiul pe care Rusia l-a început – în urmă cu trei luni – împotriva Ceceniei. Pretextul: lupta contra teroristilor. Rezultatul: patru mii de victime ale populației civile și două sute de mii de refugiați. „În Rusia nu este o democrație, iar vidul de putere a fost preluat de militari”, a spus Ministrul de Externe al Ceceniei, Ilya Akhmadov.

ESPRIT dovedește încă o dată că este alături de cei care suferă – foștii disidenți din țările de Est, China, victimele din Algeria, Iran, Bosnia sau Kosovo – și acționează ca o revistă independentă și liberă.

29 noiembrie 1999

◆ Paul Ricoeur sosește la București în vederea unei conferințe: *Justiție și*

răzbunare ce va fi prezentată la Fundația Culturală Română. Îl aștept la Aeroportul Otopeni. În drum spre hotel, își amintește că ne-am întâlnit la ESPRIT, apoi la „La Villette”. Cu ocazia unui colocviu despre *Memorie*. Acolo l-am întrebat din public dacă există doar o singură memorie, legată de nazism sau mai este o memorie raportată la comunism, de multe ori uitată în dezbaterile asupra trecutului. Zimbește amuzat la amintirea acestui detaliu și recunoaște că a fost luat prin surprindere de întrebarea mea. Ajungem la hotelul Triumf – ora 11,30. Îl las să se odihnească pînă la 13. Prînz la hotel în compania: Angela Martin, Catrinel Pleșu, Mircea Martin și Mircea Anghelescu. Afabil, în plină formă fizică – chiar dacă are 86 de ani – Paul Ricoeur ne vorbește despre Mircea Eliade cu care a fost prieten timp de 40 de ani și pe care l-a cunoscut la Paris, apoi au fost colegi la Universitatea din Chicago. Discuția se animă, întrebările se succed, dar prînzul trebuie să ia sfârșit pentru a-i lăsa o jumătate de oră necesară unei sieste.

Ora 16. Interviu la ProTv cu Nicolae Manolescu în cadrul emisiunii: *Profesiunea mea, cultura*. Prezentările, scopul sosirii lui P.R. la București (care se afla pentru prima dată în România), importanța pentru N. Manolescu a cărții: *Metafora vie*, apoi discuția se desfășoară în jurul personalității lui Mircea Eliade. Se poate vorbi de un raport dintre apartenența în tinerețe a lui Mircea Eliade la o mișcare de extremă dreaptă și opera ulterioară de istoric și fenomenolog al religiilor, așa cum a fost acuzat în ultimul timp de mai mulți autori? Răspunsul este categoric negativ. Paul Ricoeur vorbește apoi despre influența pe care a avut-o Mircea Eliade în propria sa operă și despre „concepția simbolului ca structură fundamentală a limbajului religios”, remarcă pe care am găsit-o și în *Réflexion faite*.

Ora 17,30. Ajungem la Fundația Culturală Română. Îl las câteva minute singur pentru a se odihni înaintea conferinței anunțată la ora 18. Sala este plină, se pun scaune suplimentare, sint mulți tineri. Satisfacție! L-am invitat în România pe Paul Ricoeur pentru a participa la colocviul care s-a ținut în septembrie despre *Istorie, Memorie și Uitare*. Nu a putut veni pentru că a fost în China. Acum a fost de acord deoarece i-am organizat „un turneu”: Sofia (un colocviu cu Habermas), București și la Universitatea din Cluj, unde va primi titlul de Doctor Honoris Causa.

Ora 18. Mulțumesc celor care m-au ajutat să organizez această reuniune și îl prezint pe Paul Ricoeur într-o scurtă „laudatio” aplaudată de toată sala. P. R. vorbește despre *Justiție și răzbunare* subliniind rolul procesului ca ceremonie a limbajului și transpunere a violenței în discurs. Urmează dezbaterile și îi invit pe cei prezenți să ia cuvîntul. Vorbesc: Gabriel Liiceanu, Mircea Martin, Alex. Paleologu și Sorin Alexandrescu care pun accentul pe „procesul comunismului”. P.R. este de părere că nu poate fi un proces colectiv, ci numai procese intentate persoanelor responsabile de fapte penale. Chiar

dacă Occidentul are o oarecare responsabilitate, aceste procese urmează să fie făcute în România și de către români. România trebuia să investe „travail du deuil”, să exorcizeze umilințele comunismului și faptul că există „ireparabilul și răni care nu se vindecă niciodată”.

La sfârșitul dezbaterilor, Augustin Buzura i-a acordat lui Paul Ricoeur titlul de *Membriu de Onoare al Fundației Culturale Române*. Lume multă, reporteri, ziaristi, televiziune. P.R. mi-a făcut semn și mi-a spus:

„Te rog, extrage-mă de aici”. Ne-am retras într-o cameră separată, am mîncat cîteva sandviciuri, a primit harta Basarabiei, Catrinel Pleșu i-a dăruit un buchet de flori, apoi am plecat la hotel, urmînd ca a doua zi să se trezească la ora 6,30 pentru a pleca la Cluj. L-am simțit îngrijorat și l-am asigurat că totul se va desfășura în perfecte condiții.

30 noiembrie 1999

◆ *Ora 7.* L-am așteptat la hotel. Cînd m-a văzut a fost plăcut surprins. L-am condus la Aeroportul Băneasa. Cer senin și soare! Teama lui Ion Pop că la Cluj va fi ceață și avionul nu va putea ateriza era alungată.

1 decembrie 1999

◆ *Ora 9.* Întreb la Aeroportul Băneasa cînd va sosi avionul de la Cluj care este programat pentru ora 10,15. Mi se spune că avionul va avea întîrziere și să telefonez pe la ora 11. Telefonez la ora 11. Mi se comunică: „Avionul a sosit de o oră”. Sint că innebunesc! Mă urc în mașină și mă duc la Aeroportul Otopeni. Alerg! Polițiștii nu ne lasă să oprim mașina. Țip! Urlu! Spun că vin din partea Președintelui României. Intru în sala de așteptare. P. Ricoeur mă aștepta pe un scaun. Cînd m-a văzut a spus: „Eram sigur că o să veniți!” și m-a îmbrățișat. I-am explicat motivul absenței și am plecat să vizităm orașul: Palatul Poporului, Calea Victoriei Socialismului, Mănăstirea Antim, Mitropolia și apoi ne-am îndreptat spre aeroport – trecînd pe la locuința lui Ceaușescu – pentru a lua avionul de Paris. Pe drum mi-a împărțit cîteva impresii, iar despre Palatul Poporului a zis: „O construcție în vid și lipsită de măsură și proporție în raport cu întreg orașul”. Mi-a mulțumit și ne-am luat rămas bun, urmînd să ne vedem la Paris...

2 decembrie 1999

◆ Lansarea la Uniunea Scriitorilor a cărții – publicate de Editura Cartea Românească – *2+1 (două scenarii și o piesă de teatru)*, scenariile filmelor *Faleze de nisip*, *Somnul insulei* și piesa de teatru *Noaptea solstițiului*. Au vorbit: Dan Crisea și Iosif Naghiu. Cînd



sint laudat ma simt jenat, mai ales atunci cînd se folosesc superlative. Iosif Naghiu a evocat însă o întimplare pe care parțial o uitasem. Eram la 2 Mai, poate prin '80, locuiam într-un cort instalat pe plajă, în „Golful nudiștilor”. Ioșca venea în fiecare zi la plajă, eu îl invitam să bea o cafea preparată „în nisip” și stăteam de vorbă lungiți la soare. Într-o zi, a sosit un milițian și a spus că trebuie să evacuem plaja deoarece este o epidemie. În fond, zvonul lansat de „Direcția de dezinformare” avea drept scop să alunge nudiștii din golf. Era perioada în care restaurantele se închideau la ora 21 și orice atitudine mai excentrică era reprimată. Eu am refuzat, dar în fiecare dimineață numărul corturilor se diminuau. Plecau pe furie, chiar dacă aparent refuzau să se supună ordinului. Am rămas ultimul. Am fost invitat la Postul de Miliție din 2 Mai pentru a fi amendat. Ioșca era mereu cu mine. Am plătit amenda și milițianul m-a întrebat ce meserie am. I-am spus că sint scriitor. „Pai bine, mai, tovarășe! a zis milițianul. Tocmai dumneata să ne faci greutăți?” Eu i-am răspuns: „Admit să mă amendezi, să mă scoți cu forța de pe plajă, dar nu îți permit să-mi faci morală!” Am fost avertizat că dacă nu o să plec imediat, va veni un camion care va bloca drumul ce ducea spre plajă și riscam să rămîn definitiv acolo. A doua zi, mi-am făcut bagajul, am strîns cortul, m-am urcat în mașină și am așteptat să vad ce se va întimpla. Pe la ora 9, a sosit o basculantă în care erau cîteva bolovan uriași, aduși de la cariera de piatră. Am urcat drumul și am ieșit din golf înainte ca basculantă să răstoarne bolovanii. M-am uitat în urma mea. Plaja era pustie. Eram însă ultimul...

Uitasem „scena de la Postul de Miliție”. Faptul că Ioșca Naghiu a reținut-o și a evocat-o m-a impresionat. Iată mi-am zis eu, cum poți să rămii în amintirea unui prieten. Poate nu întîmplător, aici, la Paris, am găsit pe rafturile bibliotecii, două poze făcute de Mihnea Columbeanu. Eram în fața cortului, înconjurat de cîteva „băieți civili”, spectatori, și milițianul de la Mai. Am evocat întimplarea într-o povestire intitulată *Epidemia*.

Cercul s-a închis în jurul unei cărți *2+1* și a unei nuvele...

Noi fragmente din romanul

*
* * *

DAKA n-ar fi fost șoseaua pietruită care oricum ducea spre cea mai apropiată gară, aflată la vreo treizeci de kilometri, ar fi renunțat să-l mai caute și să mai întrebe de *Naso* care s-ar fi aflat într-o parte sau alta a șoselei printre porumbiști, undeva, într-o casa de lut improvizată, acoperită cu carton gudronat, într-un perimetru greu de observat peste câmp, unde se mai aflau și alte case de lut, și ele improvizate, unele acoperite cu stuf, altele cu papura, neavând fiecare decât o tindă și o odaie, după modelul locuințelor cojanilor de prin satele din partea locului. Rarii oameni pe care-i întâlneau pe șosea nu știuseră să-i răspundă unde se afla casa lui *Naso* și celelalte case dintre porumbiști, câțiva îi ziseră că n-are ce mai căuta, casele fuseseră de câteva luni părăsite, oamenii de acolo plecaseră de îndată ce primiseră bilet de liberare, unii, în ceasurile plecării, își dăduseră micile locuințe, alții le desprinseseră ușile, cercevelele de la ferestre, acoperișurile, și le vânduseră pe mai nimica și n-ar fi rămas în așa-zisul perimetru decât pereți goi roși de vânt și de ploaie.

Îi scapase un amanunt pe care ar fi rebuit să-l folosească în repetatele lui întrebări despre *Naso*, când luase firul șoselei, anume să fi adăugat că vrea să ajungă *La Monument*, pentru că *Naso* indicase în fața casei lui de lut un fel de tatuie, tot de lut, închipuind o figură de om cu fruntea înconjurată de frunze de laur. Acum era târziu, în plină miază – era zi de duminică – nici un m, nici un car nu se mai ivise de câteva ceasuri între orizonturile șoselei care strabatea câmpul departându-se tot mai mult de fluviu în cotituri reetate, având de-a dreapta și de-a stânga miriști de orz și de grâu secerat, orumburi înalte cu frunzele palite de soare, ici-colo postate de floarea-soarelui, și ele arse de căldura toridă, cu palarii înnegrite și îndreptate spre amănt.

Poate că alți trecători, de pe o mare sau alta a șoselei, ascunși de cretele porumbiștilor, nevăzuți de el, și-l zăriră totuși pe șosea cum înainta încet și obosit, îmbrăcat aproape raghios pentru felul de a se purta al oamenilor din partea locului, avea un trench-coat pe care-l schimba de pe un al pe altul, de felul acelor purtate în 1938 de funcționarii publici necătoriți, care mai sperau totuși să se înare, dar nu atât trench-coat-ul, cât ăsele din care-și încropise o îmbrăminte erau ciudate și ridicole, o cămașă cadrilată peste care atârnase niște bețele cu catarami ruginite ce-i țineau pe pantaloni-golf continuați cu ciorapi portocalii și cu pantofi uzați din țară de aceeași culoare, pe cap o șapcă de catifea cândva albă, patată și uncoasă. Un asemenea chip mișcător pe șosea, care în plus mai întreabă și de *Naso*, nu putea decât să-i îndepărteze și cei care ar fi fost și s-ar fi ivit pe șosea din când în când. Scapase câteva juri, îi pareau rău că întâlnind un trecător sau altul nu știuse să adauge că a să meargă *La Monument*, sau *La Momâie*, cum i se mai zicea, așa poate și izbutit să smulga ceva înainte de a sfârși drumul lui lung spre gară și

să-l afle totuși pe *Naso*, despre care știa sigur că n-a părăsit perimetrul odată cu ceilalți și că încă locuiește în casa lui de lut care avea nu departe de ușă și de ferestre statuia din pământ întărit cu lauri pe frunte.

Când dadu cu ochii, în sfârșit, la marginea drumului, de o piatră kilometrică lustruită de vreme, se opri și se așeză pe calcarul ei simțind vag puțină răcoare sub soarele torid. Își scoase șapca și o aruncă alături, își dadu jos de pe umeri bretelele roșii cu catarami ruginite, își descheie cămașa cadrilată dezvelindu-și pieptul pârșos, își scoase pantofii de pânză și ciorapii portocalii, ca să rămână talpile pe pamântul umbrit de balarii. Întinse o mână și rupse o pălărie de floarea-soarelui cautând în tecile mai toate goale și seci câteva semințe pe care să le ronțăie. Într-un buzunar ascuns al cămașii, cam acolo unde începe gulerul, căută și scoase câteva foi uscate de tutun și o bucata veche de ziar și începu să-și răsucească o țigară, după ce semințe nu găsisse în roata de floarea-soarelui. Dar își amintea că nu are chibrit și rămase așa, cu țigara lungă de ziar între buzele crapate. Era o liniște desăvârșită peste câmp, nici o adiere de vânt, nimic nu se clătina, nici o pasare în aer sau în ierburi, singur, deasupra lui, soarele. Poate că dormise, sau i se păruse că adormise, când dintr-un foșnet al frunzelor și bețelor uscate de floarea-soarelui se ivi un om cu barbă rară și teпоasă, cu palărie asudată din stofă neagră fără cordă, îmbrăcat în pantaloni de postav negru, încins cu un brâu făcut dintr-o flaneă veche, în cămașă de cânepă prăfuită, în picioarele goale.

– N-ați văzut un berbec care a trecut dincolo peste șosea, întrebă omul cu palărie.

– N-am văzut.
– Trebuie să fi trecut pe-aici. N-avea pe unde să treacă pe altundeva.
– Am zis că nu l-am văzut.

Tăcura amândoi, el în cămașă cadrilată și pantaloni-golf, desculț, cu pantofii și ciorapii portocalii alături, celălalt sucindu-și palăria asudată între palmele batătorite și mișcându-și pe loc labele goale cu noroi uscat între degete.

– Cald, boierule.
– Cald, domnul meu.
– Mergeți la gară?
– La gară.
– Mai aveți, nu glumă.
– Mai am. Dar spune-mi, fluviul pe unde a rămas, nu-mi dau seama, s-a departat mult șoseaua de el?
– Nu prea mult, vreo șase-șapte kilometri, poate că vă e sete.
– Nu-mi este.

Tăcură din nou, nu mai aveau nimic să-și spună, povestea cu fluviul era spusă degeaba și cine știe dacă și berbecul celuiilalt exista.

– Dar ia spune-mi, domnul meu, am trecut eu până acum sau am să trec de aici încolo pe lângă un loc unde se află niște case ale unor oameni care au primit nu demult, de câteva săptămâni, bilet de liberare și unde se afla un monument, sau mă rog, un loc numit *La Monument*?

– A fost, dar nu în fața spre gară, înapoi, cu vreo zece kilometri. *La Monument*, cum ziceți dumneavoastră, sau *La Momâie*, cum zicem noi, a fost și o fântână. Nu mai este. Secase cu mult înainte de plecarea lor, aici în

câmp apa e la adânc, la 20-30 de metri sub pământ. Și când te gândești că Dunărea nu-i așa departe, dar Dumnezeu n-a vrut să dai cu sapa în câmp și să iasă apă.

Dar monumentul mai este. Poate să fie. Nu știu. Cine să treacă pe acolo. Eu n-am de ce să trec. Locurile mele sunt altele, zise el ferit, ascunzându-și privirea. Cineva mi-a spus cu o luna-două în urmă că monumentul ar fi, dar poți să crezi sau să nu crezi, pentru că cineva, ăla care mi-a spus, a zis că nici el nu era prea sigur, a trecut seara pe acolo, pe întunecate, i se păruse că a văzut monumentul, dar a întors capul încă o dată, monumentul se mișcă, era un om care se mișcă, și dacă a mai întors o dată capul a văzut doi oameni, unul care se mișcă și altul nu, și se prea poate ca unul să fi fost monument și celălalt, om viu.

– Bine, bine, domnul meu. Dacă am înțeles cum trebuie, înseamnă că am să fac cale întoarsă zece-doisprezece kilometri. Dacă și berbecul dimitale a luat-o într-acolo, putem merge împreună.

– Berbecul n-are ce căuta în partea asta, dacă a trecut, a trecut șoseaua spre Dunăre. Așa că eu spre Dunăre plec acum.

Și omul în picioare goale, pantalonii de postav, cămașă de cânepă și pălărie asudată urcă șanțul pe șosea și cobori dincolo calcând pe o miriște goală, peste țepii de paie, și în curând se făcu nevăzut după niște tulpini înalte de mei tatarasc.

Își aruncă țigara de ziar în balarii, se ridică de pe piatră kilometrică, își trase aplecat ciorapii și-și puse pantofii, își așeză șapca de catifea și porni înapoi spre *Naso*.

Nu se mai simțea atât de ostent, schimbul de cuvinte cu stăpânul berbecului îl întremase puțin, se obișnuise să înțeleagă că o vorbă schimbată în partea locului însemna iscodire reciprocă și, jocul odată descoperit, i se păruse mereu plin de tentații și izbuteai să afli ceva menținându-te criptic, ca și celălalt, cu care te întâlneai, vorbind mai nimic, dar căutând totul pe sub cuvinte. Povestea asta cu berbecul o mai auzise și de la alții, chiar în drumul lui de acum pe șosea, berbecul fiind când oia, când vaca, o dată câine, alteori găscă. Dacă el ar fi întrebat de un om anume, chiar de neștiutul *Naso* pentru că *Naso* era un supranume cunoscut numai de câțiva inițiați și nu cei din partea locului, n-ar fi aflat nimic, era altceva dacă întrebai de un animal, de o fântână, sau de himera unei statui, prin răscolirea ai fi avut șansa să afli și de vreun om viu despre care vorăi să știi.

După ce mersese mai bine de un ceas, se opri câteva clipe în mijlocul șoselei, privi în laturi peste câmp, unde se afla o întindere enormă lipsită de semănături, o pârloagă, cum i se spunea pe aici, plină de măracinișuri rotunde, care dinspre rădăcini până la vârf întrupau un fel de sfere uscate, *ciulinii*, cum îi numise Panait Istrati, care, smulși toamna de vânt, se rostogoleau peste câmp într-un galop nebunesc, urmați în fuga de copiii locurilor, înarmați cu bețe, care țipa și gonesc după monștri rotunzi repeziți spre orizonturile turburi cu nori de plumb pe cer și cu cețuri de praf peste pământ. Și brusc, începu să-l stăpânească o meditație fără rost asupra termenului de *ciulini* dat de Panait Istrati, când, de

fapt, prin partea locului, *ciulini* însemna altceva, sferile astea de tepi sunt numite de localnici mai propriu și mai sigur, *valătuci*. Pentru oamenii locului *ciulinii* cresc altundeva, pe terenurile inundabile, în preajma fluviului, în bălțile care zac peste an, sunt fructele neghioabe ale unor plante acvatice care rămân după ce apele se trag și plantele mor. Fructe lemnoase, tari, în forma de stele negre, dure, în fiecare colț de stea cu câte un ghimpe aproape otrăvitor. O rană căpatată în talpa piciorului de la un astfel de ciulin se vindecă și se închide greu, cu lunile, se prea poate ca numele dat, Panait Istrati să-l fi adus de pe la Braila sau de prin alte părți, unde ciulinii sunt numiți, mai toți, spini. În orice caz, Lațenii pomeniți de Panait Istrati au existat aici ca un fel de cation, așa cum apare vag și în cartea cu pricina, care dezlanțuie de la un număr de pagini încolo fuga aceea „exotica” de buruieni, buna pentru gustul francezilor și, la vremea lor, pentru doamna și domnul Romain Rolland, și nebunească pentru oricine. Și se întreba cum de s-a făcut ca numele Lațenilor a reparat pe tarâm real cu o ușoară schimbare de silabă finală – Lațesti – numind chiar perimetrul unde s-au ivit cu câțiva ani în urma casele de lut improvizate ale deportaților și monumentul din fața ușii lui *Naso*. Porni din nou, uitându-și repede gândul despre ciulini și valătuci de care, la drept vorbind, era străin și prea mult n-ar fi putut spune mai departe nici despre Moș Anghel, nici despre Kira Kiralina.

Soarele scapatase și tot mergând observa în stânga lui, pe câmp, un dâmb mai înalt, cam la înălțimea spicelor de porumbiști, se îndreptă într-acolo, urcă repede pe panta dâmbului și dadu roată cu privirea înapoia porumbiștilor și nu fără greutate descoperi, în sfârșit, într-un loc departat, cele câteva case căutate, într-adevăr fara acoperișuri, una mai dinspre margine părea nedevelită, cu un fel de copertină neagră peste pereți, monumentul nu-l zări, e drept, și n-avea cum, liniile caselor abia se desenau și, dacă n-ar fi fost lutul peretilor cu straluciri de nisip sticlos, n-ar fi putut, în bataia soarelui, să observe cât observase.

Cobori de pe dâmb și, izbindu-și fața printre bețele de floarea-soarelui, printre tulpinile de porumb și mei tatarasc, înainta cu greu până când, ajuns în câmp deschis, găsi o bucata de drum subțire, șters și pierdut printre miriști, și urmându-i umbra cenușie se apropie în curând de cele câteva case părăsite. *Naso*, așezat pe tocul unei ferestre goale, cioplea ceva cu o custură fara mâner, neștiutor și neatent la pașii care se apropiau. Monumentul părea că există, un stâlp de lut din care ieșeau fire de paie închipuiau soclul, iar deasupra un fel de cap de om modelat în linii sumare, cu nas, gura, urechi și frunte, numai coroana de frunze era atent lucrată, cu loburi perfecte unde nu lipseau nici nervurile.

Ploaia și vântul rosesera pământul statuii scoțându-i la iveală pielea cu care fusese amestecat lutul, sculptura improvizată nefiind altfel plămădită decât prispele și casele oamenilor din partea locului. Pe soclu, din catrenul epitaf al poetului exilat la Tomis, nu mai puteau fi descifrate decât câteva cuvinte dispartate, primul vers pastrându-se aproape intact:

„Marile cariere“

*Hic ego qui jaceo tenerorum luxor
amorum...*

– *Salve, Naso.*

– *Salve, Magister,* raspunse *Naso* fara sa se opreasca din cioplit si fara sa si ridice capul si ochii atenti spre custura care intra adanca in carnea unui lemn de plop scoțând aşchii late si lucioase.

– E timpul, *Naso,* să-ți părăsești monumentul și să plecăm, n-am putut sosi mai devreme, grațierea pentru mine a venit mai târziu decât pentru ceilalți. Îți mulțumesc, *Naso,* că m-ai așteptat. Să mergem.

Naso aruncă în laturi pe prispă custura și lemnul pe care probabil îl cioplea în neștire, coborî de pe tocul ferestrei și numai după ce se află drept în picioare privi spre *Magister.* Deschise ochii mari la vederea lui și a îmbrăcămînții pestrițe și izbucni într-un hohot de râs atât de nestăpânit încât celălalt rămase ținut locului și abia după un timp răsă și el la fel, amândoi strângându-și mâinile și rotindu-se în pași ușori în jurul monumentului scandând întregul catren șters de pe soclu de întreruperi:

*Hic ego qui jaceo tenerorum luxor
amorum...*

– *Magister,* să intrăm puțin în adăpostul meu scitic unde am pregătit pentru amândoi haine contemporane potrivite plecării spre casă.

*
* *

NU DUPĂ multă vreme cei doi se iviră pe prispă îmbrăcați în costume orașenești, unul în gri, celălalt în maro dungat, fiecare cu cămașă albă și cravată, în pantofi asortați costumelor și cu pălării de asemeni potrivite culorii veșmintelor. *Magister*-ul nu renunțase la trench-coat, pe care-l purta pe braț. Porniră amândoi spre dâmb, îl urcară și-l coborâră și odată ajunși la șosea se îndreptară spre gara departată.

– Spune-mi, *Naso,* povestea lui *Zelski,* vorbi *Magister* cu voce joasă, neștiind cum să înceapă o conversație cu un prieten întâlnit după vreme îndelungată, găsisse motivul *Zelski* fiindcă, odată intrați pe șosea, zărise din întâmplare peste câmp, mult departe de perimetrul cu monument, casa fostului fermier *Zelu,* numit și *Zelski.*

Naso, aproape bucuros că a fost gasit un motiv de discuție, începu:

– Când am fost aduși în câmp sub pază și când am fost despărțit de tine care ai luat drumul cu un alt convoi spre insula Brailei, fără să ne mai vedem de atunci vreme de aproape patru ani, fermierul *Zelski* nu mai locuia în casa pe care ai zărit-o cu câteva clipe în urmă din întâmplare, el o părăsise imediat după expropriere, deci cu mult înainte de sosirea noastră aici. *Zelski* era un om rubicond, îndesat, cu mâini scurte, cu capul gros înfundat în umeri, avea obraji roșii ce păreau mereu asudați, părul blond și ochii puțin sașii, deși trăise aproape douăzeci de ani în ferma lui și avusese în tot acest timp de-a face cu lucrători români de prin partea locului, își păstrase accentul ucraïnean continuând chiar să folosească prefixele limbii lui atât de multe la verbe și la adverbe în combinație cu cuvintele valahe. Venise sărac și se

apucase mai întâi de stupărit într-o pădure de salcii și plopi de pe marginea Dunării, devenind în același timp și un fel de preot al lipovenilor dunareni mai toți barcagii și mai toți din aceeași sectă religioasă ca și el. Treptat, din duhovnic le-a devenit patron, lumea de pescari a sectanților și-a amanetat pe rând năvoadele, bărcile, micile lor averi lui *Zelski,* căruia albinăritul îi mersese din plin, fără ca el să uite să le înapoieze din când în când o parte din năvoade, o parte din bărci pentru a-și vedea mai departe de trudă. Până a întâlnit-o pe *Marfa,* o lipoveancă văduvă, rotundă ca și el, dar ceva mai înaltă, care obișnuia să meargă mereu desculță și care în afară de Dumnezeu prea multe dincolo de oameni nu știa. Întâlnindu-se, mirați de ei înșiși, încep să se venereze, ea devenise minunea lui, iar el minunea ei, își cumpără prima bucătă de pământ în câmp, își face acolo o casă cu două odăi și cu tot ce strânsese *Zelski* din albinărit și din afacerile pescuitului, își largesc treptat proprietatea ajungând până la aproape 100 de pogoane, își cumpără mașini agricole și încep să concureze moșiile lui *Lahovary,* mult mai întinse dar părăsite și lasate pe seama unor arendași lacomi și nepricepuți.

– Până aici, *Naso,* e destul de plicticos.

– Într-adevăr, foarte plicticos. Mai departe, când *Zelski* se întorcea de la câmp, *Marfa* ieșea în prag; el îngenunchea și se închina la ea. Îngenunchea și *Marfa* și se ruga la el. Își plângeau amândoi păcatele și se rugau împreună la Domnul să fie iertați. Se ridicau, ea îi turna să se spele și apoi se așezau la masă și mestecau până seara târziu. Duminica ieșeau amândoi într-o șaretă pe două roți trasă de un cal roib mergând pe șosea într-o parte sau în alta, fără o țință anume. Viața și-o duceau în mai toate zilele singuri, doar ei doi, lipovenii rămăseseră departe, acolo la ei, fără duhovnic și fără patron, redeveniți stăpâni pe năvoadele și pe bărcile lor vechi, înfundate cu cârpe unse cu catran. Aveau ei, *Zelski* și *Marfa,* din când în când, doar plânsul păcatelor și plimbarea cu șaretă, în rest lucrul pe câmp, strângerea bucatelor și aducerea lor în hambare. Într-o zi, *Zelski* vine de la muncă, coboară de pe trotuar și în fața pragului îngenunchea fără ca *Marfa* să se fi ivit. Așteaptă acolo, se roagă și se tânguie neîndrăznind să se ridice, crezând că *Marfa* întârzie la fierberea oalelor de pe foc. Dar *Marfa* nu se ivește. *Zelski* trece la plângerea păcatelor și la rugăciunea de iertare spre Dumnezeu, dar nici acum *Marfa* nu apare. *Zelski* se ridică și merge spre grajd să-și ia calul roib și să-l înhame la șaretă. Negăsind calul, a căutat șaretă și negăsind-o nici pe aceasta a părăsit casa și a pornit spre șosea după urmele roților. A ajuns la pietrele șoselei, acolo n-a mai putut găsi nici o urmă de roți. S-a îndreptat spre barcagii și năvodarii de altă dată care nu i-au putut spune nimic despre *Marfa.* Întors la casa lui, a găsit lângă un hambar șaretă și calul asudat, a căutat printre păturile de pe capra șaretei și a găsit cartea de rugăciuni a *Marfei* pe care de atunci a început s-o citească în fiecare seară când se întorcea de la câmp, se întorcea numai seara, la prânz nu mai venea. Asta este tot, mai departe nu mai știu, n-am inventat nimic, dacă înțelegi ceva, bine, dacă nu, de

ajutat nu te pot ajuta.

– Această poveste, dacă are ceva rusesc în ea, și-a pierdut farmecul originilor. Spune-mi, *Naso,* ce am de făcut după ce luăm trenul și după ce ajungem în Gara de Nord a Bucureștilor?

– Ne vom despărți în Gara de Nord. După ce îți vei revedea familia, și-ți doresc s-o rezezi și să te primească...

– *Penelopa* mă așteaptă.

– După ce îți vei revedea familia și te va primi, azi este duminică, duminică viitoare ne vom întâlni din nou în Gara de Nord și-mi vei aduce vestea că mi-ai vizitat fosta mea soție din strada Armenească – zic fosta, pentru că am aflat cu doi ani în urmă că a divorțat sau a fost silită să divorțeze de mine, deportatul –, și-mi vei spune dacă mai pot spera să reintru în posesia colecției mele de monezi. Credința mea este că la rândul-ți, dacă pentru un timp nu vei recăpăta o catedră de latină, îți vei gasi totuși măcar câteva meditații cu studenți sau elevi și ai să reintri în profesie.

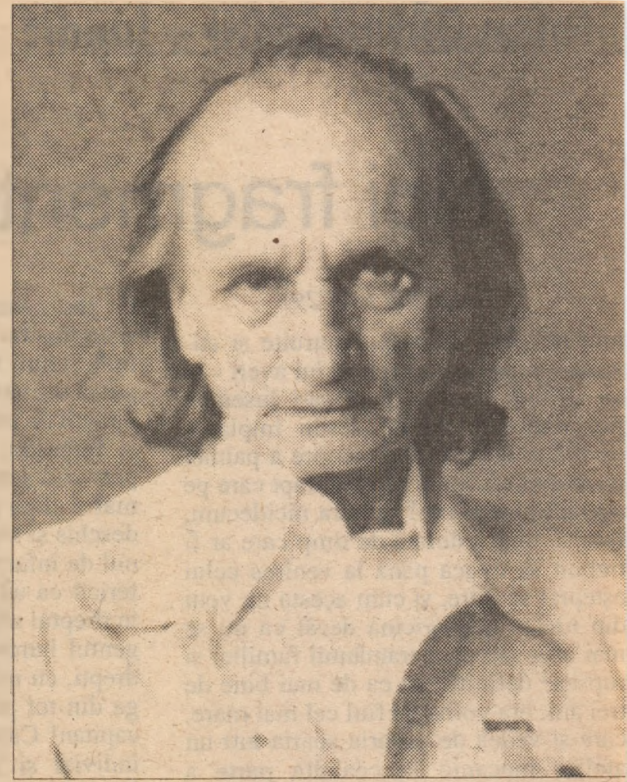
Din spate auziră un claxon. Un mic automobil-dubă îi ajunse din urmă, un șofer ciufulit și plin de unsoare pe obraz își scoase fața pe fereastra, după ce încetinise mersul, și strigă voios spre *Naso:*

– Domnule *Ovid,* mergeți la gară? Urcăți, am drum într-acolo, de ce nu mi-ați spus că plecați, aveți niște lucruri la mine, doar de câteva săptămâni am aflat de la baza de mașini că nu mai lucrați la noi și n-am știut de unde să vă iau, să-mi achit datoriile către dumneavoastră, că am multe, nu le pot plăti eu acum, dar ne înțelegem noi cum facem.

Domnul *Ovid* făcu un semn cu mâna ca și cum ar fi vrut să alunge vorba despre datorii și, împingându-l ușor pe profesorul de latină, urcarea amândoi în cabina șoferului ciufulit și automobilul dispăru spre gară într-un nor de praf alburii.

*
* *

CINE ar fi trecut într-o zi de vară a anului 1939 prin fața singurei case înalte și albe, acoperite cu tablă, aflată la marginea comunei, cu arcada la intrarea principală îndreptată spre răsărit, cu o mica grădină de trandafiri în față și cu o curte foarte largă, prelungită spre nord și împărțită cu atent spirit gospodăresc – livada cu caiși și meri, curtea gradinilor, curtea păsărilor ș.a.m.d. – și ar fi observat liniștea casei și a gospodăriei dinspre care nu se auzeau voci și zgomote, n-ar fi banuit numeroasa populație a familiei care stăpânea această proprietate izolată de restul caselor. Aerul era limpede și netulburat decât de o zbatere departată și abia auzită a apelor din matca fluviului. Într-o asemenea zi de vară în care nimeni nu s-ar fi putut aștepta să se ivească cineva din casa albă cu arcadă la intrare, după cum nu s-ar fi așteptat să răsară dintr-o parte sau alta a șoselei ce trecea prin fața clă-



diri vreun vehicul, vreo vietate sau vreo ființă omenească, se petrecea în interiorul odăilor o agitație ordonată dinainte pusă la punct, care anunța un eveniment menit să schimbe destinul mai tuturor celor care trăiau acolo. Stăpânul casei, căruia îi plăcea să se numească și să fie numit „fermier”, și nu „sătean”, cum erau numiți ceilalți în ciuda puținei sale averi, nepotrivit unei familii numeroase, declanșas această agitație chiar în momentul când, venit de câteva ceasuri din câmp hotărâse să-și schimbe hainele de lucru, să-și pună costumul de gala, singurul, de altfel, făcut din stofa englezască, botinele ascuțite cu elastic la cărbambururile scurte, să-și așeze ceasul elvețian de oțel în buzunarul vestei, să și innoade cravata albastră sub gulerul cămașii albe și apoi să pătrundă în palat oarecum solemn în încăperea din fața numită *birou,* ale cărei ferestre flancau arcada dinspre grădina cu trandafiri. Ajuns în birou, și-a aruncat repede privirile prin încăpere și apoi a început să scoată pe rând din rafturile unei mici biblioteci și din cele două dulapuri a mesei de scris pline de hârtii atele aranjate, în dreapta cu călimara înaltă cu postament masiv de bronz alb, cu tușiere și stampile rotunde și pătrate cu un tampon de sugativă umflat ca un cocos, cu mâner roșu-aprins deasupra mape groase, șnuruite și sigilate cu ceară roșie pe care le-a stivuit în parte din stânga a tablei. Odată acest lucru făcut, trase în laturi perdelele subțiri din pânză transparentă, de la cele două ferestre, ca să pătrundă mai multă lumină, și lumina patrunda din plin de coperind pereții zugrăviți cu un fel de flori de un albastru palid, cu margini ușor aurite, podelele albe, acoperite mijloc cu un covor gros, țesut în caș de asemeni albastru și cu margini aurii iar pe laturile încăperii cele patru care despărteau biroul de cele patru camere ale familiei. Întors de la ferestre spre masa de scris, a tras scaunul cu spătarul din lemn sculptat, s-a așezat, și-a scos din buzunarul dinăuntru al hainei stiloul de zile mari și pe foaie de hârtie albă a scris: 28 august 1939, subliniind apăsător această dată care voia, probabil, s-o hotărască drept memorabilă pentru sine și familia. Așeză stiloul desfacut lângă coala hârtie și apoi cu palma dreaptă apăsa preajma călimării palării unui fel de clopot care scoase trei sunete grațios semn pentru cei din familie care așteptau să fie chemați în fața tatălui în c-

(Continuare în pag. 30)

Noi fragmente din romanul „Marile cariere“

(Urmare din pag. 29)

tum de gală, cu mape șnuruite și stivuite – mapele presupusei lui averi – și cu stiloul deschis, gata să-i însemne fiecăruia hotărâri de destin implacabile. Dar după prima apăsare a palmei pe clopot nu apăru nimeni, fapt care pe stăpânul casei nu-l tulbura nicidecum, lăsa să treacă durata de timp care ar fi trebuit să treacă până la venirea celui așteptat să intre, și cum acesta nu veni din nici o altă pricină decât că nu se mai afla sub acoperământul familiei și rupsesse definitiv cu ea de mai bine de trei ani, era vorba de fiul cel mai mare, care-și vedea de propria soartă într-un atelier mecanic în cealaltă parte a comunei – stăpânul casei izbi de două ori cu palma în clopot și dintr-o latură a încăperii apară cel de-al doilea fiu în ordinea vârstei, în costumul său gri-fer de elev-aviator, aflat în permisie.

*
* *

Căpitanul de infanterie, obosit, se departase cu silă de biroul au plin de registre, cu o tușieră neagră, proape uscată, rămasă deschisă, și o tămpilă aruncată în scrumieră, și se îndreptase scârbit de sine și de lucrul au de peste zi spre singura fereastră a abinetului de comandant de comisariat aflată spre mieznoapte cu ochiurile e geam dinspre stradă stropite de ploiechi și de picături de noroi, zvârlite de oțile camioanelor militare uzate. Într-o atură a biroului, pe un scaun capitonat, proape fără culoare, rămăsese așezat înărul licențiat în litere, absent și el de ne, îmbrăcat impecabil, în haine din sofă fină, de un maro stins, în cămașa lba și cravata de mătase bej, în pantofi grijiiți pe care noroaiele de afară nu butiseră să le atingă. „Pe unde ai păt, domnule, de ești așa curat și nu ți-a ins mizeria nici vârful pantofilor?” ăseseră ultimele cuvinte ale căpitanului de infanterie înainte de a fi evadat n fața ultimei victime ce trebuia trea în registru pentru a fi expediat ături de alte sute în vagoane de animale spre o destinație necunoscută.

Aproape urlând, aflat în fața fereii, căpitanul de infanterie, scuturându-i și acolo capul cu păr alb încălcit, ai făcu ultima încercare în fața licențiatului: „Cum de te-ai lăsat, domnule, ins în fața ordinului de chemare, de ai semnat de primire când puteai e că nu ești dumneata, că nu cunoști rsoana și să fi dispărut într-o altă calitate decât nenorocitul ăla de Burești? Ascultă-mă, nu mă întorc cu a spre dumneata, dispari într-o clipă i două, pleacă într-o clipă sau alta, de vezi cu ochii, și îți jur, în moment când voi auzi ușa trântită în urma mitale voi rupe în bucățele ordinul chemare cu semnatura dumitale de mire, îl voi arde și voi emite un nou lin de chemare care n-are să te mai sească. Pleacă odată, noroiește-ți otofii aia lustruiți, boțește-ți hainele ploaie, aruncă-ți cravata într-un șant dispari, altfel, ascultă-l pe omul băa care te privește cu spatele, te așptă ceva din care puținii au speranța mai scape.”

Licențiatul în litere nu a făcut nici o scare de desprindere de pe scaun. Cu

un gest neuzit al mâinii a ridicat ușor ștampila din scrumieră, a așezat-o între foile unui registru deschis, ca să-și poată scutura scrumul de la țigară. Căpitanul de infanterie stătea acolo acum, la fereastră, cu mâinile încleștate pe pervazul scorjot, vopsit în roșu. A urmat o clipă și încă una. Brusc, ușa s-a deschis și s-a trântit zgomotos. Căpitanul de infanterie s-a răsucit pe călcăie, fericit că ultima victimă i-a scăpat. Și în dreptul ușii închise privi uluit la sergentul burduhanos care, în poziție de drepti, cu mâna dreaptă la chipiu, striga din tot pieptul: „Să trăiți, domnule căpitan! Camioanele sunt încărcate cu indivizi și pleacă în câteva minute. Dacă mai aveți pe cineva, vă raportează că trebuie să-l imbarcăm imediat. Domnul locotenent vine imediat să ridice documentația pentru toată încărcătura.”

– Ieși afară, imbecilule! Nu vezi că sunt într-o discuție cu un licențiat în litere și filosofie?

Licențiatul stătea liniștit mai departe pe scaun, scuturându-și țigara în scrumieră, iar în cealaltă mână ridicase spre privire ștampila și-i citi literele de pe rotunjimi: *Comisariatul militar pentru munca obligatorie – Concentrări*. Ștampila mai purta încă în centru, drept sigiliu, stema regală cu vulturul purtând în cioc o cruce iar sub gheare dictonul latin *Nihil Sine Deo*. Licențiatul zâmbi ușor, timpul căzuse în absurd, era în anul 1952 și ștampila veche cu stema regală uitată pe cauciuc folosea la deportări în lagăre de muncă într-o țară nu numai fără rege, dar și cu numele pierdut.

*
* *

ÎNAINTEA sosirii trenului accelerat de după-amiază, peronul gării Semizali nu era populat în acea zi de duminică decât de un număr mic de călători și de câțiva curioși dornici să-și piardă timpul și să privească la spectacolul coborârii din vagoanele internaționale a vreunei persoane sau alteia, pentru ca de la un timp, începând de prin aprilie 1990 și până acum, în septembrie al aceluiași an, astfel de persoane începuseră să coboare și în această stație de câmpie frecventată decenii de-a rândul numai de localnici. Gara cu pereți roșcați, în stil de cazarmă, cu acoperișul prelungit deasupra peronului și sprijinit pe stâlpi îmbrăcați în tablă de mult ruginită, avusese cândva, până prin anii 1939, și un restaurant al cărui patron, *Popescu-Bis*, își adaugase întru celebritate la numele sau banal, nesalvat de anonim nici prin *Bis*, și numele gării, Semizali, de fapt la fel de anonim, oricum, în mintea comerciantului, doi bani șterși însemnând un câștig față de unul singur. Mult timp de la dispariția restaurantului, partea aceea de peron a rămas mai îngrijită, mai căutată de trecători și de călătorii întârziți, cărora le placea să se așeze pe bancile lustruite de piatră albă, unde vara era multă umbră, iar iarna loc ferit de zapadă și crivăț, parte a peronului care, deloc ciudat, mai păstra numele patronului, i se spunea mai departe, cu ironie nostalgică, chiar și de aceia care nu mai știau

nimic despre comerciant și destinul lui, *Teresa Popescu-Bis*. Poate că numele s-a putut păstra și datorită unei inscripții săpate în spatele uneia dintre bancile de piatră albă de însăși daltă patronului, care fusese mai întâi pietrar și care obișnuia să-și sculpteze numele în locurile unde credea el că trebuie s-o facă, pe firma, tot din piatră, a fostului restaurant, pe pragul de marmură din fața restaurantului, pe dalele peronului dintre casa de bilete și localul sau, ca și pe aleea din plăci de piatră vânată ce venea din spatele gării prin dreapta, înspre fațada stației. *Popescu-Bis*, acest nume izbea privirea călătorului și la înălțimea ochilor, și în dreptul vârfului pantofilor, dovedind oricui care trecea prin gara Semizali că nu poți scăpa de strănoara lui *Popescu-Bis*. Ultima inscripție cu numele său ce mai rezistase fusese aceea din sptele uneia din bancile de piatră, care a fost suprimată, se zice, tot cu tășul unei dălți, prin o mie nouă sute cincizeci și ceva, săpându-se mai adânc în osul băncii cuvintele *TRĂIASCĂ PARTIDUL COMUNIST ROMÂN*, dar numele lui *Popescu-Bis* a rămas perpetuu în aerul gării Semizali, an de an, din primăvară până în toamnă, terasa i-a păstrat mai departe numele, ca și dalele peronului și aleea din dreapta, deși acestea s-au schimbat mereu și au devenit mereu altele.

Cei câțiva călători în așteptarea acceleratului, ca și numărul mic de pierde-vară care veniseră să-și treacă timpul privind la vagoanele internaționale se aflau și în acea zi de duminică masați tot pe *Terasa Popescu-Bis* și nu exista nimic care să-i lege într-un fel și să-și dea atenție unii altora, până în momentul când și-a făcut apariția un bărbat nici prea înalt, nici prea scund, dar impunător prin masivitate, prin costumul său alb, care contrasta cu fața negricioasă, prelungită cu o barbă neagră, deasă, rotunjită îngrijit. Noul-sosit purta pălărie de paie și de cum se ivise era mânat de un fel de neastâmpăr nervos de la un capăt la altul al peronului, pășea calcând apasat de la dreapta la stânga și de la stânga la dreapta, prin fața stației, de-a lungul bordurii paralele cu linia ferată pe care avea să intre, dintr-un moment în altul, acceleratul. Curioșii veniți să revadă vagoanele internaționale au fost primii care și-au aliat privirile în direcția apariției și mișcării masivului domn, apoi și ceilalți câțiva călători, stâmbindu-se astfel un fel de unanimitate în a identifica personajul, care începuse să irite, să enerveze, aproape să scandalizeze prin masivitate, prin mișcarea și calcătura lui apăsată, care asedia și reasedia peronul, neoprindu-și plimbarea singulară și absența față de ceilalți nici măcar în partea *Terasa Popescu-Bis*, unde era o umbră plăcută și unde latura dinspre dreapta a stației, cu garaj înalt de lemn vopsit în verde, era invadată de iedera.



Hagieni, 2 iulie 1943

Elena,

Măine pe la prânz voi veni acasă pentru două zile, nu mai mult. Nu am vagoane în care să încarc grâul, de ieri dimineață pierd timpul în haltă, garnitura de tren hotărâtă prin ordin de zi e blocată la Ciulnița pe o linie moartă din pricina aglomerării de trenuri cu soldați concentrați. Am așteptat aici cu plutonul meu de rezerviști fără să avem hrană și un adăpost cum trebuie. A mai venit și ministrul agriculturii pe capul nostru cu un general ramolit să controleze magaziiile astea moarte, pierderile de peste noapte și felul cum executam ordinele marțiale de colectare pentru aprovizionarea armatei. Îți spun toate astea ca să înțelegi prostia și lipsa de rost în care mă zbat, în vreme ce acasă avem atâtea de dres și de lucrat. Ai grijă, trimite mâine dis-de dimineață pe fiul Andrei cu carul și caii, pregătit pentru seceră, să-l gasească la pogoanele de la Valea Mieilor cel târziu la ceasurile șase să secerăm împreună măcar ceva, apoi eu vin acasă, iar el rămâne să seceră mai departe. Trimite-mi prin el o cămașă și pantaloni civili de lucru, precum și pușca de vânatoare cu vreo zece cartușe pentru pepelițe, poate am noroc de vânat pentru masă. Vin singur, fără nici un caporal, nici un general. Tot mâine și tot în jurul prânzului sosește acasă în vacanța mare de la liceu fiul Filip, am vorbit cu el la telefon din haltă, nu știa pe la ce gara vine și cu ce de la gară până în sat, acasă, s-o descurca el, numai să nu ne aducă în vizita cine știe ce trupa de liceeni de-ai lui. În orice caz tu pregătește ceva în plus și mai aparte, dracu' știe. Împreună cu fetele mută războiul de țesut din geamlăc, pregătești două odăi pentru cine știe cine, coaceți un cuptor de pâine, am nevoie și eu pentru întoarcerea la pluton. Ce știi de fiii Arhip și Eugen, au scris acasă, vin sau nu și ei în vacanță, eu nu știu nimic, n-am auzit nimic, școala lor de aviatori e militară și s-ar putea să rămână încazarmați și pe vara, doamne ferește-ne. Despre altele, te întreb când vin.

Îți trimit rândurile de față prin acești doi tătari cumsecade, plecați în permisie pentru o săptămână, unul la Topilu și altul la Sermeni, îndreptați spre podul umblator de la Valea Cailor să treacă Dunărea spre satele lor, ei nu cunosc locurile noastre.

Cu bine,

Ștefan Duras

Istoria ieroglifică sau bătăliile pierdute

MAI TOȚI istoricii literari care s-au ocupat de capodopera lui Dimitrie Cantemir *Istoria ieroglifică* au recunoscut dificultatea de a clasifica această scriere, de a o încadra într-un gen anume. D-na Adriana Babeți și-a intitulat, probabil, cartea d-sale consacrată lui Cantemir „Bătăliile pierdute” (iar la sfârșitul cercetării „o bătălie aminată”), titlul sugerând dificultatea de a închide într-o formulă opera și personalitatea principelui – situat la răscrucea dintre civilizații (Orient – Occident) și a erelor culturale (Ev mediu, Renaștere, baroc, epoca Luminilor); autoarea se referă totodată la *Istoria ieroglifică* ca la „textul cel mai greu de «prins» – cel puțin în spațiul literaturii române”.

Se desprind dintre caracterizările facute *Istoriei...* mai ales două: aceea de roman (istoric, social, autobiografic) și aceea de pamflet. Majoritatea exegeților au optat pentru forma „roman”. Definierea *Istoriei...* ca pamflet politic a fost propusă de P.P. Panaitescu (în monografia sa din 1958 consacrată lui Dimitrie Cantemir).

Într-un eseu recent, *Noi și Dimitrie Cantemir*, publicat în „România literară” (nr. 33/2001), d-na Manuela Tănăsescu reia ideea lui P.P. Panaitescu „această «alcătuire» este în intenția autorului în primul rând, un pamflet politic”. În continuarea textului, citim cu surprindere că autoarea primei monografii, din 1970, consacrată *Istoriei ieroglifice*, considera acum că scrierea lui Cantemir „transpune în plan alegoric, sub ochii noștri, fapte istorice seci, derizorii, mărunte, lipsite de orice îmbogățire ficțională” (!). Latura literară a scrierii cantemiriene este astfel aproape de tot anulată.

Este cert că un roman, în forma sa evoluată, nu poate fi un pamflet. Pamfletul este o reglare de conturi, o rafuială, dar „romancierul care scrie un roman pentru a-și regla conturile – fie ideologice, fie personale – este sortit unui naufragiu estetic total și sigur” (Milan Kundera, *Les testaments trahis*, 1993). Atitudinea romancierului față de personajele sale nu este satirică (subiectivă), ci ironică: „ironia este obiectivitatea romanului” (Luckács).

Dar *Istoria ieroglifică* se situează în însuși punctul de geneză al literaturii în cultura noastră, într-un moment aural, când genurile nu s-au cristalizat încă. De aceea *Istoria...* este și roman și pamflet, are un statut ambiguu, ba mai mult, ca și „romanul” lui Rabelais, – un superb caracter eteroclit: găsim aici și ficțiune și realitate, și basme, și reflecții, și digresiuni filozofice, și călătorii fantastice, peisaje sau arhitecturi exotice, anecdote licențioase, umor, satiră, lirism. În ce privește caracterul de roman și de pamflet, vom observa că raportul dintre cele două ipostaze nu rămâne același de-a lungul întregii cărți, modificându-se pe măsură ce înaintăm de la începutul spre sfârșitul ei.

Unii exegeți au încercat să rezolve enigma *Istoriei ieroglifice* pomind de la intențiile autorului. Dar un asemenea demers ne duce la un impas, căci autorul divulgă, în prefață, două intenții: una de a face „istoria”, fie și „acoperită” – prin ascunderea personajelor, boieri moldoveni și munteni, sub masca unor animale și păsări – a „faptelor” „din calea laudei abătute” a unor „case” (familii), cu alte cuvinte de a face

satiră politică sau pamflet, și o alta, careia-Cantemir îi acordă chiar prioritate, de a se „nevoi” „spre deprindere ritoricească”, prin care trebuie să înțelegem, credem, în absența termenului de „literatură” sau „beletristică” intenția de a face literatură în general. Cele două intenții se opun într-o anumită măsură, una alteia, după cum arată Eugen Negrici în *Expresivitatea involuntară*, și după cum rezultă chiar din cuvintele lui Cantemir: „nu atita cursul istoriei în minte mi-au fost pre cît spre deprindere ritoricească nevoindu-mă...”.

Romanul este ficțiune. Relatarea unor fapte reale – fie și ascunse sub un cifru – nu este propriu-zis roman. „Romanul cu cheie este un fals roman, un lucru echivoc sub raport estetic” (Kundera).

În *Istoria ieroglifică*, ceea ce deschide calea ficțiunii este masca animalieră, care permite fanteziei să se dezvolte nu „pe orizontală”, pe linia inventării de fapte, a creării unei intrigi, ci „pe verticală” (Elvira Sorohan), pe linia travestirii burlești a faptelor, permite înlocuirea invectivei cu ironia savantă, ca în discuția din primele capitole despre „ceița” Struțocămilei, episod în care arta lui Cantemir își dă întreaga ei măsură. Principele pornește cu o vervă, cu o poftă de a fabula proaspătă, inepuizabilă, „se complace în ficțiune” (Calinescu). Folosirea ludică, parodică, a filozofiei, etimologiei, anatomiei, fiziognomoniei, a științelor ermetice, a întregii erudiții a epocii, este ceea ce ridică, poate mai mult decît orice altceva, *Istoria ieroglifică* deasupra întregii culturi sud-est europene a vremii. Astfel, invitata să se pronunțe în chestiunea Struțocămilei, Vulpea face teoria raportului dintre logică și filozofie: cunoscătoare numai a logicii și sau „dialecticii”, care e formală, ea nu poate pătrunde în conținutul lucrurilor, „mai înlunțururile cămarilor firii”. Pentru a demonstra prostia Struțocămilei, sunt invocate categoriile aristotelice (esența, cantitatea, calitatea): „Însă, oricum ar fi, prostimei ei iertăciune a să da să cade, de vreme ce poate fi că categoriile loghicăi n-au citit și în cărțile științei nu s-au zăbavit... Iar amintirea de ar fi fost, după categoriile ce o ați întregat, după aceea ar fi și răspuns. Ce acmu ea la întrebarea ceinții, dă răspunderea citinții și feldeinții”. Brehnacea dovedește caracterul himeric, de non-ființă, a Struțocămilei, cercetind mai întâi Cămila, apoi Struțul după cele patru cauze aristotelice: materială, formală, eficientă și finală, pentru a conchide: „firea într-această jiganie un lucru mijlociu au lucrat”.

Pe de altă parte, calea spre ficțiune este deschisă de meșteșugul ritoricesc în sens propriu, ca arta a elocinței, dialogul luind forma unor discursuri alternante, compuse după regulile retoricii. Satira, ridiculizarea adversarului nu este niciodată abandonată, dar mașinaria e așa de complicată, se creează prin amplificarea ficțională o asemenea disproporție între scop și mijloace, încît satira dobîndește ușurătate, plutește liberă, se poate vorbi deci de „splendida gratuitate a satirei” (Nicolae Manolescu).

În sfârșit, arta se naște, în dauna scopului practic, al pamfletului, prin limbaj, care este „mereu pe purctul de a deveni poetic” (E. Negrici), prin pro-

za ritmată și rimată, prin cascadele de sinonime (procedeu care se întâlnește și la Rabelais), prin acumularea de epitete, prin chiasm și alte procedee stilistice.

Începînd de la capitolele V-VIII (vinarea Inorogului), autorul este tot mai mult dominat de patimă, de ură, îmbogățirea ficțională se diminuează, ironia cedează locul invectivei, cartea se apropie tot mai mult de pamflet, de memorii, de cronică de facțiuni cifrată. O dovadă elocventă în acest sens o avem în capitolul X, unde, în relatarea de către Șoim (Tomă Cantacuzino) a convorbirii sale cu Inorogul (Cantemir) din capitolul VI se introduc noi fapte, absente în capitolul VI, nu ca aplicare a „unui procedeu stilistic complicat”, cum a crezut P.P. Panaitescu, ci numai din dorința de a completa cu noi piese dosarul contenciosului Cantemir-Brîncoveanu, autojustificarea.

Adriana Babeți a caracterizat *Istoria ieroglifică* drept o „travestire burlescă”. Dar se pune întrebarea: care este „hipotextul” a cărui travestire este *Istoria...* „Eneida travestită” a lui Giambattista Lalli (1633) este o travestire burlescă a *Eneidei*. *Istoria ieroglifică* are ca „hipotext”, după părerea noastră, cronicile de facțiuni, de partid boieresc, din Țările Române.

L-am apropiat mai sus pe Cantemir de Rabelais, dar sentimentul fundamental propriu „romanului” *Gargantua-Pantagruel* al umanistului francez este diferit de cel ce animă *Istoria ieroglifică*. „Pantagruelismul” este definit de Rabelais ca „certaine gayeté d'esprit confite en mespris des choses fortuites” (o anumită veselie pastrată în pofida întorsăturilor hazardului). Sentimentul din care se nutrește *Istoria ieroglifică*, mai ales în această a doua parte a ei, nu este însă veselia, ci ura, sau sentimentul de frustrare și dorința de compensare a ei, dorința de răzbunare, fie și pe plan fictiv.

În răspăr cu această tendință a celei de-a doua părți a *Istoriei...*, se configurează episoadele al căror protagonist este Hamelionul, cele mai proprii a fi denumite romanești, intrucît aici ficțiunea se dezvoltă pe orizontală, rezultatul fiind portretul realist al intrigantului levantin – una din cele mai mari izbînzi artistice ale lui Cantemir.

ISTORIA IEROGLIFICĂ este în mod curent „un roman alegoric”. Dar alegoria este numai unul din procedeele folosite de Cantemir (de exemplu *Cetea Epithimiei* (lăcomiei) ca alegorie a Imperiului Otoman), romanul în întregime nu este o alegorie. Alegoric este *Le Roman de la Rose*, unde actanții sunt Curtoazia, Primejdia, Rușinea, Rațiunea ș.a.m.d. În *Istorie...* Vulpea, Lupul, Hamelionul nu sunt personificări ale unor abstracții morale (Viclenia, Fidelitatea, Ipocrizia), ci inchipuie caractere.

S-a afirmat că retorica este în *Istoria ieroglifică* un mijloc de persuasiune, de ciștigare a boierilor de partea



lui Cantemir. Ideea, formulată în 1974 de Mircea Angheliescu, a fost reluată recent de Manuela Tănăsescu în eseu amintit: „Unealta e retorica, scopul – persuasiunea”.

Dacă retorica ar fi în *Istoria ieroglifică* numai o tehnică a persuasiunii, urmărind scopul nemijlocit, practic, de a convinge „publicul” că dreptatea este de partea Cantemireștilor, ea ar cădea în afara limitelor artei, a gratuității artistice. Dar dacă retorica nu este asumată, ci numai reprezentată, ea poate prezida la geneza literaturii. Una din modalități ar fi aceea a dublei fețe a discursurilor, una întoarsă către publicul din roman, cealaltă către cititor, disimularea proprie personajului fiind anulată de comentariul naratorului sau, în genere, de context: retorica ar apărea astfel ca un mijloc subtil de caracterizare a personajelor, dezvaluind mobilurile ascunse ale acestora. De fapt, aceasta este și ideea lui Mircea Angheliescu.

Istoria ieroglifică este o operă unică și prin extraordinarul salt pe care îl reprezintă față de tradiția culturală existentă. Niciăieri însă ruptura cu tradiția cronicărească nu este mai radicală decît în atitudinea, să zicem, irreverențioasă, de suverană libertate, față de limbă. În Franța, Vaugelas spunea în 1649: „Nimănui nu îi este îngăduit să inventeze cuvinte noi, nici macar suveranului”. Cantemir creează – în afara de neologisme, în special grecești și latinești, pe care le introduce în limba română – o sumedenie de cuvinte noi, fie din rațiuni stilistice, în special pentru a crea rimă, fie cu scopul de a produce efect ironic sau umoristic, sau și una și alta: „În Lup, nu numai tăcere inimoasă, ci și oarece simțire adușmăcoasă ieste”. Eugen Negrici credea, în cartea menționată, că indecizia stilistică, între limbajul uzual (al prozei) și limbajul poetic contravine la Cantemir scopului de a crea satiră politică. Dar uneori tocmai rima „persiflatoare” (Calinescu) produce efect satiric.

Desigur, nu credem că prin aceste aproximări problema *Istoriei ieroglifice* a fost rezolvată. Bătălia este, și de această dată, aminată...

Petru Vaida



Scrisori de la Ioan Alexandru

AM ARĂTAT în „România literară” nr. 2/2001 că Ioan Alexandru a fost invitat adeseori să conferențeze la Blaj sau să participe la prezentarea și lansarea unora din cărțile sale. Invitațiile le făceam de obicei în scris; în aceste scrisori îi solicitam uneori scurte interviuri, sau o recomandare pentru a fi primit în Uniunea Scriitorilor – Filiala Brașov.

În iunie 1977 mă vestește de apropiata apariție a volumului *Iubirea de Patrie* pe care ar vrea să-l prezinte și la Blaj, scuzându-se, că din lipsă de timp, nu-mi poate răspunde la toate scrisorile pe care i le adresez.

Ioan Buzăși

25 decembrie 2001 - 60 de ani de la
nașterea lui Ioan Alexandru

Iubite Ioan Buzăși

De la Blaj am plecat imediat spre satul meu și, n-am știut ca viu decât cu o zi înainte. De scris nu va scriu cum mi scrieți din lipsă de timp. Sunt foarte solicitat din toate părțile și zac scrisori fără răspuns de ani pe masă. Acesta-i singurul motiv al tăcerii mele că trebuie să vorbesc și altora. Când va apărea *Iubirea de Patrie* aș veni să dau autografe la Blaj. Asta cred că va fi mai în toamnă.

Cu toată dragostea și prietenia
Ioan Alexandru

SCRISOAREA are și un post scriptum: „Reformulați întrebările conform răspunsului dacă socotiți potrivit” I.A., pentru că în aceeași epistolă îi trimisese un chestionar cu privire la revistele școlare, la studiul lui Eminescu în școală și la stimularea creației poetice a elevilor:

1. De curând ați publicat în revista „Flacăra” o frumoasă evocare a anilor de școală din comuna transilvană Mihaliești și a profesorului de română Ilie Butoi. Evocarea aceasta mi-a mintit de povestirea lui Sadoveanu, *Domnul Trandafir* prin căldura și iorul evocării. Acestui profesor datați pasiunea pentru literatură?

2. Când ați debutat, ca elev de liceu sau ca student? V-am ruga să evocați

pe scurt cenaclurile prin care ați trecut.

3. Ce credeți că ar trebui să se facă pentru o mai bună cunoaștere a poetului nostru național de către elevii din gimnaziu și liceu?

4. Ce recomandări faceți poetilor-elevi?

Am primit următoarele răspunsuri:

1. Pasiunea pentru cuvânt nu o poți datora decât Vântului, care suflă unde vrea, al cărui glas îl auzi, dar el rămâne nevăzut. Am avut norocul să învăț din copilărie cu acest mare pedagog transilvan Ilie Butoi care vorbește o limbă plină de frumusețe și simplitate. Ținuta sa morală și spirituală excepțională imi sunt până astăzi pilduitoare. Numai cu cartea nu faci mare lucru dacă nu ai fapte morale grăitoare de la sine. Un copil rămâne mișcat înainte de toate de ținuta morală a învățătorului său, de cât suflet pune el pentru tine. La profesorul Butoi am văzut viață curată și dreaptă care nu se pot uita.

2. Am debutat ca elev de liceu în clasa a noua în revista *Tribuna* la Cluj cu o poezie. La Cluj la cenaclul *Tribunei* la cel al *Stelei* și mai ales la cel studentesc am citit poeziile scrise în anii liceului. Cenaclul în care m-am afirmat în literatură este cel al Uniunii Scriitorilor din București în acei ani condus de acest mare și generos scriitor român, Eugen Barbu. Barbu m-a publicat în *Luca-fărul* pe

care îl conducea cu pagini întregi de poezie care m-au impus în atenția cititorilor. Am frumoase amintiri din acea perioadă a vieții mele.

3. Ca Eminescu să fie cunoscut cum se cuvine trebuie să fie publicat integral. O parte esențială a opere sale, cea social-politică nu este cunoscută decât de puțini. Marele patriot Eminescu se arată cu ardoare și pasiune mai ales în această parte din opera sa. Apoi trebuie cunoscută Moldova, mănăstirile și portul, trebuie studiată în ordine istoria poporului român. Fără acestea nu poți avea o imagine mai rodnică asupra lui. Nu filosofia străină e cheia spre Eminescu, deși și ea a avut un rol, ci sufletul poporului român cuprins în tradiția milenară a spiritualității noastre române.

4. Eu n-am avut sentimentul că aș fi fost când publicam ca elev, poet-elev sau apoi poet-student. Ești poet sau nu ești. M-am simțit cu toată ființa poet indiferent ce am fost până acum ca fiu de țărani transilvani ridicat la cuvânt. Marea problemă este în ce măsură poți fi expresia sufletului poporului tău, în ce măsură Patria pe care o viețuiești ți-a intrat la inima, în ce măsură cititorii acestui neam devin frații și părinții tăi și cititoriile lor locuri sfinte ale cugetului inimii tale...

ÎN 1987 s-au implinit o sută de ani de la moartea lui Timotei Cipariu. Îi trimisese lui Alexandru antologia *Blajul - vatra de istorie și cultură*, pe care am tipărit-o la Editura Albatros, împreună cu profesorul Teodor Seiceanu. Ioan Alexandru mi-a răspuns că a scris o tableță despre această carte în „Luca-fărul”. În aceeași scrisoare îi adresez invitația de a veni la Blaj la simpozionul omagial comemorativ Cipariu:

Iubite Ioan Buzăși,
Îți mulțumesc pentru cartea minunată asupra Blajului. Scrisesem o tableță în „Luca-fărul”. Cred că a apărut.

N-am apucat să-ți mulțumesc în alt fel pentru gândul de sărbători fiind peste măsură ocupat cu o carte ce abia am predat-o editurii.

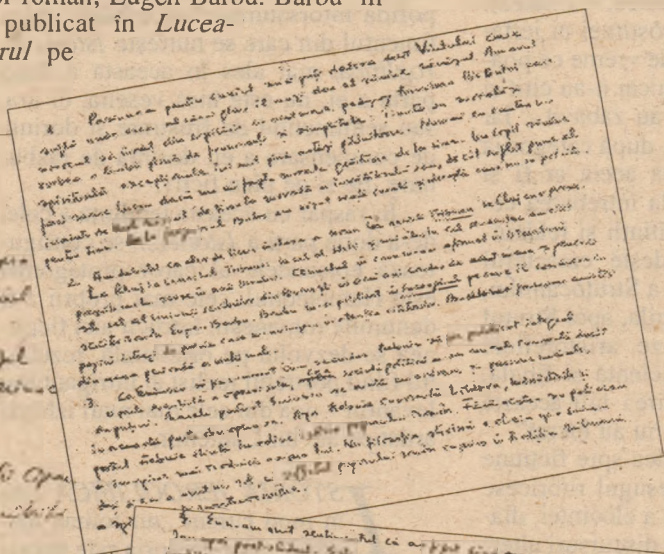
Ma gândesc să facem ceva pentru Timotei Cipariu; în toamnă este centenarul. Aici la Asociația Scriitorilor vom face o seară comemorativă.

Am obținut o aprobare de principiu să venim câțiva scriitori la Blaj pentru centenar. V-aș ruga să-mi scrieți ce aveți de gând acolo să faceți cu Timotei Cipariu.

Cu toată iubirea ce ți-o port
Casei Martisor
Ioan Alexandru

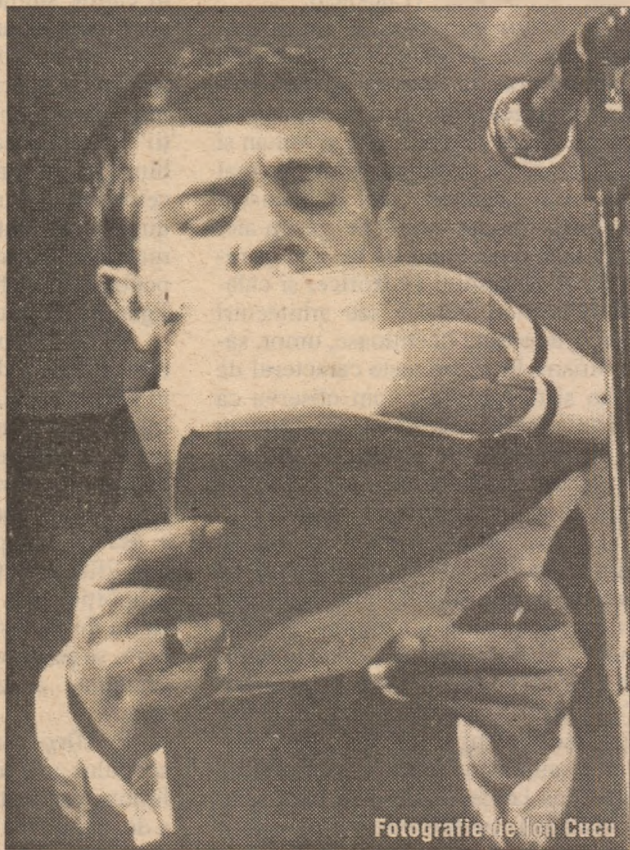
16 iunie 1977
Ioan Alexandru

Duminică, 1 Martie '87



Iubite Ioan Buzăși
Mi-a plăcut foarte mult cartea *Iubirea de Patrie* pe care ai scris-o pentru Blajul nostru. Scrisoarea a sosit imediat în localitatea noastră și a apăsător.
Nu am apucat să-ți scriu decât pe jumătate de scrisoare fiind foarte ocupat cu o carte ce abia am predat-o editurii.
Ma gândesc să facem ceva pentru Timotei Cipariu; în toamnă este centenarul. Aici la Asociația Scriitorilor vom face o seară comemorativă.
Am obținut o aprobare de principiu să venim câțiva scriitori la Blaj pentru centenar. V-aș ruga să-mi scrieți ce aveți de gând acolo să faceți cu Timotei Cipariu.

Cu toată iubirea ce ți-o port
Casei Martisor
Ioan Alexandru
Duminică, 1 Martie '87



Fotografie de Ion Cucu

SASE SCHIȚE



Prozator la 24 de ani

A APĂRUT un nou prozator! Are un nume din care nu se poate deriva un adjectiv de genul „eminescian”, „calinescian” etc. – Catalin Gomboș – și o vârstă considerată a poeziei: 24 de ani. Totuși, a apărut un nou prozator! Scrie concis, inteligent, livresc și poetic. Este familiarizat cu mitologiile neeuropene (a studiat doi ani la Baghdad) și cu secretele vieții politice (a urmat cursurile

Facultății de Științe Politice din București). În 1999 a sarit de cinci ori cu parașuta de la înălțimea de 1000 de metri.

Când scrie proza, face la fel; se arunca în gol. Trece direct la subiect, fără să-l pregătească în vreun fel pe cititor, relatează pe scurt o întâmplare, la persoana întâi sau a treia, și, abținându-se de la orice comentariu, pune punct relatării. Dar narațiunea sa are *ecou* în conștiința cititorului.

Bizar autor! Straniu mod de a scrie!

În ceea ce mă privește, sunt convins că va ateriza cu bine în literatura română. Va fi, poate, un Borges al nostru.

Alex. Ștefănescu

Plaja

NU ȘTIU cum am ajuns acolo, pe acea mică plajă ascunsă între stânci. La prima vedere părea pustie, dându-mi plăcută senzație ca eu eram primul om care pășea prin acele locuri. M-am îndreptat spre mare, cu intenția de a înota puțin. Nu făcusem decât câțiva pași, când am auzit un țipăt „Stai!”. M-am uitat în direcția de unde venise. Un bătrânel era ghemuit la pământ și scormonea nisipul, de parcă ar fi căutat ceva. L-am întrebat de ce mă strigase. M-a privit serios. „Am văzut că te îndreptai spre mare și exista pericolul să duci în apă câteva fire de nisip”.

„Și ce dacă le-aș fi dus?”

„Cum ce dacă? În nisipul acestei plaje se găsește Adevaratul Graal, Unica Piatră Filozofală, Singura Cheie a Absolutului, ascunse, toate, sub forma unui suprem număr magic – număr care dacă este scris cu cifre evreiești ne dezvăluie Numele Secret al lui Dumnezeu – la care eu trebuie să ajung numărând toate boabele de nisip.”

Doar cu un efort considerabil mi-am stăpânit râsul la auzul unei asemenea enormități. I-am cerut să îmi spună de câți ani crede el că are nevoie ca să termine de numărât și ce se face atunci când bate vântul. Fără să mă privească, mi-a răspuns că plaja aceea nu se supune legilor Universului – vântul nu bate niciodată, timpul nu își lasă amprenta – și că, oricum, crede că în echivalentul a trei-pătru sute de ani va fi gata.

Dupa ce bătrânelul a tăcut, am mai stat puțin acolo, admirând marea. Am remarcat că într-adevăr nu se simțea nici o adiere de vânt deși, în mod normal, la acea oră briza marină era destul de puternică...

Plecasem de ceva timp, când o pietricică m-a înțepat în călcâi, amintindu-mi că încă sunt desculț. Mi-am scuturat nisipul care mi se lipise de tălpi, mi-am pus pantofii, apoi am plecat mai departe fluierând.

Euforie

TOTUL se scufundă într-o beție de culori. Păsările se târâie pe pământ, șerpii zboară învărtindu-și cozile, lupii se hârjonesc cu mioarele, iar oamenii s-au prins în horă alături de urși. Fulgi de zăpadă caldă își disputa covorul de flori cu fluturi de curcubeu. În poiana de lângă lac, ielele dansează pe muzica frunzelor și a valurilor, învăluite de lumina veșnicului crepuscul.

Scufundat în râul de nectar, ascult peștii cântând.

Scribul

CU MULTE veacuri în urmă, cineva sau ceva, i-a dat darul de a vedea himericile vise, de a auzi imaterialele gânduri. Nu știe dacă a fost vreunul din străvechii zei ai barbarilor sau cel pe care creștinii îl numesc Dumnezeu. Atâta vreme a petrecut pe vârful acestui munte unde noaptea este veșnică, încât câteodată are impresia că el e cel care a fost martor la nașterea primilor zei, și a descris cum aceștia i-au alungat pe oameni din Grădinile Fericirii, pedepsindu-i apoi cu Potopul. În puținele clipe de răgaz pe care le are încearcă să își dea seama dacă toate aceste imagini fugare care îi țin loc de amintiri sunt ale lui sau doar frânturi din visele și gândurile care plutesc în jurul său. Zadarnic își închide ochii și își astupă urechile, zadarnic urlă ridicându-și pumnul către cer. Căci legea scrijelită chiar de mâna lui la început spune că menirea Scribului nu e să își amintească și să judece, menirea lui e să observe și să nscrie-n stâncă.

Îngerul

RĂTĂCEAM așa, fără vreo țintă anume, delectându-mă cu miresmele, imaginile și sunetele acelei zile de început de martie. Întotdeauna mi-a plăcut primăvara, însă mi-a luat ceva timp ca să îmi dau seama de adevăratul motiv al acelei infuzii de ener-

gie și bună-dispoziție pe care o simt de fiecare dată când prima ploaie caldă din an dă semnalul trezirii la viață. Căci nu atât în regenerarea naturii stă secretul senzației de atotputernicie care mă cuprinde, cât în priveliștea miilor de anonimi care trec zilnic pe lângă mine absenți la tot ceea ce se întâmplă în jur, preocupați cum sunt să-și plângă de milă. Astenie de primăvară... Iată un sentiment care, deși nu l-am cunoscut niciodată, mi-a adus mai multe împliniri decât toate celelalte la un loc.

Dar, să revin la acea zi de început de martie. La un moment dat ajunsesem într-un parc sau pe o stradă pustie. Deși nu mai rețin locul, îmi amintesc că nu mai era nimeni altcineva acolo în afară de mine. Cum mergeam eu nepăsător, fredonând un cântecel (cred că era *Sympathy for the Devil* al lui Stones), brusc, mă trezesc trântit la pământ de un individ care parcă apăruse de nicaieri. M-am ridicat furios, ferm hotărât să-i administrez o corecție mitocanului. Când l-am văzut însă, mânia mi-a pierit ca prin farmec. Cel care mă lovise era un înger. Și, pe deasupra, beat, judecând după mirosul de alcool pe care îl degaja.

După câteva încercări, a reușit să se pună pe picioare. S-a lovit de câteva ori cu mâna peste aripile murdare, încercând probabil să scuture praful de pe ele, apoi m-a privit. Încet-încet, zâmbetul tâmp care-i era întipărit pe figură a început să i se șteargă, iar uimirea din ochi i se transformă în groază, pe măsură ce realiza că eu nu sunt o ființă asemănătoare cu el. Probabil că era unul din îngerii aceia care de la începutul timpului nu părăsiseră cel de-al nouălea cer. În viața lui nu văzuse vreun om, ba mai mult, nici nu își închipuia că noi existăm. Nu-i de mirare că era speriat; din câte știa el, singurii îngeri fără aripi erau aceia care îl ascultasera pe Lucifer, fiind apoi exilați de Dumnezeu în Infern.

Gândul că eram considerat un demon mă umplu de veselie. Era o situație prea frumoasă ca să nu profit de ea. M-am încrunțat înspre îngerul care incremenise în fața mea, neîndrăznind să scoată nici un sunet și, rânjind sadic, am lovit cu piciorul în pământ. Urma un zgomot ca de tunet. Îngerul dispăru fulgerător, lasând în urmă câteva pene albe ce pluteau stingher prin aer. La scurt timp, din direcția în care plecase se auzi o bufnitură urmată de un țipăt (probabil că se izbise de un copac sau de o clădire) însă nu m-am uitat, fiind preocupat de identificarea originii sunetului care îl alungase. Mi-am coborât privirea. În locul piciorului pe care mă așteptam să îl zăresc, am descoperit o copită. O idee nebunească mă determină să îmi pipăi fruntea. Nu mică mi-a fost uimirea atunci când mâna mea a întâlnit, cam la trei degete deasupra sprâncenelor, două excrescențe osoase.

Theseus și Minotaurul

LEGENDA spune că Theseus, fiul regelui atenian Aegeus, a pătruns în labirintul construit de Dedal din ordinul regelui Minos și l-a ucis pe Minotaur, după care și-a găsit drumul înapoi folosindu-se de ghidul infailibil care era firul Ariadnei. Respectul nețârmurit pentru nobilele familii ale

Atreizilor, Atenei și Tebei, cu ai lor regi și eroi, toți rude mai apropiate sau mai îndepărtate ale lui Theseus, precum și admirația pentru înțelepții istorici care ne-au transmis această informație, mă determină să nu pun la îndoială veridicitatea ei.

Totuși, spiritul speculativ sadit în mine de acest sfârșit de secol și o impertinență ieșită din comun, datorită căreia nesocotesc consecințele ce ar putea să apară ca urmare a mâniei măreților zei din care aceste familii se trag, mă fac să îmi imaginez un mic scenariu.

Se știe că Minos era fiul Europei și al lui Zeus-taurul. Se prea poate ca, în semn de omagiu pentru tatăl său, să își fi luat supranumele de taur, iar la ceremonii chiar să se fi deghizat în acest animal. Ori, una dintre cele mai importante ceremonii era cea nupțială. Mi se pare logic ca pruncul conceput în noaptea nunții să se numească Minotaur, ceea ce înseamna taurul lui Minos; acest fenomen mai există și azi în comunitățile rurale, unde copiii sunt strigați cu numele părinților – „măi, al lui Cutare, ia vino tu aici!”.

Să presupunem acum că, într-una din zile, neastâmpărat ca toți copiii, fiul lui Minos a scăpat de sub supravegherea servitorilor și s-a rătăcit în labirint. Ani întregi a căutat în zadar ieșirea, până ce într-o zi s-a întâlnit cu Theseus. După o luptă pe viață și pe moarte, Minotaurul l-a ucis pe Theseus și, urmând firul Ariadnei, a ieșit din labirint substituindu-se eroului atenian.

Bine, bine, veți întreba, dar cum de nu și-a dat seama nimeni?

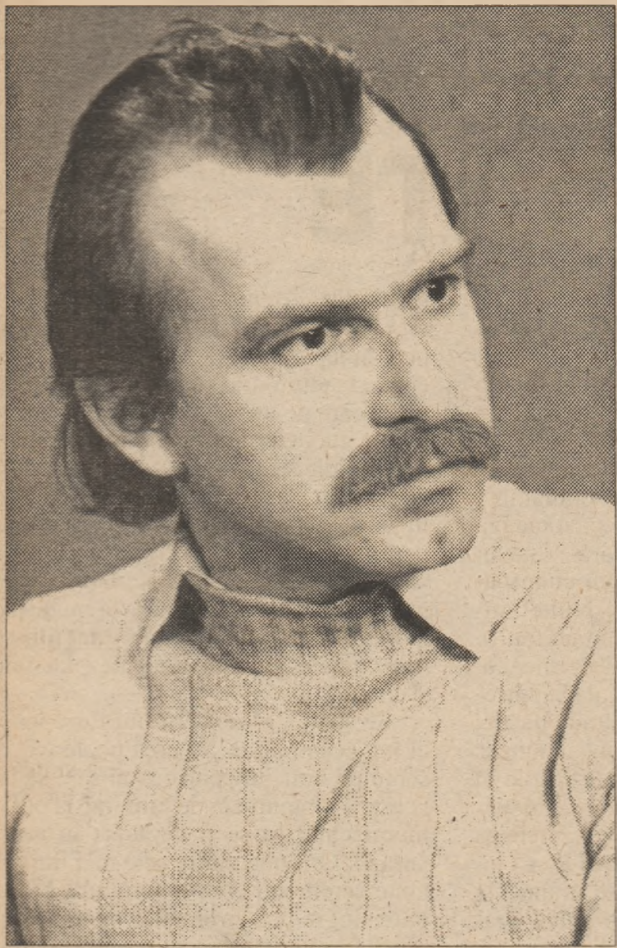
Întrevăzând această dificultate în scenariu, am cercetat puțin arborele genealogic al lui Theseus. Nu mică mi-a fost bucuria atunci când am descoperit că stră-stră-străbunicul lui Theseus a fost Zeus. Chiar și cei cu imaginație mai săracă vor ghici că sâmbântă unui zeu (mai ales a unui crai precum Zeus) are însușiri deosebite, imprimând aceleași trăsături nobile urmașilor pe multe generații. Deci, teoretic, ar fi fost posibil ca Theseus și Minotaurul să aiba aceeași înfațișare, aceeași voce etc.

Însă aceasta nu este decât o speculație.

Cranial

SE NĂSCUSE ca un câine și murise ca un câine. Trecuse prin viață neobservat de nimeni, poate doar de copiii care, atunci când avea curajul să își părăsească ascunzișul ziua, îl fugăreau râzând de țeasta lui roșie, rămasă fără păr în ziua în care arse adăpostul pentru săraci unde trăia. Momentul lui de glorie, și acela postum, fusese când călăul însărcinat de rege să distrugă paraziții îi ridicase capul, intrigat poate de rotunjimea perfectă a craniului, pentru a-l azvârli rânjind spre mulțimea de gura-cască.

De aceea nu înțelegea Zeul iubirea arătată de Muza acestui muritor. În ziua în care o întreba, câteva secole după moartea lui (care au fost doar clipe pentru zei), Muza zâmbi. Căci undeva, un alt om privea uimit craniul perfect și, pentru el, rostea cuvintele ce-aveau să supraviețuiască timpului: „*To be or not to be, that is the question*”.



Constantin HREHOR

COLINDE

din părul tău lung,
toată împărăția e-n frig
transparentă în transfigurare
transparentă în transfigurare!

strig
bat nuferii din palme!

4.
ave ție
marie
de floare de măr poezie!
frumoasă ești precum un brad
plin de făclii și de beteață,
ai umplut cerul de frumusețea ta
crin
pe rană verde măslin,
tulbure-i totul
numai linul e lin!

ave ție
filosofie!
ies mirații din iezere de
mătasă.
și îngerii din țării să te vadă,
a început scrisul cu tine, monadă
curge mierea pe uluc de arin
numai pelinul rămâne pelin!

marie,
cât va fi vremuirea
ave ție!
pune-ți palmele peste ochii
copiilor care închi puie raiul în somn
colindele pe care ei le învață
cu pleoapele-nchise se fac veșminte
de domn,
celui înstelat
născut împărat
păstor peste munții de orin
și peste văi de pelin
tulbure-i totul
numai linul e lin!

5.
de din toate părțile
pune-n cuptor cărțile
«moarte nu-i unde e cruce»



moarte nu-i unde e cruce»
amintește-mi raza asta
până steaua nu se duce
cât rade-n casă fereastra,
până steaua nu se duce!

nu mai văd de îngeri cerul,
verde-i gerul
- lupii urlă ori colindă
între monastiri de ghindă?
să nu plângi când nu se plânge,
cheamă îngerii în tindă
dă-le grâu și vin, când ninge
cheamă îngerii în tindă!

6.
între an vechi și an nou
îngerii îți ară grădina,
bucură-te brad
bucură-te brad
purtat de umărul mirelui,
colonie de hermeline

1.
ave zic ție
marie
frumoasă precum pădurea când tună
precum în pădure ninsoarea-nserată
tulbure piatră,
tulbure piatră
o cămașă plină de greieri
planetă mirată!

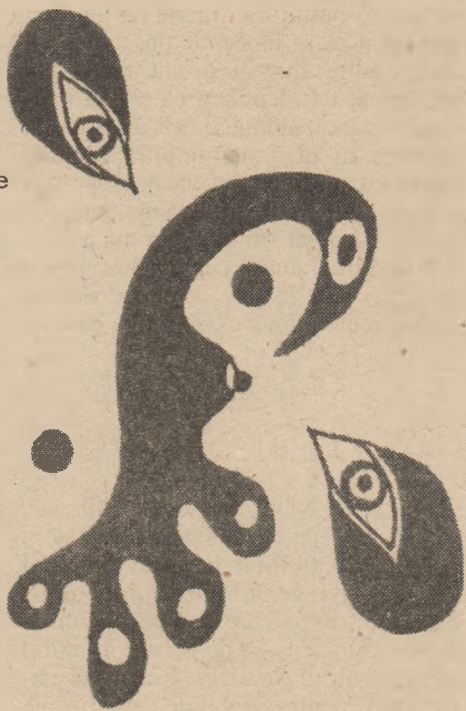
toate sunt scrise
toate-s nescrise în manuscrise
nesfârșită tu roată,
măr cu clopote mici,
măr cu clopote mici,
îmi apropie umbra îndepărtată!

laur
în nordul de aur
lumină curată,
dansul urșilor albi pe
comori,
em-ma-nu-el
em-ma-nu-el
ca să nu mori trebuie
să mori o singură dată!

2.
senină
verde grădină
crai călătorind din
poveste-n poveste
pe ultima pagină a cerului nu
sunt constelații,
pe ultima pagină a cerului nu
sunt constelații,
pentru un cer nou pământ este, ave
merilor râzând în grădină!

ziorel de nuntă
sofie cărunță
carii nechează în ușă
de schit
treziti muzicantii
treziti muzicantii
drepte fac păunii drumurile-n mit.
ave somn de tei
ave plâns de nuntă!

3.
salbe,
zodii albe
cald e numai întunericul



HUMANITAS
Cartea care dăinuie

Comandați aceste cărți și alte apariții Humanitas
— cu 10% reducere / titlu și taxe poștale gratuite —
serviciului CARTE HUMANITAS PRIN POȘTA:
Ed. Humanitas, Piața Presei Libere 1, 79734 București;
tel. 01/2231501; e-mail: cpp@agora.humanitas.ro

199 000 lei
NEAGU DJUVARA
**MIRCEA CEL BĂTRÂN
și luptele cu turcii**

79 000 lei
DOROTHY NOLTE, RACHEL HARRIS
**CUM SE FORMEAZĂ
COPILII NOȘTRI**

În seria Humanitas Junior
NEAGU DJUVARA
Mircea cel bătrân și luptele cu turcii

În seria Humanitas Practic
DOROTHY NOLTE, RACHEL HARRIS
Cum se formează copiii noștri



reînnoind rutul!

Între zi și noapte
se mișcă poezia mai subțire
decât un fir de beteală
bucură-te iederă
bucură-te iederă
topească-se nălucirile.

O, veste mirabilă
de o stea unică pefată
precum o carte de crin!

Între scutece și fărâme de ceară
viata – ibis cu picia de
sticlă,
bucură-te marea care te întorci
bucură-te marea care te întorci
frigului închinat
poetul frumos în insomnia sa verde!

Între viflaim și patmos
plutește scara mirată
nimeni nu cade de pe treptele ei roșii
nimeni nu cade de pe treptele ei roșii
cocoșii prezic dimineți faste
bucură-te cu frații tăi din cer
bucură-te cu frații tăi de oriunde
lerui ler
împăratului scufundat în ardere totală!

Grănicești, 12 nov. 2001

Desene de Alexandru Lungu



Dana GRIGORCEA

MUSCA

(scurt metraj)

DANA GRIGORCEA, care a mai publicat un text spiritual în *R.I.*, intitulat *Călătorie în Israel*, în 1999, nr. 2 al revistei, prezentată de subsemnatul, revine astăzi cu o proză excepțională intitulată MUSCA.

Dana Grigorcea s-a născut la 11 noiembrie 1979 și este studentă în anul IV la secția germano-neerlandeză a Facultății de

limbi și de literaturi străine din București. Anul trecut a obținut o bursă ERASMUS, la Bruxelles, unde a studiat regia de teatru și de film. De aici, stilul concis, plastic, cu fleșuri, captivante, căruia i se adaugă o viziune, personală, comic-grotescă, precum și o cunoaștere perfectă a mahalalei. Deși prozatoarea este „eminamente” o intelectuală, extrem de bine pregătită...



Sunt incredințat că ne aflăm înaintea unui re-debut cu șanse mari de afirmare în viitor.

Constantin Țoiu

6 septembrie 2001

Pentru tatal meu

ÎNTR-O bucătărie de țară, cu pământ pe jos, cratițe peste tot. Pe un aragaz, sunt vinete la copt pe toate ochiurile. Două femei desculțe, cu basmale. Cea uscativă, încruntată, curăță vinete într-un lighean cu apă. Cea grasă, transpirată, agață benzi de muște de tavan și vorbește încontinuu.

– ...și vă spun – toată noaptea n-am închis un ochi, ca striga ca moare; și-avea buzele vinete și-i cădea capu' ca la păpușă – ba-ntr-o parte, ba-n alta, ba-n față, ba-n spate; și striga „nu mă lua, nu mă lua!”, că cică trăgea de el un bărbos în tricou negru.

Femeia uscativă e în continuare încruntată și curăță vinete în ligheanul cu apă.

– ...Și nu e de la bautură, că nu era de-astea de la bar, era din corcodușe de-ale noastre; și-a băut numa' puțin de ziua lu' ta-su. Auăleu, da' să știți că-n benzile-astea se prinde numa' funingine de la vinete, că muștele dracu', Doamne iartă-mă!...

◆ ◆ ◆
Într-o Dacie de la școala de șoferi. Filmat cu camera zgâlțiată. Se aude toba desprinsă. Un drum prăfuit pe câmp. La volan crispat, un tânăr cu ochelari și părul turtit. Lângă el – profesorul, țigănos, agitat.

O muscă se așează pe volan. Profesorul plesnește volanul, tânărul se sperie și ia mâinile de pe volan, profesorul țipă:

– Nu lua mâinile de pe volan!

Tânărul, timorat, pune mâinile înapoi pe volan.

Profesorul: – Nu te-apleca în curbe, că nu ești pe motocicletă!

◆ ◆ ◆
Și ce-ocolști câinele-ăla mort, ce-i radioactiv?

Profesorul, agitat, încearcă să prindă o muscă.

– Bă, a dacu' muscă. Hai, ia-o la dreapta până satu' asta prăpădit! Și da-i pe viteză, că feresc ăștia!

Trec prin sat. Pe parbirz-un joc de lumini și umbre de la pomi, tot mai repede, mașina huruie mai tare, se aud cotcodăceli, un țipăt de femeie, injurături.

Profesorul, urcat pe geam, țipă: – Ba pe mă-ta, vitelor, că carosabilu-i pentru autovehicule!

Trec de sat, intră pe un drum prăfuit și hurducăit. Profesorul intră la loc în mașină; înduișat:

– Uite-aici, în capu' satului era Mioara mea. Și mergeam până pe pajiștile alea, vezi, de-acolo... tu fii atent la drum și nu te uita în părți, că-ți povestesc eu!... băi taticu! uite-acolo, pe pajiștile-alea verzi o duceam...

◆ ◆ ◆
Iarbă verde, tăiată egal. Irigatoare. Pe un teren de fotbal, echipa-aliniată. Antrenorul vorbește despre jucători, de unde sunt, câte goluri au înscris, dacă au sau nu dureri de genunchi, crampe... Preotul dă din cap cu blândețe – Așa copii, așa și-și lasă mâna dreaptă sărutată de jucătorii prin fața carora trece. Când ajung la capătul rândului, preotul întreabă: – Acum? Antrenorul: – N-ați vrea să-i vedeți mai întâi? Preotul, politicos: – Sigur! Sigur!

Antrenorul îl conduce pe preot pe banca de rezervă, îi dă un pahar cu apă și începe un meci de antrenament. La umbră, părintele își șterge transpirația cu o batistă albă și alungă blând niște muște. Se uita la ceas.

◆ ◆ ◆
În bucătăria afumată, femeia uscativă își clătește mâinile de coji de vinete într-un lighean și se uita la

un ceas pe perete. Femeia grasă, încercând să-și deslipească benzi de muște de pe mâini, vorbește încontinuu:

– ...da' eu am vișat noaptea ailaltă că murise și ma punea părintele, soțu matală, să țin cu mama de colivă și cântam cu toții „veșnica pomenire, veșnica pomenire”...

– ...și era' acolo toți copiii; și mata, și fecioru' matală și niște rude din străinătate; toți era'; și frații aia ai lui și vecinii și toți... și plângea... Doamne ce mai plângea!... C-așa frumos n-a mai fost la mort niciodată, zau așa... și-aveam o colivă cât masa și toate bunătățile, că se făcuse de toate-n anu'ăla...

◆ ◆ ◆
Pe terenul de fotbal, preotul cadelnitează spre jucătorii înghenuncheați: ...și să câștigați tot anu'! Ingerii să vă poarte peste verdeața fără fracturi, cărcei sau alte julituri! Să vă poarte cu viteza și spre poarta care trebuie!

Se întoarce spre antrenor:

– Și ție, Miroane, să-ți dea putere de muncă, voință să te lași de fumat și pe coana Mioara s-o întoarcă la bunătate și rugăciuni asupra ta!

Mulțumit: – Așa! Acum – Amin!

Dă să se plece. Antrenorul aleargă umil după el:

– Părinte, părinte: și poza!

Jucătorii se pun în poziție de poza, părintele e luat la mijloc. I se dă să țină o minge în brațe.

Vine fotograful. Cadru: clic! Jucătorii cu figuri de jucători. Preotul, cu mingea în mâna stângă, cu dreapta alungând blând o muscă.

◆ ◆ ◆
În bucătăria afumată, femeia uscativă bate vinete. Femeia grasă încă mai încearcă să-și deslipească benzi de muște de pe mâini și vorbește încontinuu:

– ...și-i zic lu' maică-mea: „mamă, ce să fac, că nu-mi vine nici o lacrimă, ce-o să zică oamenii ăștia?” și maică-mea: „lasă și tu Mioara capu-n jos!” Da' să vezi, că după ce i-am dat părintelui, soțu' matală, să se plece, omu meu umbla la niște fire electrice. “Mă” – zic – „păi tu ori n-ai murit, ori ai înviat!”

◆ ◆ ◆
Își scoase mâinile din benzile de muște și da brusca cu mâinile printre cratițe:

– Muștele dracu', că nu mai muriți odată!

Se oprește: – Doamne iartă-mă!

◆ ◆ ◆
Își revine: – Da' să fie visu' semn? C-așa semne am mai avut... Și de fiecare dată când i-e rău, cântă niște păsări deasupra casei...

Femeia uscativă își ridică brusca capul, de-i cade basmaua. Are ochii mari, îngroziți.

◆ ◆ ◆
În mașina hurducăită, profesorul țipă:

– Frânează! Frânează!

Mașina accelerează.

Profesorul: – Nu pe viteză, baaa...

Intră într-un șanț, praf, negru, liniște. Pauză.

Se mai așează praful. Camera spartă filmează un colț aiurea.

Vocea profesorului, șoptind răgușit: – Bă, eu nu mai aud nimic!

Se mișcă în mașină: – Bă, a murit musca!

Fericit, cu elan: – Hai tată, bagă-n marșarier și da-i să mergem!

Decembrie

CÎND Albérès spune despre romanele lui Thomas Mann (*Casa Buddenbrook* și *Muntele vrăjii*) că datorează mai mult lui Beethoven și lui Wagner decât lui Goethe, Zola și Maupassant, riscă o mare pierdere de „realism” în favoarea unei perspective multiple pe care o numește „simfonică”. Miza marelui roman „polifonic” încetează de a mai fi intriga bine condusă, aici manifestându-se „arta de a face să cinte și de a orchestra”. Sta în puterea de imaginație a oricărui cititor avizat să pună o acoladă între teoria lui Albérès și romanele Hortensiei Papadat-Bengescu, din care unul se intitulează – fericit hazard! – *Concert din muzică de Bach*. De altfel, Hortensia Papadat-Bengescu (1876-1955), scriitoare de la a cărei naștere s-au împlinit la începutul lui decembrie 125 de ani, este – dacă se poate spune astfel – contemporană perfectă cu Thomas Mann (1875-1955). Înrudirea lor stilistică nu a scăpat neobservată. Anton Holban prelungește seria afinităților tematice până la André Gide. Boala, moartea ca o transformare necesară a vieții luxuriante sînt „idei predominante în opera lui Thomas Mann, în *Der Tod im Venedig* sau în *Zauberberg*” și „cu diferite varietăți vom găsi aceleași preocupări și la André Gide”. Concluzia acestui proustian prin scriitura și legendă este absolut măgulitoare: „în cei mai mari romancieri contemporani, aceleași neliniști”. Dar H.P.-Bengescu

nu primește lauri în unanimitate. De pildă, limbajul ei considerat „prolix” este supus unui examen exigent, iar din punctul de vedere al lui Șerban Cioculescu (și nu numai) „reziduurile abstracțiilor și ale neologismelor cărturarești” o situează „în afara de duhul limbii noastre”. Că intuiția ei lingvistică este corectă, cel puțin din punct de vedere evolutiv, o demonstrează astăzi printr-o întâmplare semnificativă Umberto Eco. Filosoful „limbii perfecte în cultura europeană”, aflat la Bruxelles, citește cu interes și stupeoare o reclamă a unei pizza ce se poate livra foarte repede: *La plus speedy des pizzas*. El are, pe loc, intuiția unei viitoare „Europe de poligloti” și a unui plurilingvism cu degenerescențe de tip *pidgin*. H.P.-Bengescu își mărturisește vagi cunoștințe de italiană și engleză, alaturate unor solide studii de franceză, combinație ce o conduce uneori spre... „ritmuri de limbi complex necunoscute”.

Inaugurarea unui sistem referențial capabil să obțină, în plan psihologic, o sumă de versiuni ale unor întâmplări mai mult presupuse decât înfăptuite, naște prejudecata „locului unde nu se întâmplă nimic”. G. Calinescu îi reproșează plătudinea („Cit de „plata” în înțele superior este autoarea”) și îi neagă orice aptitudine narativă. Astfel, ea trece, ritualic, pe sub furcile caudine ale spiritului critic ironic, agresiv chiar în a apăra romanele „bine făcute” de pînă la Balzac. Dar prin „neologismul impeni-

tent” și prin formula literară propusă, H.P.-Bengescu devine indispensabilă verigă de evoluție către expresia modernă a literaturii noastre. Descoperita de G. Ibraileanu, debutează sub flămurile decolorate ideologic ale *Vieții românești* („Noi nu sîntem de nici o școală”). Elocvent în acest sens este articolul de întâmpinare la volumul *Ape adînci*, unde criticul trage spuza pe turta noii imagini a grupării sale și afirmă cu subînțelesuri *pro domo* că autoarea nu aparține – spre norocul ei – nici unei școli literare ce i-ar fi putut impune „norme, formule și idealuri”. Aprecierea critică stă în picioare atît din punct de vedere etic, cît și estetic și face prima breșă cu adevărat adîncă în receptarea obtuză a unor contemporani. Tot o polemică de subtext adie și în demonstrația lui E. Lovinescu din *Memorii II*, cînd îi atribuie Hortensiei Papadat-Bengescu – membru fondator al *Sburătorului* – merite substanțiale în „descătușarea limbii din cadrele unei concepții arhaizante, ce-și puneau idealul în trecut”. Desigur că nu „în pasta sămănătorista framîntată în acorduri atît de clare și dulci de mîna lui Sadoveanu” și nici în „critica gospodărească a tradiționalistilor” ar fi putut ancora „corabia literaturii” d-nei H.P.-Bengescu. Lirisul ei frenetic și incisivitatea analizei psihologice vizează „conștiințe literare evoluat” și marchează „intrarea francă pe calea modernizării (...) dictată de necesități naționale și estetice”. Venită pe lume fix la mijlocul decadei ce desparte vîrsta marilor ei protectori (G. Ibraileanu, născut în 1871 și E. Lovinescu, în 1881), autoarea *Drumului ascuns* își imprimă configurația insulară în continentul literar interbelic, atît de subtil și bizar stratificat de la Sadoveanu la Urmuz, de la Rebreanu la Blecher. Hortensiei Papadat-Bengescu i

se recunoaște tot mai frecvent originalitatea de viziune asupra unei lumi în disoluție, pe care fluxul conștiinței o oglindește, o studiază „clinic” și o disecă fibra cu fibra.

S-a spus despre personajele ei de început, din faza de „exteriorizare a sufletului” ca sînt înlocuite de acele tipuri românești care „interiorizează realitatea” (N. Manolescu). S-a văzut o schimbare de perspectivă în evoluția autoarei de la subiectiv la obiectiv (E. Lovinescu). S-a constatat înclinația ei spre boală și s-au întocmit liste cu acești infirmi (G. Calinescu) al căror „eu interior” nu coincide cu „eul real” (Liviu Petrescu). S-a reținut colectiv ideea atît de specială a autoarei ca sufletul și trupul au, în egala măsură, corporalitate (Pentru Mini, personajul reflector din *Fecioarele despletite*, „casa de zid și casa de simțiri” par „deopotrivă de concrete”). Nu a scăpat nici unei analize mai aprofundate aspectul teratologic al universului ei care obligă la infinite disimulări (în plan psihologic) și la enorme eforturi de păstrare a aparenței de normalitate (în plan social). Mării ei suferinzi (Maxențiu, Lenora, Sia), în ciuda geniului lor de a nu fi „bolnavi de rînd”, se descompun și mor sub ochii mincinoși ai Celorlaltî. „Moartea e o metaforă; nimeni nu moare pentru el însuși” spune un personaj al lui Lawrence Durrell, autorul *Cuartetului din Alexandria*.

Cum *eul* și *timpul* reprezintă forțele ce pun în mișcare morile de vînt ale simțirii stihiale, nimic nu stă în calea instinctului și a elanului exultant de a trăi. Personaje ce au de înfruntat blestemul degenerescenței caută avid voluptatea și se descompun cîte puțin, cu fiecare tăcere, cu fiecare spasm. Și totul sub ingenioasa parafrază a aceluiași L. Durrell: *Jouir c'est pourrir un peu.*

Gabriela Ursachi

CALENDAR

3.12.1876 - s-a născut Hortensia Papadat-Bengescu (m. 1955)
3.12.1907 - s-a născut Toth Kálmán
3.12.1928 - s-a născut Toma George Maiorescu
3.12.1976 - a murit George Sidorovici (n. 1920)
3.12.1991 - a murit Jiva Popovici (n. 1934)
3.12.1996 - a murit Marin Sorescu (n. 1936)
9.12.1924 - s-a născut Mircea Seche
9.12.1934 - a murit George Boldea (n. 1905)
9.12.1941 - s-a născut Mircea Vaida
9.12.1972 - a murit Ieronim Șerbu (n. 1911)
9.12.1998 - a murit Banu Radulescu (n. 1924)
10.12.1927 - s-a născut Mircea Novac
10.12.1934 - s-a născut Ion Bujor Pădureanu
10.12.1966 - a murit Ion Chinezu (n. 1894)
11.12.1902 - s-a născut Nicolae H. Dimitriu (m. 1980)
11.12.1903 - s-a născut Dan Simănescu (m. 1993)
11.12.1916 - s-a născut Gellert Sandor
11.12.1931 - s-a născut Lucian Dumbravă
12.12.1905 - s-a născut Virgil Huzum (m. 1992)
12.12.1914 - s-a născut Pauline Schneider
12.12.1929 - s-a născut Marin Bucur (m. 1994)
12.12.1939 - s-a născut Tudor Octavian
12.12.1943 - s-a născut Dorel Sibii
12.12.1962 - a murit Felix Aderca (n. 1891)
13.12.1693 - a murit Mitropolitul Dosoftei (n. 1624)
13.12.1887 - s-a născut Mihail Cruceanu (m. 1988)
13.12.1907 - s-a născut Grigore Băjenaru
13.12.1948 - a murit Zaharia Bărsan (n. 1878)
13.12.1983 - a murit Nichita Stănescu (n. 1933)
13.12.1987 - a murit George Acșinteanu (n. 1905)
13.12.1987 - a murit Marcel Mihalăș (n. 1937)
14.12.1898 - s-a născut Petru Caraman (m. 1980)
14.12.1910 - s-a născut Gaby Michailescu
14.12.1932 - s-a născut Dumitru Solomon
14.12.1941 - s-a născut Iulian Neacșu
14.12.1942 - a murit Barbu Marian (n. 1876)
14.12.1946 - a murit I. Al. Brătescu-Voinescu (n. 1868)
15.12.1884 - s-a născut G. T. Niculescu-Varone (m. 1984)
15.12.1887 - s-a născut Cella Delavrancea (m. 1991)
15.12.1900 - s-a născut Sanda Movila (m. 1970)
15.12.1921 - s-a născut Nicolae Barbu (m. 1985)
15.12.1924 - s-a născut Papp Ferenc
15.12.1933 - s-a născut Dan Rebreanu
15.12.1963 - a murit Leca Morariu (n. 1888)

15.12.1980 - a murit Ion Maxim (n. 1925)
15.12.1993 - a murit Aurel Martin (n. 1926)
16.12.1881 - s-a născut Ion Al. Vasilescu-Vâljean (m. 1960)
16.12.1924 - s-a născut Hajdu Zoltán (m. 1982)
16.12.1943 - s-a născut Tudor Olteanu
16.12.1952 - s-a născut Rolf Bossert
16.12.1962 - a murit Cezar Drăgoi (n. 1925)
16.12.1967 - a murit Alexandru Hodoș (n. 1898)
16.12.1989 - a murit Franz Liebhardt (n. 1899)
16.12.1993 - a murit Ovidiu Constantinescu (n. 1914)
17.12.1870 - s-a născut I. A. Bassarabescu (m. 1952)
17.12.1939 - s-a născut Andrei Ionescu
17.12.1941 - s-a născut Liviu Petrescu (m. 1999)
18.12.1854 - s-a născut Ioan Nădejde (m. 1928)
18.12.1903 - s-a născut Ilarie Voronca (m. 1946)
18.12.1928 - s-a născut Victor Bărlădeanu
18.12.1929 - s-a născut Dionisie Șincan
18.12.1977 - a murit Teodor Scarlat (n. 1907)
18.12.1985 - a murit Liviu Rusu (n. 1901)
19.12.1920 - s-a născut Neculai Chirica
20.12.1861 - s-a născut Constantin Mille (m. 1927)
20.12.1921 - s-a născut Israil Bercovici (m. 1988)
20.12.1929 - s-a născut Al. Căprariu (m. 1988)
20.12.1935 - s-a născut Daniel Drăgan
20.12.1943 - s-a născut Magda Ursache
20.12.1944 - a murit Nicolae Cartojan (n. 1883)
20.12.1966 - a murit Mihail Sorbul (n. 1885)
21.12.1865 - s-a născut G. Bogdan Duică (m. 1934)
21.12.1904 - s-a născut Constantin Apostol
21.12.1913 - s-a născut Nicolae Costenco (m. 1993)
21.12.1915 - s-a născut Ada Orleanu (m. 1990)
21.12.1933 - s-a născut Dan Zamfirescu
21.12.1966 - a murit Valeriu Ciobanu (n. 1917)
21.12.1998 - a murit Dan Laurențiu (n. 1937)
22.12.1898 - s-a născut Virgiliu Monda (m. 1991)
22.12.1918 - s-a născut Valentin Raus (m. 1994)
22.12.1944 - s-a născut Dan Mutașcu
22.12.1956 - a murit Nicolae Labiș (n. 1935)
22.12.1985 - a murit Constantin Ioncică (n. 1938)
23.12.1924 - s-a născut Ion Trandafir
23.12.1930 - a murit Constantin Z. Buzdugan (n. 1870)
24.12.1872 - a murit Radu Ionescu (n. 1834)
24.12.1889 - s-a născut Nichifor Crainic (m. 1972)
24.12.1922 - s-a născut Victor Torynopol (m. 1985)

24.12.1933 - s-a născut Ion Țugui
24.12.1934 - s-a născut Ștefan Melnic
24.12.1941 - s-a născut Gheorghe Vodă
24.12.1979 - a murit Ion Balan (n. 1909)
25.12.1901 - s-a născut Ion Stoia Udrea (m. 1977)
25.12.1919 - s-a născut Horia Deleanu (m. 1998)
25.12.1927 - s-a născut Mihai Stoian
25.12.1941 - s-a născut Ioan Alexandru (m. 2000)
25.12.1963 - a murit Tristan Tzara (n. 1896)
26.12.1912 - s-a născut Neagu Rădulescu (m. 1972)
26.12.1920 - s-a născut Felix Milorad
26.12.1943 - a murit Gh. Proca (n. 1867)
26.12.1962 - a murit Radu Stanca (n. 1920)
27.12.1887 - s-a născut Lazăr Iliescu (m. 1977)
27.12.1897 - s-a născut Tudor Vianu (m. 1964)
27.12.1906 - s-a născut Emil Giurgiuca (m. 1992)
27.12.1911 - s-a născut Ion Schintee
27.12.1926 - s-a născut Nicolai Savostin
27.12.1962 - a murit Erwin Wittstock (n. 1899)
27.12.1993 - a murit Manole Auneanu (n. 1935)
28.12.1917 - s-a născut Ștefan Stătescu
28.12.1920 - s-a născut Nagy Olga
28.12.1941 - s-a născut Ioana Em. Petrescu (m. 1990)
29.12.1873 - s-a născut Ovid Densusianu (m. 1938)
29.12.1876 - s-a născut Lia Hârșu (m. 1964)
29.12.1894 - s-a născut Emilian I. Constantinescu (m. 1977)
29.12.1907 - s-a născut Petre Iosif (m. 1978)
29.12.1909 - s-a născut Puia Florica Rebreanu (m. 1995)
29.12.1912 - s-a născut Radu Popescu (m. 1985)
29.12.1928 - s-a născut Nicolae Țic (m. 1992)
29.12.1928 - a murit Ioan Nădejde (n. 1854)
29.12.1978 - a murit Franyó Zoltán (n. 1887)
30.12.1826 - s-a născut Iancu Alecsandri (m. 1884)
30.12.1892 - s-a născut George Magheru (m. 1952)
30.12.1894 - s-a născut Al. Marcu (m. 1955)
30.12.1894 - a murit Ion Paun-Pincio (n. 1868)
30.12.1924 - s-a născut Traian Balăceanu (m. 1993)
30.12.1975 - a murit Zoe Verbiceanu (n. 1893)
30.12.1986 - a murit Ion Bănuța (n. 1914)
31.12.1842 - s-a născut Iacob Negruzzi (m. 1932)
31.12.1889 - a murit Ion Creangă (n. 1839)
31.12.1919 - s-a născut Jean Grosu
31.12.1953 - a murit Mărgărita Miller-Verghy (n. 1865)
31.12.1956 - a murit Eugen Herovanu (n. 1874)
31.12.1980 - a murit Ana Mășlea-Chirilă (n. 1938)

OCHIUL MAGIC



Desen de LINU

Din nou la București

MI-AM REGĂSIT prietenii. Lumea n-are grija zilei, dis-cuta viitorul Europei. Am sosit la timp sa-i combat pe scepticii contaminați de Caragiale (asta sa fie grija noastră, viitorul Europei, bine ca ne-am găsit și noi sa ne dam «cu părerea» etc.).

Nu pot sa nu deschid o paranteza asupra definitiv deviatei sintagme «a-și da părerea», care, din sens contributiv - ne dam parerea obștei, o daruim, sa-i fie de bine - ceea ce înseamnă ca avem încredere în parere, socotind-o demna de luat în seamă, insomniile civice având rost - dar și în obște, care poate judeca utilitatea parerii, ei bine, din sens contributiv a ajuns sa fie folosita chiar și de intelectuali în sens dubitativ: dam «cu» părerea, șase-șase, poartă-n casa, hazardul sa traiască, iar dacă nu «iese», atâta paguba, mai aruncam un zar, atâta distracție avem. Urarea «no-roc!», măi folosita decât oricare alta, nu arată oare perpetua îngrijorare a românului față de jocurile întâmplării? Lumea în care pulberile desertice au acoperit deseori claritatea liniilor a fost obligata sa țina seama de hazard. Nu poți decide ca urmezi un drum, când peste noapte bate vântul ... «A-și da cu parerea» a devenit o expresie orientala, care «trage» limba română către alte zari.

Tradiție și inovație

FACEM decorații pentru Crăciun, ne pregătim sa urmărim emisiunile despre tradiții populare românești, vine vremea lor. (În primăvara trecuta, mare nădejde ne-a dat o crainica de la TVR Internațional, anunțând cu hotărâre: „Martișorul deschide ciclul babelor”). Acum, la cinste e bradul trimis către Vatican (bine de italieni; au și brad, au și papa). Succesul va da, în mod sigur, rezultate folclorice. Cam așa o sa sune începutul viitoarei balade:

Jos la Râm, pe caldarâm,
Se-nalță un brad bătrân.
Este brad național.
Cu globuri în plan gobal.
N-are mușchi și nici lichen
Dar are viza Schengen.

Dor de Bulei

VIS-A-VIS de cinematograful Viitorul, în geamul unui atelier de vulcanizare, inscripția:

SCHIM BULEI.

Ce-o mai fi făcând Bulei la Venetia? Merge totul ca uns?

Telefonie mobilă

LA OBOR, veselie mare. Întâmpinăm Anul Nou cu optimism, tehnica de ultimă oră și manele:

„Badea-l meu e cel mai tare

Are două celulare
Cu unul ziua-mi vorbește
Cu altul noaptea mă iubeste!”

Angoasa porcului

M-A ȘOCAT, sincer, un magazin care se numește *Angst*, etalând salamuri, tobe, cămași, care mai de care mai însângerați. Kierkegaard și Heidegger ar fi meditat asupra neliniștilor stomacului, plin sau gol. *Angst*. Carnea tăiată și angoasele.

Altminteri, democrația costitei, în floare. Se vinde *Kaiser țărănesc*. Mâncă și țaranul ce mănca dragușul de-m-părat. Pentru niște drepturi de autor mai grase, le-aș vinde alt nume, holbergian, pentru cămași: *Țaranul baron*. Reclama ar mai trebui să precizeze că descoperitorul ghiudemului e Guy de Maupassant.

În piața, noi evoluții culturale: mațele se numesc „intestine”. Precum luptele intrapartinice.

Globuri și globalizare

NĂVALA amănuntelor. Pe fiecare tarabă, în fiecare magazin, pe birouri, în case, la televizor, în peisajul natural și spiritual, mulțimi de amănunte, mărunțișuri, tot ce îți lipsește, tot ce îți prisosește. Simți că vrei sa simplifici, sa faci curățenie, sa faci generalizari, de aceea atâția analiști. Secvențele sunt prea scurte și prea rapide.

Nu e nici o noutate că dinamicul proces de modernizare a impus trecerea de la estetica la dominanța mass-media și a comunicării. Timp ultrarapid de înjumătățire. De la cautarea duratei, prin asigurarea propriei istorii, s-a trecut, prin noua cultură a divertismentului, la goana după actual, care îmbatrânește totul fără mila, devenind o estetica a înregistrării seismografice de schimbări sociale. Asemenea judecăți ar putea fi numite "infatuare europeană incorectă politic". Sigur că nu tot ce e frumos e neaparat și bun, că amatorii de fleacuri pot fi moral superiori marilor cunoscători de artă. Tinerii de azi nu își mai trăiesc aventurile din cărți, ci din film, televiziune, sau navigând pe Internet. Mai ales această din urmă formă, deși abordează mari suprafețe de imagini și idei, distruge posibilitatea valorificării schimbului de secvențe, dintre cele mai scurte. Tot felul de variante profesionale și regionale ale englezei sunt pe cale de a înlocui scrierile în limbile naționale, baza aceluia *Schrifttum* național. Mâncăm *becân* cu fasole. Nu mult timp în urmă, chiar și în perioada lui Hitler, oamenii își doreau sa rămână acasă, și rămâneau chiar dacă erau alungați. Acum însă nimeni nu mai poate fi gonit din patria sa spirituală, fiindcă MacDonald's, Bruce Lee, Robertson, Schilly, Putin etc. sunt peste tot. N-au rămas nici Bucureștii pe loc. Roata se învârtește. Suntem în rândul lumii, în rândul lumii, în cel mai bun rând din cea mai bună lume posibilă.

Grete Tartler



PREPELEAC

de Constantin Toiu

POVESTE 2002

În amintirea Dorei

AFOST odată ca niciodată o gărgăriță ce trăia singură la marginea unei păduri. Rița - fiindcă acesta era numele ei - locuia sub o foaie de pelin. Bărbatul ei, pe care îl chema Vântuleț, și care era un strănepot de-al moșului Crivăț, o părăsise, luându-și lumea în cap. Un aventurier. Cică se agățase de coada unei capre și că ajunsese tocmai în Grecia... Într-o prea frumoasă zi de vară, prin pădure trecu un stol de fetițe ce se întorceau de la școală, făcând gălăgie mare. Pe semne că era pe acolo o scurtătură, pentru că Rița nu le mai văzuse. Atâta îi plăcuseră, încât, desfăcându-și aripile și mai întâi frecându-le bine una de alta sbură drept spre ele. Ea se lasă pe mâna unei copilite și o pișcă, făcând-o să țipe. Văzând-o, aceasta întoarse palma, o așeză în cașul ei, rostind ca toate fetele: *Gărgăriță, Rița, unde oi sbura, acolo m-oi mărita*. Zicând aceasta, o aruncă în sus, iar gărgărița își luă sborul prin văzduh. Și sbură astfel peste pădurea verde și umbroasă, peste apele râulețului limpede ce o străbatea și în care se jucau peștișorii argintii. Trecu și pe sub un noruleț vânat, umflat, din care picara peste ea câțiva stropi reci ca gheața, făcând-o să strige de plăcere și de frică. Niciodata nu mai sburase atât de departe. Dacă înfruntase, fără teama, și o ploicică...

Într-o holdă de grâu alerga în salturi lenese o căprioară însoțită de puilul ei neastâmpărat. Lângă o pârâiaș, văzu un cârd de găște păzit de o fată săracă, numai zdrențe, cu parul balai, încâlcit. Uitându-se la făptura sărmană, o duioșie o cuprinse. Frecându-și cu putere elitrele una de alta, zise și ea: *Cerule iubite, fă să se mărite!*...

Rița tocmai aterizase pe o floare de romaniță. Când, se pomeni cu o surată în sbor ce se lasă lângă ea și care se recomandase cuvioincios: *Amfilofia*. Venea de la piața. Cumpăruse puțin nectar, ouă de furnici și un aparat de radio japonez cam cât un bob de mei. Amfilofia, mai umblată, o puse la curent numaidecât pe Rița. Cică fata care păzea găștele ar fi fost fiica împăratului Roșu și că nevastă-sa, murind, se însurase cu o viperă de muieră ce o prigonea pe fata făcută cu aia de murise, în așa hal, că împăratul Roșu, prostuț ca toți bărbații, își izgonise fiica și uite unde ajunsese... A, să nu uite. Pe biata fată o chema Magdalena. Și nu numai atât, povestea Amfilofia. Cică maștera de muieră, cu vrăjitoriile ei, îi luase fetii și azul și graiul. Ca să vezi, Rița!... Amfilofia mai zicea că fata și-ar fi recăpătat graiul și azul numai dacă fiul de împărat - al celuilalt, de Verde - care silabisea zi și noapte o carte groasă, cu degetul rând cu rând, și care se chema... stai! Cum îi zicea?... A, da. *Comedia umană*, cică, soro, ca la teatru. Topită de milă, Rița se lasă pe obrazul ar de soare al bieteii fete, sbârni la ureche, îi țipă: *Cerule iubite, fă să se mărite!* Da' fata, nimic, lemn. Rița, mai sentimentală, luă pe cont propriu acțiunea. Ea se interesă în toate părțile, până ce ajunsese la Palatul împăratului de Verde, unde băiatul acela tot citea de zor cartea de care zicea Amfilofia... Sburând din încăpere în încăpere, ajunsese într-una în care o femeie bătrână, îmbrăcată toată în negru lucra la un gherghef. Rița se lasă să cadă drept pe gherghef

făcând gesturi de naufragiată. Bătrâna tare se minună, bățând veselă din palme. Era un semn bun, se vede. Și întrebă: *La ce veniși, fetița maichii, și ce gânduri bune aduci?* Vorbea cu palmele frumos împreunate sub barbă. Atunci, gărgărița, mare minune! Grai, deși cu un accent ardelenesc: „No, că mi-e io, Gărgărița Rița, dar am știința a grai cu omenețul...” Ti! Se mira Doica, ținând în poală ghergheful. Așa ceva nu mai pomenise. Dar culmea era alta. Culmea era că se împlinise profeția pe care i-o făcuse o ghicitoare țigancă, mai de mult, și care îi spusese că fata pe care o alăptase ea, pe Magdalena adică, și pe care mama vitregă cea vrăjmașe, o izgonise, își va veni în firea ei și se va mărita cu un fecior de împărat abia când - și acestea fuseseră singurele ei cuvinte, scurte și tainice: *când o necuvântătoare îi va cuvânta*. Adică, ea, gărgărița, tocmai ce îi vorbise doicei... Aceasta leșină pe loc și căzu pe podea peste gherghef. Rița, alarmată, o tot înțepa pe la tâmpile, să-și revină. Când ieși din leșin, luă gărgărița pe vârful degetului ei osos și rosti anevoie ducând cealaltă mână la inimă: *Necuvântătoarea i-a cuvântat!* Prin mintea bătrânei trecură fulgerător și vorbele pe care i le adresase atunci țigancă și cum să facă ea să-și scape de la blestem scumpa fată. „Coana Marioaro - zicea țigancă, fiindcă așa îi spunea țigancă doicii - fii mata bună și când oi afla ca băiatul împăratului de Verde a termenat carticica aia, du-te la dumnealți și vezi dacă a termenat-o de tot, și dacă a termenat-o cum scrie în *ghicitoare*, ia-l de mână frumos și du-l pe cărarea aia taman până la fata aia surdă și mută și în zdrențe, de păzește găștele. Și p-ormă, vedem noi... Și cum îl ții dumneata de mână pe împărățel, nu uita să-i tot zici mereu că-l duci la mireasa sortită să fie a lui. Și-o pui pe gărgărița aia să sboare înaintea voastră, ca ea știe cel mai bine calea ce duce într-acolo... Iar când gărgărița o ajunge acolo unde trebe, ea o sa se așeze pe obrazul drept al fetei, sub urechiușă și o să aștepte acolo. Și când sosești mătăluța cu împărățelul de mână, să-i zici să-și scoată inelul ala al lui... na! cum îi zice?... săgilu și să-l ajuți să vâre inelul pe arătătorul mâinii drepte a fetei, și să vezi, atunci, coana Marioaro, minunăția, minunațiilor!

Toate se petrecură întocmai precum zise ghicitoare... Era a doua zi la amiază. Un soare strălucitor scâldea câmpia. Râulețul scânteia prin mijlocul pădurii. Tânărul împărățel sosi la fața locului ținut de mână de doică și cu Rița în față care rosti tare: *Cerule iubite, fă să se mărite!*... Misiune, cu avânt îndeplinită.

Cel mai mult, băiatului de Verde îi plăceau stihurile simple și spuse din inimă... Fata aștepta, smerită, desculță, cu capul în jos. Ajutat de bătrână, tânărul strecură sigiliul împărătesc pe degetul viitoareii mirese, iar ea se preschimbă numaidecât într-o prințesă cu păr balai, strălucitor. Atât, că soarele, o clipă, pâli... Fusesse ca o mică eclipsă. Aceasta, de altfel, și prezidase nunta tânărului împărat cu prințesa urgisită... Veți crede că e un basm. Dar așa s-a întâmplat... Nașa fu Rița pe care o purtară la Palat pe un bănuț de aur așezat pe o caleașcă minuscule săpată într-un diamant.

2 ian. 1997. Editura Minunea. Redactoare, Dora Scarlat.

„Lacul lebedelor” pe scena Operei

ÎN MOD CERT, ultimele spectacole ale Companiei de Balet a Operei bucureștene sunt condiționate de dorința de revigorare profesională ce poate fi observată în viața instituției. În urmă cu câteva săptămâni ne-a fost oferit „Romeo și Julieta”, muzică de Serghei Prokofiev, o premieră și nu o reluare, un spectacol a cărui regie și coregrafie au fost regândite de Ion Tugearu în sensul unui mare balet romantic orientat esențialmente asupra dramei psihologice ce animă relația celor doi eroi ai tragediei shakespeareiene; spectacolul s-a sprijinit pe evoluția acestei artiste de comunicare emoțională autentică care este Corina Dumitrescu, o balerină stea, un dansator al cărui talent dramatic atinge limitele și gravitatea expresiei tragice. Pe de altă parte am bucuria a semnala apariția uni stele în ascensiune, o balerină aflată în debutul carierei profesionale, o tânără artistă considerată a fi mai mult decât o promisiune pentru dinamica actuală a vieții noastre coregrafice. Loredana Salaoru depășește pragul vârstei celor două decenii; rolul Odette-Odille, în „Lacul lebedelor”, de Ceaikovski, se constituie într-o primă importantă apariție pe scena operei bucureștene. Nu dispune încă de anvergura marilor cuprinderi necesare unui asemenea rol; dar gestul Loredanei Salaoru are o susținere lirică evidentă, se sprijină pe o sensibilitate condiționată de substanța muzicală dramatică a momentului. Pe deasupra fragilității aparente a mișcării răzbate voința de acțiune, cea care conferă rolului statura dramatică a eroinei, prințesa eliberată prin iubire de vraja malefică a lacului. Tehnica dansului este îngrijită, este susținută de o propulsie interioară cu totul remarcabilă, aspect ce asigură depășirea celor câtorva momente de nesiguranță. Rolul lebedei negre – rol realizat în baza principiului antagonic atât de drag autorilor romantici – este împlinit cu strălucirea mișcării ce îmbracă un caracter și nu un gest. Îmbucurător rămâne faptul că asemenea roluri importante sunt încredințate unor tineri artiști, cei care mâine, cu siguranță, vor da consistență sporită scenei noastre coregrafice. Dar același spectacol readuce în discuție oportunitatea menținerii de la o stagiune la alta a unei creații regizorale coregrafice ce depășește patru decenii de viață. Este, cred, cel mai longeviv spectacol al operei bucureștene. A fost pus în scenă la sfârșitul anilor '50 de maestrul Oleg Danvoski și a fost considerat, în epocă, drept o mare creație ce îmbină și dezvoltă datele coregrafiei inițiale datorate tradiției școlii ruse a baletului academic. La noi, pe scena operei bucureștene, „Lacul...” este un spectacol devenit clasic, este o relictă vie pe cât de prețioasă va atât de utilă atât publicului, marelui public de balet, cât și artiștilor, generațiilor succesive de soliști, de dansatori ai ansamblului, spectacol ce oferă bucuria, oferă șansa unor evoluții strălucitoare inclusiv la nivelul rolurilor episodice. Să nu uităm în prima distribuție, la premieră, în toamna anului 1957 au evoluat Irinel Liciu și Gheorghe Cotovelea... Acestea sunt temeiurile pentru care „Lacul...” este în continuare menținut pe scena operei bucureștene. Acestea sunt temeiurile pentru care spectacolul a fost inclus în galeria reprezentățiilor de gala prilejuate de aniversarea celor opt decenii ce au trecut de la instituționalizarea operei bucureștene.

În adevăr, George Enescu a fost autorul momentului inaugural, acel emblematic „Lohengrin” wagnerian; dar, pe de altă parte, nu trebuie uitat că datorăm compozitorului George Ștephănescu, primul director al teatrului, susținerea materială pe cât de consistentă pe atât de constantă, în multe dintre momentele de precăitate; căci și atunci ca și în zilele noastre susținerea instituțiilor culturale ale statului se realiza la nivelul supraviețuirii de la o zi la alta.

La mai bine de un deceniu de la inaugurare, în anul 1932, se monta baletul „La piață”, de Mihail Jora, caodopera în adevăratul înțeles al cuvântului, primul balet românesc de puternică identitate artistică, lucrare a unei coregrafice a fost semnată de marele balerin și coregraf Anton Romanowski. Câțiva ani mai târziu, personalitatea puternică a Floriei Capsali, prima noastră maestra de balet, impune o interpretare coerentă a ansului românesc tradițional la nivelul primei noastre trupe de balet. Acestea și nu numai aceste motive de ordin sentimental, de ordin profesional, ne fac să regresem faptul că, în ultimele stagiuni ale operei bucureștene, absența titlurilor românești a stîrbit în importanță măsura identitatea primei noastre scene de operă de balet. Este drept, actuala stagiune promite remedii inclusiv pe această direcție. Dar refacerea organică a rimei scene lirice a țării este o problemă... de durată, de bani, de bună gospodărire, de politică repertorială.

Dumitru Avakian

La o aniversare

UNA decembrie a adus în primplanul atenției publice, încălzindu-ne sufletul, marile personalități ale artei noastre, acei „regi și regine” care ne-au fermecat tinerețea și ne-au dăruit din preaplinul trăirilor lor. Și care acum – unii dintre ei – trăiesc retrași, neglijăți, pierduți în masa pensionarilor pauperi, ei cei mai bogați în har și înfaptuire, și probabil necunoscuți noilor generații ce frecventează acum sălile teatrelor. Acest mare show mediatic a coincis cu mult mai puțin popularizată aniversare a Operei Naționale București (de ce a fost nevoie de schimbarea titlaturii dintotdeauna în sintagma aceasta negramaticală?) care ar fi meritat tot atât de multă atenție dar a trecut aproape neobservată. Și totuși este un moment care merită remarcat. Dacă acțiunea ar fi fost lansată cu publicitatea adecvată, în dimineața aceea ar fi fost prezenți mult mai mulți fani ai operei, care să se bucure alături de artiștii preferați. Și dacă cu o zi înainte la Palatul Cotroceni când au primit distincții și medalii nu puteau fii de față și cei ce i-au aplaudat de atâtea ori, ei s-ar fi putut afla la festivitatea de la Operă. (Ca să nu mai vorbim de cronicarii muzicali și alte persoane apropiate Operei care nu au participat pentru că nu au fost invitate. Pentru oamenii foarte cupați sau doar vanitoși un cartonaș, un fax de invitație contează, el mângâie egoul, dă sentimentul importanței lor personale sau a instituției sau ziarului pe care le reprezintă). La Operă, Ministrul Culturii și Cultelor, Răzvan Theodorescu și Directorul General al Operei, Ludovic Spiess, cu prilejul aniversării de 80 de ani de existență ca teatru de stat, au înmănat diploma aniversară „George Ștephănescu” și un mic premiu simbolic. Au fost cinstite în felul acesta 35 de persoane-cântăreți, balerini, regizori, dirijori care au oficiat pe această scenă; dar au fost și uitări care au avut desigur ecouri dureroase în sufletele celor ce nu s-au aflat acolo unde li s-ar fi convenit să fie și imi vin în minte numele minunatelor cântărețe Ioana Nicola, Sanda Șandru, Mariana Stoica și poate mai sunt și altele.

O plăcaciune în fața valorilor trecutului a fost și punerea în lumină a amintirii lui George Ștephănescu; prea puțini mai știu astăzi câte ceva despre acest personaj cu totul aparte căruia i se datorează începuturile teatrului liric românesc. În plină epocă italianizantă, când viața muzicală din toate capitalele lumii era dominată de teatrele de operă italiene, George Ștephănescu urmărea cu pasiune și obstinție întemeierea unui teatru de operă românesc. Încercând pe toate căile, ca profesor de canto la Conservator, pentru a forma viitorii artiști, ca dirijor „maestru compozitor” al Teatrului Național, ca inițiator și conducător artistic al primelor trupe de operă alcătuite din români, cântând în limba română, lucru esențial în acea epocă de luptă pentru afirmarea culturii naționale. A încercat să pună bazele Operei ca instituție pe scena Naționalului și în 1885 și-a văzut visul intrupat în spectacolele trupei formate din elevii săi, care a făcut față onorabil întâlnirii în două spectacole cu celebra Adelina Patti. Dar numai pentru

Două publicații festive

NU NUMAI 3 spectacole de gală („Aida”, „Lacul lebedelor”, „Traviata”) au onorat aniversarea a 80 de ani de la instituționalizarea Operei Naționale din București. Și două publicații.

MELOS, revistă de informație și critică muzicală și-a dedicat toate paginile evenimentului. Un act gazetaresc cu certe virtuți profesionale, de natură să suscite un viu interes în rândurile publicului. Căci dacă Smaranda Oțeanu-Bunea (editor fondator) semnează un savuros, caleidoscopic și incitant Reportaj din desfășurarea febrilelor preparative pentru reușita sărbătoririi – ce se citește „cu sufletul la gură”; dacă Ioan Hollender (directorul reputei „Staatsoper”) expediază din Viena o calduroasă felicitare; dacă Ludovic Spiess – la deschiderea primei sale stagiuni directoriale – informează succint (într-un inteligent interviu) despre problemele cu care se confruntă și destăinuie interesante proiecte; în continuare, dacă ancheta „Gândurile maestrilor” se constituie, prin confesiunile interviuaților ca o atractivă incursiune în istoria octogenarei; dacă, în egală măsură, se impun atenției evocarea celui „Oedip” care marca debutul șirului de Concursuri și Festivaluri „Enescu”, ca și prozele scurte aducând în prim plan realități ale baletului, întregite cu pertinente opinii ale unor valoroși critici muzicali și muzicologi, completate și cu substanțiale articole privind oaspeții de marcă perindați pe prima scenă lirică a țării... Dacă la toate acestea (înfățișate într-o haină stilistică diversificată, cu distincte trăsături personale, precum și lista personalităților de prim rang ale Operei – distinse cu diplomele „George Ștephănescu” –, plus o bogată ilus-



un moment, căci deceniile următoare va fi permanent boicotat, îndepărtat din teatru, obligat, pentru a-și urma chemarea, să-și riște averea – considerabilă – în scopul încheării unor nuclee de trupe lirice. Cele câteva încercări de a organiza stagiuni de operă pe cont propriu, cu artiști români, deși s-au bucurat de aprecierea publicului s-au terminat, toate, prin dezastre financiare.

Dar ardoarea cu care a luptat împotriva indiferenței oficiale și a tuturor piedicilor este una dintre primele file ale istoriei teatrului nostru liric. Și chiar dacă la deschiderea Operei Române ca instituție de stat în 1921, prea bătrân pentru a se implica, a participat doar ca spectator, așezarea bustului său în fața Operei este o reparație adusă unui mare nedreptățit.

Pentru a marca momentul aniversar, afișul Operei a înscris trei spectacole. Primul, *Aida* este întotdeauna o alegere potrivită pentru un moment festiv. Am revăzut un spectacol știut, cu interesul pe care l-a adus în plus prezența mai multor oaspeți: dirijorul Alexandru Samoilă este cunoscut deja melomanilor din concertele simfonice cu Orchestra Națională Radio și este un muzician experimentat cu temperament vijelios și mână sigură. Imprimând discursului muzical un dinamism molipsitor, a colaborat bine cu corul (excelent ca întotdeauna) și cu soliștii (cei care l-au urmărit); și dacă trecem cu vederea câteva mici decalaje și câteva solo-uri penibile (la violoncel îndeosebi), orchestra a sunat în general omogen și vital. Alt oaspete – Nicolae Busuioc – de la Chișinău, în criza generală de tenori dramatici face față după puteri cerințelor mari ale partiturii – are acute puternice și în rest se descurcă. Melania Ghioaldă-Isar se află la un vârf de formă când frumusețea timbrului și experiența contribuie la conturarea unei Aide lirice, cu legato frumos și linie; doar intonația în zona acutului i-a pus probleme, trecătoare sper. Ecaterina Tuțu-Popp ar fi o Amneris ideală, dar cântul ei a fost grevat de neglijențe care cu puțină atenție ar fi putut fi evitate. Gheorghe Mogoșan de la Cluj, un bariton cu voce calitativă și muzicalitate este o buna achiziție, mai cu seamă că pentru acest rol teatrul bucureștean nu a avut decât un singur interpret. Marea Preoteasă (Liliana Dumitrache) a distonat iar în Marele Preot. Pompei Hărășteanu a fost ca întotdeauna un model de profesionalism și control. Mișnea Lamatic și (surpriza) Florin Diaconescu știu să dea sens unei apariții scenice cât de mică.

Luat în total, a fost un spectacol bun (nu se poate schimba nimic la regia cu momente penibile?), dar a lipsit strălucirea unei seri speciale, sentimentul evenimentului. Păcat!

Elena Zottoviceanu

trație, o paginație inventivă, titluri desenate cu bun gust, o imagine „poster” – suntem încredințați că în acest festiv MELOS găsim un veritabil „magazin” serios, instructiv și atractiv totodată, ca și o monografie (în german) a instituției. La fel cu un CAIET ANIVERSAR (editor coordonator Smaranda Oțeanu-Bunea) care – în 42 de pagini – recapitulează momente „de grație” din cele opt decenii de existență ale Operei, graitoare printr-o inspirată ilustrație și texte nu lipsite de o anumită emoție. Fără doar și poate că reproduceri în temă din zierele vremii (DIMINEAȚA, ADEVĂRUL, UNIVERSUL, LUPTA), argumentatul articol despre *Opera ca teatru de repertoriu*, ca și *Pledoarie pentru muzica românească* echivalează cu un cuprinzător „panoramic” informativ despre mari cântăreți, români în circuitul internațional, după cum trecerea în revistă a unor *Voci celebre pe discurile lunii* – reprezintă elemente esențiale care fac din acest Caiet o mini-enciclopedie de real folos pentru (nu numai) cei care frecventează cu regularitate Opera.

Ce-ar fi dacă un caiet similar ar fi editat în continuare (cu apariție trimestrială) de Opera Națională? Se înțelege, cu ajutorul sponsorilor („deconspirați” și ca „Mecena” în pregătirea evenimentului festiv) și cu sprijinul „de facto” (nu doar... metodologic) al Ministerului Culturii și al Cultelor (oare ar subscrie Patriarhia și printr-un gest de deosebit ecou cultural?) Pentru că el s-ar dovedi eficient în mediatizarea Operei Naționale din București și în alte centre muzicale din lume. Căci – și nu omitem! – doar cu celebre individualități afirmate peste hotare, nici prestigiul, nici numărul de stele al primei scene lirice a țării nu au cum să sporească.

Augustin Sandu

Speranțele Salonului

AVÎND convingerea că producția cinematografică mondială va continua să graviteze în jurul aventurii umane cu tot ceea ce implică ea – aspirație ori evaziune, reverie sau agonie, trasee rectilinii ori deviații etc. – Michel Demopoulos, directorul Festivalului Internațional de Film de la Salonul, a hotărât să includă în cea de-a 42-a ediție o serie de viziuni nocturne subsumate unui *cinema orgasmic*. O antologie de scurt metraje explozive care explorează în formule experimentale visceralitatea, fața întunecată a spiritului omenesc. Excelent preambul pentru o întreaga categorie de filme recente ce par toate ieșite din stimele *Pianistei* lui Michael Haneke, eroina care afirmă alb: „Eu n-am sentimente”, putându-se adăuga „Doar instincte”!

Plonjarea în zonele tenebroase ale subconștientului omului contemporan o întreprind tot mai mulți regizori rezultând drame mai mult sau mai puțin gratuite, mai mult sau mai puțin cinematografice. Cea mai stupidă pelicula din acest gen instituit ad-hoc mi s-a părut *Necazuri de fiecare zi/Trouble Every Day* de Claire Denis – istoria obscură a unei vampire interpretată cu virtuozitate de către Beatrice Dalle, secundată cu patos de Vincent Gallo, atins de asemenea de morbul canibalismului. Stupid evoluează și cazul unui profesor care are un accident și-și pierde apetitul pentru viață, spre disperarea amantei și soției, cineasta Marie Vermillard țesând o întreaga teorie despre similitudinile cu insectele ce ating faza integralității – *Imago*, de unde și titlul acestui film superflu.

Inspirându-se dintr-o legendă japoneză despre pasarea cu o singură aripă care trebuie să-și găsească perechea pentru a putea zbura, actorul Eiji Okuda istorisește cu atașament și interpretează el însuși cu o tragică ironie idila ciudată, dar verosimilă a unui polițist corupt de o copilă dornică de tandrețe ca și fratele ei oligofren. Laitmotivul tatuajului ce urmează să-i unească pe cei doi este susținut și muzical de o melodie semnată de Pierre Barouh: *O adolescență/Shoujyo*.



O adolescență

Mirajul unui nebulos vis american o călăuzește pe *Miss Wonton*, micuță chineză umilă de consăteni, umilă și de americanul care-i oferă o speranță deșartă. Ecou de pe alt meridian la filmul singaporezului Meng Ong este cini-ca inițiere în arta sexului fără dragoste descrisă cu o fină subtilitate de Catherine Breillat în *Scurtă traversare/Brève traversée*, printr-o bine cumpănită opoziție între spiritul rece britanic și cel fierbinte, francez.

Filmat în alb-negru precum un document autentic, *Respirația/Le souffle* îi permite lui Daniel Odoul să dilate acel moment de trecere spre maturitate, moartea copilăriei însemnând pentru eroul său, un puști dezzechilibrat, și sfârșitul vieții naturalist cinematografiată, cu o tensiune implicită, amintind de Bresson. Printr-o comparație involuntară cu acest film francez, pare palidă aventura a două *Surori/Sestry* – ființe fragile hărțuite de o societate coruptă plină de pericole – menită să-i decanteze tinărului cineast rus Serghei Bodrov jr. propriile trăiri într-o Rusie în degringoladă.

Un impact puternic la public are în schimb *Bully* al iconoclastului cineast american Larry Clark care, plecând de la un caz real, înghețată suflutele detaliind deviațiile comportamentale ale unui adolescent omorât de prietenii săi ce comit deliberat asasinatul în grup ca pe un act de justiție.

În această defel aleatorie trecere în revistă urmează la rind *Hundstage/Dog Days* – radiografia

unei psihoze cu un pronunțat caracter de masă, acutizată la vreme de caniculă, executată cu rece detașare de către austriacul Ulrich Seidl, interesat de escaladarea violenței și agresiunii la o populație alienată din cauza saturării, a bunăstării în exces. Într-o proximă vecinătate geografică, la limita subzistenței își duc viața într-un adevărat cerc vicios membrii familiei din filmul slovacului Jan Cvitkovic *Piine și lapte/ Kruh in mleko*. În pragul disperării, nereușind să obțină dreptul la muncă, se află și eroii din *Țara nouă/Det Nya Landet* de Geir

Hansteen Jørgensten, un somalez și un iranian care încearcă să se stabilească în Suedia, dar nu reușesc cu tot sprijinul unor oameni de bine. Tema, de fapt, falsei probleme a conflictelor interetnice este tratată în *Brazilero* al grecului Sotiris Goritsas într-o cheie comică, iar în *Sub stele/Kato apo t'astru* al cipriotului Christos Georgiou într-o notă elegiac romantică. Frisonant de actual, *Gas Attack* al englezului Kenny Glenaan respectă convenția unei anchete asupra unor mai vechi atacuri teroriste cu antrax, soldate cu victime nevinovate printre azilanții confrunțați cu indiferența autorităților.

Cu motivații sociale implicite este înfățișată pierderea forțată a inocenței unui tânăr campion la tir ce hotărăște să-și facă singur dreptate ochind *La țintă* corupția terorizantă într-o Iugoslavie în derivă. În regia lui Srdan Golubovic pe cit de sobră, pe atât de emoționantă, interpretul Vuk Kostic și-a adjudecat premiul de interpretare *ex aequo* cu Alexandru Papadopol, protagonistul



La țintă

din filmul lui Cristi Puiu *Marfa și banii*.

Incapabilă să-și vină singură în ajutor, abandonată de soț, de amant, eroina lui Stratos Tzitzis, interpretată de Maria Zorba, clamează cu un tragism contemporan memorabil *Salvează-mă*. Nu mai puțin emoționantă, dar în alt diapazon este Martha Martinei Gedeck, maistru bucătar într-un local de *Trei stele/Drei Sterne*, tot o femeie singură care-și va împlini existența atunci când va trebui să aibă grijă de micuța ei nepoată orfană. Un film delicios, din categoria atât de numeroasă a peliculelor aseasonate abil cu ingrediente gastronomice, debutul Sandrei Nettelbeck. Subsumat oarecum

aceluiași motiv – femei în căutarea fericirii, *Bar* este filmul grecesc care m-a impresionat anul acesta cel mai mult. Reeditând mitul Ariadnei, o energică soferiță de taxi personalizată cu temperament de către Stela Fyrogeni cunoaște două existențe paralele: una în Nicosia, alta la Montevideo, minată de dorința fierbinte de a-și regăsi fratele. O interesantă conexiune între națiuni diferite confruntate cu drama oamenilor dispăruți din rațiuni politice, mai rar din motive personale. Filmul – despre care s-a spus că este borgesian – are o poezie aparte pledând pentru speranță – singura capabilă să permită depășirea impasului tragic – și este opera tinerei Aliki Danezi-Knutsen.

Speranța o animă și pe jurnalista tenace din *Kandahar*, filmul care a primit premiul FIPRESCI la Secțiunea „Noi orizonturi”. Iranianul Mohsen Makhmalbaf cred că a găsit o formula formidabilă de a comunica filmic misterul unei civilizații practic necunoscute, ce se dezvaluie spectaculos, dincolo de interdicții și tabuuri de tot felul. Modalitatea de a învăța psalmodiind, tratamentul aplicat femeilor, lecțiile de protejare împotriva bombelor antipersonale sînt tot atâtea secvențe memorabile care culminează cu o imagine ce revine obsesiv: „ploaia” de proteze coborite din cer cu parașutele în chip de ajutor necondiționat, acordat unor victime sacrificate fără scrupule.

Un film de mare virtuozitate plastică, dar și morală, care anul acesta a fost vedeta mai tuturor festivalurilor, exercitînd o fascinație deosebită asemeni cu cea a nisipurilor deșertului. Provoacă oportun o necesară revelație. Pentru ca selecționerii de la Salonul sînt foarte atenți ce, cum și cînd ofera fidelilor lor spectatori.

Anul trecut președinte al juriului, Jerzy Skolimovski a fost invitat acum să-și expună la Muzeul de Artă Contemporană picturile pointiliste care-i dezvaluie alta fațeta a personalității sale de neobosit renaștantist. De o uimitoare frumusețe, Faye Dunaway a participat la vernisajul superbe expoziții de fotografii din anii '60, semnată de Jerry Schatzberg, care-și definește apropierea de cinema printr-o calitate proprie și vedetei care i-a innobilat debutul: eleganța rasată.

Irina Coroiu

PLASTICĂ

Risipirea lui Alin Gheorghiu

LA CAPATUL unei îndelungate solitudini autoimpuse, a unei suferințe impuse invariabil de chiar precaritatea condiției noastre umane și aproape de capătul anului, Ion (Alin) Gheorghiu s-a stins din viață. În mod cert, plecarea lui din tranziția mundană și din aceea a cotidianului mărunț și insalubru va trece aproape neobservată. Retras și nondiscursiv, grațios ca o umbră chineză și impalpabil ca una japoneză, pictorul se găsește în cea situație bizară în care moartea lui nu va depăși impactul unui eveniment abstract, din pricina simplă că în viața a avut pudoarea de a nu împiedica pe nimeni, ba chiar și pe aceea, încă mai rară, de a nu ieși în calea nimanui. Într-un anume fel, Ion Gheorghiu a încetat de multă vreme să mai existe, pentru mulți dintre noi, ca o ființă determinată, ca o făptură de carne și ca o persoană cu stare civilă, identificându-se cu lumea enormă pe care a creat-o și a tot amplificat-o pînă la cota propriei sale resorbții. Trecut prin toate probele reprezentării, de la aceea figurativă, legată direct de experiențele vizuale interbelice, la acele glose obsesive pe marginea organicului și a mineralului, a micro- și a macrocosmosului, din celebrele sale *Grădini suspendate*, și pînă la rediscutarea unor

momente bine așezate în istoria picturii, în care vocația de observator și de arhitect își dispută același teritoriu cu tentația risipirii, din fel de celebrul sau ciclul *Arcimbollo*, Ion Gheorghiu apare acum, cînd opera sa se încheie brusc și definitiv, ca o sinteză desăvîrșită a unui timp marcat de cele mai imprezibile experiențe. Captiv între două forțe la fel de puternice, aceea a lumii exterioare – cu promisiunile ei imediate și cu nenumăratele-i capcane – și aceea a lumii launtrice – cu seducțiile ei narcotizante și cu amăgiri paradisiace – Ion Gheorghiu a reușit să le împace pe amîndouă, să le stăpînească în aceeași măsură și să le trădeze la fel de subtil, ca un amant înfrigorat și incorrigibil.

Cu mai mulți ani în urmă, încercînd să-i aduc marului artist un scurt elogiu cu prilejul zilei de Sf. Ion, am făcut o rapidă descripție a ceea ce îmi imaginam – și îmi imaginez și acum – că ar fi imaginea/ definiția a picturii sale. Ea suna astfel: *Însingurat și melancolic, aproape absent din istoria mărunta a clipei și din vacarmul străzii, pictorul s-a retras de mai multă vreme în launtrul propriilor sale plămui. Energiile irepresibile, predispozițiile pentru ampla retorică barocă și furia investigației au fost supuse unei ordini severe, la*

limita geometriei. Adîncit în lumea infracelulară, în structurile microscopice prin care dau navală minuscule revărsări de seve, Ion Gheorghiu a inventat Grădinile suspendate, aceste cosmogonii decorative în care zac laolaltă gheața și magma incandescentă, adîncimile nopții și orbitoarele explozii de lumina. De la contemplația firii el a trecut, mai apoi, la contemplația culturală, adică la conversația directă cu mitologiile istoriei artei, iar Grădinile s-au antropomorfizat încet, pe nesimțite, și au luat chipul personajelor lui Arcimbollo, într-o teribilă demonstrație pe traseul de structurare/construcție. Apoi, obosit și el de ordinea impusă, Arcimbollo a redescoperit varietatea lumii, starea ei magmatică și feminină și, cu același firesc desăvîrșit, s-a risipit din nou în Grădini.

Dacă aceste cuvinte au fost scrise atunci spre a-i celebra viața, ele sunt rememorate și reproduse acum spre a-i consemna moartea. Iar cel care se risipește de această dată în Grădini, nu mai este, din păcate, Arcimbollo. Este Ion Gheorghiu însuși. Dumnezeu să-l odihnească!

Pavel Șuşară

ORICE DESPRE

LE-AM RĂMAS datoare cititorilor – din toamnă! – cu “ceva” despre Venetia 2001 și, pentru că nu vreau să trec datoare în noul an, iata-mă! Mai bine prea târziu decât niciodată. Un coleg de breaslă mi-a relatat, de curând, cum că un cititor (un “cititor obișnuit”, un civil) l-ar fi întrebat (sau chiar l-a întrebat) de ce n-am scris nimic despre Venetia. Acest om merită să aflu.

Deci: draga cititorule! Deși paginile de față nu sunt destinate să înlocuiască paginile de umor (care, se pare, dau bine în orice număr de sărbători) o să recunosc, de la bun început, că NU, cum se spune de obicei, “împrejurări mai presus de voința mea” m-au împiedicat să scriu. Dimpotrivă. Deși sună îngrozitor, adevărul e că pur și simplu n-am avut nici un chef, dar absolut

teoretic, scenariul n-ar fi dus lipsă de sare și piper, dacă nu de mister: Marguerite Duras avea 66 de ani și era o epavă când în viața ei a intrat un iubit cu 38 de ani mai tânăr; legătura a durat 16 ani, pînă la moartea ilustrei protagoniste; la început, pasiunea lui a fost una strict literară; la 23 de ani, student la filozofie, a descoperit proza ei, a făcut o fixație, și-a abandonat studiile și, cale de cinci ani, i-a scris, zilnic, cite o epistolă scriitoarei divinizate; după cinci ani, în fine, ea l-a invitat acasă, în Normandia, la Trouville, unde trăia semiretrasă, dependentă de alcool, incapabilă să mai scrie. Tânărul neisprăvit a readus-o la linia de plutire, a făcut-o să lucreze din nou, i-a fost tovarăș de viață, infirmieră, dactilografa (cu doua degete) și, poate nu în ultimul rînd, amant. Pe ecran, însă, cuplul nu

coșenia lui calofilă, ar fi oripilat-o, cu siguranță, pe Duras... Ea dictează, El scrie, ei beau vin roșu, dansează pe plajă, fredonează “Capri, c'est fini”, discută adînc, se ceartă, se împacă, se jignesc, se intoxică și se dezintoxică -, dar filmul nu reușește să descifreze nimic, nici din misterul creației, nici din misterul sexului, atît cît o fi fost.

Apropo de vastul capitol al marilor scriitori nimeriți în-ciorbe proaste, am avut surpriza să-l descopăr, la Venetia, într-un rol episodic, pe însuși Arthur Miller, cu un aer nins, stins și distins, într-un film israelian oarecare, plecat de la o proză a lui. Și Arthur Miller și Marguerite Duras ar fi meritat, la Venetia 2001, o soartă mai bună.

De o soartă mai bună decît memoriile “amantului” s-au bucurat *Memoriile* unei “amante”, Grace Dalrymple Elliot (o englezoaică a secolului 18, care a trăit, la Paris, Revoluția și Teroarea), pentru că au încăput pe mina unui cineast ca Eric Rohmer (omagiat la Venetia, la cei 81 de ani, cu Leul de aur pentru cariera), un clasic în viața spirituală și rafinat, cu un timbru inconfundabil, în care lejeritatea și profunzimea merg împreună. Rohmer e o figură autentică, un om care nu-și ascunde alergiile și mizantropiile, drept care, de o viață, respinge (cum a făcut și la Venetia) mondenitățile, ritualul cocktail-urilor, al stringerilor de mină, al blitz-urilor și al filmărilor. “În lumea de azi, în care toți se arată, toți sînt mediatizați, mie îmi place să joc rolul de excepție, adică să nu mă las văzut. Unica dată cînd am apărut la televizor, mi-am lipit mustați false!” Despre Rohmer (pre numele său adevărat Jean-Marie Maurice Schérer), legenda spune că nici propria mama nu știa că fiul ei era acel Rohmer din cinematografie!

Noul film al lui Rohmer, *Englezoaică și Ducele*, calificat, în Franța, de unii cronicari (“iacobini ai criticii”, li s-a spus) drept monarhist și reacționar fără inhibiții, abordează un moment crucial al istoriei moderne, Revoluția franceză, din unghiul unei nobile doamne, care (ca și filmul) nu face politică și nu analizează mersul istoriei ci, pur și simplu, trăiește. Trăiește percheziții, interogatorii și arestări, ascunde un “dușman al poporului” în propria casă și verifică, pe propria piele, ce înseamnă prietenia în vreme de teroare, loialitatea, suspiciunea, “dosarul” *avant la lettre*. În timpuri tulburi, populate de indivizi cu caracterul în doua luntri, englezoaică lui Rohmer are frumoasa nebulie de a rămîne ceea ce este: o doamnă. În ochii ei aristocratici, revoluționarii sînt o șleahtă de sclerați, niște brute poftitoare de lacrimi și sînge. În film (și în istorie) *the lady* e fosta amantă (rămasă pururi bună prietenă) a

Ducelui de Orléans, fratele regelui, aflat de partea revoluționarilor, care avea să sfîrșească, și el, ghilotinat, după ce a votat pentru moartea lui Ludovic XVI (361 de voturi pentru, 360 de voturi contra; așa se scrie istoria!) Un lucru e cert: la noi, înainte de '89, filmul ar fi sunat teribil de subversiv; scenariul ar fi părut de o actualitate halucinantă: omul “normal” prins în jocul terorii, strategii individuale de viațuire și de supraviețuire... Ar fi amuzant de imaginat cum ar arăta, la noi, teroarea anilor '50, să zicem, văzută de o cucoană autohtonă, extrasă din talciocul calinescian și obligată să țină un jurnal...

Stilistic vorbind, cheile de acces în epocă, pentru care a optat Rohmer, sînt teatrale și picturale (începînd cu decorul și sfîrșind cu decupajul), ceea ce amplifică senzația de “spațiu mental” în care se desfășoară totul.

TOT un “spațiu mental” a urmarit și Benoit Jacquot, în *Tosca*, în care strălucește Angela Gheorghiu, una din cele mai bine cotate soprane ale lumii, în clipa de față. La conferința de presă, regizorul a mărturisit – semnificativ –, că nu e cituși de puțin specialist în operă, nu e nici măcar meloman, e mai degrabă melofob, și ca, în fond, ceea ce l-a interesat, montînd *Tosca*, a fost să descopere, ca un inocent, povestea, spectacolul pasiunilor care se dezlănțuie nimicitor. În același sens, i-a tratat pe cîntareți ca pe niște actori; Angela Gheorghiu, cu temperamentul ei intens și cu densitatea ei expresivă aminteste, zice regizorul, de marile actrițe ale filmului mut. Într-adevăr, Angela Gheorghiu e o Tosca de o feminitate ardentă, magnetică și dezarmantă: îl crezi pe Ruggero Raimondi – de o senzualitate neagră, în Scarpia –, cînd cîntă “Tosca, mă faci să-l uit pe Dumnezeu!”... La aceeași conferința de presă, Angela Gheorghiu (mai tînară decît pe ecran, la fel de frumoasă, și vorbind o italiană fluentă) spunea că momentul ei preferat, din film, e aria “Vissi d'arte” (scrisă de Puccini special pentru Hariclea Darclee): “În acel moment, Tosca eram eu”. Și Puccini a spus, cîndva, “Tosca sînt eu!”, deși Raimondi respinge ideea: “Puccini nu era Tosca, era Scarpia!” Roberto Alagna (Cavaradossi, cel care niciodată n-a iubit viața mai mult decît în clipa morții) povestea cum, în adolescență, tocmai un film, *Marele Cursu*, l-a făcut să aleagă opera... E și motivul pentru care producătorul, Daniel Toscan du Plantier, a ales filmul: ca să scoată opera “dîn ghetou sau din catedrală” și să o îndrepte spre marele public. Într-adevăr, de curînd, Parisul era împînzit de afișe uriașe cu Angela Gheorghiu, invitînd la *Tosca*...

La un cinematorgraf de pe Champs Elysées, alături de Tosca, era și afișul altui film, pe care scria, mare, “Leul anulului, Venetia 2001” – *L'Emploi du*



Amorul acela – cu Jeanne Moreau, despre Marguerite Duras (în medalion: actrița în tinerețe, alături de adevărata Marguerite Duras)



nici un chef, să scriu vreun rînd. Ce s-ar alege de lumea asta dacă toți și-ar urma cheful?, dacă profesorul n-ar mai intra la ore sau chirurgul în operație sau pilotul în cursă atunci cînd n-ar avea chef? Dezastru! Totuși, aflîndu-ne într-un număr festiv, îmi pot permite să recunosc că, uneori, senzația datoriei neîmplinite e nu mai puțin stenică decît aceea a datoriei împlinite.

Acestea fiind zise, e interesant să scrii despre un festival după ce ai avut imp să-l uiți. La azul protestului meu din ședința de redacție (“ce să mai scriu despre Venetia, am și uitat ce-a fost!”), Nicolae Manolescu a replicat, în timp ce trecea subiectul în sumar: “Nu contează, scrie orice; chiar și despre sex!” Ar fi o idee. Pentru că sexul cu perversiuni, cu violență și cu măscări – a banalizat, cale de mai multe ediții venețiene (și nu numai), și pentru că ne aflăm în *România literară*, aș pomeni aici, sub posibilul generic “Sexul ratat” sau “Sexul literat”, un film din festival *Cet amour-là*, în care e vorba de ultimul amor al lui Marguerite Duras. În general, cînd cinematorgraful scotoește prin dormitoare genurilor, rezultatele sînt, se știe, penibile (noi nu de ceea ce le iubim). Și de astă dată, cu *Amorul acela*, s-a întîmplat la fel. Deși,

funcționează; imaginea nu iartă, sare în ochi faptul că între Jeanne Moreau (falsă și retorică, așa cum e și filmul) și tînărul ei partener nu există nici o atracție; totul se reduce la un joc stupid.

Marguerite Duras a murit în '96; doi ani mai târziu, fostul iubit și-a publicat memoriile (după care o regizoare, Josée Dayan, a făcut filmul). E greu să judeci acest tip de memorialistică grăbită sau doar infometată. Ea ar avea o singură scuză: să fie bine scrisă. Pentru că, trecut prin sita prostului gust, faptul de viață își pierde pînă și calitatea de document. Nu știu cartea cum e, dar filmul, cu banalitatea și plicti-



Revelația festivalului: Ulrich Seidl și *Canicula*



Leul de aur (indian): *Nunta în sezonul musonilor*, de Mira Nair



***Triumful dragostei*, de Care Peploe**

VENETIA

temps (în sensul de *În slujba timpului*), de Laurent Cantet. Deși fusesem la Veneția, unde am văzut toate filmele competiției, acest Leu al anului îmi era cu totul străin; a fost ideea abracadabrantă a directorului Măstrei, entuziastul Alberto Barbera, de a "dubla" competiția oficială, juriile și Leii. E evident că nici un festivalist nu poate urmări, fizic, ambele competiții. Dar această invenție generatoare de confuzii are și o parte bună: ea reușește "să forțeze mina presei" (cf. Barbera), s-o facă să ia în considerare filme peste care, altfel, ar fi trecut în viteză. Cu siguranță că nici eu n-aș fi intrat, la Paris, la filmul lui Cantet, dacă n-aș fi citit pe afiș "Leul anului". Și bine aș fi făcut. Pentru că acest Leu (angoasa față a unui individ care-și pierde slujba și nu-i vine să-și caute alta) e fara dinți și fara vlagă (ca să nu zicem, franțuzit, fara gheara). Dacă așa se prezintă Leul, e de banuit cum trebuie să fi arătat restul colecției din competiția-bis...

ÎNTORCÎNDU-NE la "spațiul mental" din *Tosca* și din filmul lui Rohmer (proiecții venețiene în afara concursului), trebuie spus că a rulat și în competiție un film obsedat de același tip de spațiu, care amalgamează două nivele de lectură (cine-

de aur) - al regizoarei indiene (cu o carieră parțial americanizată), Mira Nair - o familie instărită, din burghezia citadină a unei Indii pe cât de "globalizate" pe atât de tradiționaliste, se pregătește cu frenezie de nuntă (regizoarea povestea că o asemenea nuntă durează patru zile și costă cam 50000 de dolari, dar nu e obligatorie!); dincolo de umor, de jovialitate, de muzică, de siluetele unduioase care dansează ca niște staruri ale Bollywood-ului (combinație Bombay - Hollywood), filmul aluneca, în ritm alert, de la aparentul "ne place să trăim, să mâncăm, să cîntăm", spre cu totul altceva: șeful clanului, un bărbat frumos și generos, sponsorul familiei, venit la nuntă cu nevasta, de peste Ocean, e un pedofil care, cu ani în urmă, și-a traumatizat nepoțica. Personajele (și filmul) au de ales între adevăr (dar un adevăr distrugător) și minciună (dar o minciună salvatoare a armoniei familiale). Suspense! (învinge adevărul).

Canicula, de Ulrich Seidl, s-a plasat al doilea în palmares (deși, față de stilul confortabil-cuminte al filmului indian, filmul austriacului e de o îndrăzneală nebună). Zile toride, șase povești relativ încrucișate, într-o suburbie a Vienei de azi; cinism, perversiuni, violență, insingurare ("Austria Infelix!"). Personaje "secundare", ciopli-



Tosca: Angela Gheorghiu și Roberto Alagna (un cuplu pe ecran și în viață)

trebări posibile! Regizorul e interesat, cum o și declara, de "viața în ce are ea mai intim și mai vulnerabil"; "Sex și extremă violență? Nu, eu descriu o lume normală!". Seidl - pe lângă care un Michael Haneke pare un bonom - are 49 de ani și se află la primul lungmetraj de ficțiune, după o serie de documentare. Werner Herzog îl include pe lista primilor lui zece cineaști favoriți: "Niciodată, în cinema, n-am privit, atât de direct, în infern". Dacă ediția a 58-a a Veneției nu l-ar fi lansat decât pe Ulrich Seidl, și tot ar fi fost de ajuns.

Monstruozitatea cuibarită în burta "normalului" hrănește și *După-amiaza unui torționar*, filmul lui Lucian Pintilie (după cartea Doinei Jela) care, după ce a rulat la Veneția și la Salonic, își așteaptă (cam mult) premiera românească. Poate mă înșel, dar, după *Reconstituirea*, mi s-a părut filmul cu linia cea mai pură din filmografia lui Pintilie. Foarte corect l-a diagnosticat, în *Corriere della Sera*, prestigiosul Tullio Kezich: "Un piccolo film che rivela una grande mano di regia".

În filmul mexican (*Și cu maică-ta*, de Alfonso Cuarón, premiul pentru scenariu), doi adolescenți euforici, prieteni nedespărțiți, agățată (sau se lasă agățată de) o tinăra doamna în criza conjugală, care îi inițiază în amor, separat și în grup, în drum spre mare; un road movie în clinchet de comedie, care împinge provocarea pînă la ultimele consecințe: în peisajul pitoresc se ridică, mereu, alte cortine "narrative" tot mai greu de înfruntat; de pildă, fiecare din cei doi prieteni află că "celălalt" l-a trădat și a făcut amor cu prietena lui (lovitura supremă a unuia, la o chercheleală: "Am făcut-o și cu maică-ta!" etc). Iar în ultimul minut al unui film despre "sfârșitul adolescenței, al utopiei și al prieteniei", în care cei doi foști prieteni sînt doi străini, pentru că limitele "cunoașterii" au fost împinse prea departe, aflăm că tinăra "în criza conjugală" aflase că mai are doar două luni pînă la moarte, după ce a trăit, mereu, altfel decât i-ar fi plăcut să trăiască.



Haley Joel Osment și Jude Law în A.I. Inteligența artificială de Steven Spielberg

matografic și teatral). Pornind de la un Marivaux, *Triumful dragostei*, regizoarea britanică Clare Peploe - al cărei producător și soț e Bernardo Bertolucci (care face, acum, un film despre Parisul lui '68) - a izbutit un film proaspăt și inteligent despre dragoste văzută ca un joc electrizant, în care numai cei curajoși triumfă. Curajoasa filmului e o faptură fragilă cu nervi de oțel, o principesă care, ca să-și cucerească obiectul dragostei (un principe dintr-o familie dușmană, hărăzit, din naștere, s-o urască); își inventează două personaje diferite (un bărbat și o femeie), iriază o putere de seducție aiuritoare, face victime, calcă inimi în picioare, pe principiul "În amor și în război totul e legitim!" După o partitură atât de ofertantă (trei personaje într-unul singur), interpreta, Mira Sorvino, vede în ginșa ei principesă "răul absolut": "Tipa asta e un monstru! Eu n-aș ști să manipulez așa oamenii"... Doar că, în lumea lui Marivaux, manipularea e tot un joc al dragostei și-al întimplării.

Trei filme care au marcat Veneția 2001 (unul indian, unul austriac și unul mexican) s-au intersectat într-o zonă comună: zona de vecinătate paradoxală dintre exuberanța și tenebre, dintre bucuria de a trăi și mizeria de a fi om.

În *Nunta în sezonul mîsonilor* (Leul

te cu un umor feroce: o menajeră bătrînă și grasă, facînd strip-tease în fața unui bătrînel respectabil, vădov, care aniversază, astfel... 50 de ani de la căsătorie!, sau o vagaboandă țăcănită (și, pînă la urmă, violată), care-și face veacul în parcare a unui supermarket, unde roagă diversi inși s-o ia în mașină, și, după ce urcă în mașinile oamenilor, îi bombardează cu cele mai impudice în-



Comedia înșelătoare: Si cu maică-ta, de Alfonso Cuarón

MEMORIA Veneției 2001 a rămas marcată și de trei maeștri invitați speciali: Woody Allen, Oliveira, Spielberg.

Woody Allen (*Blestemul scorpionului de jad*, în stilul comediei sofisticate a anilor '40), cuceritor ca întotdeauna, cu masculinitatea lui fragilă și umorul lui nevrotic...

Manoel de Oliveira (la, azi miine, 100 de ani), cu *Porto-ul copilariei mele*, călătorie în timp, în memorie, în orașul și în casa, azi ruinată, a copilariei, "casa care a cunoscut o moarte - a tatălui meu -, și o naștere - a mea"... "Incursiunea în trecutul tău îndepărtat produce asupra sufletului o dureroasă nostalgie"... Nimic din ce a fost odată nu mai este. Fetița pe care a sărutat-o, pe cînd avea cinci ani, a îmbătrînit și a murit; "fetița nu mai e, dar a supraviețuit în acel sărut"...

A.I. Inteligența artificială, al lui Spielberg (lansat și la noi) a fost primit, la Veneția și în lume, cu mai multe rezerve decît ar fi meritat. Oricîte obiecții i s-ar putea aduce (că e prolix, că e narcisist ș.a.m.d.), filmul lui Spielberg e frumos (acesta e cuvîntul) și are cîteva idei care vor face dată. De pildă ideea că, într-un viitor nu se știe cît de îndepărtat, atunci cînd roboții vor fi programați pentru emoție, așa cum știi să joace șah mai bine decît muritorii de rînd, vor ști și să iubească mai bine; sau ideea că, ceea ce deosebește un om de o mașină e "puterea de a-ți urma visele"; atunci cînd prima mașină, programată pentru ideal, va ști să viseze și să-și urmeze visul, omenirea va intra pe o alta traiectorie. Filmul lui Spielberg are și un umor foarte special, la limita cruzimii; vezi secvența în care roboți defecti, destinați distrugerii, își îndeasa, singuri, la loc, ochi, dinți, ciruite, pentru că nu vor "să moară"; sau personajul robotului-amant (în a cărui mască Spielberg a vrut să-i combine pe Elvis Presley și pe Buster Keaton), programat să știe totul despre femei; care e concluzia lui? - "Nu sînt două la fel"! În filmul lui Spielberg, un copil-robot, un Pinocchio SF, iubește cu ardoare o "mamă" umană, care l-a abandonat. "Fă-mă adevărat!", o imploră robotul pe Zina dezafectată, înainte de a sfîrși, scos din circuit. Peste 2000 de ani, cînd planeta noastră albastră va arăta ca o pictură abstractă, populată de creaturi cu o sveltete à la Giacometti, robotul va fi reactivat și, în fine, visul i se împlinește: pentru o zi, o zi întreagă, (ziua perfectă!), "mama" e readusă din amintire, se ocupă numai de el și îi spune "te iubesc".

Așa că, iată, speranța de a iubi, de a fi iubit, de a fi fericit, nu se pierde în neant, ea se depozitează undeva în zăpezile viitorului. (Romanticoasă, mie-mi spui). Pleci la culcare, adormi, și nu se știe niciodată cu ce surpriză te trezești peste 2000 de ani.

La mulți ani!

Eugenia Vodă



Pretutindeni oamenii se ridicau
să surpe vechiturile
(ROBERT MUSIL)

Fragment din volumul
Introducere în literatura
secolului XX

TIMPUL NOSTRU, cel ce coincide cu literatura secolului XX analizată în lucrarea aceasta, este unul al universalizării ființei omenești prin intermediul și cu sprijinul direct sau indirect al culturii și civilizației occidentale. Dacă este adevărat, după cum zicea Keyserling, că „toate popoarele sunt, evident, odioase” – o modalitate mai degrabă etică și potestantă de a considera prezența noastră în lume –, nu e mai puțin cert că, la câteva decenii de la formularea acestui adevăr, toate popoarele au devenit odioase și, totodată, admirabile, printr-un nou fel, nu numai moral, de a pune problema. Suntem odioși fiindcă ne pricepem a întreține războaie și a desfășura politici distructive, la fel ca în veacul trecut sau în secolul V înainte de Hristos; dar suntem și admirabili, într-un avânt de evidentă complementaritate, pentru ca suportăm cu un anumit eroism o condiție umană pe care unii scriitori, precum Joyce sau Camus, au știut s-o distanțeze de orice iluzionism. Știm perfect, în cadrul acestei noi stări metafizice, că nu mai există continent de descoperit, nici insule unde să te refugiezi în cautarea unor miraje paradisiace, întrucât, plasată în fața conștiinței noastre de universalitate, pentru prima dată în istorie, ni se interzice ridicarea de schelării în jurul unor concepte de fericire, justiție, fraternitate și optimism, reduse, prin însăși dorința noastră de a ști și a crea, la nimicul absolut. Omul Evului Mediu credea într-o posibilitate de perfecțiune aflată dincolo de imperfecțiunea carnii celei mult-păcatoase, trecătoare; el și-a exprimat acest optimism transcendent prin mijlocirea catedralelor și a lui Dante, dar și prin propria-i viață terenală; omul Renașterii a crezut în puterea rațiunii și a intrupat într-o perfectă armonie temporală antichitatea și actualitatea placată cu antic, dar a izbutit și să viseze, prin cuceririle de spații și prin descoperirile geografice, la tărâmurii mai fericite, utopice și ucrionice totodată, însă plasate la capătul unui drum ideologic precis și atractiv; omul Secolului Luminilor a crezut în știință și în autenticitatea raiului pe pământ; romanticul s-a refugiat în trecut și în pasiunea amoroasă. Cu toate acestea, noi, după pauperizarea iluzionistă a materialismelor și pozitivismelor, după primul război civil european, cel din 1914-1918, și primul război civil

Măreția și limitele

universal, cel dintre anii 1939-1945, avem prea puțin dreptul la deschiderea futurologica și nu avem nici o posibilitate de evadare terestră. Ce ne rămâne de descoperit sunt, pe de o parte, un spațiu extraterestru, destul de limitat deocamdată de slabele noastre posibilități tehnice, care ne permit să evadăm de pe Terra dar numai spre planete fara viață și fara perspectiva dezvoltării umane și, pe de altă parte, un spațiu, tot extraterestru dar mult mai subtil și mai excitant, cel propus noua în timpul din urmă de parapsihologie, tehnica veche însă adaptată nevoilor și stilului omului de azi.

Ne trăim, așadar, într-un mod universal nefericirile și calamitățile, mângâiați cum suntem de niște hotare pe care le știm de netrecut deocamdată, încercând în același timp să forțăm limitele cu subterfugiul tehnicii ori al minții, pentru a putea ateriza în locuri mai puțin tragice, sau mai puțin condamnate la ceea ce suntem. Zhorul spre Marte, sau conversațiile cu vocile de dincolo de mormânt, înregistrate de psihofonie, sunt dovada aceleiași insuportabilități, cheie a destinului nostru dintotdeauna. Aceasta ar fi explicația simplă a lucrurilor, perfect inserată într-un evoluționism despre care vorbesc, într-un fel sau altul, toate tehnicile noastre de cunoaștere. Totuși mai există o cheie, care scapa rigorii științifice și filozofice, ceva ce depășește rațiunea și orice posibilitate experimentală, și care ne deschide larg ferestre spre o altă perspectivă, mai tradițională și mai revoluționară totodată. Dacă evoluționismul este un curent modern, un răspuns bazat pe posibilități fragmentare ale cunoașterii noastre, și va putea fi înlocuit chiar de mâine cu un alt răspuns, cealaltă interpretare, din care Nietzsche a făcut la sfârșitul secolului trecut un sistem și aproape o gnoză, ne plasează într-un fel de veșnicie metafizică și de infinit ontologic. Este vorba de cheia religioasă, peste care René Guénon și ucenicii lui – ezotericii (mă refer mai cu seamă la Evola, Schuon și Titus Burckhardt) au clădit ceea ce s-ar putea numi răspunsul ezoteric.

Îmi îngadui să folosesc aici, într-o carte de literatură, această investigație – pentru a o numi totuși într-un fel –, întrucât, comparând diferite eseuri de tip futurologic (Spengler, Keyserling, Jaspers, Ortega, Alfred Weber), logic dependente de o urzeală spirituală înscrisă în *forma mentis* a noastră occidentală și pozitivistă sau pur și simplu rațională, cu concluziile aflate la antipod ale ezotericilor, balanța echitativă a concluziei înclină spre aceștia din urmă. De ce? Simplu, pentru că gânditorii profani obișnuiesc să ne ofere, la capătul cugetării lor, doar false perspective, unele optimiste, majoritatea pesimiste, dar bătute toate de o teribilă inactualitate. Lucrul cel mai insuportabil în aceste cărți scrise nu mai departe de patruzeci sau de douăzeci de ani este naționalismul exacerbant al autorilor și tonul tragic al previziunii lor. Ar fi suficient să cităm aici câteva pa-

ragrafe dintr-o carte atât de vândută și de comentată înainte de și după cel de-al doilea război mondial, precum *Analiza spectrală a Europei*, de Hermann de Keyserling, mai ales acolo unde, cu o voce de profet biblic și de diagnostician universal, fondatorul Școlii Înțelepciunii îi definește pe francezi, pe spanioli sau pe nemți și le prezice viitorul apropiat cu argumente valabile pentru anii '30-ai veacului XX, dar nevalabile azi. La fel stau lucrurile cu Spengler, în pofida imensului merit al cărții lui și a clarității punctului său de vedere, pesimist desigur, dar adevărat și actual. Într-adevăr, viziunea lui asupra popoarelor, credința sa în ceea ce el numea „filozofia germană”, profețiile politice imediate – nu mai sunt convingătoare. Istoria i-a scăpat printre degete. La fel s-a întâmplat cu toți filozofii Istoriei, autori ai unor eseuri aparute la sfârșitul primului sau celui de-al doilea război mondial, care au fost categoric contraziși de evenimente. Iar dacă mulți au avut dreptate în pesimismul lor descurajant și adesea morbid, totuși nici unul nu ne-a spus de ce lucrurile stau așa și nu altfel. De ce nu mai avem elite, de ce tehnica ne ajută să trăim bine și să murim rău, de ce irosim ceva ce e clar că nu mai poate fi înlocuit, de ce atât liberalismul capitalist cât și materialismul marxist constituie mai degrabă niște expresii funeste și finale decât căi spre o nouă omenire mai sănătoasă și mai cuminte. Raționalismul occidental, răspândit pe întreg globul pământesc, s-a priceput să formuleze câte un diagnostic, dar niciodată n-a fost în stare să ne ofere vreo soluție. Astfel încât crizele traite azi de ambele regimuri, cel capitalist și cel comunist (regimuri animate în fond, cum zicea Heidegger, de aceeași metafizică), sunt tot atâtea dovezi ale imposibilității de care pomeneam. Drept care nu știm de ce sfârșim așa și ignorăm spre ce ne îndreptăm. [...]

AM AJUNS, cred, la un paliu favorabil pentru următoarea formulare, în directă legătură cu scopul prezentei cărți: literatură nu este o activitate izolată, care formulează uneori concepte și judecăți separate de celelalte activități ale spiritului, ci, dimpotrivă, ea este o tehnică de cunoaștere – în aceeași măsură ca fizica, biologia, astronomia, psihologia sau pictura – contemporană celorlalte gnoseologii. Și, indeosebi, în epoci de mari neliniști și de mari realizări cum este epoca noastră, literatura oferă, alături de celelalte discipline sau instrumente de cercetare, o serie de coincidențe sau de paralelisme prezentând o uluitoare identitate. Așadar, vom putea studia aici avangărzile europene de la începutul secolului ca fiind „contemporanele” fizicii cuantice și principii de indeterminare; vom studia supra-realismul ca paralelism freudian; îi vom studia pe Bergson, Proust și Einstein ca pe investigatori ai Timpului, domeniu în care fiecare se folosește, evident, de propria-i disciplină, de propriile-i instrumente; vom putea studia romanul *Ulise* ca prelungire literară a

fenomenologiei; cubismul, ca pe ceva dinafara timpului nostru, dar și o contemporaneitate literară, religioasă și artistică totodată, fiind direct legat nu numai de un anumit ezoterism pitagoreic, ci și de tehnica și mijloacele de comunicație actuale.

Literatura, prin urmare – ca tehnica de cunoaștere, dar nu ca știința literară; literatura – „contemporaneitate”, uneori evidentă, alteori obligând la și provocând atitudini științifice sau filozofice de aceeași avergura și actualitate. Procesul nu este, adesea, unul conștient, ci vadește sau demonstrează o permeabilitate, probabil relaționată cu inconștientul colectiv, sau cu vreo alta realitate de tip metafizic pe care o ignorăm, aducând o aceeași idee, sub forme de exprimare felurite, în mințile tuturor creatorilor dintr-un timp determinat, fie ei fizicieni sau romancieri, gânditori sau artiști. Însă faptul în sine nu poate fi negat, și o mare parte a cărții acesteia a noastră îi este dedicată, în sensul că se va strădui să-l prezinte cât mai limpede cu putință.

Și iată-ne deja ajunși la un al treilea postulat: romanul este genul literar care condensează cel mai bine aceasta contemporaneitate. Situația de accelerare a istoriei, adică a timpului uman, observată de Daniel Halévy, dar și de Lecomte du Nouÿ și de termodinamică, este o situație entropică, adică, ceva ce se întâmplă întotdeauna când într-un spațiu închis cum este Terra și viața pe care ea o conține, elementele ce fac posibilă aceasta viață se află într-o fază finală, într-un moment când, neputând avea legături cu lumea exterioară cu scopul de a reinnoi elementele respective, într-un proces agonic accelerează particule și conștiințe, cu o răvnă apocaliptică, tipică epocii noastre, dar și oricărui timp și spațiu reprezentând un final de ciclu sau un proces entropic. Tot ce se petrece azi pe Pământ este rezultatul manifest al unei situații de acest tip. Iar dacă oamenii de știință au ezitat să relaționeze a doua lege a termodinamicii, cunoscută ca lege a entropiei și formulată ca atare de Clausius și Carnot, cu conceptul de sfârșit de ciclu, pentru ca nu au îndrăznit să-și extrapoleze experimentele și să formuleze legi paralele, aplicabile vieții omenești în general, eu cred că ni se va permite să alăturăm domeniile, separate până acum, ale științei fizice și ale celor umane, încercând să-l înțelegem pe primul prin celelalte, întrucât totul implică un același efort și ne înglobează realității înseși. Astăzi știm că materia nu este ce credeam noi înainte și că factorul PSI reunește și dirijează totul sub aceeași indicație ontologică. Și de ce n-am asocia concluziile acestor tradiționale, identificând, spre clarificarea și binele tuturor, entropie și sfârșit de ciclu?

Prima dificultate de care ne ciocnim este, evident, aceea a unei epistemologii a epistemologiilor, cum ar fi spus Stéphane Lupasco (Ștefan Lupeșcu, n. tr.). Dacă este placut, ba chiar ușor, a combina fizica și psihofonie,

Avangardelor europene

mai greu ne vine să înmănușăm într-o unică sfortare inteligibilă fizică și psihologia, de exemplu, sau biologia și poezia lirică. Totuși, scriitorii naturaliști ai secolului trecut (XIX, n. tr.) s-au folosit de biologie pentru a-și îmbogați literatura, și putem afirma despre Emile Zola că și-a frustrat încercarea nu fiindcă a concentrat în romanele sale literatură, biologie evoluționistă și socialism sau materialism istoric, ci pentru că a crezut că literatura se poate confunda cu o știință asociind destinul unor teorii cu o opera de creație. Dar efortul lui rămâne, în pofida naivităților. Pe de altă parte, ideea unui posibil paralelism între fizică și psihologie apare clar definită și descrisă într-o carte atât de puțin cunoscută și tradusă cum e *Fizica modernă și psihologia profunzimilor*, de Ernst Anrich (Stuttgart, 1963). Dorința oamenilor de știință actuali de a contopi științe mai apropiate sau cât mai departate (Heisenberg și muzica, Fred Hoyle și romanul, fenomenul atât de actual al povestirilor științifico-fantastice, eseurile biologicofantastice etc.) ne vorbesc de aceeași nevoie, aparent imposibilă, dar azi la fel de imposibil de ocultat, a unei epistemologii generale. A unei contemporaneități conștiente.

PROBLEMA nu este nouă, iar enciclopediștii au fost cei dintâi care i-au găsit o rezolvare. Cititorul Enciclopediei franceze primea o viziune exactă și completa, o *summa* a cunoștințelor epocii lui. Iar cei care s-au înhamat la uriașa lucrare, Diderot, Montesquieu, D'Alembert și ceilalți scriitori, gânditori și oameni de știință reuniți pentru prima dată după timpurile vechi într-un efort comun, încercând să intre în contact cu discipline având prea puțin sau deloc de-a face cu vocațiile lor. Romancierul studia chimie, astronomul se pasiona de filozofie, poetul cânta viitorul destin al unei omeniri fericite, iluminate și unite prin înțelepciune, cunoaștere și libertate. Dar a izbucnit revoluția, rodul ultim al Enciclopediei, și totul s-a prăbușit amarnic în câțiva ani. Ghilotina și temnița, teroarea și lipsirea totală de libertate, războiul și oprimarea au înlocuit brutal visurile enciclopediștilor. Nici-când n-a fost rețezată mai brutal o iluzie, precum aceea peste care a călcat un tânăr general conservator, făcând revoluționarismul, dar visând la imperiul și tronul lui Charlemagne. Revoluția, așa cum se întâmplă întotdeauna, a fost a enciclopediștilor, nu a revoluționarilor. Cu toate acestea, fâgașul a rămas deschis. Însă veacul al XIX-lea nu s-a priceput sa-l urmeze. Științele s-au îndepărtat tot mai mult unele de altele, specializarea a luat locul enciclopedismului, iar barierele dintre tehnicile cunoașterii s-au tot înălțat, până când au devenit ziduri chinezești. Principii și legi descoperite și formulate în secolul trecut (al XIX-lea, n. tr.), mai ales în a doua lui jumătate, privind determinismul și evoluționismul, i-au pus pe oameni în anumite situații-limită, tipice vremii noastre, dar cu baza în lipsa de perspectivă unitară a veacului trecut.

S-a ajuns chiar la adevărate catastrofe: medicii și chimiștii inventau remedii și salvau viețile a milioane de oameni (vezi chinina, DDT-ul, fumigațiile etc., care au eradicat paludismul), pe când economiștii și politicienii nu reușeau să hrănească această incomodă supraviețuire. Asta ca să nu mai vorbim de cele două războaie mondiale, rezultând dintr-o evidentă lipsă de coordonare între tehnicile cunoașterii. În cadrul aceleiași *domnii a cantității* și până la apariția ciberneticii, știința unificatoare care presupune cunoașterea tuturor celorlalte discipline, omul s-a zbatut între aceleași limitări care l-au amenințat și chinuit de la Renaștere încoace.

Este cât se poate de clar că aceasta acumulare enciclopedică nu va fi posibilă cât ai bate din palme. Tradiția rupturii este prea mare, iar impactul noii fizici – prea burtal (eliminarea cauzalității deterministe, propusă de Heisenberg și de fizica cuantică, concentrată în jurul principiului incertitudinii sau indeterminării) ca să ne mai îngăduie a ne face iluzii dinspre latura aceasta a chestiunii. O știință unită, ca pe vremea lui Platon și Aristotel, este greu de imaginat, în primul rând fiindcă nici o minte omenească nu ar mai fi în stare să înmagazineze atâtea cunoștințe, atâtea *cantitate* – din moment ce acesta este factorul determinant al vremii noastre –, spre a le folosi cum se cuvine. Cu toate acestea, o tehnică a cunoașterii poate înmănușea unele sforțări, cu singurul țel de a oferi o imagine mai corectă și mai completă a omului decât aceea din secolele precedente, și pentru ca operațiunile și calculele politicienilor, economiștilor, siociologilor și futurologilor să fie mai potrivite și mai eficiente, scutite de orice risc de înfruntare războinică, de astădată fatală tuturor, în perspectiva universală în care trăim.

Or, aceasta tehnică de cunoaștere cu posibilități epistemologice, într-un sens mai degrabă estetic decât științific, este romanul, Literatura în general și romanul în special ar putea fi terenul cel mai propice apropiării diverselor tehnici de cunoaștere umană. „Asculta o povestire frumoasă”, spune Platon în *Gorgias*, „vei crede că e vorba de o închipuire, dar părerea mea este că-i o povestire. Prin urmare, îți voi povesti ca pe un adevăr cele ce doresc să-ți spun.” Romanul povestește ca pe un adevăr și dispune de mijloacele necesare ca să se transforme într-un teren neutru, unde să se producă confluența celorlalte gnoseologii, pentru ca până la urma „să se nască idealul unei explicații «obiective a naturii»” (Heisenberg) și ca noul nostru fel de captare și înțelegere să fie totodată „intensiv” și „extensiv”, posibilități oferite perfect de genul românesc. Dacă unii romancieri contemporani s-au dedicat deja acestui scop, precum Hermann Broch sau Thomas Mann, dar și unii oameni de știință, ca Hoyle și Asimov, Abellio și Ernst Jünger, înseamnă că posibilitatea a fost luată în seamă și înțeleasă sub toate aspectele ei. Este evident, nu pentru cei mulți ci pentru o elită literară, că romanul psihologic sau social, orice tip

de roman îngădit de o unică direcție de cercetare, fie ea freudiană fie realist-socialistă, nu mai poate interesa, fiindcă e prea limitată la o fațetă sau la un fel anume de realizare, așa zice partizana, întrucât partid vine de la parte. Și cred că a venit momentul ca romanul să evadeze din delimitările-i parțiale, impuse de o atitudine politică sau de o adeziune simplistă la o teorie ori o singură tehnică de cunoaștere, din moment ce cubiștii și futuriștii au demonstrat posibilitatea acestei sinteze și a multiplei sale expresivități. Dacă Max Planck afirma în celebrul său eseu *Știința și religie* (textul unei conferințe din 1937) că „nimic nu ne împiedică să identificăm cele două puteri care ni se par atât de misterioase, adică ordinea lumii științelor naturale, cu Dumnezeu religiei”, dorind să contopească într-o aceeași neliniște și precizie două aspecte atât de diferite ale cunoașterii și atitudinii omului confruntat cu realitatea, nu mi se pare lipsit de sens să înglobăm totul în același tipar epistemologic.

Este adevărat că, acceptând atare posibilitate, *forța* cu cea mai mare capacitate de înglobare, dintr-un punct de vedere unitar, a totalității ar fi Teologia, însă ce propun eu nu este acceptarea viziunii religioase asupra profanului, sau a unui obiect – realitatea – privit prin prisma obiectului însuși (atitudinea, în definitiv, a lui *homo* teologic), ci o nouă relație între subiect și obiect. Lumea ca realitate descriptibilă, ca totalitate perceptibilă și transcripabilă, așa cum Joyce a conceput-o în al său *Ulise*, implică nu numai o atitudine literară, ci și psihologică, fizică, astronomică, biologică și teologică. Subiectul care cunoaște și descrie, înțelegând lumea totală care îl înconjoară, este romancierul, pentru că în principiu nimeni altcineva nu posedă deocamdată această capacitate. Romanul ideal, cel nescris încă, va fi un complex spațio-temporal în cadrul căruia personajele sau personajul principal, prin amploarea literară, științifică și teologică împrumutată lor sau lui de cunoștințele acumulate, ar reuși să descrie și să ne facă să înțelegem un timp tridimensional (trecut, prezent și viitor), un spațiu *cubist* și o gamă de posibilități sufletești captată direct din chiar situația personajelor sale în timp și spațiu. Altfel spus, ar fi deci ceva ca o viziune totală a istoriei și geografiei umane, privite din toate unghiurile cu puțință. [...]

CU ACEASTA revenim, aproape fără voie, la înțelesul teleologic al cercetării noastre cuprinse în mai amplul înțeles al investigației literare în general. Și ne găsim iar în plină situație de entropie. Orice asemenea situație entropică este una sintetică. Muribundul, ale cărui celule trăiesc groaza unui sfârșit de ciclu personal și își pun spiritul într-o situație de accelerare a istoriei proprii, își retraiește într-o clipă întreaga dezvoltare a unei existențe. Efortul lui suprem este total și revelator. Trupul și duhul lui, într-un fel de *contemporaneitate* născând realizată până atunci, se unesc

pentru a acutiza și a sintetiza. Cunoașterea sa de sine și aceea a părților aparent dislocate și separate ale vieții sale devine integrală și, pesemne, revelatoare. În acel moment, omul religios, creștinul în speță, poate – cunoscându-se întâia oară în mod total și cântărind binele și răul savârșit – să ceară iertare și să fie iertat. Entropia, care poate dura veacuri întregi, aidoma sfârșitului de ciclu, din moment ce înglobează o realitate universală, cea a condiției umane actuale, este și cunoaștere ultimă. Cei care au presimțit foarte acut situația aceasta au fost romancierii secolului nostru (adica al XX-lea, n. tr.), artiștii, gânditorii, dar și oamenii de știință, dar cred că mai ales au fost autorii marilor romane, pe care le vom cerceta în continuare din această perspectivă; ei ne-au informat cel mai bine ce înseamnă o situație de criza. Niciodată nu s-a vorbit atâtea de criza ca în aceste ultime decenii, pentru că, într-adevăr, criza implică o schimbare bruscă, o luptă între un factor agresor exterior și potențele defensive ale unui organism. Așadar, moment de mare primejdie, dar și de așteptare, când ceva se termina definitiv, un timp organic sau spiritual, și ceva inedit e pe punctul să înceapă, o epoca de sanătate mai trainică, ori de agonie. Cuvântul „criză” ne obsedează și apare în orice diagnostic pus secolului XX, încă de la începuturile lui. Avangărzile futuriste, expresioniste sau suprarealiste l-au inclus în Manifestele lor. Dar cei care au descris-o cel mai bine au fost Kafka, Céline, Proust, Joyce.

Iar dacă vom conecta romanul și manifestările artistice în general, din 1900 până azi, cu contemporaneitățile lor științifico-filozofice, vom avea și mai multe probabilități de a simți și a înțelege ce a însemnat pentru noi toți perioada aceasta a istoriei contemporane în care trăim în continuare și în cadrul căreia va trebui să luăm *o hotărâre*, fiindcă, în grecește, criză înseamnă tocmai asta: o decizie. De aceea, partea cea mai amplă a cartii noastre fi-va cea care se străduiește să-i prezinte cititorului momentul românesc al crizei, care coincide cu caderea unui imperiu și, în termeni generali sau simbolici, cu căderea omului, limitat nu la o entitate geopolitică, ci la toată *Gea*, la Pamântul în general, la umanitatea viețuind pe el într-o etapă de criză și de entropie, *definitivă și generală* în opinia fizicienilor, sau conform concluziilor pe care le putem trage din termodinamică; *parțială și trecătoare* în opinia ezotericilor, întrucât un sfârșit de ciclu implică debutul altuia nou. Cuvântul „hotărâre” capătă aici, din această perspectivă, adevăratu-i înțeles. [...]

Traducere din limba spaniolă de Mihai Cantuniari

¹⁾ Vezi: Daniel Halévy, *Essai sur l'accélération de l'histoire*, Paris, ediție nouă în 1961, și Lecomte du Noüy, *De la ciencia a la fe* [De la știință la credință], ediția spaniolă, Madrid, 1969.



PENTRU amatorul de roman vînos și suculent, Birmingham este locul unde s-au născut, printre alții, David Lodge și Jonathan Coe. Iar pînă la un punct, cei doi sînt rude bune.

La ora actuală Jonathan Coe are patruzeci și unu de ani, a publicat șase cărți în crescendo calitativ și a cules, în consecință, cîteva premii cu ecou: The John Llewelyn Rhys Prize, Le Prix du Meilleur Livre Etranger, The Writers' Guild Best Fiction Award și Le Prix Médicis. Faptul că două dintre aceste distincții i-au fost oferite de francezi spune multe despre calibrul epic al lui Coe. Cu puține excepții (Julian Barnes, Peter Mayle), amabilitățile schimbate peste Canal strălucesc prin absență. Ca să fii englez și să te premieze francezii, trebuie să ai și har, nu doar talent. Capitol la care Jonathan Coe stă grozav.

În prima fază a carierei lui literare încap trei cărți: *The Accidental Woman (Femeia întîmplătoare, 1987)*, *A Touch of Love (Un strop de dragoste, 1989)* și *The*

Dwarves of Death (Piticii morții, 1990). Ele reprezintă încălzirea, stadiul care anunță și promite. Sînt romanele prin care Coe dă de știre că există, că merită să fie citit și că oferă ceva aparte. O perspectiva matură din partea unui tînăr (destul de) furios. O veselie debordantă, dincolo de care mocnesc tristeți grele. Un cinism cum numai Albionul știe să producă. Un limbaj care-i împinge pe confrăți la puseuri de invidie. O artă a scrisului prin care ni se amintește că sîntem în țara lui Fowles și Ishiguro.

Categoric însă, Coe atinge efectiv majoratul prin *What a Carve up! (Ce mai hacuială! - 1994)*, roman care ajunge nu doar în clasamentele literare ale momentului, ci și pe listele bibliografice ale studenților la limbi străine.

Volumul cel mai recent al lui Coe, *The Rotters' Club (Clubul putregaiurilor, 2001)*, îl întoarce pe cititor în lumea anilor '70 ai Angliei industriale, într-o vreme cînd corectitudinea politică nu înmugurise, deși valorile tradiționale făceau față tot mai greu tendințelor de primenire socioculturală. Comicul suculent și romantismul înfiorat își dau mîna într-o poveste ai cărei eroi nu-și intersectează doar viețile, ci și ambițiile, fie ele politice, profesionale sau intime. Sondajele în cîmpul crizei și al traumei, pe care Coe le practică dezinvolt, cu alură și aplomb de clinician, apropie *The Rotters' Club* de cartea din care prezentăm în aceste pagini un fragment, conferindu-i tinută și stil.

The House of Sleep (Casa somnului, 1997), a cărui versiune românească va apărea în curînd la Ed. Polirom) este romanul prin care Coe face pasul din categoria consacraților în grupul select al maestrilor. În paginile lui palpă patru destine întrepătrunse și două perioade care nu pot și nu vor să se delimiteze.

Ideea e incitantă, exploatarea ei – fara cusur. O universitate este transformată peste ani într-o clinică pentru insomniaci, ai cărei pacienți sau medici sînt studenții de odinioară. Locul se numește Ashdown. Are o mohoreală victoriană și respira un aer prin care plutesc umbrele castelului Elsinore, slujbașii din Chancery-ul lui Dickens și semnele de rău augur de pe lînga Wuthering Heights. Între zidurile sale trăiesc, în trecut și în prezent deopotrivă, Gregory Dudden, medicinistul riguros și vag dement care considera somnul o boală ce ronțăie o treime din viața fiecăruia; narcoleptica Sarah Tudor, o ființă fragilă, dilematică, incapabilă să distingă între vis și realitate; Robert Madison, prietenul sfîșiat de iubiri nerostite și de drame identitare care-l trimite în cele din urmă pe masa de operație a unui chirurg specializat în schimbările de sex; în fine, Terry Worth, cinefilul împătimit și insomniac care poate recunoaște orice actor în orice poza, fara a-și aminti în schimb de personalul medical cu care tocmai a stat de vorbă.

Dar în fond, ce face din *Casa somnului* un roman aparte și din Jonathan Coe un bijutier al scrisului? În primul rînd, ambivalența ecoului pe care-l trezește în noi. La cîte cărți vi s-a întîmplat să vă pufnească risul și să vă podidească plînsul în aceeași secundă? Ei bine, textul de față o face. Nu știm cum, însă asta e reacția. Ne amuzăm fabulos și ne cuprinde o mîhnire fără egal. Rîdem cu gura pînă la urechi și ne șiroiesc lacrimile pe obraji. Iar la urmă ne întrebăm: ce ne-a apucat? Nu cumva am devenit mai oameni? Și chiar asta este una dintre virtuțile lui Coe: umanizează. Ne pune sub ochi niște personaje și niște situații în fața cărora prejudecățile se topesc și măcar o parte din zgura care ne acoperă dispăre.

ÎN TREN, Terry încerca să se concentreze pe depistarea inadverențelor și a greșelilor de tipar din articolul pentru *Frame*, al cărui șpalt îl primise în cursul dimineții. Însă prezența însoțitorului său, Joe Kingsley, aflat față în față cu el la masă, îl deranja într-o prea mare măsură. În primul rînd, era vorba de ceea ce avea pe cap. Dacă exista un obiect pe care Terry îl disprețuia mai presus de toate celelalte, acesta era șapca de base-ball. Bineînțeles, copiii n-aveau decît s-o poarte, dar ori de cîte ori o vedea pe capul unui adult i se părea că simbolizează tot ceea ce detesta mai intens în legătură cu America, mai mult chiar decît mutra lui Mickey Mouse, ultimele reclame la Coca-Cola sau hoardele de uriașe „M“-uri galbene care tocmai în această perioadă începuseră să se împrăștie prin Anglia ca un virus scăpat de sub control. Colac peste pupăză, Kingsley își pusese șepcuța *cu cozorocul la spate*. Abia acesta era, fără îndoială, semnul suprem al imbecilității. Pentru Terry nici nu era nevoie de mai mult ca să se simtă stingherit de faptul că stătea cu el la masă. Celălalt lucru care-i displăcea era pseudorevista cinematografică pe care o citea Kingsley – nici nu era o revistă propriu-zisă, ci un pliant de genul celor care ți se dau cînd intri la film, pline de fotografii color și de articole semianalfabete culese de prin materialele aparute în presă. Pe cînd citea, își mișca buzele, iar cînd dădea peste un paragraf extrem de complicat, rostea cuvintele cele mai grele într-un fel de șoptă anevoioasă.

- Auzi, Kingsley? spuse Terry, ajuns la capătul răbdării. N-ai de gînd să tac? Încerc să lucrez.

- N-am zis nimic.

- Bombăneai ceva ca pentru tine. Nu pot să mă concentrez.

Kingsley îl fixă cu o căutătură neprietenoasă, după care se întoarse la revistă, spunînd:

- Ce-ar fi să te calmezi? Pîn' la urmă-ți fac ditamai hațîrul.

Terry era conștient de acest lucru, însă nu avea de gînd să-și exteriorizeze recunoștința. Se revolta din străfunduri

la gîndul că-i era îndatorat lui Kingsley, care jucase pentru el rolul de *bête noire* încă de cînd intrase la secția film, la începutul semestrului de primăvară. Tînăr, neras, plin de coșuri și capabil să scoată un nechezat vocalic cu totul bizar, era fiul unui om de afaceri american care la ora aceea lucra în Anglia în baza unui contract pe șase luni. Kingsley junior, care se înscrișese la niște cursuri de regie film la un colegiu neînsemnat din Midwest, profitase de ocazie și își însoțise tatăl în această călătorie, după care fusese admis cu promptitudine la universitate pentru două semestre, aranjamentul fiind asigurat – cum se știa prea bine – de donarea unor sume substanțiale pentru construirea aripii noi a internatului. Era gălăgios, plin de sine, incoerent, bogat și disprețuit de toți ceilalți studenți, fără excepție. Pe de altă parte (iar aici intervenea o oarecare invidie), făcuse deja două filmulețe la el în țară, finanțate parțial de tatăl lui, și, judecînd după copiile video pe care le adusese cu el în Anglia, se dovedise a fi – cel puțin pe plan tehnic – neașteptat de capabil. De fapt, a doua peliculă, un film de acțiune cu un final zgomotos și violent și cu o durată de treizeci de minute, îi impresionase pînă și pe erudiții în ale cinematografiei cărora le plăcea să se strîngă în jurul mesei din colț de la Café Valladon, cu excepția lui Terry, care susținea că întreaga secvență spectaculoasă de la sfîrșit era „o grămadă de clădiri care săreau în aer și-atîta tot“ și că în spatele filmului luat în ansamblu „nu exista o viziune coerentă“. (Iar dacă el însuși li se păruse plin de sine celorlalți, aceștia avuseseră grijă să n-o spună.) Prin urmare, își reproșa cu atît mai mult că într-o seară se îmbătase în barul Uniunii și îi spusese lui Kingsley că ambiția lui era să scrie un scenariu cu o bătaie în timp de cincizeci de ani. Din această discuție lapidară și îngreunată de alcool Kingsley dedusese că Terry era un fel de vizionar și din clipa aceea insistase să-i spună „scriitorul“ de fiecare dată cînd i se pomenea numele. Într-un tîrziu reieșise că din același motiv îl rugase să vină să stea de

vorbă cu el atît de neașteptat cu cîteva săptămîni în urmă.

- Taică-meu s-a mprietenit cu un producător, îi explicase el, asta cîcă a venit la Londra pentru un film, taică-meu i-a arătat ce-am făcut și-acum vrea să ne vedem.

- Bravo, Kingsley, grozav. Zău că mă bucur pentru tine. Dar de ce-mi spui toate astea?

- Fiindcă am nevoie de-un scriitor. Și, oricum, mă cheamă Joe. Joe Kingsley.

- Tot nu văd care-i rostul meu.

- Ești scriitor, nu? Asta faci, scrii cărți.

- Mda, mă rog, dar ce... a, te gîndești la scenariul ăla de care ți-am povestit?

- Nu, individul are deja două bucați. Ne trebuie un scriitor, atîta tot. Unul care scrie.

Terry tot nu era sigur de ce acceptase invitația. Era convins că lucrurile aveau să se încheie dezastruos. În cele din urmă cedase insistențelor lui Robert și Sarah, care se străduiseră să-i arate că i s-ar putea furniza cel puțin prilejul de-a arăta cîte ceva din ce lucruse unea figuri influente în domeniu, ceea ce, la o socoteală atentă, însemna că o zi întreagă în compania lui Kingsley era totuși un preț mai mult decît rezonabil.

- De ce te holbezi la mine?

Terry se foi vinovat în scaun, conștient că pe durata ultimelor cîteva minute ochii i se fixaseră hipnotic asupra ofensatorului acoperămînt al interlocutorului.

- Iartă-mă, spuse el. Eram cu mîntea aiurea. [...]

TERRY își îndreptă din nou atenția asupra șpaltului articolului.

Avea toate motivele să fie mulțumit de primul lui demers jurnalistic: pe lîngă că îi acceptase imediat articolul, comitetul de redacție de la *Frame* îi oferise un post de editorialist în cadrul revistei, cu începere de la 1 septembrie. Membrii comitetului părușeră mulțumiți că, deși nu reușise să găsească

vreun cadru, vreun decupaj sau o copie a scenariului după care se turnase *De serviciu la closet*, Terry scrisese un material interesant și vrednic de atenție, care strîngea pentru prima oară laolaltă informații disparate și incomplete. De exemplu, se relata cazul curios al recenzentului englez de film care merse cu avionul în Italia ca să asiste la o vizionare în cadru intim a filmului, pentru ca după douăsprezece ore să fie găsit mort într-o cameră a unui hotel din afara Romei, împușcat în cap, cu un revolver alături și ținînd în mîna o foaie de hîrtie pe care fusese mîzgălit lapidarul mesaj: „Viața nu poate fi suportată“. *Variety* semnălase incidentul, sub titlul „Un film rau l-a tras în hâu pe un critic pîmpălău“, și chiar dacă exista o explicație alternativă pentru sinucidere (recenzentul tocmai fusese părăsit de soție și copii), era limpede că principalul element care contribuise la declanșarea tragediei fusese contactul cu turul de forță nihilist al lui Ortese. Terry fusese nedumerit și totodată stîrnit de acea relatare care tot nu dezvăluia ce anume se arătase în film și nici de ce impactul asupra unuia dintre spectatori fusese atît de profund și imediat. La fel de misterios era un articol vechi de opt ani dintr-o publicație științifică din Canada, pe nume *The Quarterly Review of Urinary Medicine*. În paginile sale se descria cazul unui reprezentant (pensionat între timp) al unei rețele de difuzare italiene, care văzuse filmul și care, deși refuzase vehement să-i dea în vileag conținutul, suferise de atunci în permanență din cauza unei complicații ciudate la vezica, nemaifiind niciodată în stare să urineze în prezența altor bărbați.

Cu cît Terry citea mai mult despre film, cu atît devenea mai fascinat. Oare ce amestec pervers de scatologie și radicalism politic plămădise Ortese de reușise să dea naștere tuturor acelor mituri și zvonuri care mai de care mai stranii? Nu era primul interesat de această chestiune, însă cercetatorii de dinaintea lui nu descoperiseră mare lucru. Pretinsul director de imagine al filmului negase începînd de atunci

SOMNULUI

AVANPREMIERĂ EDITORIALĂ

orice legătura cu el, directorul de montaj declarase sus și tare ca pur și simplu nu exista un asemenea film, scenografa – care între timp trecuse bine de optzeci de ani și nu mai era în deplinătatea facultăților – îl ținea minte ca pe „un film funciarnic tandru și romantic”, în vreme ce în 1973, ca o reacție directă la experiența realizării peliculei, interpretul rolului principal intrase în rîndurile unui ordin monahal îndepărtat de lume, care se supunea unui legamînt strict al tăcerii.

La ora prînzului, subiectul continua să-l preocupe intens pe Terry.

- Nu, n-am văzut filmul, îi declară producătorul, care se dovedea a fi un barbat suplu, energic și aparent jovial, în vîrstă de vreo treizeci și cinci de ani.

Îl chema Bruce Logan. Îi făcuse să aștepte un sfert de oră pe Terry și Kingsley în barul de la Athenaeum, după care îi duse la un restaurant italianesc din Mayfair, aflat la un colț de stradă.

- Am auzit de el, asta da. Știu toate poveștile. Dar am văzut cîndva la Paris versiunea necenzurată din *Salò* și mi-a ajuns.

Se servi cu ciabatta și-i îmbie și pe ceilalți.

- Bineînțeles, e un film pe care Ortese l-a influențat masiv. Am înțeles că și la capitolul lungime tot din el s-a inspirat.

Se întoarse spre Kingsley.

- Îți place Pasolini?

- Mă rog, voiam să cer o chiftea, spuse Kingsley, cu ochii ațintiți asupra meniului.

- Are niște poante, te dărimă, zise Terry, rîzînd prefăcut și lovindu-și însoțitorul pe sub masă.

Logan făcu un gest vag și tolerant cu mîna.

- Ce mare lucru, băiatul n-a auzit în viața lui de un macaronar poponaut care-a făcut niște filme mai șmechere. Cui îi pasa? Oricum, filmul european de artă și-a trăit traiul. Zece ani și da-dea ortu' popii cu acte-n regulă. Încă zece și nu mai gaseai un spectator plătit în stare să-ți spună cine-a fost Renoir. În plus, n-am venit să vă testez, baieti. Doar nu sînteți la examen.

- Unde mai pui că habar n-are de filmele americane, i se plînsese Kingsley cu un nechezat posomorît la maximum. Nici macar n-a stat să vadă *Vînătorii de fantome* pîn' la capat. S-a sculat la jumatea filmului și s-a cărat.

Terry pufni indignat.

- Avalanșa aia de aiureli juvenile și stridente...

- Zici că ți-a plăcut? îl întreba Logan pe Kingsley.

- L-am văzut de șapte ori. Mare, ce mai. Mare pîn' la Dumnezeu. Niște efecte de cazii pe spate.

- Mi se pare că domnul vrea să-ți ia comanda, spuse Terry, arătînd spre ospătarul care aștepta.

- Aha, zise Kingsley și puse din nou mîna pe meniu. Încă nu m-am hotărît.

Terry își dadu seama că habar nu avea ce să aleagă.

- Tortellini îți place? îl întreba el.

Kingsley îl privi mefient.

- Cum să nu, răspunse el. Mai ales primele, alea-n alb-negru.

În timp ce așteptau să li se aducă felul principal, Logan își schiță propunerea. Lucra la unul dintre principalele studiouri de la Hollywood și încerca să pună în mișcare zece-douăsprezece proiecte orientate direct spre segmentul de bază al pieței americane. Dat fiind că vazuse cele două filmulețe ale lui

Kingsley și fusese foarte impresionat mai cu seamă de construirea scenelor de acțiune, iar apoi auzise de la ceilalți colegi ai lui Terry multe cuvinte de laudă la adresa calităților lui creatoare, trăgea nădejde că aveau să accepte amîndoi să lucreze la una dintre cele două proprietăți pentru care obținuse prima opțiune; cea dintîi era un serial de benzi desenate foarte popular, intitulat *Spionul și fiul*, pe care voia să-l adapteze pentru marele ecran.

OCHII lui Kingsley lucira brusc la azul titlului, cu toate că Terry nu auzise nici de el și nici de revista presupus renumită în care era publicat.

- N-ai auzit de *Spionul și fiul*? întreba Kingsley. Bine, dar e celebrisim, nu-mi vine să cred că aici n-a prins. Tipul, cum să-ți zic, e un fel de James Bond american. Da' fii atent, e vaduv și-are un puști de treispe ani, frumușel și foc de isteț, care se ține după el în toate misiunile.

- Așa e, preluă Logan ștafeta. Nevastă-sa moare într-un accident de mașină înainte să-nceapă acțiunea propriu-zisă a filmului. Nu arătăm nimic, fiindcă nu se face să pornim pe-o notă tristă. Una peste alta, e vorba de-un James Bond american al anilor '80, nu-mai că totul e mult mai autentic.

- Mai autentic, repetă Terry cu o voce fără inflexiuni.

- Exact. Fiindcă tipul nu-și neglijează obligațiile de familie. Pricepi, mai mereu își riscă pielea pentru țară, învingînd comunismul și tot ce-i mai iese-n cale, dar la sfîrșit tot are timp să se-ntoarcă la copil, să mănînce-o pizza cu el și poate să se uite-mpreună la un meci. O chestie de familie cum scrie la carte.

- Și treaba mișto, adăuga Kingsley, e că-n misiuni, de fiecare dată, puștiule vine de hac alora rai. Ca faza cu spionii ruși care s-au luat după el și-au călcat pe guma lui de mestecat, de-au rămas lipiți de asfalt, nu?

Afît el, cît și Logan hohotiră tînîndu-se cu mîinile de burtă.

- Sau cînd trage cu pistolul-n arabii aia și-n loc de gloanțe ies mingi de ping-pong care li se opresc fix în gură, îi minte?

- Ai prins ideea? întreba Logan. E ceva foarte vizual. Foarte filmic.

Terry trase adînc aer în piept.

- Zi-mi două vorbe despre celalalt, spuse el.

Logan îl privi cu un aer curios, însă nu lăsă să se vadă dacă fusese jignit sau nu.

- În regulă, rosti el. Poate că e mai pe felia ta. Am luat prima opțiune pentru o carte despre doi polițiști din New York care lucrează la același caz. Mă rog, poți să faci ce vrei cu ea, nu mă interesează decît să-i păstrez titlul: *Chalk și Cheese*. E la mare fix, nu? Vezi tu, de fapt așa-i cheamă pe-ăștia doi: polițistul Chalk și polițistul Cheese. Iar șpilul e următorul: nu numai că lucrează la același caz, dar se uită fiecare pe cont propriu la același anuț din ziar și pînă la urmă ajung să stea în același apartament.

- E tuț, spuse Kingsley. Îmi place la nebulie.

- Unul dintre ei e mai saltat și, mă-nțelegi, nițel cam excentric, un pic oaie neagră, un pic cîrpati...

- Și-atunci îi dam rolul lui... Jim Belushi?

- Exact. Mănușă. Celalalt e tinerel, naiv, idealist, merge după buchea cartii...

- Înseamnă că ne gîndim la... Tom Cruise?

- Posibil. Chiar probabil. Îmi vine-n minte în fond un fel de hibrid între...

- ...între *O pereche trăsniță* și, să zicem, *Inspectorul Harry*.

- Splendid. Te-ai prins. Bun, mai e și șeful, normal, care e... țepos, înșa pînă la urmă de gașcă. Ferm, dar cinstit.

- Și negru, normal.

- Se-nțelege.

- Cineva ca... James Earl Jones.

- Absolut. Pe urmă bineînțeles că e nevoie de-o chestie amoroasă, ceva cu sex, o intrigă romantică...

- Pai, îi bagam o prietenă lui Tom Cruise, nu? Puțin mai coaptă, mai scoasă-n lume. Un rol pentru – știu eu? – Jamie Lee Curtis.

- Da. Într-o rochie neagră mulată.

- O rochie neagră mulată, strămulate și rîsmulată. Să-i iasă țîtele prin ecran.

- Ești omul meu, Joe. Da' fii atent: ce-ar fi să zicem că Tom Cruise nu știe că de fapt individă-i o curvă și c-a pîrlit-o Jim Belushi?

- Tom Cruise o pîrlește?

- Sigur c-o pîrlește.

- Am putea s-o facem stripteuza.

- Mda, am putea. Să zicem că-i stripteuza.

- Și-atunci tot o pîrlește?

- Normal c-o pîrlește. O pîrlește-n continuare și Jim Belushi. O pîrlește toată lumea.

- Da' șefu, o pîrlește și el?

- Hei, n-am zis că-i negru? Fii cu-minte, Joe, pentru Dumnezeu.

Logan se întoarse spre Terry, care pînă atunci nu participase la aceasta dezbateri scenaristică ad-hoc.

- Dacă nu te superi, de la tine n-am auzit mare lucru. Am impresia că Joe și cu mine ducem greul.

Terry se rezemase de spatarul scaunului, cu brațele încrucișate.

- Cred că-i o idee groaznică. Am deja impresia c-am mai văzut filmul asta de douazeci de ori.

Se lăsă o tăcere îndelungată, întreruptă doar de leorpăitul lui Kingsley, care încerca să-și transfere în gura o furculiță uriașă de spaghete.

- Crezi că-i groaznică, ai?

Conștient sau nu, Logan se rezemă la rîndul lui de spatar și își încrucișă brațele, imitîndu-l pe Terry.

- Sigur, dacă ai tu niște idei mai bune, mi-ar face plăcere să le aud. De fapt, mi-a zis Joe că lucrezi la un scenariu original.

- Da. Da, așa e, aprobă Terry pe un ton destul de reticent.

- Poți să-mi spui despre ce e vorba?

- Cum să nu. E vorba despre... mă rog, despre un barbat și... și viața lui, în linii mari.

- Viața lui? facu Logan, ridicînd din sprîncene. Sună bine. Și se întîmplă ceva în viața asta despre care să merite să știm și noi?

- Pai, da.

Terry se îndreptă în scaun și se ștersese la colțurile gării cu un șervet de masă.

- Tipul trece, înțelegi, se... *maturizează*, dacă vrei, dintr-un tînar într-un... cum să zic, inițial într-un barbat între două vîrste.

- Aha. Și pe urmă?

- Pe urmă îmbătrînește și-n final banuiesc că... moare.

Într-un fel, cînd îl povestea, scenariul nu i se mai părea lui Terry atît de impresionant cum își închipuisese dintotdeauna.

- Vezi tu, chestia cu adevărat origi-

nală e că personajul e jucat de același actor de la cap la coadă.

- Zau? Și la cine te-ai gîndit? Fiindcă, dacă-mi dai voie, din ce mi-ai spus pîn-acum, Hoffman, Nicholson și Redford or să se-ncaiere pentru rolul asta. O să iasă un măcel în toată regula.

- Bine, sigur ca trebuie să-i mai dau consistență, deocamdata n-am decît...

- Vrei să-ți spun ce obiecții am eu față de ideea asta, Terry? Sau în orice caz una dintre obiecții. Mi se pare cumva că miza e mică. Și nițel cam englezeasca.

- Dar asta...

- Nu mă-nțelege greșit, n-am nimic cu englezii. Întîmplător, și eu sînt pe jumătate englez. Ai auzit vreodată de Harry Logan?

- Sigur, a fost... a fost și producător, nu?

- Întocmai. E taică-meu. A scris, a regizat, a produs – a făcut de toate. A venit în State pe la sfîrșitul anilor '40 sau la-nceputul anilor '50 și s-a însurat cu prima soție – adică maică-mea –, dar cea mai mare parte a vieții a lucrat în Anglia. A făcut o grămadă de comedii și de thriller-uri cu buget limitat. Cum să-ți spun, n-a năzuit la nici un fel de... statut estetic nemaipomenit, dar și-a turnat filmele și multe dintre ele au fost bune. Prin anii '70 a ajuns să facă niște chestii semiporno – altceva n-a mai găsit de lucru.

- Ce pacat, spuse Terry, neștiind încă unde voia să ajungă Logan.

- Și trebuie să-ți spun c-a existat un motiv anume pentru care n-a mai găsit altceva. Știi care-a fost?

Terry clatina din cap.

- aștia ca tine.

Deodată Logan izbi cu pumnul în masă atît de tare, încît tacîmurile fura cît pe aci să-și ia zborul. Terry și Kingsley aproape că sariră de pe scaune.

- Dumnezeu mare, aștia ca tine mă calca pe nervi de nu se poate, Terry. Dacă n-ar fi aștia ca tine, încă ați avea cinematografie, dar-ar dracii. Cînd v-ați pornit voi, isteții, să va băgați în față – pe la sfîrșitul anilor '50, nu? – a fost începutul sfîrșitului. Intelectuali, tineri furioși, John Osborne, Woodfall Films, stîngiști din clasa de mijloc. Dintr-o dată a trebuit să trîmbițăm cu toții ca filmul e-o formă de artă – de parca s-ar fi îndoit cineva pîn-atunci – și din două filme unul a fost făcut de te miri ce romantic care-a nvațat la stat și ne-a fericit cu viziunea lui asupra vieții clasei muncitoare. Iar de atunci ați ținut-o tot așa! Cristoase, n-am mai văzut altă țară care să se ploconească așa în fața oamenilor numai fiindcă pretind că-s artiști! Bașca scriitorii! Doamne, cum îi adulați pe scriitorii! Altfel cum să-mi explic că unul ca tine se crede-atît de grozav, chit că, din cîte-mi dau seama, ce-ai scris pîn-acum încape pe-un plic și rămîne loc și pentru Proclamația de la Gettysburg!

Terry se ridică în picioare.

- Ai terminat? întreba el. Fiindcă ma gîndeam că, dacă tot am ajuns la Londra, fac și ceva cumpărături.

- Nu, Terry, n-am terminat, spuse Logan. Și nici Joe, ca să știm cum stam. Dar cred c-o să-ți dai seama că tu ești ala care-a terminat. Ai terminat-o cu filmul aici, așa că dacă vrei să pleci...

- Dacă or să se facă filmele astea ale tale, rosti Terry, străduindu-se să caute o împunsătură de rămas-bun, o să fie cîți trista pentru cinematografie.

Prezentare și traducere de
Radu Paraschivescu

Condacul al doilea al Nașterii

DESPRES cuviosul Roman Melodul, făcătorul de condace, cam la o mie și mai multe, cum aflăm din *Proloagele*, paracliser în biserica din Beirut, apoi în vremea împăratului Anastasie (491-518), în Constantinopol, la biserica Maicii Domnului, cea din Chir, nevoindu-se și ostenindu-se în post și rugăciune și privegheri de toată noaptea la Vlaherna, apoi paracliser la biserica Sfânta Sofia, neștiutor de carte dar cu înțelepciunea întrecându-i pe cărturarii cei neînțelepți, se povestește că, invidiat de clerici pentru iubirea ce i-o arăta lui patriarhul și pentru râvna lui în credință, aceea l-ar fi silit să cânte în rând cu ei la Vecernia Praznicului Nașterii lui Hristos, când și împăratul era de față.

Vrând să-l rușineze și să-l defaime, căci cuviosul nu avea darul cântării me-

lodioase după scripturi, s-a mâhnit tân-
guindu-se și a plâns de neputința sa.

Singur ramas în biserică s-a rugat cu lacrimi Preacuratei mărturisindu-și amărăciunea. S-a dus apoi acasă și neluând hrană din pricina mahnirii, a adormit puțin.

Și aparându-i în vis Maica Domnului ținând în mână o foaie mică de carte, cu glas lin i-ar fi spus: „Deschide gura, și mănânc-o pe aceasta”.

Iar Roman a mâncat și a înghițit hâr-tia. Și îndată s-a deșteptat, și-a simțit inima alta, dulce, și cugetul limpezit de vedenia sa. Căci prin minune, Fecioara făcuse ca el să dobândească minte ca să priceapă Scripturile.

În *Proloagele* stă scris acest rând despre ce a urmat: „Deci venind vremea cântării de toată noaptea, a mers în bise-

rică, bucurându-se de darul cel dat lui de Maica lui Dumnezeu – Cuvântul. Iar când a sosit ceasul cântării condacului, s-a suit Sfântul Roman și a cântat pe amvon, cu dulce glas al său condac, pe care mintea sa l-a alcătuit, zicând:

„Fecioara, astăzi, pe cel mai presus de fire naște, și pământul peșteră Celui neapropiat aduce.”

Și, toți, văzând și auzind s-au minunat, luând aminte la puterea cuvintelor celor ce se cântau.

Și se mai zice că, întreat fiind de patriarhul, Melodul n-a tăinuit ci a mărturisit minunea ce se făcuse cu el, aducând proslăvire cereștii Învățătoare. Și curgea



din gura lui, ca un râu înțelepciunea, iar cei ce mai înainte îl defăimau pe el, pentru neștiință, acum de la dânsul se învățau.

Constanța Buzea

19

Steaua-n tot locul ne fuse călăuză
Precum și vouă Moise, purtând toiag,
Lumina cunoștinței de Dumnezeu ea strălucind
Pe voi, odinioară, cu mană-ați fost hrăniți și adăpați din piatră,
Iară pe noi nădejdea Lui ne-a-ndestulat;
Cu bucuria Lui fiind hrăniți
N-avem în gând în Persia să ne întoarcem
Mergând pe-o cale anevoie de urmat,
Ci vrem ca să vedem, să ne-nchinăm și să slăvim
Prunc tânăr, Dumnezeu Cel mai-nainte de veci.



20

Acestea erau zise de magii cei nerătăciti,
Iară Fecioara pe toate le pecetluia.
Iar Pruncul spusele Mariei și ale magilor le întărea
A celeia al cărei pân-tece fără prihană i l-a păzit și după naștere,
Și a acelora ce, după calea [ce-au făcut], le-a arătat
Neostenită mintea ca și pașii;
Căci nimeni dintre ei n-a suferit vreo osteneală
Precum neostenit venit-a Avacum la Daniel,
Căci Cel ce proorocilor s-a arătat, însuși și magilor s-a arătat
Prunc tânăr, Dumnezeu Cel mai-nainte de veci.

21

După ce-au povestit toate acestea,
În mâini luat-au magii darurile și închinatu-s-au
Darului darurilor, Mirului mirurilor;
Aur și smirnă, apoi și tămâie adus-au lui Hristos
Strigând: „Primește dăruirea întreită
Ca pe cântarea serafimilor de trei ori sfântă;
Nu îți întoarcă fața de la [darurile] lui Cain,
Ci le primește, precum [primit-ai] a lui Abel jertfă,
Pentru cea care Te-a născut și care nouă ne-a născut
Prunc tânăr, Dumnezeu Cel mai-nainte de veci.

22

Acum, cea fără de prihană văzând pe magi
Purtând în mâini daruri prea noi și luminoase și închinându-se,
Steaua arătând, păstorii laudând
Pe Ziditorul tuturor, pe Domnul îl rugă zicând:
„Primind treimea darurilor, tu, copile,
Trei cereri împlinește celei ce Te-a născut
Te rog pentru a văzduhului bună-ntocmire,
Și pentru roadele pământului și pentru cei ce locuiesc pe el;
Împacă-Te cu toți, fiindcă prin mine Te-ai născut
Prunc tânăr, Dumnezeu Cel mai-nainte de veci.

Traducere de Cristina Rogobete

Simpozion al traducătorilor

ÎN agenda culturală a capitalei cipriote, îndobște încărcată, ca în fiecare miez de toamnă și prag de iarnă, Serviciile Culturale din cadrul Ministerului Educației și Culturii (director: Stelios Hatzistyllis) au înscris, între alte manifestări, și lucrările celui de-al Doilea Simpozion al Traducătorilor din literatura cipriotă (primul a avut loc în 1998). Organizat la mijlocul lunii noiembrie, în colaborare cu PEN-Clubul cipriot (reprezentat prin președintele său, scriitorul și dramaturgul Panos Ioannidis) și cu Universitatea din Nicosia, simpozionul a prilejuit întâlnirea (sau, în multe cazuri, reîntâlnirea) a 24 de traducători de limbă greacă, pe a căror agendă de lucru figurează și promovarea literaturii cipriote. Șase țări – Cipru, Franța, Germania, Grecia, Italia, Spania – au fost reprezentate de „delegații” alcătuite din câte trei specialiști, din alte șase (Albania, Australia, Bulgaria, România, Rusia și SUA) a sosit câte un singur traducător.

Participanții au optat fie pentru disecarea unor probleme spinoase de teoria (5 comunicări) și practica traducerii (7 comunicări, adevărate „studii de caz”, au stăruit asupra dificultăților „transplantării”, în diverse tipare lingvistice europene, a textelor literare

născute pe pământ cipriot), fie pe analiza stadiului în care se află traducerile din acest domeniu în țările lor. Cu cele 7 titluri cipriote publicate în ultimul deceniu (două dintre ele figurând în Colecția „Biblioteca de Literatură Cipriotă”, inaugurată la București în 1999) și cu un ambițios program de perspectivă, România aspiră la un loc de frunte într-un clasament neoficial al talmăcirilor din acest spațiu geografic.

Între numele de rezonanță, care au atras un numeros public nicosiot (alcătuit în mare parte din scriitori și traducători), au figurat profesorii Byron Raizis de la Universitatea din Atena, Evangelos Konstantnoi de la Universitatea din Würzburg și Andreas Hatzisavvas de la Universitatea din Nancy, poetul și traducătorul albanez Nikos Katsalidas, ministru de stat în țara sa, Niki Eideneier, directoarea Editurii „Romiosyni” din Köln (care în cei 20 de ani de activitate a publicat 160 de titluri din literatura greacă și cipriotă), „veteranul” Michele Iannelli din Italia, poeta cipriotă Niki Ladaki-Filippou, José Antonio Moreno Zurado (care tocmai a trimis la tipar versiunea spaniolă a *Erotocritului*) ș. a.

O inspirată serată literară (în cadrul careia au citit

din opera lor poeți și prozatori ciprioti încununați cu Premiul de Stat pentru Literatură în anii 1984-1999), un concert al Orchestrei de Stat a Ciprului, o excursie la Mănăstirea Kykkos, al cărei muzeu adăpostește inestimabile comori de artă, au relevat, dacă mai era nevoie, ospitalitatea, spiritul organizatoric ireproșabil al gazdelor (Yorgos Moleskis, membru al Comisiei Organizatorice, poet și traducător el însuși, și-a copleșit, prin solitudine, confrății), dorința de deschidere și dialog cu alte spații culturale (Panos Ioannidis și-a exprimat speranța că o antologie de proză românească contemporană va îmbogați în curând seria de antologii din literatura universală inițiată de PEN-Club-ul cipriot).

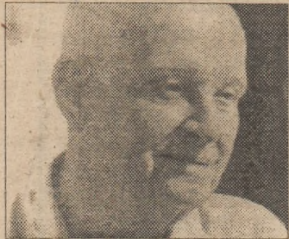
Simpozionul, edițiile aparute pe diverse meridiane cu sprijin financiar din partea cipriota, ca și proiectele anunțate (între care se numără instituirea unui Premiu pentru traducere, amenajarea unei „Case a traducătorului” ș. a.) constituie coordoante ale unui program de promovare culturală aplicat cu fermitate și consecvență, un exemplu demn de însușit și adaptat în spații geografice mai vitregite la acest capitol.

Elena Lazăr

Carte-capușă

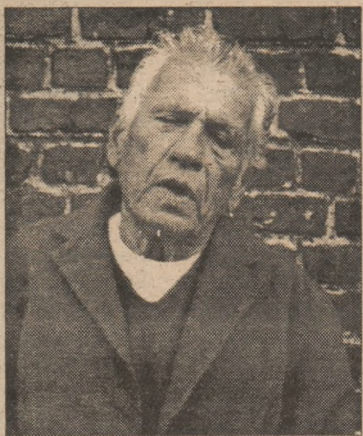
● De fenomenalul succes al cărților cu Harry Potter și de interesul mondial pentru autoarea lor, J.K. Rowling, a vrut să profite Sean Smith când a scris o biografie neautorizată a acestei femei aflată sub reflectoarele internaționale. Cartea lui, *J.K. Rowling – a biografy*, apărută la Michael O'Mara Books, e un eșec – scrie „The Independent”. Întii, fiindcă „subiectul” a refuzat orice colaborare, iar biograful a avut la dispoziție doar farimele de confesiuni de prin interviuri, apoi fiindcă, în lipsă de altceva, Sean Smith a făcut speculații pornind de la opera către autor.

Trăiește clipa



● Martin Gayford de la „The Sunday Telegraph” l-a vizitat la Paris pe Henri Cartier-Bresson, în vîrstă acum de 93 de ani, cu care a stat de vorba despre pictură, fotografie și concepția lui de viață – neschimbata din tinerețe: ceea ce contează pentru el e intensitatea clipei, viața lui e o acumulare de clipe intense. A învățat pictura, a luptat cu arma în mînă, a fost vînat profesionalist, a vizitat aproape toate țările lumii, a mers enorm pe jos, privind atent în jur. Fotografia, așa cum a practicat-o el pînă în anii '70, cînd s-a întors la prima sa dragoste, pictura, a fost o artă de a trăi, o bucurie. „Fotografia este intuiție și sensibilitate – crede nonagenarul – și asta nu se învață. Slavă domnului, poți învăța orice, cu excepția sensibilității și senzualității. Vă puteți imagina un profesor de sensibilitate la Sorbona?” Cum a făcut să prindă imagini atât de elocvente? „Ghicești și apoi ești sigur. Să ghicești prea mult e periculos. Mie îmi palce modul cum ghicește pisica”.

Provocatorul Gerard Reve



● Marele Premiu al Literaturii olandeze, decernat o dată la trei ani, recompensează alternativ un scriitor din Olanda și unul flamand din Belgia. Anul acesta el a încoronat cariera romancierului olandez Gerard Reve, în vîrstă de 77 de ani. În mod tradițional, cel mai prestigios premiu literar din teritoriile de limbă neerlandeză e

înminat de regele Belgiei. Dar, la 21 noiembrie, festivitatea nu a avut loc, Albert al II-lea refuzînd să-l întâlnească pe Gerard Reve, din pricină că barbatul cu care acesta conviețuiește e implicat într-un scandal de corupere de minori. Scandalul a dat naștere la numeroase discuții, majoritatea comentatorilor susținînd că Gerard Reve este scriitorul olandez cel mai important și mai influent de după război și i se cuvenea demult această distincție supremă, deși principiile sale sînt diametral opuse celor ale curții regale belgiene. Încă de la debutul din 1947 cu *Serile*, a stîrnit discuții aprinse, criticii văzînd în acest roman produsul unui talent neobișnuit, dar al unei minți bolnave. În 1951, i s-a refuzat o bursă de stat datorită numeroaselor pasaje „imorale” din nvela lui *Melancolia*. Reve avea să provoace reacții și mai indignate cu ale sale romane epistolare *În drumul spre sfîrșit* și *Mai aproape de voi*, apărute în 1963 și 1966, profesii de credință ale unui homosexual în lupta cu prejudecățile sociale și tabuurile religioase protestante. În 1966, miniștrii Justiției și Culturii i-au intentat un proces pentru blasfemie, pentru un pasaj din romanul *Nader Tot U*. Romancierul s-a apărat singur și a fost achitat. Dar i-a plăcut mereu să caute scandalul cu luminarea (de pildă în 1969, primind un premiu din mînile ministrului olandez al Culturii, sub reflectoarele televiziunii s-a repezit și l-a sărutat lung, punînd persoana oficială într-o situație penibilă). De fapt, a urmărit toată viața să șocheze: a vorbit fără jenă despre raporturile între artă și hani, într-o perioadă cînd așa ceva „nu se făcea”, a organizat un show televizat modernist și fellinian într-o biserică din Amsterdam, s-a convertit la catolicism, viziunea sa despre Dumnezeu și Fecioara Maria fiind puțin spus „originale”, referințele homosexuale au devenit în opera lui din ce în ce mai explicite. Regele Albert al II-lea are motivele sale să refuze să adreseze felicitări unui asemenea autor – scrie publicația „De Morgen” din Bruxelles.

Academia universală a culturilor

● Creată în 1992 (la 500 de ani de la descoperirea Americii) de către laureatul Nobel pentru pace Elie Wiesel, Academia universală a culturilor reunește scriitori, oameni de știință și artiști angajați în apărarea drepturilor omului în țările lor. Scopul acestei instituții internaționale este „de a gândi în termeni etici viitorul lumii și de a sugera mijloacele de a ac-

ționa împotriva intoleranței, xenofobiei, rasismului, antisemitismului, discriminării femeii, precum și de a acționa împotriva mizeriei, ignoranței, degradării deliberate a anumitor forme de viață.” Această academie acordă anual și cite un mare premiu. În 2000, laureatul a fost Vaclav Havel, iar anul acesta premiul a revenit scriitoarei Arundhati Roy.

Retrospectiva Balthus

● Pînă la 6 ianuarie 2002, la Palazzo Grassi din Veneția poate fi vizitată o retrospectivă (250 de tablouri) a pictorului de origine poloneză Balthasar Klossowski de Rola, cunoscut sub pseudonimul Balthus și considerat de mulți critici drept „pictorul secolului XX”. Fiu al unei familii nobile, a fost călăuzit de tînar pe căile alese ale artelor, cunoscînd marii artiști ai secolului – pictori, sculptori, scriitori, critici de artă dar și marile muzee din Europa. A călătorit mult și a locuit în mai toate centrele artistice ale continentului (Paris, Zürich, Berna, Geneva, Berlin, Roma – unde a condus Academie de France între 1961-1977, Veneția...). Retrospectiva de acum urmează aceleia de la Centrul Pompidou din 1983. În ultimii ani ai vieții a fost căsătorit cu japoneza Setsuko, model în mai multe din tablourile lui tîrzii. În imagine, Setsuko împreună cu artistul, în 1996. Patru ani mai tîrziu, Balthus s-a stins din viață, la 92 de ani.



Căsuța lui Beckett

SAMUEL BECKETT și-a cumpărat în 1948, cu drepturile de autor de la *Așteptîndu-l pe Godot*, o căsuța modestă și un teren la Ussy (Seine-et-Marne) și a înconjurat totul cu un zid înalt. Nu vorbea cu vecini, care păstrează despre el amintirea unui om ursuz. Nu-i plăcea să fie deranjat nici de ziaristi, nici de fotografi, nici de necunoscuți curioși. Îl primea acolo doar pe pictorul Hayden, prietenul cu care juca șah, se plimba prin împre-

jurimi și puteau tace îndelung, căci nici unul nu era prea vorbăreț. În acea căsuță din Ussy a scris Beckett o mare parte din piesele publicate și jucate azi în toată lumea. În această toamnă pe zidul ridicat de dramaturg între el și ceilalți a fost dezvelită o placă pe care se poate citi: „Samuel Beckett (1906-1989). Autor dramatic. Premiul Nobel pentru literatură, 1969. A trăit aici din 1953 pînă în 1989”. În imagine, Beckett în fața casei sale din Ussy în 1962.

Proces pierdut

● Tribunalul din Moscova a respins cererea soției lui Boris Pasternak, Olga Ivanițkaia, de a-i fi încredințată ei arhiva scriitorului, confiscate de KGB și recuperată în august 2000 de nora ei, Natalia Pasternak. Olga Ivanițkaia, care a fost modelul personajului Lara din *Doctor Jivago*, a deținut aceste manuscrise pînă la moartea lui Boris, în 1960, dar arhiva i-a fost apoi confiscată iar ea, trimisă în lagăr (a fost reabilitată abia în 1998). Soțul ei fusese, după publicarea în Italia în 1957, a celebrului roman, exclus din Uniunea Scriitorilor, chiar în anul în care a obținut Nobelul, 1958.

Oamenii vor să rîdă

● Carl Hiaasen e un jurnalist și scriitor american a cărui temă favorită, în ambele ipostaze, e locul în care trăiește, Florida. Or, de vreun an, Florida e foarte bogată în evenimente șocante: hăpănișul cu alegerile prezidențiale și renunțarea voturilor, descoperirea că acolo locuiau 14 din cei 19 pirați ai aerului din 11 septembrie, primul caz declarat de antrax... Dar – spune Hiaasen – „oamenii vor totuși să rîdă, să se distreze, au nevoie să scape de această sinistru actualitate. Iar noi trebuie să-i ajutăm să o facă”. El unul a încercat: romanul *Basket Case* (Ed. Knopf), al cărui personaj principal e un ziarist specializat în necrologuri și trimis de ziarul său să scrie despre moartea accidentală, în Bahamas, a unui rocker e – scrie „Publishers Weekly” – de un haz nebun.

Llosa și erotismul

● Nu există literatură erotică – a declarat recent suplimentului literar al ziarului madrilen „El País” cunoscutul scriitor Mario Vargas Llosa, candidat acum cîteva ani la președinția Republicii Perù. Există doar „erotism în marile opere literare”, exemplificînd cu Marchizul de Sade (*Justine*), Herman Melville (*Moby Dick*), Henry Miller (*Tropicul Cancerului*) și Vladimir Nabokov (*Lolita*).

MUMOK

● O dată cu deschiderea la Viena a Muzeului de artă modernă Fundația Ludwig – MUMOK –, începe o nouă eră în istoria culturală a Austriei. Cea mai mare, mai cuprinzătoare și mai complexă colecție austriacă de artă modernă și contemporană este acum găzduită într-o clădire nouă, în care să poată fi admirată la adevărată sa valoare. Situată în Cartierul Muzeelor, inaugurat în acest an în centrul Vienei, clădirea MUMOK se află în vecinătatea Muzeului Leopold – care găzduiește cea mai mare colecție din lume a lucrărilor lui Egon Schiele, alături de capodopere semnate de Gustav Klimt, Oskar Kokoschka, Richard Gerstl, Herbert Boeckl, Alfred Kubin, Albin Egger-Lienz și alți reprezentanți de seamă ai artei austriece moderne – și a pavilionului de artă Kunsthalle. Spațiul adecvat oferă posibilitatea prezentării exponatelor pe criterii tematice, riguros structurate, pentru a valorifica diferitele epoci și strategii de creație într-o continuitate dialectică, precum și a evidenția diversele moduri de analizare a actului creator și de receptare a creației. Noul context în care s-a inaugurat MUMOK nu ține doar de cartierul în care ființează, el însuși cu propria sa încărcătură istorică și culturală, de clădirea în sine – un exemplu de modernism – ci și de situația istorică în general în care s-a con-

stituit muzeul într-o perioadă marcată de schimbări dramatice, controversată și complexă, care a modificat întreaga structură a realității politice europene, status quo-ul politic existent de decenii, ceea ce a dus la un alt mod de a gândi strategiile general europene în domeniul politicii, economiei, culturii și comunicațiilor, la o nouă concepție asupra Europei. Planurile pentru construirea unui nou muzeu au început în momentul în care vechea Europă divizată între Est și Vest a încetat să mai existe. Soarta și evoluția Muzeului de artă modernă din Viena reflectă nu numai această situație istorică dramatică, ci și posibilitatea formării unei conștiințe culturale europene unite, care integrează în cultura europeană generală și regiunile socotite pînă în acel moment periferice și simple curiozități. Exponatele muzeului reunes Vestul și Estul Europei, prin prezența multor nume de artiști aparținînd spațiului central și esteuropean. Astfel, MUMOK reprezintă nu numai o mare colecție internațională în mijlocul Europei Centrale, ci și credința în importanța culturală a artei și a muzeului ca instituție. Dincolo de constrîngerile politice, Artă se dovedește încă o dată cel mai fin seismograf al experiențelor umane și instrumentul esențial în formarea conștiinței.



Scrisorile lui Dinu Pillat

În revista 22nr. 50 pe 2001 (de acum, Cronicarul trebuie să menționeze, o vreme și anul, spre a nu da naștere la confuzii), câteva scrisori ale lui Dinu Pillat (din anii '47, '48, '49, '52 și '57), fiul poetului, eseist și prozator el însuși, comunicate de Monica Pillat. Destițfatarul este (cu o excepție) Pia, sora lui Dinu Pillat, căsătorită mai întâi cu Mihai Fărcașanu, șeful Tineretului liberal, cunoscut ca autor al romanului *Frunzele nu mai sunt aceleași*, semnat M. Vilara, împreună cu care a emigrat în 1946, și recăsătorită cu medicul englez Anthony Edwards. Scrisorile trec (cum pot) granița, lucru dificil mai ales din 1948 încoace. Pillat descrie în cuvinte simple și emoționante, viața cotidiană în România pe cale să devină comunistă, sau mai bine zis *Moartea cotidiană*, după titlul romanului cu care a debutat în 1946: „Aici zilele trec încet, îngrozitor de încet, fiecare în sine însumind un nou bilanț de lichidări pentru unii sau alții, dacă nu într-un sens pentru toți deopotrivă. Tot ce denunțați la radio (*Vocea Americii*, unde Pia și soțul ei au lucrat o vreme – nota Cronicarului), toate comentariile și toate reportajele nu sunt nici pe sfert ecoul a tot ce se petrece și se desăvârșește implacabil, adesea iremediabil, zi de zi sub privirile noastre” (Scrisoarea datează din 1948). Pillat solicită medicamente și se plînge de multe neajunsuri: izgonirea din casă, arestarea unora dintre membrii familiei și cunoscuți, greutatea de a-și găsi o slujbă (a fost pontator la o Cooperativă, după ce a părăsit catedra, odată cu G. Călinescu, de la facultate, apoi l-a urmat pe același G.C. la Institutul de Istorie Literară), predarea manuscriselor (nici azi recuperate de la fosta securitate) și degradarea relațiilor umane, într-un regim în care Polonius s-a generalizat și toți îi pîndesc pe toți. Teribil document!

Richard Rorty la „Steaua”

Revista clujeană, în întârziere cu câteva luni, publică în numărul 7-8 din 2001 textul unei Mese rotunde consacrate filosofului american Richard Rorty, aflat în Cluj, intitulată *Declinul adevărului redemptiv și apariția unei culturi literare*, la care participă Liviu Cotrau, Andrei Marga, Mircea Borcilă, Virgil Stancu, Matei Călinescu (și el *Visiting Professor* la Universitate), Marius Jucan, Corin Braga și Berszán István. Textul nu e însoțit de informațiile necesare situației lui, nici datat. Nici filosoful nu e prezentat, cum se obișnuiește, într-o casetă redacțională. Am avut chiar pînă la un punct, impresia că masa rotundă este fără prezența lui. Singurele date cit de cit precise ni le oferă Liviu Cotrau, în introducerea, dar fiind vorba de Rorty ca despre o mare personalitate etc., nu-ți dai seama că acele cuvinte au fost spuse cu el de față. Sa trecem! Masa rotundă este substanțială și contestatul Rorty (și de filozofi, fiindcă îi preferă pe scriitorii ca Milan Kundera și Dickens, dar și de criticii literari, pentru că refuză hermeneutica – „o metodă ce nu va servi la nimic

bun” –) are prilejul de a veni, așa zicînd *live*, cu nuanțe, precizări, noutăți.

Circuitul apei în natură

Sub acest titlu, Marta Petreu lansează în *Apostrof* din noiembrie 2001 un adevărat S. O. S. După ce enumeră asociațiile străine (Soros, Fund for Central and East European Book Projects) care au sprijinit revista din Cluj, redactorul ei șef scrie: „În acest an 2001 pe care-l sfîrșim cu greu, noi, la *Apostrof*, am făcut peste 50 de cereri de sponsorizare și de proiecte de finanțare adresate către instituții și întreprinderi din țară. La cele mai multe, cam 90% din ele, n-am primit nici un răspuns; celelalte ne-au fost refuzate scurt. Doar două dintre proiectele noastre au fost acceptate.” Acestea sunt cele adresate M.C.C., care a aprobat o sumă de 6 666 666 lei pe număr și... A doua a probare vine, de fapt, din afară. Dna Petreu, probabil din patriotism, a pus-o tot în contul intern. E vorba de aceeași olandeză Fundație de la care *Apostrof* a primit cam aceeași sumă ca aceea de la Ministerul Culturii și Cultelor, cu singura deosebire că banii vin *înainte* și nu *după* apariția numărului ca cei de la MCC. *România literară* suportă în același fel tranziția spre economia de piață și compătimeste cu *Apostrof*, cum se poate vedea din interviul directorului revistei din chiar numărul de față. Acest număr (ne respectăm obligația) nu va fi, sperăm, și ultimul. Din ianuarie, din a doua săptămînă, ca de obicei, vom fi prezenți la apel, poate într-o nouă tipologie și cu sprijinul colegial al unui cotidian central, așa că nu mai rămîne Cronicarului decît să spună Sărbători fericite și La Mulți Ani! Tuturor celor care, în vremi de restricție, ar suferi dacă n-am mai fi, cu alte cuvinte, cititorilor noștri.

Scandalurile anului

Care au fost în acest an marile scandaluri de presa și marile campanii ale ziarelor? La începutul anului, mare parte dintre cotidiene dau publicității declarațiile de la Focșani ale președintelui Iliescu. Acuzat că a adoptat o atitudine ostilă față de Fondul Monetar Internațional și de Banca Mondială, președintele Iliescu face ulterior declarații nete că România nu-și poate permite să renunțe la colaborarea cu aceste două instituții financiare internaționale. Numirea lui Ristea Priboi în fruntea Comisiei parlamentare de control a Serviciului de Informații Externe stîrnește un adevărat cutremur în presă. Ristea Priboi devine un caz din ce în ce mai greu de apărut, pe măsură ce ziarele îl iau în colimator ca fost reprezentant al antioccidentalismului ceaușist. Scandalul ia sfîrșit odată cu demisia lui Ristea Priboi din fruntea acestei comisii parlamentare. Cotroceniul "răsflă" intenția de reconciliere cu Regele Mihai I - se stîrnește o adevărată furtună în presă. Speculații, opinii pro și contra, sînt convocări analiștii politici pînă cînd e dată publicității scrisoarea președintelui Iliescu către Regele Mihai. Subiectul va provoca în continuare speculații pînă la prima apariție publică a regelui alături de președintele Ion Ili-

escu. Un alt scandal avea să se dezlănțuie în presă după ce avocații Casei Regale aveau să facă publice lista cererilor de retrocedare. Sînt reactivitate sentimente antimonarhice în anumite cotidiane, în vreme ce în altele aceste cereri de retrocedare sînt privite ca un drept firesc al Regelui. Scandalul va scădea în intensitate numai după ce partidul de guvernămînt va turna apă rece pe aprinsele indignări ale anumitor ziare. Pe trei sferturi uitat se încheie faimosul scandal Costea în afacerea sa cu PDSR-ul. Costea pierde și odată cu înfrîngerea lui iese din atenția presei și scandalul care i-a purtat numele. Presa publică tot mai multe dovezi, cu imagini aferente, despre averile unor polițiști de toate gradele, averi inexplicabile luînd ca bază de calcul salariul acestor polițiști, indiferent de gradul lor. Ministerul de Interne se hotărăște să pornească o anchetă și anunță că nu va ierta pe nimeni. Rezultatul anchetei e că doi, trei polițiști au fost găsiți vinovați, dintr-un total de câteva mii de bănuți. Presa acuză Internele ca nu și-au făcut bine datoria, dar tot presa începe să dezvaluie că și vameșii au probleme cu averile lor. În pofida probelor produse în ziare, nici vameșii nu au mare lucru de suferit. Premierul Nastase e acuzat, de o anumită parte a presei, a se vedea ROMÂNIA LIBERĂ, că are proprietăți imobiliare la care nu l-ar îndreptăți veniturile. Scan-

BILANȚUL PARTIDULUI DE GUVERNĂMÎNT

DINCOLO de sondajele de opinie, care dau PSD-ul drept marele favorit al alegătorilor, partidul de guvernămînt termină primul an de cînd se află la putere cu câteva succese notabile. Dar și cu destule promisiuni neîndeplinite.

Printre succese: românii nu mai au nevoie de vize pentru a călători în țările Uniunii Europene. Au fost privatizate Banca Agricolă și Combinatul Sîdex. S-a înregistrat un număr consistent de puncte în așa-numita cursă pentru admiterea în NATO, încît România poate privi cu speranțe îndreptățite summitul de la Praga, de la sfîrșitul anului viitor.

Pușini comentatori și-ar fi închipuit la începutul acestui an, pe vremea cînd PSD se mai numea PSDR, că în decembrie partidul de guvernămînt va înregistra un asemenea scor. Evoluția PSD-ului, ca și aceea a președintelui Iliescu i-au spurprins pe mulți. Reconcilierea cu Regele Mihai, încercările de reconciliere cu românii din diaspora și chiar sprijinul căpătat din partea UDMR erau greu de imaginat în decembrie 2000. Chiar dacă la începutul acestui an PDSR dădea tot mai multe semne că vrea să se rupă de retorica sa tradițională, în materie de privatizare s-a complăcut luni în șir în scandalul de la Reșița. Iar răsunătorul scandal Ristea Priboi părea a pune sub semnul întrebării sinceritatea intențiilor partidului de guvernămînt de a adopta o politică orientată către Occident. Dacă mai adăugăm și faimoasele declarații de la Focșani ale președintelui Iliescu, în care acesta se răstea la FMI și la Banca Mondială avem o imagine exactă a acestei evoluții.

Cum a fost ea posibilă? După părerea mea atît președintele Iliescu, cit și Adrian Nastase au înțeles ca vechea strategie a PDSR și-a epuizat resursele pe termen lung. Ceea ce nu înseamnă că, atît Cotroceniul cit și Palatul Victoria au uitat de vechile rețete ale succesului – de unde puseurile de retorică naționalistă sau șicanele fă-

cute Regelui Mihai. Să mai adăugăm și spectacolul audierii la poliție a unor foști demnitari, în care li se rezerva roluri speciale lui Radu Sârbu și lui Ioan Mureșan.

Orientarea către Occident a PSD a dus, vrînd, nevrînd, la răcirea relațiilor cu sindicatele. Spre sfîrșitul anului premierul s-a văzut în situația ca marile centrale sindicale să-l anunțe că au rupt pactul cu el, făcînd primele mari manifestații de protest.

Aceeași orientare, la care se adaugă și o atitudine pro NATO marcată de declarații tot mai apăsate, a determinat ruperea relațiilor cu PRM-ul chiar și la nivel de avansuri politice. Șeful peremist, C.V. Tudor, a rămas fără imunitate parlamentară și a început să fie audiat la Parchetul General. Rămîne de văzut cu ce se vor solda aceste audieri, dar după părerea mea situația lui C.V. Tudor e din ce în ce mai subredă, iar dacă Parchetul își vede riguroso de treabă, cariera politică a "tribunului" a intrat în număratoarea inversă.

Marea problemă a guvernului Nastase e corupția. La acest capitol succesele aproape că nu există. Faimoasa campanie începută împotriva corupției din Ministerul de Interne a fost un eșec răsunător. Cit despre corupția provocată de efectele clientelismului politic, aceasta e tot mai des acuzată în presă, cu trimiterea la favorizații actualului partid de guvernămînt. Pînă la această oră, nici unul dintre partidele care s-au aflat la guvernare nu s-a îndurat să se rupă de proprii sai corupți. E îndoielnic că PDS-ul va face acest lucru și totuși, de dragul viitorului sau politic, se pare că acest partid va fi silit și la această premieră.

În sfîrșit, tot în sarcina acestui partid se află finalizarea unor reforme care au întîrziat și din cauza opoziției sale de pe vremea cînd nu avea puterea. Învățămîntul și Sănătatea sînt doar două dintre domeniile în care PSD-ul de azi regretă obtuzitățile PDSR-ului de ieri.

Crîstian Teodorescu

dalul se dezumfla treptat, într-un fel de noncombat reciproc. Premierul renunță să mai răspundă atacurilor ziarului, iar ziarul renunță să-l mai atace pe premier. Se zvonește că puterea ar pune la cale eliberarea lui Miron Cozma - zvon gestionat se pare de avocatul Antonie Iorgovan. Toată presa care contează sare în sus. Președintele Iliescu e atacat dur și la fel de dur sînt supuși atacurilor preventive ale presei toți cei care ar putea să ajute la eliberarea lui Miron Cozma din pușcărie. "Luceafărul huilei" nu numai că rămîne în pușcărie, dar va ajunge să divorțeze, de acolo, și de cea de-a doua nevastă, care a pozat în *Play-boy*, în timp ce Miron Cozma cînta în corul deținuților din închisoare. Fracturarea PNTCD a ținut și ea prima pagină a ziarelor, cu detaliile de culise și cu știri de scandal repetate, în perioada în care nu se știa unde se afla PNTCD-ul. Privatizarea Romtelecom cercetată în raspăr, cu audieri, a ținut și ea capul de afiș câteva săptămîni, după care nu s-a mai întimplat nimic. Un scandal cu re izbucniri periodice a fost cel al legitiimațiilor de maghiar, urmat de cel al județelor Harghita și Covasna, două scandaluri pe al căror fundal relația dintre PSD și UDMR merge tîrîș, grăpiș înainte.

Cronicar

România
literară

Calea Victoriei 133, București, sector 1. Telefoane: 650.62.86; 650.33.69.
Fax: 650.33.69. Luni, marți, miercuri, joi: 13-19; vineri: 9, 30-13.
Abonamente în 2002: 3 luni - 130.000 lei; 6 luni - 260.000 lei;
1 an - 510.000 lei. ISSN 1220-6318

Imprimat la
NAȚIONAL

48 pag - 20.000 lei
La redacție: 15.000 lei

P! Blato de ca